

Epistulae

[Page 1]

91.
Domno L<ichoudes> beatissimo patriarchae, P<etrus> peccator
monachus servitutem.
Religiosus episcopus Popiliensis aecclesiae michi retulit, quoniam ex
ore Dominici, reverentissimi patriarchae Gradensis, audivit, questionem[Page 2]

vos catholicae fidei valde necessariam apostolicae sedi sacris insertam litteris
destinasse, atque ut a sanctissimo papa Alexandro invictis scripturarum
testimoniis evidentissime solveretur, sacerdotalis officii vigilantia
postulasse: cur videlicet Spiritus sanctus apud Latinos a Patre dicatur
Filioque procedere, cum apud Grecos a solo procedere Patre credatur?
De qua nimirum questione quod sentio auxiliante ipso Spiritu sancto, de
quo agitur, aperire praesumo. Non quod michi super hoc negotio vel a
vobis aliquid sit iniunctum, vel ab auctoritate ipsius Romani pontificis
fuerit imperatum. Nam quo pacto summum negotium imperito homini
dignaretur iniungere, qui tot sanctis ac peritissimis viris secum
iugiter conversantibus non ambigitur abundare? Sed quia licet ignavus sim et
inutilis servus in domo Domini mei Iesu, illis etiam eis obsequiis inopportuno
me libet ingerere, atque nemo me dignatus est provocare.
Laudabilis plane sanctitatis vestrae prudentia et digni favoris est attollenda
praeconiis, quae solvendam sancti Spiritus questionem, non ad
alium quempiam, sed ad Petrum specialiter misit, quem caelestis sapientiae
et potentiae claves accepisse indubitanter agnoscit. Nec decebat tantae
dignitatis et sapientiae virum ab alio misterii caelestis archana requirere,
nisi ab illo potissimum, quem non caro potuit vel sanguis instruere, sed cui
Deus ipse per se sua secreta dignatus est aperire. *Beatus es, inquit, Symon
Bariona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in
caelis.* Hunc enim prae ceteris mortalibus de toto terrarum orbe conditor
orbis elegit, cui cathedram magisterii principaliter in aecclesia tenere perpetuo
privilegii iure concessit, ut quisquis divinum aliquid ac profundum[Page 3]

nosse desiderat, ad huius praeceptoris oraculum doctrinamque recurrat.
Nec illi humiliter offerre, quod solvendum est, erubescat, etiamsi et ipse,
quod queritur, non ignorat. Nunquid enim angelus de caelo veniens nesciebat
docere Cornelium, quem videlicet, ut, quid sibi agendum esset,
addisceret, destinavit ad Petrum? *Mitte, inquit, viros in Ioppen, et accersi
Symonem, qui cognominatur Petrus. Hic hospitatur apud Symonem quandam
coriarium, cui est domus iuxta mare. Hic dicet tibi, quid te oporteat
facere.* Poterat plane sanctus angelus hominem docere gentilem, quid sibi
competeret ad salutem, sed eius usurpare nolebat officium, cuius docendi
noverat fuisse commissum.
Quid ergo mirum, si sacerdos licet sanctitate conspicuus, licet eloquiis
divinis vehementer instructus, ad apostolorum principis magisterium
misit, ad quem etiam angelus docendi gratia primitias gentium Cornelium
destinavit? Pauli etiam ad Galathas haec verba sunt: *Paulus, ait, apostolus
non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum et Deum
Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.* Hic itaque, qui non ab hominibus
sed ab ipso Christo et Deo Patre fuerat factus apostolus atque ab auctore
sapientiae sufficienter instructus, ad Petri tamen magisterium venit, et non
in transcurso, sed per plurimos dies apud eum velut in caelesti scola
permansit. *Veni, inquit, Hierosolimam videre Petrum et mansi apud eum
diebus quindecim.* Per mysticum scilicet ebdoadis et ogdoadis numerum
veteris instrumenti simul ac novi didicit sacramentum.
Dignum ergo fuit, ut ad sedem illius vestra sancta prudentia solvendam
dirigeret questionem, ad quem et ignarus fidei vir angelitus mittitur, et a
quo apostolus etiam, qui iam a Deo instructus fuerat, plenius eruditur. Et
quia per Moysen dicitur: *Habetis Aaron et Ur vobiscum, si quid natum
fuerit questionis, referetis ad eos.*[Page 4]

Adsit utinam Aaron, id est mons fortitudinis Christus, adsit et Ur,
ignis ille videlicet, qui est ipse de quo scribimus, Spiritus sanctus, ut per
nos etiam, minimum videlicet Romanae aecclesiae membrum, quod nonnullos
latet aperiat, et huius questionis nodum quasi quoddam mystici libri
signaculum clavis David Christus absolvat.

In primis ergo dicamus, unde ignorantiae istius oriatur origo, ut et Greci fere omnes et Latinorum quidam perhibeant Spiritum sanctum non a Filio, sed a solo Patre procedere. Hoc enim ex dominicis autumant verbis, quibus ait: *Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*. Et iterum: *Ecce ego mitto promissum Patris mei in vos*. Et illud: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*. De quo rursum ait: *Ego rogabo Patrem et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, spiritum veritatis*. Et alibi dicit: *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia*. Et iterum: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se?*

His itaque et huiusmodi non solum evangelicis, sed et aliis scripturarum testimoniis asserunt Spiritum sanctum nequaquam a Filio, sed a solo tantum Patre procedere. Nam et apud latinae linguae doctores saepe tale quid reperitur, quod huic sententiae congruere videatur. Beatus plane Hieronimus in expositione fidei, quam ad Alippium et Augustinum episcopos mittit, inter caetera sic ait: *Credimus et in Spiritum sanctum Deum verum ex Patre procedentem, aequalem per omnia Patri et Filio*. Augustinus etiam adversus Maximum hereticum invectus ait: *De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus*. Beatus etiam Leo papa in argentea[Page 5]

tabula, quae ante sacratissimum corpus beati Pauli apostoli videtur erecta, inter caeteras suae fidei symbolas ait: *Et in Spiritum sanctum Dominum, et vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio coadorandum et glorificandum*. In Niceni quoque concilii symbolo dicitur: *Credimus et in Spiritum sanctum, qui de Patre procedit proprie, et Deus est verus sicut Filius*; et aliquanto post: *Quodque et Spiritum sanctum verum Deum invenimus in scriptura, et de Patre proprie procedere, et cum Patre et Filio semper esse*. Et iterum: *De Patre, inquit, Filius et Spiritus sanctus proprie et vere de Patre procedit*.

Verumtamen haec et alia huiusmodi testimonia scripturarum sive sanctorum verba doctorum non praeiudicant catholicae fidei, qua Spiritum sanctum sicut a Patre credimus, ita nichilominus et a Filio procedere perhibemus. Nam cum vel ipse Dominus vel sancti quoque doctores aecclesiae Spiritum sanctum a Patre procedere concorditer asserant, nusquam tamen perhibent, quod a Filio non procedat, immo cum dicitur Spiritus sanctus a Patre procedere, a Filio quoque procedere credi necesse est, quia Pater et Filius unius eiusdem substantiae proculdubio est. Nam cum Filius dicat: *Ego et Pater unum sumus*, quomodo potest Spiritus sanctus ab eo, quod unum est, et procedere et non procedere?[Page 6]

Sed res ineffabilis, quae nullo valet humanae rationis ingenio concipi, nullo potest mentis intuitu vel consideratione discerni, ex divinorum duntaxat eloquiorum debet sententiis colligi. Nam sicut ait apostolus: *Spiritus sanctus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim scit hominum, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quae Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei. Nos autem spiritum huius mundi non accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis, quae et loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus*. Enimvero quomodo Pater ineffabiliter Filium gignat, quomodo Spiritus sanctus a Patre vel utroque procedat, qualiter intuitus humanus attingeret, nisi per organa prophetarum vel per incarnatum verbum suum Deus omnipotens hoc mortalibus revelaret? *Est enim fides, sicut dicit apostolus, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Stat enim Iohannis illa sententia, qua dicit: *Karissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit, quid erimus. Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Ad comprehendendum ergo summum et ineffabile verae fidei sacramentum, non humanae opinionis sequamur indaginem, sed solam amplectamur caelestis eloquii veritatem, ut hoc potissimum de Deo credatur, quod divinitus dicitur, et in his, quae summa et incomprehensibilis veritas perhibet, fidei nostrae constantia non vacillet.

Porro autem, quod a Patre procedat Spiritus sanctus, nulla neque apud Grecos neque apud Latinos questio est. Nec res testimoniis indiget, cum hoc ipsum et ea, quae supra posuimus, evidenter exempla declarent. Quod autem a Patre procedat simul et a Filio, unde scilicet questio est, evangelica nos docet auctoritas, cum Dominus dicit: *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia*. Et alibi: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre*. Cum ergo Paraclitum et Pater mittat in nomine Filii, et Filius mittat a Patre, patet profecto, quia, sicut ab utroque, qui proculdubio unum sunt, mittitur, ita nichilominus et ab utroque procedit. Et qui sepe spiritus veritatis dicitur, cum utique Christus sit veritas, qui spiritus est veritatis, spiritus est proculdubio

De meo scilicet accipiet, quia et in me est. Unde et in Ysaia vox Patris ad Filium: *Spiritus meus, inquit, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non recedant de ore tuo et de ore seminis tui usque in aeternum.* Ipse nimirum spiritus est illa virtus, quae de illo exiebat, sicut in evangelio legitur, et sanabat omnes.

Et iterum de muliere fluxu sanguinis liberata: *Ego novi virtutem de me exisse.* Unde et apostolus ad Galathas: *Quoniam, inquit, estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem abba pater.* Et alibi: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Ecce hic, cum dicit apostolus: spiritum Filii sui vel spiritum Christi numquid addit et Patris, ut dicat spiritum Christi et Patris? Numquid quia praetermisso Patris vocabulo spiritus Filii dicitur, iure consequitur, ut Patris esse spiritus denegetur? Idem quoque apostolus ad Philipenses ait: *Scio enim, quia hoc mihi proveniet in salutem per vestram orationem et sumministrationem spiritus Iesu Christi.* Hinc est, quod sapientia Dei, quae proculdubio Christus est, dicit: *Spiritus meus super mel dulcis, et hereditas mea super mel et favum.* Sicut ergo cum Filii vel Christi spiritus dicitur, non statim consequitur ut eum possimus a Patre disiungere, ita cum dicitur Spiritus Patris, non eum possumus a Filio separare. Beatus etiam Petrus ait: *De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gloria prophetaverunt, scrutantes in quid vel quale tempus significaret, qui in eis erat spiritus Christi, praenuntians eas, quae in Christo sunt passiones et posteriores glorias.* Quod autem eundem spiritum Filius in discipulos miserit, idem Petrus in Actibus apostolorum perhibet dicens: *Dextera igitur Dei exaltatus et promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hoc donum, quod vos videtis et auditis.* Hinc est, quod, cum resurrexisset a[Page 8]

mortuis et apparuisset discipulis, ut eum de se procedere patenter ostenderet, insufflavit et ait: *Accipite Spiritum sanctum.*

Nec sane putandum est, quod flatus ille corporeus, qui tunc aerem percussit, Spiritus sanctus fuerit, sed per congruam hanc significationem convenienter ostensum est, quod Spiritus sanctus procedit ab ipso. Ysaias quoque, cum de Filio Dei loqueretur, adiecit: *Percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium.* Cui sententiae concinens Paulus in epistola ad Thesalonicenses ait: *Tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui.* Quod etiam in libro beati Iob mystice designatur, cum dicitur: *Audiet auditionem in terrore vocis eius, et sonum de ore illius procedentem.* Os denique Patris in hoc loco intellegitur Filius, per quem videlicet nobis divinae legis sanctio promulgatur. Sonus vero de illius ore procedens Spiritus sanctus est, qui a Filio veniens mirabiliter sonuit, cum super apostolos repentino sonitu in linguarum varietate descendit. *Factus est, inquit, repente de caelo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis.* Hic nempe sonus, qui de ore Christi prodiit, ipse est proculdubio gladius bis acutus, quem Iohannes in Apocalypsi ex eiusdem labiis exire conspexit. De quo et per psalmistam dicitur: *Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Quia ergo, sicut dictum est, os Patris Filius est, spiritus oris Dei nil aliud intellegendum est, quam spiritus Christi.

Quod si queritur, cum de substantia Patris sit Filius, de substantia Patris sit nichilominus et Spiritus sanctus, cur unus Filius, et alius non sit Filius, non incongrue respondetur: De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus, sed ille genitus est, iste procedens, ideoque ille Filius est Patris, de quo et genitus est, iste autem spiritus utriusque, quoniam de utroque procedit. Verumtamen et illa generatio et ista processio non modo ineffabilis, sed et prorsus incomprehensibilis est. Sed in his, quae nostrae mentis acie penetrare non possumus, illis per quos Spiritus sanctus locutus[Page 9]

est, fidem certam, tanquam si res nostris subiaceret obtutibus, adhibemus. Et quanquam nobis ignota sint archanae profunditatis occulta misteria, non tamen dubitamus in eo, quod Dominus loquitur, non ambigimus in eo quoque, quod in prophetarum vaticiniis invenitur.

Sed hic michi fortassis obicitur: Non intellegitis evangelium, nescitis, quid sibi velint oracula prophetarum, quae scilicet aliud sepe praetendunt in litterarum superficie, aliud continent in spiritalis intellegentiae veritate. Ad quod nos facile respondemus, quia fuere quamplures apostolici et catholici viri, de quorum scilicet approbata pietate et sanctitate per ostensa multarum signa virtutum nil omnino remansit ambiguum. Hii nimirum orthodoxam fidem verbis simplicibus exposuerunt, et litteris exaratam ad posteritatis memoriam reliquerunt. Illorum plane fuit ex apostolicis ac propheticis sententiis ista discutere, nobis autem nil aliud restat, nisi praefixis duntaxat eorum diffinitionibus oboedire. Illis nempe vis necessitatis incubuit, ut haec subtiliter ac diligenter inquirerent et certam fidei regulam

diffinirent, nobis autem ea tantum via gradiendum est, per quam videlicet nostri praecessere maiores.

Quod ergo illi tunc ex evangelicis ac propheticis vel etiam apostolicis fontibus inhianter hauserunt, hoc nobis propinantes in posteros fideliter transfuderunt, dicente psalmista: *In aecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel*. Et nos puritate fidei, quae per eos in nobis tamquam per veritatis rivulos influit, secure iam et absque ullo timore percipimus, et tamquam ab ipsa principali divini fontis origine, nos hanc haurire gaudemus.

Audiamus ergo, quod de processione sancti Spiritus in sexto libro de fide, quem ad Gratianum imperatorem mittit, beatus dicat Ambrosius. *Non enim, ait, quasi ex loco mittitur spiritus, aut quasi ex loco procedit, quando procedit a Filio*. Et paulo post: *Spiritus sanctus cum procedit a Patre, exit a Filio*. Nec inmerito ab utroque procedit, cum in utroque[Page 10]

aequaliter sit, sicut in octavo eiusdem operis libro idem dicit Ambrosius: *Sicut Pater in Filio et Filius in Patre, ita Dei Spiritus in Patre et in Filio*. Augustinus autem, cum per totum fere librum, quem de sancta trinitate composuit, innumerabiliter asserat quod Spiritus sanctus de Patre simul Filioque procedat, tamen unam saltim eius sententiam ponimus, ne prorsus eum neglegenter praeterisse videamur. *In illa, inquit, sancta trinitate unus est Pater, qui solus de se ipso essentialiter unum Filium genuit, et unus Filius qui de uno Patre solus est essentialiter natus, et unus Spiritus sanctus,*

qui solus essentialiter de Patre Filioque procedit. Hieronimus quoque hoc scripsisse fertur: *Spiritus qui a Patre Filioque procedit, Patri Filioque coaeternus et per omnia coequalis est. Haec est sancta trinitas, id est Pater et Filius et Spiritus sanctus; una est deitas et potentia, una essentia, id est Pater, qui genuit, Filius, qui est genitus, et Spiritus sanctus, qui ex Patre Filioque procedit*. Quamvis hoc in expositione fidei eius videlicet illa, quam legimus, nequeat inveniri. Beatus etiam papa Gregorius in confessionis suae symbolo sic ait: *Credo Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum vero sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed coaeternum, de Patre et Filio procedentem*.

Quod si ab his forte qui grece tantum sciunt, latine non norunt, e diverso dicatur non sibi sufficere Romani doctores eloquii, nisi Greci quoque sermonis patres adibeam, audiant, quid beatus perhibeat Athanasius[Page 11]

in libro quem adversus Arrium scripsit: *Ego, inquit, credo Filium in Patre, et Patrem in Filio, Spiritum quoque paraclitum, qui procedit a Patre, et Filii esse et Patris, quia et a Filio procedit, sicut in evangelio scriptum est, quod per insufflationem suam dedit discipulis Spiritum sanctum*. Beatus etiam Cyrillus de hac eadem spiritus processione contra Nestorium sic ait: *Quamvis enim in sua sit substantia spiritus eius, et intellegatur in persona proprietas, iuxta id quod spiritus est, et non Filius, attamen alienus non est ab illo. Nam spiritus appellatus est veritatis, et veritas Christus est. Unde et ab isto similiter sicut et a Deo Patre procedit*.

Sed adhuc fortassis inquiritur, cum spiritus de Patre procedat et Filio, cur idem Filius dixerit, quia de Patre procedit? Quid enim causae fuit, ut non diceret: De Patre et me procedit, sed potius diceret: Spiritus qui a Patre procedit? Cur hoc eum fecisse putamus, nisi quod solet referre id etiam, quod suum est, ad eum, de quo ipse est? De Patre quippe est Filius, et a quo habet, ut ipse sit Deus, ab illo nichilominus habet, ut a se quoque procedat Spiritus sanctus. Unde est, quod alibi dicit: *Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me*. Si igitur hic aperte cognoscitur suam esse doctrinam, quam tamen non suam dixit esse sed Patris, quanto magis illic intellegendum est et de ipso procedere Spiritum sanctum, ubi sic ait, de Patre procedit, ut nequaquam diceret de me non procedit? Huic et illud est simile, quod alibi dicit: *Qui in me credit, non in me credit, sed in eum, qui me misit*. Quid enim sibi vult, quod ait: *Qui in me credit, non in me credit?* Quomodo in ipsum, quomodo non in ipsum? Quomodo tam contrarium, tamque per compugnantia sibi verba intellegatur adversum? *Qui in me credit, non in me credit, sed in eum, qui me misit*, nisi sic intellegatur, *qui in me credit*, non in hoc, quod videt, credit, ut spes nostra non in creatura sit, sed in illo, qui creaturam suscepit. Quatinus unum se esse cum eo mortalibus innotesceret, atque ad se simul cum eo contemplandum[Page 12]

humana corda mundaret. Ita cum dicit: *Mea doctrina non est mea*, non parvam mentibus caliginem generat, nisi carnem a spiritu dispensativae rationis ordo discernat. Non enim dixit: *Ista doctrina non est mea*, sed: *Mea doctrina non est mea*. Quam dixit suam, eandem dixit non suam. Quomodo sane istud verum est, nisi secundum aliud suam dixerit, secundum aliud non suam? Secundum formam Dei suam, secundum formam servi non suam. Cum enim dicit: *Non est mea, sed eius qui misit me*, ad ipsum verbum quod in carne latebat, nostrae mentis

intuitum provocat, ut eum cum Patre simul unum esse cognoscat. Doctrina enim Patris est verbum Patris, qui est unicus Filius. Quod ergo dictum est: *Doctrina mea non est mea*, sic intellegendum est, ac si dicat: Ego non sum a me ipso, sed ab illo qui me misit. Cum ergo doctrinam suam, quam simul cum Patre dictat esse non suam sed Patris esse perhibeat, quid mirum si Spiritum sanctum dicat de Patre procedere, a quo scilicet habebat idem Filius ut etiam de se ipso procederet? Unde cum in Nicaeni concilii symbolo, quod superius memoravimus, Spiritus sanctus non simpliciter dicatur a Patre procedere, sed addatur proprie: *Et in Spiritum*, inquit, sanctum, *qui de Patre procedit proprie*, haec proprietas non ideo datur Patri, ut Spiritus sanctus de solo ipso procedat, sed quia ab ipso datum est Filio, ut etiam ex ipso procedat. Unde et Augustinus in libro de sancta trinitate: *Non frustra*, inquit, *in hac trinitate non dicitur verbum Dei, nisi Filius, nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus; nec de quo genitum est verbum, et de quo procedit principaliter Spiritus sanctus, nisi Deus Pater*. Moxque subiungit: *Ideo addidi principaliter, quia et de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur; sed hoc quoque illi Pater dedit, non iam existenti et nondum habenti, sed quicquid unigenito verbo dedit, gignendo dedit*. Non ergo turbetur fides, cum audit Spiritum sanctum proprie sive principaliter a Patre procedere, quoniam ab illo datur Filio, ut ab ipso procedat, a quo et ipse ineffabili atque incomprehensibili

[Page 13]

generatione procedit, sicut ipse, qui est Patris sapientia, per Salomonem dicit: *Ego ex ore altissimi prodivi*. Et in evangelio: *Ego enim ex Deo processi et veni*. Illud preterea summopere cavendum est, nec dum asserimus, quod de Patre Filius habeat, ut Paraclitus a se procedat, credamus etiam, quod Spiritus sanctus de Patre procedat in Filium, et de Filio procedat ad sanctificationem nostram. Absit enim hoc credi, ne quasi diversitas graduum videatur in simplici atque incomprehensibili divinitate disponi, cum scriptura dicat: *Non ascendas per gradus ad altare meum*. Sed absque ulla dubitatione credendum est, quod Spiritus sanctus simul ab utroque procedat, quamvis hoc Filio Pater dederit, ut quemadmodum a se ita nichilominus et ab illo procedat. Spiritus enim sanctus ineffabilis quedam est Patris Filique communio, atque ideo videtur hoc vocabulum optinere, quia Patri simul ac Filio non ambigitur haec appellatio convenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter appellantur, quoniam et Pater spiritus, et Filius spiritus, Pater sanctus, et Filius sanctus. Et sicut utrique eius vocabulum indifferenter congruit, sic ipse simul ab utroque procedit. Possemus adhuc nonnulla scripturarum exempla congerere, nec impossibile esset nostris allegationibus egregios catholicae fidei defensores cum suis argumentationibus adhibere. Sed quia lege prohibemur iuxta altare nemoris arbusta conserere, nolumus poma spiritus opacis proluxae locutionis foliis operire. Sanctitas ergo tua, venerabilis pater, licet caelestis eloquii pabulo pleniter ubertimque referta, tamen magis ac magis adhuc veritatis esuriens, non dedignetur interim hoc pauperculi hominis perexile gintaculum, gustatura postmodum de manibus domini nostri papae, tanquam per Abbauch prophetam, immo per angelum, regalium delicias epularum.

[Page 14]

92.
Dilectissimo fratri Ade, Petrus peccator monachus humilem in Domino servitatem.
Quod me, frater karissime, quid ante mundi creationem fuerit, quid post iudicium de mundo futurum discitis de ipso quoque iudicio sollerter inquiris, tu quidem religiose et prudenter agis, verum me ad incognita pertrahis et que necdum didici, docere compellis. Queris plane, quod

[Page 15]

nescio, exigis, quod ignoro. Nam et Ysaïas ait: *Priora annunciate mihi et novissima, que futura sunt et dicam, quia dii estis, aperte volens exprimere neminem posse, quid ante mundum fuerit vel quid post eum futurum sit, enarrare*. Fructuosum tamen est inquiri, licet res absolute nequeat explicari. Humana quippe mens huiusmodi nature est, ut a cogitationibus vacare non possit, aut enim se exercet in seriis aut delectatur in vanis, et donec utilia meditatur, ab ingruentium cogitationum irruptione defenditur. Nec pravitas habet insusurrandi locum, ubi mens utilibus rebus intenta strictum tenet cum sobria cogitatione consilium. Igitur opere pretium est et satis utile cogitare, quam breve sit spatium transitorii temporis ad comparisonem evi iugiter permanentis. Nam si conferre volumus illud immense magnitudinis spatium, quo Deus extitit ante mundi huius originem, illud quoque, quo post eiusdem mundi permansurus est finem, cum hoc tantillo tempore, quod est ab initio mundi usque ad finem mundi, minor est hec comparatio, quam si pugillum aque in mare proicias vel si mensuram cubiti cum toto terrarum spatio conferre contendas. Nam et immensitas maris et spatium terre finita sunt, sicut et pugillus aque et mensura cubiti, quamvis illa maiora ista sint

incomparabiliter minima. Ideo facilius comparari possunt finita finitis, quam ea, que finem habent his, que fine nullo possunt concludi. Nam quia Deus est *alpha et omega, principium et finis* et sicut sine initio semper extitit, ita finem habere non poterit. Mundus autem iste ab ipso creationis sue exordio necdum septem milia annorum inplesse cognoscitur. Et quis sciat, quam breve futurum sit spatium temporis, usque quo[Page 16]

Deus iudicaturus est mundum. Quomodo ergo conparari possunt septem milia vel etiam decem milia annorum interminabilii divinitatis essentie, que nec originem potuit habere nec finem. Cum igitur hec et huiusmodi pervigili meditatione discutimus, dum hec subtiliter in cogitatione versamus, non parvus nostre mentis profectus acquiritur, quia, dum meditaturn eterna, liquido conspicit, quam despicienda sunt temporalia. Dum hec igitur mens rationalis excogitat, additur etiam, ut semetipsam non cum tempore transituram, sed sine fine victuram esse perpendat. Considerat itaque se huiusmodi esse nature, ut necessario aut perpetuis potiatur praemiis aut suppliciis crucietur eternis. Hec itaque sedula meditatione discutere, sed et diem iudicii sollicitet praecavere, non parvus est fructus, in quo videlicet die, cui semel successerit, ultra non corruet et cui se res in sinistrum verterit, de cetero non consurget. Quod itaque de die iudicii queris et de Antichristo, lege librum beati Augustini de civitate Dei et expositionem[Page 17]

sancti Ieronimi in Daniele prophetam, Apocalipsin quoque cum commentariis suis, in quibus utique sufficienter tibi noticiam huius materie poteris invenire. Sicut enim et autentica prius scriptura designat et postmodum superveniens stilus expositorum elucidat, tribus annis et semis Antichristus regnabit et interfectis ab eo Helia et Enoch ipsum Antichristum et maximam membrorum eius partem Michahel archangelus interficiet. Cui non est contrarium, quod per apostolum dicitur, quia[Page 18]

Dominus Iesus interficiet illum spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui. Nam sive per se, sive per angelicum Christus eum perimat ministerium, ab eo potissimum pestis antiqua destruitur, cuius virtute ac potentia superatur. Enimvero sicut a doctoribus traditur, in monte Oliveti in papilione ac solio suo eum Dominus perimet, in illo videlicet loco, contra quem videntibus apostolis in celum victor ascendit. Unde et Ysaia ait: *Precipitabit Dominus in monte sancto faciem dominatoris tenebrarum et eum, qui dominatur cunctis populis.* De quo et per Daniele dicitur: *Sermones contra excelsum loquetur et sanctos altissimi conteret et putabit, quod possit mutare tempora et leges et tradentur in manu eius usque ad tempus et tempora et dimidium tempus.* Unde colligitur Antichristum tribus annis et dimidio regnaturum. Tempus enim annus est,[Page 19]

tempora duo sunt anni. Tribus igitur annis et dimidio regnaturus est deinde divini furoris est gladio perimendus, ut et tyrannus omnino dispereat et vero regi creatura se universa substernat. Unde et idem Daniel dicit: *In iudicium, inquit, sedebit, ut auferatur potentia et conteratur et dispereat usque in finem. Regnum autem et potestas et magnitudo regni, que est subter omne celum, detur populo sanctorum altissimi, cuius regnum sempiternum est et omnes reges servient ei atque obedient.* Porro post mortem Antichristi quadraginta quinque dies erunt residui usque ad adventum Iesu Christi in quibus et persecutio cessabit et magna pax et tranquillitas erit, ut intra huius temporis spatium et iusti quique, si quid persecutionis articulo titubaverant, paenitentiam agant et ministri dyaboli in torporis atque desidie securitate se resolvant, sicut enim in diebus Noe plantabunt et edificabunt celebrabunt convivia, contrahent matrimonia eisque studio frivola vanitatis intentis subitus superveniet interitus. Quod autem queris, utrum prius hic mundus ardeat et post iudicium fiat, evidenti maiorum sententia diffinitum est,[Page 20]

iudicium praecedere et sic mundi conflagrationem subsequi. Peracto quippe iudicio repente ignis erumpens tantum aeris spatium occupabit, quantum aqua, dum cathaclismus inundaret, ascendit. Quis videlicet ignis ardebit terram et crassitudinem aeris et sic purgabit electos. Sed quoniam de die iudicii in epistola, quam ad Blancam scripsimus comitissam, testimonia scripturarum nonnulla conguessimus, tanta quoque eiusdem thematis apud expositores sacri eloquii reperiuntur, ut intra epistolare compendium nequeant coartari ad eorum te exuberantia fluentia dirigimus, et omissis arentibus rivulis de fontibus Israhelite bibere suademus. Illud tamen, quod de quindecim signis totidem dierum diem iudicii praecedentium beatum Yeronimum referre didicimus, hic eisdem verbis inserere non superfluum iudicamus. Quibus profecto verbis sicut nec[Page 21]

auctoritatis robur adscribimus, ita nec fidem penitus denegamus. Res ergo sicut ad nos pervenit, huic stilo se simpliciter inserat, ut antiquis etiam Hebreorum populis, qui divini iudicii terror increverit, ex eorum paginis innotescat. Signum, inquit, primi diei: Maria omnia in altitudinem[Page 22]

quindecim cubitorum exaltabuntur super montes excelsos, orbem terre non affligent, sed sicut muri equora stabunt. Signum secundi diei: Omnia equora prosternuntur in imum profundi ita, ut vix queant humanis obtutibus conspici. Signum tercii diei: Maria omnia rediguntur in antiquum statum, qualiter ab exordio creata fuerunt. Signum quarti diei: Belue omnes et omnia, quae moventur in aquis marinis, congregabuntur et levabuntur supra pelagus more contentionis invicem mugientes et rugientes; nescient homines, quid cantent vel quid cogitent, sed tantum scit Deus, cui omnia vivunt offitio regendi. Haec quattuor signa pelagi sunt et tria sequentia aeris et etheris sunt. Signum quinti diei: Omnia volatilia celi contionabuntur in campis, unumquodque genus in ordine suo, eedem volucres invicem colloquentes erunt et plorantes, non gustantes non bibentes adventum iudicis timentes. Signum sexti diei: Flumina ignea ab occasu solis surgent contra faciem firmamenti usque ad ortum currentia. Signum septimi diei: Errantia sidera et stationaria omnia spargent ex se igneas comas, qualiter in cometis apparet et[Page 23]

signum orbis et eius habitatoribus. Signum octavi diei: Terremotus erit magnus ita, ut nullus homo stare possit aut ullum animal, sed solo sternentur omnia. Signum noni diei: Omnes lapides tam magni quam parvi scindentur in quatuor partes, unaquaeque pars collidet alteram partem nescietque ullus homo sonum illum, nisi solus Deus. Signum decimi diei: Omnia ligna silvarum et olera herbarum sanguineum fluent rorem. Signum undecimi diei: Omnes montes et colles et omnia edificia humana antea constructa in pulverem rediguntur. Signum duodecimi diei: Omnia animalia terre de silvis et de montibus venient ad campos rugientia et mugientia non gustantia neque bibentia. Signum terciidecimi diei: Omnia sepulcra ab ortu solis usque ad occasum patebunt cadaveribus surgentibus usque ad oram sepulcri. Signum quartidecimi diei: Omne humanum genus, quod inventum fuerit de habitaculis et de locis, in quibus erunt, velociter descendunt, non intelligentes neque loquentes, sed discurrunt ut amentes. Signum quintidecimi diei: Vivi homines moriuntur, ut resurgant cum mortuis longe ante defunctis. Finis, id est dies iudicii.[Page 24]

Quia igitur per septenarium numerum antiqua secula decurrerunt, octonario autem numero evangelicum tempus evolvitur, de septem vero et octo quindenarii summa conficitur, dignum ergo fuit ut idem signorum numerus tempus utrumque concluderet, videlicet unde tempora ipsa constarent. Sed haec nos, utcumque eis fides adhibenda sit, in lectoris arbitrio ponimus, immo Dei omnipotentis, cui manifesta sunt omnia, notitiae reservamus.

Tu autem, venerabilis frater, haec et huiusmodi sedule meditare, in his ingenium tue mentis indesinenter exerce, ut dum ea intra conscientiam versas, vane cogitationis ineptias seriis intentus excludas. Vane ergo cogitationes de cordis frigore prodeunt, cum mens videlicet a veri sponsi fervore tepescit, et quasi post alios amatores per alia cogitationum figmenta discurrit. Mox enim ut amplexibus soluta sui redemptoris egreditur, errabundis male libera gressibus per titillantium cogitationum illecebras evagatur, ut iuxta prophetam sub omni ligno frondoso se meretrix impudica proiciat et omni transeunti corpus suum divaricata substernat. Tunc infelix anima frigida fit simul et vaga, quia dum in creatoris amore frigescent non figitur, tanquam perflantium ventorum, sic ingruentium vitiorum impulsione raptatur. Unde per prophetam dicitur: *Serpenti panis pulvis eius*. Et David: *Non sic inpii, non sic, sed tanquam pulvis quem proicit ventus a facie terrae*. [Page 25]

Tu autem, dilectissime, esto quod diceris, ut rebus ipsis misterium tui nominis exprimere videaris. Adam siquidem interpretatur terra rubra et certe Ecclesiastes loquitur: *Generatio praeterit et generatio advenit, terra vero in eternum stat*. Et dilectus in Canticis dicit ad sponsam: *Sicut vitta coccinea labia tua et eloquium tuum dulce; sicut fragmen mali punici, ita gene tue*. Terra ergo constantie stabilitatem, rubra caritatis designat ardorem. Audenter dicam quia praeter solum Adam celeste regnum nullus ingreditur, nec ad electorum valet aspirare consortium, nisi qui huius nominis in se continet sacramentum. Esto ergo terra, ut fixo pondere consistentem irruentium temptationum te aura non rapiat. Esto similiter et rubra, ut mens tua in redemptoris sui semper amore fervescat. Esto terra, ut ex te spiritualium segetum proventus exuberet; esto rubra, ut aram mentis tue desiderii celestis estus inflammet. Esto terra, ut te semper

in ima tamquam vile lutum per humilitatis custodiam deprimas; esto nichilominus rubra, ut ad concupiscenda celestia quoscumque potueris et ipse vaporatus accendas. Esto terra, ut intra te non nutantis fidei colloques fundamentum; esto rubra ut supererigatur in caritate coherentium structura virtutum, ut sit in te, sicut per apostolum dicitur: *Fides quae per dilectionem operatur*.

Diem vero iudicii, ad quem tendit omnis prolixitas temporum, cui certe militant omnes pagine scripturarum, tam magnum tibi tremendumque praeponere, quem mens, quantumlibet sagax, sicut est conpraehendere nec ullus humane linguae sermo valeat explicare, cuius videlicet mens tua continuo terrore transfixa, nec carnis umquam delectari possit illecebris nec a tenendo ardue conversationis incessus quibuslibet obtundatur adversis, sicque diem iudicii metuat imminensem, ut non expediat timere praesentem, quatinus, dum tuo te iudicio prudenter examinas, ante tribunal eterni iudicis non denuo iudicandus, sed iam iudicatus, ac per hoc[Page 26]

purificatus, assistas, et qui in confessione faciem iudicis praevenisti, non iudicii compellaris subire censuram, sed iudex cum iudicibus et senatoribus terre feliciter introducaris in gloriam. Amen.

93.
Dulcissimae sorori illustrissimae, P<etrus> peccator monachus humilem in Domino servitatem.

Quod a me, soror karissima, petis, notum fieri tibi, quid ante mundi creationem fuerit, quid post iudicium futurum de mundo discitis de ipso quoque iudicio sollerter inquiris, tu quidem et religiose et prudenter agis, verum me ad incognita pertrahis et quae necdum didici, docere compellis.[Page 27]

Quaeris plane, quod nescio, exis, quod ignoro. Nam et Esayas ait: *Priora annuntiate mihi et novissima, quae futura sunt et dicam, quia dii estis, aperte volens exprimere neminem posse, quid ante mundum fuerit vel quid post eum futurum sit, enarrare*. Fructuosum est tamen inquiri, licet absolute nequeat res explicari. Humana quippe mens huiusmodi naturae est, ut a cogitationibus vacare non possit, aut enim se exercet in seriis aut delectatur in vanis, et donec utilia meditatur, ab ingruentium cogitationum irruptione defenditur. Nec pravitas habet insusurrandi locum, ubi mens utilibus rebus intenta strictum tenet cum sobria cogitatione consilium. Igitur opere pretium est et satis utile cogitare, quam breve sit spatium transitorii temporis ad comparationem evi iugiter permanentis. Nam si conferre volumus illud immensae magnitudinis spatium, quo Deus extitit ante mundi huius originem, illud quoque, quo post eiusdem mundi permansurus est finem, cum hoc tantillo tempore, quod est ab initio mundi usque ad finem, minor est haec comparatio, quam si pugillum aquae in mare proicias vel si mensuram cubiti cum toto terrarum spatio conferre contendas. Nam et immensitas maris et spatium terrae finita sunt, sicut et pugillus aquae vel mensura cubiti, quamvis illa maiora ista sint incomparabiliter minima. Ideoque facilius comparari possunt finita finitis, quam ea, quae finem habent his, quae nullo possunt fine concludi. Nam quia Deus est *alpha et omega, principium et finis*, sicut sine initio semper extitit, ita finem habere non poterit. Mundus autem iste ab ipso suae creationis exordio necdum septem milia annorum implese cognoscitur. Et quis sciat, quam breve futurum sit temporis spatium, usque quo Deus iudicaturus est mundum. Quomodo ergo comparari possunt septem vel etiam decem milia annorum interminabili divinitati aeternae, quae nec originem potuit habere nec finem.

Cum haec igitur et huiusmodi pervigili meditatione discutimus, dum haec subtiliter in cogitatione versamus, non parvus nostrae menti profectus acquiritur, quia, dum meditatur aeterna, liquido conspicit, quam[Page 28]

despicienda sunt temporalia. Dum haec igitur mens rationalis excogitat, additur etiam, ut semetipsam non cum tempore transitoriam, sed sine fine victuram esse perpendat. Considerat itaque se huiusmodi esse naturae, ut necessario aut perpetuis potiatur praemiis aut suppliciis crucietur aeternis. Haec itaque sedula meditatione discutere, sed et diem iudicii sollicite praecavere, non parvus est fructus, in quo videlicet die, cui semel successerit, ultra non curruet et cui se res in sinistrum verterit, de caetero non consurget. Quod itaque de die iudicii quaeris et Antichristo, lege librum beati Augustini de civitate Dei et expositionem sancti Hieronimi in Danihelem prophetam, Apocalipsin quoque cum commentariis suis, in quibus utique sufficienter noticiam huius materiae poteris invenire. Sicut enim autentica prius scriptura designat et postmodum superveniens expositorum stilus elucidat, tribus annis et semis Antichristus regnabit et interfectis ab eo Helia et Enoch ipsum Antichristum et maximam membrorum eius partem Michahel archangelus interficiet. Cui non est contrarium, quod per apostolum dicitur, quia *Dominus Iesus Christus interficiet illum spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui*. Nam sive per

se, sive per angelicum Christus eum perimat ministerium, ab eo potissimum pestis iniqua destruitur, cuius virtute ac potentia superatur. Enimvero sicut a doctoribus traditur, in monte Oliveti in papilione ac solio suo Dominus eum perimet, in illo videlicet loco, contra quem videntibus apostolis in caelum victor ascendit. Unde et Isaïas ait: *Precipitabit Dominus in monte sancto faciem dominatoris tenebrarum et eum, qui dominatur cunctis populis.* De quo et per Danihelem dicitur: *Sermones contra excelsum loquetur et sanctos altissimi conteret et putabit, quod possit mutare leges et tempora et tradentur in manu eius usque ad tempus et*[Page 29]

tempora et dimidium tempus. Unde colligitur Antichristum tribus annis et dimidio regnaturum. Tempus enim annus est, tempora duo anni sunt. Tribus annis igitur et dimidio regnaturus deinde divini furoris gladio perimendus, ut et tyrannus omnino dispereat et vero regi creatura se universa substernat. Unde et idem Danihel: *Iuditium, inquit, sedebit, ut auferatur potentia et conteratur et dispereat usque in finem. Regnum autem et potestas et magnitudo regni, quae est supra omne caelum, detur populo sanctorum altissimi, cuius regnum sempiternum est et omnes reges servient ei atque obedient.*

Porro post mortem Antichristi quadraginta quinque dies erunt residui usque ad adventum Christi in quibus et persecutio cessabit et magna pax et tranquillitas erit, ut intra huius temporis spatium et iusti quique, si quod persecutionis articulo titubaverant, paenitentiam agant et ministri diaboli in torporis atque desidiae securitate resolvant, sicut enim in diebus Noae plantabunt et aedificabunt celebrabunt convivias, contrahent matrimonia eisque studio frivolae vanitatis intentis subitus superveniet interitus. Quod autem quaeris, utrum hic mundus prius ardeat et post iudicium fiat, evidenti maiorum sententia adfinitum est, iudicium praecedere et sic mundi conflagrationem subsequi. Peracto quippe iudicio repente ignis erumpens tanto enim aeris spatium occupabit, quantum aqua, dum cataclismus induerat vel mundaret, ascendit. Qui videlicet ignis ardebit terram et crassitudinem aeris et sic purgabit electos. Sed quoniam de die iudicii in epistola, quam ad Blancam scripsimus comitissam, testimonia scripturarum nonnulla congesimus, tanta quoque eiusdem themmatis apud expositores sacri repperiuntur eloqui, ut intra epistolare compendium nequeant cohartari, ad eorum te exuberantia fluentia dirigimus, ut obmissis arentibus rivulis de fontibus Israhelite bibere suademus.

Illud tamen, quod de quindecim signis totidem dierum diem iudicii praecedentium beatum Hieronimum referre didicimus, hic eisdem verbis[Page 30]

inserere non superfluum iudicamus. Quibus profecto verbis sicut non auctoritatis robur adscribimus, ita nec fidem paenitus denegamus. Res ergo sicut ad nos pervenit, huic stilo se simpliciter inserat, ut antiquis etiam Hebraeorum populis, qui divini iudicii terror increverit, ex eorum paginis innotescat. Signum, inquit, primi diei: Maria omnia in altitudinem exaltabuntur quindecim cubitorum super montes excelsos, orbem terrae non affligent, sed sicut muri stabunt aequora. Signum secundi diei: Omnia aequora prosternentur in imum profundi ita, ut vix quaeant humanis obtutibus conspici. Signum tercii diei: Maria omnia redigentur in antiquum statum, qualiter ab exordio creata fuerunt. Signum quarti diei: Beluae omnes et omnia, quae moventur in aquis maritimis, congregabuntur et levabuntur supra pelagus more contentionis invicem mugientes et rugientes nescientesque homines, quid cantent vel quid cogitent, sed tantum scit Deus, cui omnia vivunt offitio regendi. Haec quattuor signa pelagi sunt et tria sequentia aeris et aetheris sunt. Signum quinti diei: Omnia volatilia caeli concionabuntur in campis, unumquodque genus in ordine suo, eadem volucres invicem colloquentes et plorantes erunt, non gustantes non bibentes adventum iudicis timentes. Signum sexti diei: Flumina ignea ab occasu solis surgent contra faciem firmamenti usque ad ortum currentia. Signum septimi diei: Errantia sidera et stationaria spargent ex se igneas comas, qualiter in cometis apparet signum orbis et eius habitatoribus. Signum octavi diei: Terremotus erit magnus ita, ut nullus hominum stare possit aut ullum animal, sed solo sternentur omnia. Signum noni diei: Omnes lapides tam magni quam parvi scindentur in quattuor partes, unaquaeque pars collidet alteram partem nesciensque ullus homo sonum illum, nisi solus Deus. Signum decimi diei: Omnia ligna silvarum et olera herbarum sanguineum fluent rorem. Signum undecimi diei: Omnes montes et colles et omnia haedificia humana antea constructa in pulverem redigentur. Signum duodecimi diei: Omnia animalia terrae de silvis et de montibus venient ad campos rugientia et mugientia non gustantia et non bibentia. Signum terciidecimi diei: Omnia sepulchra ab ortu solis usque ad occasum patebunt cadaveribus surgentibus usque ad oram sepulchri. Signum quartidecimi diei: Omne humanum genus, quod inventum fuerit de habitaculis et de locis, in quibus erunt, velociter descendent, non intellegentes

neque loquentes, sed discurrunt ut amentes. Signum quintidecimi diei: Vivi omnes morientur et resurgent cum mortuis longe ante defunctis.[Page 31]

94.

Carissimis in Christo sororibus Rodelindae atque Sufficiae, Petrus peccator monachus intimae germanitatis affectum. Uberes divinae dispensationi gratias refero, dum vos fama discurrere comperio, et in virtutum spiritualium fervere unanimiter studiis, et tamen diversis mundi subiaccere pressuris. Nota siquidem est regularis illa supernae iustitiae linea, qua invisibilis arbiter eos in hac vita temporalis erumnae flagellis erudit, quibus tradere perpetuae haereditatis iura disponit, eosque tamquam servos duris verberibus afficit, quos iam per occultae cautionis edictum, ut revera filios in patrimonium capescendae propriae possessionis asscivit. Quisquis enim dum recta agit, successibus affluit, dignum profecto est, ut eius cor formido concutiat, ne dum meritis suis[Page 32]

recompensari conspicit temporalia, minora fortasse, vel nulla redhibeantur aeterna. At qui bona operatur et flagellis atteritur, certus iam non immerito de retribuenda sibi bona conferta et coagitata laborum suorum mensura laetatur. Quia tanto post in patria crevisse summam crediti foenoris invenit, quanto prius in via nec stipendium quidem momentaneae prosperitatis accepit. Hinc est quod per beatum Iacobum dicitur: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis*. Hinc et Salomon ait: *Quem diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit*.

Non igitur immerito gaudet, qui in sanctae conversationis itinere constitutus, dum se flagellis considerat ultoribus cingi, in sortem filiorum Dei se non ambigit adoptari. Hoc tantum sollicita consideratione cavendum est, ne inter ipsa rectitudinis opera, quibus debetur utique praemium, admisceamus etiam quaedam prava, licet minima, quibus irrogetur saltem temporale supplicium. Unde et Petrus ait: *Nemo vestrum patiatur quasi homicida aut fur aut maledicus aut alienorum appetitor*. Quisquis ergo vel aliena cupidus appetit, vel maledicis in quempiam verbis excedit, quia digne patitur, passionis suae praemium non meretur.

Vos autem, dilectissimae, quia soluto coniugali vinculo vidualem continentiam profitentes, non modo ad immortalis sponsi copulam transmigrastis, sed et incentiva omnia carnalis illecebrae mirandi fervoris instantia reprimere immo crucifigere decrevistis, et vosmetipsas ab inferenda prorsus laesione compescite, et illatas ab aliis aequanimiter tolerate. Ut quia redemptor noster et mala non fecit et crucem pertulit, iam in vobis eiusdem summi sponsi arra foederalis appareat, dum viae eius et vita vestra concordat. Etsi enim agnum non valetis sequi quocumque ierit tamquam virgines, sufficiat eum vobis imitari per viam patientiae, qui profecto per mortem transit in resurrectionem vitae.[Page 33]

Et ne diuturna fortasse molestia vobis ingerat tedium, evangelica illa Anna vestrae viduitati proponatur exemplum. Quae nimirum scriptura teste septenni coniugio fruita iam usque ad octoginta quattuor annos in viduitate processerat. Verumtamen quae tam prolixum, tam annosum vivendi tempus accaepit, numquid vel vacando fabulis vel delitiose vivendo curvatrices anilis aevi molestias temperavit? Sed continentiae longaevitae praemissa, protinus evangelista subiungit: *Quia non discedebat de templo ieiuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die*. Quid, quaeso, haec mulier faceret, si adhortationes apostolicas legeret: *Orate sine intermissione*, praesertim si ipsum Dominum provocantem nos ad studium continuae orationis audiret? Porro quia, antequam evangelium discere potuisset, implevit, prophetica Dominum inspiratione cognoscere, atque, ut ita fatear, evangelista facta eius meruit praesentiam nuntiare. Sicut legitur, quia *haec ipsa hora superveniens confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Hierusalem*.

Hanc itaque egregiam viduam quasi signaculum quoddam vobismetipsis sollerter inprimate, ut verae viduitatis mereamini praemium reportare. Illud apostolicum iugi memoria retinentes, quo dicitur: *Quae autem vere vidua est et desolata, speravit in Domino et perstitit in orationibus nocte ac die*. Illud autem quod sequitur, audire non indigetis, quia per Dei gratiam sollicita provisione cavetis: *Quae autem in deliciis agit, vivens mortua est*.

Plane si uxores quaelibet mortalibus viris placere summo desiderio satagunt, quanto vigilantius quantoque subtilius sanctae viduae debent interioris hominis speciem decusando componere, ut invisibilis sponsi[Page 34]

decorae valeant obtutibus apparere? Nam sicut idem ait apostolus: *Quae innupta est, sollicita est quae sunt Domini, ut sit sancta corpore et spiritu. Quae autem nupta est, sollicita est quae sunt mundi, quomodo placeat viro*. Sollicita est nupta, ne in aliquo displiceat viro post paululum morituro:

quanto sollertius studendum est viduae placere caelesti sponso per saecula regnatura? Studet nupta, ut virum suum faleratae compositionis forma demulceat: quanto magis enitendum est viduae, ut in conspectu Dei sanctis virtutibus tamquam rutilantibus margaritis ornata nitescat? Contendit illa, ut venusti vultus appareat, ut decori eius nullius foeditatis nevus obrepat: quanto cautius sanctae viduae satagendum est, ne mens eius implacabilis odii vel turpis concupiscentiae squalore sordescat?

Illud denique artius mentibus vestris infigite, illud sedula meditatione versate, quod dicitur, *ut sit sancta corpore et spiritu*. Quid enim prodest castitas corporis, quid castigatio vel afflictio carnis, si desit puritas et mundicia cordis? *Beati siquidem mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Hinc est, quod animae noxia cogitanti sub tipo Hierusalem per Hieremiam dicitur: *Lava, inquit, a malitia cor tuum, Hierusalem, ut salva fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae?* Novi sane et satis superque expertus sum, quia quo remotius a mundi negociis vel saeculari conversatione seceditis, eo molestius importuno cogitationum ingruentium strepitu laboratis. Praesertim cum in vobis evidenter impleatur, quod prophetice per misterium dicitur: *Frater iniquus supplantavit me, et omnis amicus fraudulentem incedit in me*.

Quapropter si inter uberes bonorum operum segetes, quas excolere non cessatis, quidam compungentium cogitationum vepres ex illa fortassis pressurarum radice nascuntur, sarculum protinus salutiferae confessionis ac propriae correptionis arripite, et virosus germen de rure cordis vestri radicitus extirpate. Qua de re bene per prophetam divina vox praecipit dicens: *Novate vobis novale, et nolite serere super spinas*. Quid autem sit quod praemisit, mox aperit cum subiungit: *Circumcidimini*, inquit,[Page 35]

Domino et auferte praepudia cordium vestrorum, viri Iuda et habitatores Hierusalem. Novale igitur novant, qui cordis agrum licet iam ante proscissum crebris adhuc piaae confessionis vomeribus sulcant. Et male laeta passionum carnalium germina, quia semel excisa renasci ac pullulare non desinunt, acuto semper propriae correptionis et paenitentiae ligone recidunt. Si igitur novale novatur, super spinas non seritur, quia crebris confessionum atque correptionum vomeribus insulcati, horrentia cogitationum dumeta recidimus, ut in munda cordis planitie piaae conversationis semina conspergamus.

Quod nimirum idcirco viris Iuda et habitatoribus Hierusalem specialiter exequendum esse praecipitur, ut hii praecipue adversus internorum motuum bella configere moveantur, qui contempto mundi turbine et in confessione veritatis sunt stabiliiter fixi et visione summae pacis vigilanter intenti. Quod etiam vobis aptissime congruit, quae ad Deum accenso mentis desiderio medullitus aestuantes saevientis mundi mala perfertis, quia blandientis illecebras non amastis. Et quoniam versutus artifex ad referendas inferentibus contumelias vos nequit accendere, cavendum vobis summopere est, ne vel latenter in eorum possit odium concitare. Et quia longo iam tempore vobiscum dimicans Deo pro vobis stante in campo operis coactus est perdere, providendum est, ne in ipsa cogitationis domo per remissae securitatis inertiam valeat obtinere. Ut quarum videlicet manus sunt extrinsecus mundae per innocentiam, cor oculis Dei cruentum machinetur exhibere per iram. Cum Dominus per prophetam legales cerimonias implentibus dicat: *Quis quaesivit haec de manibus vestris?*

Manus vestrae sanguine plenae sunt. Quod nimirum illis dixit, quorum cor malitia plenum esse providit.

Quia igitur, dilectissimae, vita vestra tam sancta, tam honesta tamque districta esse perpenditur, ut quantum ad opera nequaquam nostrae exhortationis indiga videatur, ut tamen et nostro stilo quilibet in aedificatione vestra pateat locus, ad ipsa mentis archana recurrimus, ubi necesse est, ut quanto quis fuerit in virtutibus eminentior, tanto sit in cavenda tentatione subtilior. Callidus enim hostis idipsum saepe vertit in materiam pugnae, quod factum est causa victoriae. Huc accedit, quod ipse omnipotens Deus in mentibus habitat electorum. Licet enim et in castis corporibus habitare[Page 36]

credendus sit, dicente apostolo: *Corpus vestrum templum in vobis est Spiritus sancti quem habetis a Deo*, menti tamen specialis eius sedes asscribitur, quae subiecto corpori quadam regiminis auctoritate principatur.

Sicut idem dicit apostolus: *Spiritum sanctum in cordibus nostris habitare per fidem*. Nimirum ut, sicut anima corporis membra vivificat, sic et ipsa a Deo vivificata subsistat. Si igitur in mentibus vestris dignum Deo vultis cubile construere, studiose contendite ipsas mentes omni simultatis et odiorum fomite, omni denique malitiae labe purgare.

Regem sane quis excepturus hospitio, quid prodest, si tota domus atria diversis toreumatibus instruat, si per laquearia quaeque carbasina vela suspendat, si omnia certe munda et nitida oculis adventantis exhibeat, solum autem cubiculum, ubi ille requieturus ingreditur, sordidum reperiens perhorrescat? Quia ergo vos per assiduae orationis instantiam, per

cotidiana fere ieiunia, per candorem pudicitiae matronalis corpora vestra in sancta munditia custoditis, erga cogitationes quoque districtam semper sollicitudinem exhibete. Ut quoniam caelesti sponso thalamum in vestra mente construitis, nil ibi foedum esse, nichil inordinatum, quod eius oculos possit offendere, permittatis. Lux enim vera tenebras odii non inhabitat, et princeps pacis inpacatae mentis hospitium non requirit. Enimvero non ignoratis quasdam carnaliter conversantes, diversas inter dentes aromatum ac pigmentorum species terere, ut viris suis iocundius valeant redholentis fragrantiae nitore placere. Lingua quoque vestra et labia a divinis laudibus numquam sint ociosa, sed semper psalmos, semper orationes velut aromata terendo revolvite, ut in conspectu Dei non inmerito possitis odorem suavitatis afferre. Illud etiam vos non latet, quia puellae in domo parentum, cum puberes adolescere, cum iam nubilibus incrementis coeperint propinquare, scientes quia paterna substantia masculini sexus heredibus permaxime reservetur, capsilia sibi quaedamque marsupiorum receptacula comparant,[Page 37]

ut quaeque potuerint hinc inde corradere, his studeant cautius infercire. Quatinus ad nuptiales thamos transeuntes, tanto minus apud extraneos erubescere compellantur, quanto eas ex paterna domo congestarum opum ditior copia comitatur.

Vos itaque quae ad caelestes nuptias firmas spei gradibus festinatis, non parvam partem vestrae substantiae in tuto loco reponite, ut ad immortalem sponsum sine ulla debeatis confusione transire. Marsupium autem, ubi haec tutissime reponantur, sinus est pauperum, sustentatio miserorum. Hoc nimirum fidele est depositarium, sine ullo prorsus detrimento, quod suscepit redditurum. Nolite ergo sic remanentibus cuncta relinquere, ut neglegatis etiam vobismetipsis, paulopost hinc emigrantibus providere. Quod si facultas non suppetit, si egestas vos rei familiaris angustat, qui minuta viduae divitum muneribus praetulit, vestra quoque munuscula vel perexigua intra gazofilacium exauditionis suae non ingratus admittit. At si et haec, quod non credimus, omnino defuerint, pias lacrimas, profundos gemitus, alta suspiria vos offerre sufficiat. Ultro etiam quicquid sapitis, quicquid potestis, quicquid vivitis, quicquid est quod spiratis, in ara vestrae devotionis imponite, et sic vosmetipsas Deo, quod holocaustis omnibus maius est, sacrificium adholete.

Horrete itaque colloquia saecularium, carnalium devitetur aspectus. Vestra denique non omnibus ianua pateat. Donec adventus causa discatur, nonnullis prohibeatur accessus. Iudith etiam illa sancta vobis vivendi sit norma et vidualis continentiae disciplina. De qua videlicet sacra scriptura testatur his verbis, quia *in superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur. Et habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitae suae praeter sabbata et neomenias et festa domus Israel.*

Considerandum plane, quantis haec vidua fuerit digna praeconiis, quae tanto igne divini aestuabat amoris. Porro autem vidualis officii limite non contenta ad hoc usque in sancta religione processerat, ut iam non sola, sed et cum ancillis suis fieret heremita. De domo communi reclusorium fecit, et in populosa urbe amor artifex solitudinem repperit. Quantis illa mundanis[Page 38]

prosperitatis dotibus affluebat, quae nimirum blandae lenocinantis secundas sibi illicere nuptias poterant. Sicut enim sacra narrat historia *Erat eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas et familiam copiosam, ac possessiones armentis boum et gregibus ovium plenas.* Et quod his omnibus est longe praestantius, dicitur etiam quia erat in omnibus famosissima, quoniam timebat Deum valde, nec erat, qui loqueretur de illa verbum malum. Sed quando ista procos admitteret, dum puellarum quoque eius alloquium cuiquam facile non pateret? Quo pacto ambiret vestium cultum, cuius assidue terebat membra cilicium? An fortasse laucioribus epulis esset intenta, quam cotidiana macerabat inedia?

Sed ad haec fortassis obicitis, quia facile se exercere in virtutibus poterat, quae tot prosperis undique successibus affluebat. At quibus vivere utcunque non licet, virtutum vitam ducere quomodo libet? Facile scilicet abstinemus oblati, avidius plerumque solemus inhiare subductis. Fateor plane, quia spontanea oblatio laetificat offerentem, coactiva necessitas tabescentem obnubilat voluntatem.

Sed esto, quia Iudith divitis causamini vobis copiam dehaberi. Numquid pauperulae illius Moabitidis, Ruth videlicet exilium, calamitates, famem, sitim, laborum intolerabilium patientiam ignoratis? Numquid vobis pro pudicissimae viduitatis aliquandiu honestate servanda, ad tantam illam devenisse penuriam, ut resides spicas post metentium terga colligeret, et virga cedens non dicam virili sed humano destituta prorsus auxilio, ipsa, quod collegerat, tritureret? Nimirum ex qua tantorum regum soboles fuerat processura, tamquam vile mancipium servilibus operibus videbatur addicta. Inter tot autem pressuras atque angustias coartata

virtutes animi non deseruit. Et inopis quidem vitae pondus, quo premebatur, aequanimiter tulit, ab intimae vero nobilitatis culmine ut puta digna David proava, degenerare indignum duxit. Socruī reverentiam dignam exhibuit, matronalem pudicitiam tenuit, defuncto viro fidem servavit, idolis deditam patriam parentesque deseruit, et ad cultum veri Dei sine ullo doctoris magisterio nobilis proselita transivit. Ecce igitur Iudith prospera quibus in vita fulciebatur abiciens, Ruth adversa quibus premebatur amplectens, utraque scilicet mente una, licet[Page 39]

diversa fortuna, uni Deo non immerito placuit, quia nec adversis ista succubuit, nec in prospera suimet obliviscens sese illa deiecit. Sed illa tolerabat, quibus abundabat, ista fruebatur, quae patiebatur. Utraque nimirum de mundanae inconstantiae alternitatibus asserens: *Sicut tenebrae*, inquit, *eius, ita et lumen eius*. Et cum una contenta sit primis, altera nuptiis sit aptata secundis, licet Ruth thalamos iteraverit, a castitatis tamen habitu non recessit, quia vidualis continentia in coniugalem pudicitiam non libidine carnalis illecebrae, sed divina potius est dispositione mutata. Quid autem de ipsa beatissima Dei genitrice commemorem, quae et terrenarum opum copias non possedit, et immanissimi doloris amaritudinem pertulit? Cui nimirum vere praedictum est: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*. Si enim omnipotens Deus huius vitae prospera magnipenderet, nullatenus ipsam singularem ac perpetuam virginem, ex qua incarnari dignatus est, affici doloribus permisisset. Quapropter et vos, iuxta beati Petri sententiam, *eadem cogitatione armamini*, et mala mundi per patientiam vincite, quae profecto non ignoratis omnes electos ab ipsa humani generis origine pertulisse. Unde dicit apostolus, quia *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*.

Enimvero non incredibile est, quia si haec vita vobis blandita mitesceret, a caelestis desiderii cursu vos aliquatenus retardaret. Et mens vestra eotenus a Deo frigeretur, quo in aestu rerum temporalium requiem inveniret. Ideo igitur divina dispensatio in huius vitae salo procellosis hinc inde turbinibus, et quodammodo violentis ventorum furentium flatibus vos fluctuare permittit, ut mens vestra avidius ad superna desideria transeat, dum inter ima non invenit, ubi delectabiliter requiescat. Agar namque prosperis fulta contra dominam tumuit, afflicta postmodum et in solitudinibus exul oberrans alloquium angeli laeta promittentis accaepit. Rachel donec sterilitatis infortunio laboravit, vero Deo reverentiam digni cultus exhibuit. Postquam autem edito Ioseph fecunditatis meruit donum, Laban patri furata est idolum. Vos etiam si iuxta votum erecta in cumulum unda prosperitatis attolleret, vel admissi cuiusquam piaculi naufragium absorberet, aut certe a litore quietis intimae mentes vestras fluxa laetitia procul abduceret. Unde vos hortor et sollerter admoneo, ne divinis beneficiis inveniamini, quod absit, ingratae, sed gubernatori vestro Deo dignas semper[Page 40]

gratias agite. Qui nimirum peccandi vobis materiam subtrahens tamquam a noxiis vos prohibet alimentis, ut ad robur aeternae provehat incolomitatis. Flagellis vos durioribus cingit, verberibus erudit, ut margarita sua nunc limet et poliat, quae postmodum sine tinnitu securis et mallei vel cuiuslibet ferramenti sonitu in templi caelestis aedificio ponat. Igitur, dilectissimae, cum vobis ex huius mundi turbinibus frementior tempestas ingruerit, cum illata ab adversariis iniuria vos contumeliosa percellit, orationis illico latibulum petite, ad fletus et lamenta concurrите, atque ab aestu persequentium, ad lacrimarum protinus refrigerium festinate. Ut dum mens vestra foris non invenit, ubi valeat secunda quiescere, se intra se colligens ab omni studeas mundani strepitus perturbatione sopire. Neque vos ab orationis studio fletus ariditas frangat, videlicet si mox, ut conamini, lacrimae non erumpant. Ieiunii namque, cui vos districtius inhaeretis, haec esse natura dignoscitur, ut cum multos provectuum fructus accumulet, interdum tamen et iras accendat et lacrimas minuat. Et de ira quidem, quia per ieiunium crescat, manifesta est Ysaie sententia, qua dicit: *Ecce, inquit, ad lites et contentiones ieiunatis et percutitis pugno impie*.

Quod autem longo ieiunio lacrimae subtrahantur, testatur Iosephus, qui, cum vindictam, quae Hierusalem et persecutoribus Domini a Vespasiano et Tito principibus est irrogata, narraret, inter caetera ultimum poenarum genera, hoc etiam addidit dicens: *Sed nec planctus*, inquit, *ex more defunctis exhibebatur, aut luctus, quia hoc sibi totum vendicaverat fames, sed nec ariditas inediae humorem cuiquam reliquerat lacrimarum*. Unde cum visibiles lacrimas non potestis ex oculis carnis exprimere, sufficiat vobis, excessus proprios intra contriti cordis archana deflere. Ibi tenebras admissi reatus aspiciate, et quia dignum est, quod patimini, ipsae quoque sententia recti examinis iudicate. Lux namque inter tenebras convalescit, et lucifer, qui in die oculos fugit, in nocte radios proprii splendoris expandit. Nos itaque si veram lucem in cordibus nostris oriri volumus, non nos

tunc leve nobis videbitur omne, quod patimur, quia valde gravius esse perpendimus, quod meremur.

Notandum autem, quia sicut qui non vident, acutius audiunt, ut tamquam vivacitas sensus, quae uni membro subtrahitur, ad aliud cumulatius transferatur, ita nonnulli calcata luxuria in avariciam acrius inardescunt. Et humana concupiscentia, dum a libidinis voluptate compescitur, maioribus viribus in acquirendarum opum se porrigit appetitum. In vobis autem simul frigescat amor divitiarum cum ipso desiderio nuptiarum, ut liberalitas vestra pie ferveat adiuvandis egenis, non inextinguibiliter aestuet ditandis avaris. Absit autem, ut nummus viro in vestri cordis amore succedat, sed potius pro carnalibus deliciis spirituales epulae mentes vestras delectabiliter pascant. Videlicet divinorum verborum assidua meditatio, psalmus, bona cogitatio, pii operis frequentatio, expectatio mortis, spes futuri saeculi, et caetera his similia, quibus nimirum mens salubriter pascitur, et ut revera caelestibus epulis anima saginatur.

Sed dum vestrae karitatis allocutionem longius protraho, epistolaris compendii metas excedens, ut ita loquar, brevem non breviter scribo. Enimvero dum non urbanitati propriae, sed vestrae potius aedificationi consulere gestio, prolixius loquens loquendi regulam non observo. Denique michi quoque non modice praestatis, si consummari in sanctorum virtutum perfectionem contenditis. Qui enim Lazarum, fidelium sororum precibus resuscitatum fuisse non ambigo, ipse quoque de peccatis ad innocentiam reformari per vestra merita, si iuxta fidem fuerint digna confido. Amator animarum pius et omnipotens Deus et me vestris orationibus in rectitudinem dirigat, et vos meis adhortationibus ad altiora perducatur. Sit nomen Domini benedictum.

95. [Page 42]

Reverentissimo abbati D<esiderio>, Petrus peccator monachus salutem in Domino.

Sacra testatur hystoria, quoniam Absalon loab militiae principem, ut ad se veniret, nuntio discurrente poposcit, qui tamen venire contempsit. Cumque idipsum denuo peteret, sed ille obstinatus ac rigidus funditus abnuisset, ad agrum illius Absalon servos suos protinus misit messemque hordei, quo plenus erat, ignibus conflagravit. Presto loab Absalon expostulaturus aggreditur. Ille gaudet, quod eius accessum talibus beneficiis promeretur, nimirum quod petitionibus non optinuit, laesionibus impetravit.

Ego autem tibi, venerabilis frater, non bis sed sepius scripsi, verumtamen usque hodie ne unum quidem iota, ut rescribere dignareris, extorsi. Ipse quoque pollicitus es, quia michi notarium mitteres, qui saltim ea, quae in te specialiter scripseram, in tui sumptus pergamina transferret. Sed supersedisti penitus vel scribenti rescribere, vel notarium, ut spoponderas, destinare. Quorum videlicet unum karitas exigit, alterum veritas,[Page 43]

ut quasi pro debito persolvatur, impellit. Quid igitur faciam? Nam quia dormientem te impingens et vellicans excitare non valeo, pungam et sic saltim, ut evigiles, prevalebo. Ferulam igitur in te doctrinae tanquam magister arripiam, et velut supparem vel clientem, haec quae tibi forte quam michi notiora sunt, ammonere presumam. Et hoc sit meum pungere, doctiorem velle docere. Ad hanc fortassis iniuriam experrectus evigilabis, ut, qui caritati denegaveras vicem, laedenti saltim redhibeas talionem, verumtamen quem tu tibi vides haec hilariter suggerentem, iuniores fratres sibi proculdubio deputent serio consulentem.

Age igitur. Noli frater, quod plerique faciunt, tantummodo si quid in te est virtutis attendere, ut vitia quasi post tergum posita negligas iudicare. Imitare naturalis in pavone diversitatis exemplum. Qui nimirum pullinos et velut ignobiles pedes pre oculis semper habet, insignem vero caudae pulchritudinem post se spectabilem prebet. Videt in pedibus rusticum aliquid, quod despiciat, ignorat in cauda, quod eum mirabilem reddat. In promptu est, unde se debeat in humilitate deprimere, post tergum gerit, unde valeat, quasi prae caeteris avibus superbire. Te quoque quodammodo, quod in te virtutis est, lateat, si quid vero vitiosum et correctionis est indigum, ab aspectus tui iudicio non recedat.

Fraternae correctionis zelum noli moleste ferre, sed gratulabundus amplectere ac velut certae curationis antidotum in animae languentis interiora diffunde. Memento itaque, quod per Salomonem dicitur: *Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oscula.* Et alibi: *Viro, inquit, qui corripientem dura cervice contempnit, repentinus superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur.* Illud etiam attende, quod ait: *Qui abscondit scelera*[Page 44]

sua, non dirigitur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam

consequetur. Et iterum: Qui diligit disciplinam, diligit sapientiam; qui autem odit increpationem es, insipiens est. Vitrum nempe, quia visus acumen admittit et quicquid in se latet, exponit, praestantius videretur omnibus esse metallis, nisi percussum facile frangeretur. Sed quoniam ad primum ferientis ictum ilico dissilit, talentum vitri vix dodrantem aequat argenti. Rosa purpurea rutilantior videtur esse vermiculo, sed quia nullam fert laboris iniuriam, inter quisquiliarum stipulas deputatur. Porro autem, quia sancti conventus rector es constitutus, noli dissimulare culpam, sed mox ut emergerit, adhibe disciplinam, ut cum Finees te zelus ad eterni sacerdotii iura promoveat, non cum Heli sub torpore desidiae ignobiliter oscitantem ultio repentina percellat. Unde per Salomonem dicitur: *Noli subtrahere a puero disciplinam. Si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percutis eum, et animam eius de inferno liberabis.* Verumtamen cave, ne nimius disciplinae rigor duriciam contrahat et inmoderatus zeli fervor vertatur in iram, ne videlicet, dum culpae rubigo detergitur, vas tenerum confringatur. Unde et Salomon ait: *Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, et sumas scandalum animae tuae.* Et iterum: *Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda.* Nonnulli plane, cum per inpatientiae fomitem a fratrum caritate resiliunt, hoc quod Paulus et Barnabas propter Marcum discipulum ab invicem discesserunt, in defensionis suae testimonium vertunt. Quod utique constat non discordiae vitio, sed divinae dispensationis factum esse iuditio, ut nimirum sancti apostoli tanquam grana tritici eo spargendae fidei uberiores messem redderent, quo procul eos ab invicem dissensionis aura perflaret.[Page 45]

Absentibus nunquam detrahas, sed eos in faciem prout res dictaverit competenter obiurga. Hinc est, quod in Proverbiis legitur: *Remove a te os pravum, et detrahentia labia sint procul a te.* Et in Ecclesiaste: *Si mordeat inquit, serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.* Vir etiam sapiens ait: *Susurrio et bilinguis maledictus est, multos enim turbavit pacem habentes.* Audienti vero dicit: *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam, et ori tuo facito ostia, et seras auribus tuis.* Adversus linguam nequam aures nostras spinis sepire precipimur, ut detrahentes quosque spinosae responsionis aculeo retundamus. Ama ieiunium, ut dum inedia corpus atteritur, anima caelestis gratiae pinguedine saginetur. Et serpens ille, qui comedentem hominem cibi telo prostraverat, ieiunanti nunc per sobrietatis arma succumbat. Serpens enim, sicut perhibent, qui scrutandis rerum naturis subtiliter insudarunt, si ieiuni hominis sputum gustat, protinus moritur. Dum ergo tanta sit ieiunii virtus in hanc bestiam, quae corporaliter repit, quanto vehementior in illum draconem vigere credenda est, qui invisibiliter serpit? Sed ut colubrum hunc valeas efficacius rumpere, sacrificii salutaris hostiam satage frequenter offerre, ut dum ora tua Christi perspexerit cruore rubentia, territus contremiscat, presto diffugiat, et sacramento quo captivatus est propius accedere non presumat. Sic effetis continuo viribus corruat, et in scrobe suae malitiae quantum ad te perpetuo conditus delitescat. Sed iam calamo silentium impero, quia ipse me in huius presumptionis audacia reprehendo, et quasi misso in messem igne protinus fugio, ne[Page 46]

deprehendar uberis agri proventus exurere, qui spinas tantum et arbusta debueram silvestria conflagrare.

96.
Domno Alexandro summae sedis antistiti, Petrus peccator monachus servitutem.[Page 47]

Redditas michi sanctitatis vestrae litteras, discolor quodam deferente presbytero, laetus arripui, osculatus explicui, celeri sub aviditate perlegi. Sed cum tantum auctoritatis vestrae sit pondus, ut satis sit etiam, si sub paucis apicibus cuiquam vestrae sanctionis dirigatur indiculus, illic tot sunt eloquentiae flores, tot non dicam herilis, sed paternae potius gratiae suavitates, ut quod pauperculo missum est homini, regiae sufficeret dignitati.

Verumtamen duo illic inserta repperi, quae me, fateor, erubescere compulerunt. Dixistis enim, et si non his verbis, quia propter contemplationis studium, cui vigilanter inhaereo, non deberem prorsus omittere, quin vos aliquando dictaminibus visitarem. Ego siquidem quantum ad te, venerabilis pater, qui de ponderis episcopalis abiectum mecum unanimiter concordasti, contemplandi quidem atque dictandi perfruo ocio, sed molestiis advertantium causarumque negotiis ingruentibus non respiro. Porro autem dum intra cellulae me septa concludo, velut in portus sinu vel in litorea statione consisto. Sed quid prodest? Nam dum illic iam quasi securus quiescentis oculi potiri tranquillitate desidero, ecce saevientis

mundi me flabra concutiunt, causarum inundantium fluctus ferventius intumescunt. Illatis iniuriarum procellis illidor, violenta praediorum vel quorumque proventuum diminutione perturbor, dicens cum propheta: *Expectavimus pacem, et non est bonum; tempus curationis, et ecce turbatio.* Interea non desunt, qui de animarum quoque suarum exigant salute consilium, et insuper, quod durius est, a non pontifice pontificale nitantur extorquere iudicium. Et hoc modo, qui episcopatum fugio, episcopum non evado, et sub sacerdotali fatigor onere, qui sacerdotalis solii dethronizatus sum dignitate. His itaque vallatus angustiis ad contemplationem

[Page 48]

nitor moxque collabor. Tempto, sed praesto deficio, contemplationis summa non penetro, in compunctionis lacrimas non erumpo. Mens enim terrenis obtenebrata negotiis frustra se in contemplationis culmen attollere nititur, dum actionum saecularium merito quasi congestis lapidum ruderibus aggravatur. Sicut enim aluta calcei postquam per limosa luti fluentia transierit, non admittit arvinam, sic mens humana nisi ab humore fuerit curae saecularis exucta, non percipit supernae pinguedinis gratiam. Pellis enim sicca pinguedinem combibit, humefacta repellit. Et humanum cor, donec curarum saecularium madore turgescit, saginas internae gratiae non admittit. Unde et lex in monte Oreb data legitur, quod videlicet siccitas interpretatur. Illa denique mens, quae per amorem spiritus a terrenis in alta sustollitur, mons est, in quo lex Domini inreprehensibilis, quae proculdubio karitas est, divinitus promulgatur. Et hic mons veraciter est Oreb, qui siccitas dicitur, in quo videlicet omnium vitiorum humor excoquitur et ad radios solis iustitiae cunctum libidinis atque carnalis illecebrae reuma siccatur. Hinc est, quod vasa templi in argillosa terra, quae videlicet aquam sitienter inbibit, Hiram ad Salomonis imperium fabricavit.

Ex quibus nimirum vasis et illud est, quod imbre caelesti concupiscit impleri, cum dicit: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*, atque ideo estuans clamat: *Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam e apparebo ante faciem Dei?* De his igitur vasis in tertio Regum libro dicitur, quia *in campestri regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra*

[Page 49]

inter Sochot et Sartan. Sochot in tabernacula vertitur, Sartan vero interpretatur tribulatio eorum, sive demolitorum, aut coangustantium. Quid itaque per Sochot, quod interpretari tabernacula diximus, nisi sanctos viros accipimus, qui videlicet dicunt: *Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus?* Unde et Petrus: *Certus sum, inquit, quod velox est depositio tabernaculi mei.* Quid vero per Sartan, quae tribulatio eorum dicitur, nisi reproborum tribulantium nos persecutio designatur? Hii nimirum et demolitores et coangustantes sunt, quia dum demoliri atque destruere fidei nostrae vel boni operis aedificium temptant, duris iniuriarum ac pressurarum nos calamitatibus coangustant. Vasa ergo templi, id est omnes electi, funduntur in campestri regione Iordanis, id est in humilitate baptismi, inter Sochot et Sartan, id est inter iustos atque perversos, ut et bonorum forma proponatur illis ad imitandum rectae conversationis exemplum, et pravorum persecutio ad cumulum illis proficiat meritorum. *Vasa, siquidem, figuli probat fornax, et homines iustos temptatio tribulationis.* In arida ergo terra templi vasa funduntur, quia mens hominis ad suscipiendum supernae gratiae munus non est congrua, nisi prius ab omni carnalis illecebrae fuerit humore siccata. Sicca quippe corda clarum armoniae sonitum, humida reddit optunsum. Tympanum quoque surdum sonat, si quilibet eum liquor humectat. Sic necesse est, ut mens hominis a carnis voluptate sit arida, quatinus in Dei omnipotentis auribus eius oratio sit arguta.

Enimvero sicut aboculus dum solis se radiis obicit, videre frustra contendit, et cavos quidem orbes ac vacua pupillis palpebra pandere nititur,

[Page 50]

sed splendorem quo perfunditur, nullatenus intuetur, sic ad conspiciendam contemplationis lucem sese inaniter erigit, qui per saecularis vitae meritum aciem cordis amisit. Nam si quilibet ignotus cubiculum regis irrumpat, eique praesens tanquam familiaris assistat, regis tamen alloquio non perfruitur, quia carus ei per anterioris notitiae gratiam non habetur. Ita nos infelices et miseri, quod quidem de meis similibus loquor, sepe soli in angusta cellulae remotione consistimus, solis divinae maiestatis optutibus tremantes adstamus, peccatis tamen obstantibus, vel intimi splendoris igniculum, vel compunctionis gratiam non meremur. Sic itaque velut ante regis videmur adstare praesentiam, sed quia per vitae rectitudinem sibi noti non sumus, colloquutionis internae dulcedinem non gustamus. Sed, o dulcedo melliflua, cum Dominus in servo et servus delectatur in Domino! Unde psalmista: *Suavis sit, inquit, ei laudatio mea, ego vero delectabor in Domino.* Michi autem misero velle quidem

adiacet, perficere autem non invenio. Non enim invenio in carne mea bonum. Et haec quidem desidero, ad haec toto corde suspiro, sed ad haec consequenda meritis prohibentibus non assurgo. Quem videlicet et reprehensibilis vitae reatus impediunt et exteriora negotia fulgorem lucis intimae conspiciere non permittunt. Et haec eadem terrena turbatio, quae videlicet a contemplationis intuitu mentis obruit aciem, scribendi quoque michi nichilominus adimit facultatem. Huc accedit, quoniam licet ego dictare forte quid valeam, deest antiquarius, qui transcribat. Sed cur ego negatae transcriptionis queror incuriam, cum non modo quispiam, quae scribo, transferre, sed ne celeri quidem vacet lectione percurrere? Aecclesiarum plane quique rectores, quibus potissimum huius rei cura debuisset incumbere, tanto mundanae vertiginis cotidie rotantur impulsu, ut eos a[Page 51]

saecularibus barbarasium quidem dividat, sed actio non discernat, nec sacrarum meditantur eloquia scripturarum, sed scita legum et forense litigium. Multitudini sacerdotum non sufficiunt tribunalia iudicum et aulae regiae, dum clericorum ac monachorum evomunt turbas, brevitatis suae conqueruntur angustias. Clausura vacant, evangelium clauditur, et per ora aecclesiastici ordinis forensia iura decurrunt. Sed utinam legalis edicti duntaxat essemus lite contenti. Arma potius, arma corripimus, vibrantia telis tela conserimus, et non verbo sed ferro contra nostri ordinis regulam dimicamus. Quibus nimirum dicit apostolus, quia *gladius spiritus est verbum Dei*, et revera tam immanis pressurae calamitas incumbit aecclesiis, ut tanquam Babilonicae legionis acies circumfusa, et Hierusalem cum civibus suis videatur obsessa. Saeculares enim quilibet aecclesiastica iura corradunt, salaria subtrahunt, possessiones invadunt, et sic stipendia pauperum velut hostium se reportare manubias gloriantur. Ipsi quoque saeculares nichilominus inter se proprii iuris bona diripiunt, alter alteri supergredientes impingunt, et in communi mundo conclusi, quia soli esse nequeunt, mutua se pervasione collidunt. Mox arundineos rusticorum tegetes aggrediuntur exurere, et fel atrocissimi livoris, quod suis utique nequeunt inimicis invomere, inbellibus non erubescunt rusticis propinare. Et tunc fit ad litteram, quod canitur per prophetam: *Dum superbiter impius, incenditur pauper*. In quo nimirum nobilior est serpentina virulentia, quam humana crudelitas. Serpens enim fugit hominem nudum, aggreditur eum morsibus, [Page 52]

quem cernit indutum. Et fortis ac ingenuus quisque bellator vitat inermem, impetit adversum se tela vibrantem. Accipiter etiam ubi nidificat, in amplo quodam circuitu nullam dignatur exercere rapinam, ut quae facilia sunt, et in promptu nobiliter transeat, in quibus vero maior victoriae labor est, longinqua perquirat. Isti vero adversus inermes arma corripunt, et dum fluant hostes, vapulant innocentes. Porro autem dum hic prior laedit, protinus alter insurgit, et non oculum pro oculo iuxta legem, se refert cum foenore laesionem. Talio quippe, quae Tulliana lege decernitur, nostris temporibus ignoratur, et disciplina vindictae quae sub gentili dudum servabatur imperio, nunc evangelio veniam terribiliter intonante nescitur. Ideoque pro virga tauream, pro scutica clavam, pro verbo ferrum, pro vecte redhibent gladium. Erubescunt non excedentem iniuriae vicem, dedignantur illati discriminis aequitatem. Videri victores atque terribiles ambiunt, triumphalis gloriae titulos concupiscunt. Sic itaque, dum unus irascitur, alter ad insaniam provocatur, et rabies rabiem generat, ac furorem furor inflamat. Sicut et hoc experimento dignoscitur, quia, si rabidus canis hominem forte momorderit, tanta vi rabies eius in viscera protinus humana transfunditur, ut mox in ipso urinae conceptaculo catuli generentur. Quod nimirum hoc evidenti comprobatur inditio, quia si is, qui canino morsu correptus est, cantalenas, quod muscarum genus est, in aqua tritas ebiberit, [Page 53]

mox cum urina simul non sine magni doloris gemitu catulos fundit. Et certe non contemnendo res digna spectaculo, qualiter ex sicco dentium osse soboles gignitur, in quo videlicet humor seminis non habetur, et quod per genitale membrum facile natura non poterat, per traducem dentium similem in diverso genere speciem format. Et forte non sine mysterio fit, ut per hoc animal, quod cantalena dicitur, virus, quod ex canina rabie conceptum est, egeratur. Incantator enim, praedicator in divino perhibetur eloquio, unde et in psalmo dicitur: *Sicut aspidis surdae et opturantibus aures suas, quae non exaudit voces incantantium, et veneficia, quae incantantur a sapiente*. Et de praedicatore intrinsecus sauciato alibi legitur: *Quis medebitur incantatori a serpente percusso?* Et in Proverbiis: *Sicut acetum in nitro, ita qui cantat carmina cordi perverso*. Sicut ergo per cantalenas rabidi furoris virus egeritur, ita per exhortationem sancti praedicatoris concepti livoris iracundia mitigatur.

Ut igitur ad ea, quae coepit, sermo recurrat, his et huiusmodi mundus furiis inflammatus et compugnantibus undique membris alterutra concertatione divulsus, nos etiam, a quibus libello repudii donatus est, concutit, et a dictaminis vel intimae contemplationis intuitu mentis acumen optundit. Adde, quod etiamsi sit forte, qui scribat, sicut iam diximus,[Page 54]

deest omnino, qui transferat, deest postremo, qui celeri saltim lectione percurrat.

Enimvero cum furentibus ventis tempestas oboritur et procellarum turbo fluctivagus in cumulos elevatur, tunc mare in ipsa sui pelagi profunditate mitius estuat, circa litus autem tanto se ferventius erigit, ut naves quoque, si appulerint, frangat. Unde fit, ut remiges tunc litoribus loca contigua tanquam Sircium discrimen aufugiant, et quietioris tunc pelagi profunda conscendant, sic nimirum, cum iam huius saeculi terminus appropinquat, quasi circa litus suum mundanus fervor ebullit, seseque in perturbationis atque superbiae cumulos erigit, et qui in praeteritis saeculis velut in pelagi profunditate quodammodo tranquillus extiterat, nunc circa finis sui litus pestilenter exestuat, ut applicantes quique discrimen naufragii vix evadant. Et haec quassatio ac perturbatio de luxuria nascitur, et quod naturae contrarium est, de voluptate afflictio generatur. Unde et Salomon: *Hanc, inquit, occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Vidi quae fiunt cuncta sub sole, et ecce universa vanitas et afflictio spiritus.* Omnes enim dum anhelant ea, in quibus delectentur acquirere, necessario compelluntur afflictione spiritus laborare, et dum in eo, quod iste quaerit, alter obicitur, ad id, quod oblectat, non sine laboris tedio pervenitur. Hinc rursus ait: *Cumque me convertissem ad universa opera, quae fecerant manus meae et ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi.* Quae tamen afflictio duras ac reprobas mentes et ipsa delectat, dum non modo deliciarum suavitate sed et laboris oblectantur acredine. Hinc est, quod Israelitae, stimulo gulae prurientis illecti, non modo sibi deesse carnum ollas pisciumque delicias sed et porros ac cepas conqueruntur et allia. Quae nimirum species, dum vi naturalis acredinis mordent faucium gustum, lacrimas provocant oculorum. An non ceparum et alliorum [Page 55]

esuriunt acrimoniam, qui videlicet esculentiora domestici apparatus edulia deserunt, qui iuris adipati, quas opipator ultroneus optulit, delicias parvipendunt, et per horrescentia dumeta montiumque praeripia feras agrestes venabulis insectantur, cellariis deprompta fastidiunt, et vaga per aerem missis accipitribus aucupantur? Cum tranquilla plerumque valeant pace quiescere, iocundum deputant et amoenum equitandi vel litigandi laboribus insudare. Flaccidum iudicant quietis ocium, hebes ignobile fatentur et dissolutum. Sicut et populus ille dicebat: *Anima nostra arida est. Nichil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.* Alibi quoque murmurantes dicunt: *Deest panis, non sunt aquae, anima nostra nauseat super cibo isto levissimo.* Levissimum quippe deputant cibum, si pondus atque duriciam contingat deesse laborum. Nam laboribus resolvuntur, ocio fatigantur.

Plane libet diligenter inspicere, quam brevis pars corporis sit, cui substantia mundi tota non sufficit, quae cuncta terrenae facultatis impendia concupiscit. Nam cum caetera corporis membra quodammodo bruta videantur et stolidi, vix cubitus semis reperitur in corpore, quem rerum omnium universitas nequeat satiare. Ab oculis siquidem usque ad genitalia regnat omnis humana concupiscentia. Et hoc quidem angusto compendio naturali necessitate concluditur, sed naturalis metae legibus non tenetur, nam per exteriora cuncta diffunditur, et quae de modica radice procedit, non modicis paucisque contenta omnibus inhiat, ad omnia, ut eis perfruatur ac saginetur, anhelat. Oculi siquidem pascuntur pulchritudine rerum, mulcentur aures tinnulis armoniae sonitibus, vel lenocinantium assentatione verborum. Nares hodoramenta concipiunt, fauces epularum saporibus oblectantur, cor cogitationum versat archanum, lingua profundit eloquium, et quod cor meditatur, oris ad medium interpretatione producit. *Ex abundantia, scilicet, cordis os loquitur.* Iam vero genitalia tanto ardentius ad coitum provocantur, quanto magis stomachus vel ciborum copia vel potus ingurgitatione repletur. Edacitas quippe quaedam[Page 56]

sanguisuga est, cui duae sunt filiae, ebrietas scilicet atque luxuria, de quibus utique Salomon: *Sanguisugae, inquit, duae sunt filiae dicentes: Affer, affer.* Nam quo quisque inmoderatus vescitur, eo necesse est, ut ad potum estuantius accendatur. Et dum congesta cibi moles fervescere stomachi lebeti decoquitur, crebris necesse est haustibus irrigetur. Sed cum cibus venter ac potibus intumescit, consequens est, ut alternis utrinque meatibus, et feces per podicem in cuniculos egerat, et humorem de genitali conceptaculo per pudenda profundat. Sicut enim in torcularibus

vinacium a vino, sic in ilibus stercus separatur a viru. Sanguisugae ergo, quae edacitas est, duae sunt filiae: ebrietas et libido, quia dum una pestis delectabiliter concipit, geminam necessario sobolem parit. Quae nimirum dicunt: Affer, affer, quia, cum sint insatiabiles, violentae quoque sunt exactrices.

Haec itaque pars corporis, a pudendis videlicet usque ad oculos, totum perimit hominem, ac prorsus in eo naturalis excellentiae subruit dignitatem. Per haec enim spiramina sensuum, infelix humana conditio, et quod salutis est, effluit, et quod est perditionis, admittit. Haec omnia breviter Iohannes comprehendit apostolus, cum ait: *Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum et superbia vitae*. Concupiscentia scilicet carnis ad corporis voluptatem, concupiscentia oculorum ad visibilium rerum pertinet pulchritudinem, superbia vero vitae, terreni honoris atque fastigii exprimit sublimitatem. Per haec enim primus homo temptatus agnoscitur, sicut scriptura testatur: *Vidit, inquit, mulier quod bonum esset lignum ad vescendum*: ecce concupiscentia carnis; deinde sequitur: *Et pulchrum oculis aspectuque delectabile*: ecce superbia oculorum. Per oculos enim superbire vincitur, quisquis in his, quae Deus prohibet, delectatur. Superbia vero vitae fuit, cum mulier eadem ex ore serpentis libenter audivit: *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum*. [Page 57]

Totus itaque mundus hoc tempore nichil est aliud, nisi gula, avaricia atque libido. Et sicut olim trifariam divisus est orbis, ut tribus simul principibus subiaceret, ita nunc genus humanum, heu prodolor, his tribus vitiis servilia colla substernit, eorumque quasi totidem tyrannorum legibus optemperanter oboedit. *Omnes enim*, sicut scriptura dicit, *avariciae student, a minimo usque ad maximum*. De gula vero, quid dicam, cum opulenti quique nesciant famem, nunquam praestolentur esuriem? Tumentes ventres, nisi citius per utrumque spiramen effolleant, crepitum ilibus reformidant, et sic in manibus fistulae consistit incolomitas vitae. Ora flammantia crapulantur, nec tamen dicendi sunt fastidio prohibente comedere, sed potius ligurrire. Atque ideo dum afflictio carnis a cunctis paenitentibus pene respuitur, in praefigendis paenitudinum iudiciis vigor canonum funditus enervatur. Quamobrem aut liber omnino claudendus est canonum, aut an delegandae paenitentiae taxatione cessandum. Quis enim saecularium ferat, si vel triduo per eptomaden ieiunare praecipias? Modo stomachi laesionem simulant, modo splenis sive vesicae lamentantur excitium, modo marcelli pulmonis vitio intercludi sibimet anhelitum conqueruntur. Hinc multiplices rei familiaris curas obiciunt, illinc herilis famulatus obsequia laboriosa praetendunt. Quid plura dicam? Laberintaeas argumentorum scenas struunt, Protheum induunt, et in diversa se formarum monstra convertunt, cuncta languorum genera simulant, ut quod potissimum metuunt, languorem ieiunii non incurrant. [Page 58]

Sed cum tantopere non exigenti naturae, sed inpatientis gulae deserviunt, velint nolint, libera libidini frena laxantur. Venter enim atque pudenda contigua sibi sunt affinitate contermina, et cum ille sine temperantiae discretionem reficitur, illa protinus ad contumelias excitantur. Cibi scilicet illices sunt libidinum, et inmoderate percepti proprii humoris exuberantiam mox ad pudenda transmittunt. Qui videlicet humores, dum congesti pruriunt et titillant, importunius expetunt, ut per coitum profluant. Hinc est, quod plurimi, dum lege permissam ineundi coniugii novere licentiam, nullam reddendi coniugalibus debiti exhibent disciplinam, nec usu commixtionis uxoriae temperanter utuntur, dum non gignendae proli, sed ingenitae deserviunt voluptati. Hii plane non dicam mariti sed prolectarii, non coniuges sed potius amatores. Sic ad intemperantiam coitus tempus omne continuant, ut uxoribus suis, quod turpe dictu est, nec pregnantibus parcant, et castitatis regulam violare nequaquam homines erubescunt, quam circa pregnantibus suas et animalia muta custodiunt.

Vide, o homo, canem, si caniculam, postquam concepit, aggreditur, aspice bucculam vel certe equam, si post conceptum a suis maribus infestantur. Ignorant quippe coeundi libidinem, cum deesse sibi gignendi conspiciunt facultatem. Cum ergo tauri, canes et caetera bestiarum genera foetibus suis reverentiam praebeant, soli homines, quorum doctor de virgine natus est, ut vota suae libidinis expleant, parvulos suos, qui ad Dei formantur imaginem, necantes opterere non formidant. Hinc est, quod nonnullae mulieres ante pariendi tempus abortiunt, aut certe mutilata vel laesa eorundem parvulorum tenera adhuc membella reperiunt. Et hoc modo, dum ad libidinis feruntur incentiva praecipites, ante parricidae sunt, quam parentes, et quod valde periculosum est, dum haec vitio naturae peccantis adscribunt, sese tam flagitiosi reatus obnoxios non agnoscunt. [Page 59]

Verumtamen et hoc aliquando non ignorant, sed dum lucrantur ignorantiam populi, dissimulant hoc sacerdotibus confiteri. Barrus, qui et elefas dicitur, unice diligere castitatis munditiam perhibetur, et eotenus execratur obscena libidinum, ut cum ad propagandum genus coire compellitur, vultum post terga retorqueat, et ita quodammodo naturae coactus imperio, nolle se atque erubescere, quod agit, ostendat. Bestia ergo quaelibet ad hoc solummodo coit, ut gignat, homo solus ad hoc gignit, ut coeat. Pecoribus itaque summa concumbendi partus, hominibus vero summa gignendi concubitus. Vultures pariunt, cum se per coitum non corrumpant. Apes sobolem successurae posteritatis enutriunt et virgines perseverant. Itaque rationis expertia filium virginis imitantur, et homines, quibus utique natus est, luxuriae volutabro delectantur.

Quis enim seminibus semina superiactat? Quis agrum vernantium scilicet segetum decore vestitum, sulcandum vomeribus iudicat? Mittit prius falcem, et cum ager vacat, satio mox segetes germinatura succedat, alioquin si semini semen ingeritur, forte continget, ut non dicam ex utroque, sed ne de utrolibet quidem proventus copia colligatur. Attende itaque, vir enervis, immo vir evirate, quid ambias, et scito, quia pulvis ac cinis est, ad quem luxuriae facibus inflammatus anhelas, videlicet ut cum muliebres artus amplecteris, vermes, saniem, intolerabilemque foetorem, quod paulo post futura est, contempleris, ut consideratio futurae putredinis fucos cauta despiciat scenicae venustatis. Sapientis quippe iudicio[Page 60]

non modo subiacet, quod lenocinatur oculis, sed quod latet etiam in materia veritatis. Verumtamen omnes illas delicias, quas nunc uxorculae de se suis coniugibus exhibent, aliis quoque viris necesse est praebeant, si eas post eorum obitum biviras, ut assolet, vel etiam triviras esse contingat. Non est eis fides ulla post mortem, sed dum placere viris posterioribus concupiscibiliter appetunt, audire quoque nomen priorum suffusae rubore vultum, inpudenter erubescunt.

Novi plane virum, dum illatam uxori ulcisci conaretur iniuriam, gladiis interemptum. Quae tamen ad secundas migrasse nuptias dicitur, antequam anni circulus impleretur. Eant ergo viri, et relicto Deo spem in uxoribus ponant, quas utique dum intemperantius diligunt, sepe per eas non modo extraneis viris, sed et hostibus suis propria bona transmittunt. Huc accedit, quia si mulier thalamum violat, cum fama iam convicaneorum omnium ora pervolitet, vir tamen adhuc solus ignoret, et qui suae domus obprobrium pertulit primus, vix deprehendit extremus.

Igitur incentiva libidinis fomites sunt avariciae et materia cupiditatis. Nam cum luxuria multis sumptuum indigere non ambigatur expensis, nisi multiplicibus exuberent commodis, fluere nequeunt in oblectationibus voluptatis. Sed sicut hii, qui mundi huius probantur esse vernaculi, terrenis se rebus ambiunt onerare, sic versa vice mens caelestibus inhians se gloriatur exuere.

O quam iocundum, quam suave nuntium, quam denique dulcis ad aures meas nuper fama devenit, quae vos Ostiensem comitatum michi subtraxisse et alii tradidisse perhibuit! Romanus enim quidam velut accusans te apud me, et tanquam michi consulens atque compatiens, quod factum erat, innotuit, sed quem accusare se credidit, nesciens commendavit. Ego quidem primo quasi graviter tuli, sed erumpentibus quibusdam[Page 61]

laetitiae signis vel superficietenus quidem maerorem simulare non potui. Ultro etiam divinam imploro clementiam, ut episcopatum quoque quantotius ordinare non differas, et sterile arenosi litoris aratrum michi de manibus tollas. Non enim est huius temporis, ut, qui puritatis et innocentiae tramitem tenere desiderat, aecclesiae baiulare regimen acquiescat, cum videlicet omnes pene per vitiorum abrupta praecipites, et tanquam furentes equi per voluptatum suarum campos feruntur effrenes. Et quid aliud inter haec tot flagitiorum mala perpendimus, nisi quia venturo citius antichristo via iam sternitur, per quam inoffensis nequitiae suae vestigiis gradiatur? Nam sicut dicit apostolus: *Mysterium iam operatur iniquitatis*. Mundus siquidem lucem tenebris mutuatur, cum eius iam terminus appropinquat. Et velut inter diem et noctem videtur nutare crepusculum, dum occumbente luce virtutum nox oritur vitiorum.

Quod nimirum illud Abrahae portendebat, quod scriptura pronuntiat: *Cum sol*, inquit, *occumberet, sopor irruit super Abram, et horror magnus et tenebrosus invasit eum*. Nam solis occubitus mundi designat occasum, horror vero magnus et tenebrosus vitiorum figurat criminumque caliginem, quae cotidie pestilenter inhorrescunt per estuantem reproborum hominum pravitatem. Unde et illic paulo post additur: *Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans*. Sicut enim fumus ex igne clibani vaporantis egreditur, ita vitiorum omnium flagitiorumque caligo de camino estuantis avaritiae generatur, sicut dicit apostolus, quia *radix omnium malorum avaricia est*. Et hoc circa finem diei, hoc est circa terminum mundi. Fumans ergo clibanus

tenebrosam caliginem generat, quia caminus avaritiae, qui in pravorum hominum pectoribus estuat, multis perversitatum tenebris mundum pestilenter obscurat. An non mentes infelicium caecat, quae scilicet et fidem tollit, et omnium virtutum in eorum cordibus lumen extinguit? Unde cum illud praemisisset apostolus, praesto subintulit: *Quam*, videlicet avariciam, *quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis*. Multis quippe se doloribus inserunt, dum proper temporalia lucra infoederabili a se invicem similitate resiliunt. Et plerumque dum pro corporalibus in arma concurrunt, corporibus animas exuunt. Qui vero solis caelestibus inardescunt, pro doloribus oblectationibus potiuntur, quia in fraternae karitatis dulcedine unanimiter vivunt. Hinc est, quod in illo sacrificio vespertino, quod tunc Abraham optulit, pecora quidem terrena ab invicem sequestrata composuit, sed volatilia non abiunxit. Unde scriptura: *Qui tollens*, inquit, *universa haec divisit ea per medium, et utrasque partes contra se altrinsecus posuit, aves autem non divisit*. Terrena quidem animalia contra se et altrinsecus opponuntur, quia terreni quique contra proximos iurgiis et contentionibus saeviunt, vel certe occultis adversus eos odiorum fomitibus inardescunt. At contra qui sese in altum caelestis desiderii pluma sustollunt, dum sacrificium Deo semetipsos offerunt, a mutuae dilectionis glutino non recedunt. Haec apud te, venerabilis pater, de mundi furentis insania conqueror, quem et tolerare cotidie et odire compellor. Nec accusatoris vereor notam, dum illi delinquentium expono flagitium, qui corrigendi prava prae caeteris optinet principatum. Non enim detractor ille dicendus est, qui ei curat errantium reatus exponere, qui valet ea, quae temere praesumpta sunt, emendare. Haec porro Heli verba sunt: *Altaria tua, Domine, destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt gladio, et relictus sum ego solus*. Cui Dominus: *Dereliqui*, inquit, *michi septem milia in Israel*, [Page 63]

quorum genua non sunt curvata Baal. Cum ergo propheta solum se remansisse dicat, Dominus e diverso septem milia superesse respondeat; Helias tamen mendacii non arguitur, quia zeli caelestis igne succensus, esse, quod perhibet, opinatur. Si Helias itaque non peccavit, quia non odio sed zelo modum accusationis excessit, num ego debeo praesumptionis argui, qui pauca de plurimis ei potissimum, qui ius corrigendi principaliter possidet, intimavi? Meum itaque fuit sacris auribus haec utcunque suggerere, tuum est, prout facultas attulerit, coercere. Satagendum est igitur et instanter elaborandum, ut in tremendo summi pastoris examine vel cum Helia te intimus zeli fervor excuset, vel cum Petro, quod gloriosius est, multiplex commissi gregis fructus exornet. Ne, quaeso, miremini, si tenor huius epistolae stilo currat inculto, quia dum manus ad iaciendos apices properat, hinc Cadalous, draco videlicet teterrimus, sufflat, illinc virulenta serpentium turma de cavernis suis egressa consibilat. Quos, quia non possumus incantationibus frangere, paramus squamea colla gladiis optruncare. Sed quia synodus imminet, pedestres etiam versiculos subdo: [Page 64]

Sedis apostolicae qui vult retinere vigorem,
Aequa libet rigidae pondera iustitiae.
Iuris enim pariles nescit suspendere lances,
Quem favor inflectit, spes vel avara trahit.
Muneribus plenae cui laxant ora crumen,
Iustitia vacuum perdit inops animam.
Caeli Roma seras tenet et regit orbis habenas:
His, si plura velit, tartara sola petit.
97. [Page 65]

Cardinalibus episcopis apostolicae sedis, Petrus peccator monachus salutem in Domino.
Sicut verba presentibus indicia sensuum, sic inter absentes litterae sunt instrumenta verborum. Bellatoriae artis industria, sicut in bello discitur, ut in pace postmodum doceatur, sic aliquando, dum docetur in ocio, cautius exercetur in bello. In conflictu sedis apostolicae, in quo vos adhuc unanimiter desudatis, concertator et ipse pugnavi. Sed ecce cum militari cingulo sim solutus, et in municipii pace compositus, libet iam docere quod didici.
Inter omnes itaque vitiorum circumfrementium acies, inter densissimas iaculorum ingruentium more grandinum tempestates, adversus avariciam vobis est attentius vigilandum, eiusque sagittis semper opponendus est clipeus. Quae nimirum ad hoc precipitanter anhelat, ut loetale miseris vulnus infligat, principio tamen ut optutum non frontis, sed cordis extinguat. Unde vir sapiens ait: *Exenia et dona excaecant oculos iudicum, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum*. Armat enim muneribus

adventantes, et per eos expugnat ac caecat eorum corda, qui suggerendi locum apud aures optinent principales. De quibus per Ysaïam Dominus conqueritur dicens: *Principes tui infideles socii furonum, Omnes diligunt munera, secuntur retributiones*. Dicat aliquis: Ego quidem nulli quaero, sed si quid gratis offertur, accipere non recuso. Ecce hic non notantur hii, qui munera quaerunt, sed qui tantummodo diligunt. Qui etiam sotii furonum non inmerito dicuntur, quia dum furtiva dona suscipiunt, etiam a comministris suis et sodalibus deprehendi velut in furti crimine perhorrescunt. Et notandum quod dicitur: *Sequuntur retributiones*, quia quamvis munificis suis auxilium, quod postulatur, impendunt, reatus tamen maculas non evadunt, quia dum beneficii sui talionem recipiunt, fructus aeternae mercedis amittunt. De quibus et paulo post dicit: *Heu! consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis*. Filii plane Samuhelis nullum aliud crimen habuisse leguntur, nisi quia munera dilexerunt; et quia paternae mundiciae non sequebantur exemplum, inrecuperabiliter amiserunt plebis Israeliticae principatum. Et notandum, quia cum, de illis scriptura dicit: *Declinaverunt post avaritiam, accaeperunt munera*, protinus intulit: *perverterunt iudicium*. Vicinum quippe est atque contiguum, ut post munus acceptum pervertatur etiam corrupto censore iudicium. O quam mundam Samuhel frontem habebat a muneribus, cum dicebat: *Conversatus coram vobis ab adulescentia mea usque ad diem hanc, ecce presto sum. Loquimini de me coram Domino et coram Christo eius, utrum bovem cuiusquam tulerim aut asinum, si quempiam calumpniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accaepi; et contempnam illud hodie restituamque vobis*. Unde et in lege precipitur: *Ne accipias munera, quae excaecant etiam prudentes et subvertunt*[Page 67]

verba iustorum. Et in Deuteronomio non dissimile: *Non accipies*, inquit, personam nec munera, *quia munera excaecant oculos sapientium et mutant verba iustorum*. Quam aversus a suscipiendis muneribus erat Abraham, cum regi Sodomorum Melchisedech obsistebat dicens: *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem caeli et terrae, quod a filo subteminis usque ad corrigiam caligae non accipiam ex omnibus, quae tua sunt*. Quam mundus a susceptis muneribus Moyses erat, qui scientem omnia Dominum in testimonium deducebat: *Tu, inquit, scis, quod ne asellum quidem umquam accaeperim ab eis nec afflixi quempiam eorum*. Nam ubi muneribus inhiatur, consequens est, ut, sicut iudex hunc accaepta mercede iustificat, sic illum, qui nil dedit, affligat. Unde per Ysaïam dicitur: *Ve, qui iustificatis impium pro muneribus, et iustitiam iusti aufertis ab eo*. Quibus ilico vindictam quae illis debetur, intentat cum subdit: *Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, et flammae calor exurit, sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet*. De quibus idem propheta alibi conqueritur dicens: *Omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avariciam suam, a summo usque ad novissimum*. Avaricia plane Dei omnipotentis adversum se iracundiam provocat, et cor, quod possidet, vanis semper cogitationibus vexat. Hinc est, quod de avaro conqueritur populo dicens: *Propter iniquitatem avariciae eius iratus sum, et percussi eum, et abscondi, et indignatus sum, et abiit vagus in via cordis sui*. Nulla sane putredo vulneris in Dei naribus intolerabilius foetet, quam stercus avariciae. Et cupidus quisque dum sordentis pecuniae questus accumulatur, vertens exedram in latrinam quasi molem stercoreis coacervat. Hinc est, quod per Hiezechielem dicitur: *Argentum eorum foras proicietur, et aurum eorum in sterquilinum erit; argentum eorum et aurum non valebit liberare eos in die furoris Domini*. Et alibi scriptum est: *Ve ei, qui multiplicat non sua? Usquequo? Et aggravat contra se densum lutum*. [Page 68]

Avaro sane contra se densum lutum aggravare est terrena lucra cum peccati pondere cumulare. Abacuc etiam propheta: *Ve, inquit, qui congregat avariciam malam domui suae, ut sit in excelso nidus eius, et liberari se putat in die mali*. Porro sicut ignem ligna non saciant, sic estum avariciae pecunia cumulata non sedat. Sed sicut flamma fomentis extollitur, ita nichilominus avaricia dum lucra cumulantur, augetur. Unde et Aecclesiastes: *Avarus, inquit, non implebitur pecunia, et qui amat divitias, fructus non capiet ex eis*. Fructus quippe ex illis caperet, si eas bene spargere non amando voluisset. Quia vero retinendo diligit, hic utique sine fructu derelinquit. Ubi et sequitur: *Ubi sunt multae opes, multi sunt qui comedunt eas*. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divicias oculis suis? De quibus idem Salomon ait: *Diviciae conservatae in malum domini sui. Pereunt enim in afflictione pessima, generabit filium, qui in summa egestate erit*. Et ut ostendat quam infideles sint diviciae possidenti, mox subicit: *Sicut egressus est nudus de utero matris suae, sic revertetur, et nichil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas, quomodo*

venit, sic revertetur. Quid ergo prodest quod laboravit in ventum cunctis diebus vitae suae? Et caetera.

An idcirco forte lucra congerimus, ut possessiones ac predia redimamus? Sed quid prodest confinia proprii iuris extendere, cum haec vitae nostrae nequeant angustias protelare? Unde vir sapiens ait: *Noli attendere at possessiones iniquas, et ne dixeris: Est michi sufficiens vita; nichil enim proderit in tempore vindictae.* Nam et Ysaïas ait: *Ve, qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci! Nunquid habitabitis in medio terrae soli vos? Ac si aperte dicat: Quousque vos extenditis, qui in communi mundo degere sine consortibus non potestis?*[Page 69]

Adiacentes quidem atque contiguos premitis, sed contra quos vos valeatis extendere, semper invenitis. Unde scriptum est: *Qui quaerit ditari, non erit innocens.* Et alibi dicitur: *Avaro nichil est scelestius. Quid superbis terra et cinis? Nichil est iniquius quam amare pecuniam.* Dura certe et nimis formidolosa sententia. Si enim nichil est avaro scelestius, nichil iniquius, non ergo melior parricidis, non preferitur incestis, aequatur hereticis, assimilatur idololatri. Unde et apostolus dicit: *Avaricia quae est ydolorum servitus.* Sit ergo quilibet castus, sit sobrius, sit indigentibus alendis intentus, hospitalitati deditus, ieiunet, vigilet, diem nocti psallendo continuet: si tamen avarus est, totum perdit, ita ut inter omnium criminum reos nequiores se invenire non possit: *Nichil est enim, sicut dicitur, avaro scelestius, nichil iniquius quam amare pecuniam.* Quid ergo proderit non occidere, non mechari, non rapere, non denique peiurare, immunemque te prorsus a cunctis criminibus custodire, dummodo si a te avaricia non expellitur, nichil te nequius, nichil scelestius reperitur? Eat ergo avarus, parietes aecclēsiae construat, studio predicationis insistat, dissidentes in pace confoederet, titubantes in catholicae fidei veritate confirmet, offerendis cotidie sacrificiis sit intentus, a negotiis saecularibus sit remotus: donec tamen in eo ardor avariciae non exinguitur, omnis flos virtutum eius exuritur, et nullus eo criminosior invenitur. Enimvero postquam scriptura posuit, avaro nichil esse scelestius, ne quis in hoc verbo, quod est avarus, dubietatis scrupulus posset emergere, vigilanter addidit: *nichil iniquius quam amare pecuniam.* Igitur avarum esse nichil est aliud, quam amare pecuniam. Amatur enim acquisita pecunia, amatur[Page 70]

nichilominus acquirenda. Avaricia quippe quasi biceps est coluber, utroque consuevit ore mordere, utroque pestiferum virus influere, dum aut aliena res quaeritur, aut habita delectabiliter possidetur. De illo sane, qui utroque huius serpentis ore deglutitur, scriptum est: *Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia, et homini livido ad quid aurum? Iniuste aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur.* Sunt preterea, qui totis ad appetenda aliena desideriis inardescunt, sed haec postquam adepti sunt, precipitanter effundunt. Sunt, qui ad aliena quidem acquirenda non inhiant, sed quae sua sunt, tenaci custodia tanquam Cereris sacra conservant. Deterrimum autem genus est eorum qui et aliena turpiter ambiunt, et quae iam sui iuris sunt sordida tenacitate custodiunt. Peiores scilicet draconibus Babiloniae, qui licet infinitam auri argentique dicantur servare congeriem, nulli tamen propriam diripiunt facultatem, et contenti quasi propriis rebus non inhiant alienis. Porro autem quid michi congregare divicias, quas neque huc quispiam, dum ingrederetur, advexit, neque comitari poterunt de seculo recedentem? Unde dicit apostolus: *Nichil intulimus in hunc mundum, haud dubium. quia nec auferre quid possumus; habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in temptationem et laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.*

Quid ergo mirum, quod superius diximus, avaro nichil esse scelestius, cum dicatur omnium malorum radix esse cupiditas. In quo enim radix[Page 71]

est omnium malorum, ille consequenter omnium malorum reus esse convincitur, quia quorum habet in sui pectoris agro radicem, non potest venenatam vitare propaginem. Nec pretereundum quod ait: *Quam quidam appetentes erraverunt a fide.* Nimirum sicut proditor salvatoris, qui, ut exiguae summae perciperet quantitatem, sub venalitate distraxit rerum omnium conditorem, et pro vilis amore pecuniae auctorem tradidit vitae. Sicut etiam Balaam filius Beor, qui, dum ad pecuniae, quae offerebatur, inhiat questum, Dei fide contempta de Israelitici populi dedit ruina consilium. Hunc plane quidam non contempnendae auctoritatis viri tradunt, Heliu fuisse Buziten de progenie scilicet Buz, qui secundus filius fuit Nachor fratris Abraham. Qui videlicet Heliu in libro beati Iob eius amicus dicitur extitisse, quoniam propheta fuerat, et spiritalis gratiae revelatione pollebat. Sed dum avariciae paulatim declinasset in vitium, de

propheta factus ariolus, de ariolo conversus perhibetur in magum. Ecce quid utilitatis conferat avaricia, quae dum fidem hominibus tollit, prophetam vertit in magum, ex apostolici culminis apice mergit in tartarum? Nunquid et Giezi a fide non erraverat, qui, dum argentum Naaman offerente perciperet, domini sui spiritum suspicabatur absentem? Sed ait Heliseus: *Nonne cor meum in presenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tibi*. Ubi caute considerandum est, quia, si ille lepra multatus est, qui pretium tulit de virtute prophetae, quo pacto quis audeat vendere iudicium papae? *Accaepisti*, inquit Heliseus, *argentum et vestes, ut emas oliveta et vineta, oves et boves, servos et ancillas, sed et lepra Naaman adhaerebit tibi et semini tuo in sempiternum*. Duo plane symoniacae hereseos reperiuntur auctores, unus in veteri testamento, alter in novo. Qui etiam duo symoniacorum genera perfecerunt, vendentium scilicet et ementium. Giezi siquidem donum sancti[Page 72]

Spiritus vendidit, Symon Magus comparare temptavit. Nec ille solummodo dicendus est symoniacus, qui dat vel accipit de sacris ordinibus pretium, sed et qui vendit synodum, qui distrahit sacerdotale iudicium. Sed fortasse aliquis dicat: Et ille ergo, qui pro synodali sententia quicquam tribuit, symoniacum crimen incurrit? Non hoc dixerim, quia neque Naaman deliquit, dum fraudulentum servo pro mundatoris sui reverentia munus optulit. Aliud quippe est quemlibet causae suae desiderare iustitiam, aliud canonicam, quae per Spiritum sanctum constituta est, venalem habere censuram. Et qua conscientia de promulgando iudicialis sententiae calculo pretium sumimus, cum ille, cui patrociniū venale prebemus, aut iuste aut contendat iniuste? Quod si iuste litigat, veritatem proculdubio vendimus, si vero iniuste, contra veritatem, quae Christus est, inpudentis audaciae temeritate pugnamus. Hinc est, quod in lege precipitur: *iuste quod iustum est, exequeris*. Iniuste quippe, quod iustum est, exequitur quisquis ad defensionem iustitiae non virtutis emulatione, sed amore premii temporalis excitatur. Nam iniuste, quod iustum est, exequi iure dicitur, qui iustitiam, quam pretendit, venundare non veretur. At ille, quod iustum est, iuste probatur exequi, qui in assertione iustitiae nil aliud preter solam iustitiam quaerit. Et quia sunt nonnulli, qui vel antequam consecrationis exhibeant ministerium, vel ante decus causae negotium, nullum pacti sunt commodum; postmodum vero tanquam a debitoribus exigunt, et extorquendis remunerationibus vehementer insistunt. Hii se Giezi non dubitent crimen incurrere, qui, postquam Naaman curatus est, iamque revertens, de dono sancti Spiritus ausus est pecuniam postulare. Et sicut ille non alia[Page 73]

quam leprae plaga percussus est, quae homines removebat a castris, sic iste non levi sed illius labe perfunditur criminis, quod ab aecclesiae separet sacramentis. Vidi plane, dum episcopalis apicis officio fungerer, quendam de fratribus nostris, nomen quidem supprimo, vitium noto, qui sic susultabat atque gliscebatur, dum prefixum synodalis concilii tempus insisteret, ac si triturae sive vindemiae proventus articulus immineret. Accingebatur enim se muneribus colligendis, ad quos utique precidendos non aciem ferri, sed falcem exacuebat eloquii, qui etiam huius fraudis habere pseudo dicebatur apostolos, qui nimirum pecunias hinc inde corraderent, easque marsupiis iam evomentibus infercirent. Si quis autem michi forte succenseat, quod consacerdotem meum tam mordaciter reprehendam, Iohannem corripiat et Matheum, qui dum sacrae prosequuntur historiae veritatem, coapostolum suum pecuniis inhiantem sacrilegum perhibent traditorem. Sperantes autem huiusmodi questus hostis antiquus sepe deludit, ut eis nullatenus impleat, quod promisit. Sicut enim auceps accipitrem ad escam carnis blandiens provocat, sed mox ut manu tenuerit, carnem subtrahit, loro pedes adstringit, ita diabolus primo quidem pollicetur lucrum, quod postmodum subtrahens peccati duntaxat inicit laqueum. Hoc itaque modo qui muneribus inhiat, tanquam mus, dum escam corrodere nititur, tendicula suffocatur. Quod nimirum egregie precavit insignis ille Fabricius, quem, dum Pirrus Epirotarum rex adversus imperium Romanae[Page 74]

reipublicae dimicans esse pauperem comperisset, sollicitare coepit, quartamque regni sui partem sibi, si ad se transfugeret, compromisit. Quod ille dedignatus abhorruit, et quovis gloriosior rege in sua paupertate permansit. Hoc itaque Christianus, qui avarus est, audiat, sicque gentilitatem suam et gentilis hominis evangelium erubescat. Et sepe sub hac intentione munus accipitur, ut si munificus reperiatur esse culpabilis, aufugium iustitiae non lucretur. Quod facile quidem promitti, sed difficile valet impleri. Acceptis quippe muneribus, si contra datorem quid agere volumus, mox in ore nostro verba mollescunt, locutionis acumen optunditur, lingua quadam pudoris erubescencia prepeditur. Mens quippe percepti

muneris conscia, debilitat iudicialis censurae vigorem, reprimat eloquentiae libertatem. Nam et si iudicii rectitudo funditus non adimitur, iudicandi tamen auctoritas enervatur.

Nonnulli vero hanc circa se reperiuntur habere custodiam, ut iudicialis adhuc causae pendente negotio nil etiam ab offerente suscipiant, sopitis vero litibus gratis oblata non spernant. Sed emergentibus causis sepe contigit, ut, quod se putaverant gratis accepisse, in aliis cogantur negotiis compensare, fluviique periculum, quod se speraverant reliquisse post tergum, insperate coram se reperiunt enatandum. Hoc est ergo tutum et integrum, ut iuxta prophetam: *Excutiamus manus nostras ab omni munere*, et nocendi sive iuvandi servemus nobis ingenuam libertatem, ut non litigemus sub servitute pecuniae, sed serviamus in libertate iustitiae. Si quis forte domesticae facultatis conqueratur angustias, audiat attente quod scriptum est: *Propter inopiam multi deliquerunt, et qui quaerit locupletari, avertit oculum suum*.

Si ergo illi delinquunt, qui rei familiaris inopiam perferunt, qui ea quoque, quae victui sunt necessaria, sibimet deesse conspiciunt, si,[Page 75]

inquam, et isti peccant, dum acquirendis rebus non superfluis sed necessariis estuant, quod illis iudicium, qui ab hoc ditari moliuntur, ut fluant, ut diversas metallorum species et obnoxia tineis vestimenta recondant? Quibus terribiliter intonans Iacobus comminatur apostolus: *Agite, inquit, nunc divites, et plorate ululantes in miseriis, quae advenient vobis*. Quibus premissis et causam presto subiungit: *Divitiae vestrae putrefactae sunt, vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum et argentum vestrum eruginavit, et erugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis; thesaurizastis enim vobis iram in novissimis diebus*.

Porro autem qui eiusmodi sunt, non ad hoc conqueruntur inopiam, ut indigentiam naturae necessitatum sustentaculis fulciant, sed ut turritae dapibus lances Indica pigmenta redholeant, ut in cristallinis vasculis adulterata melle vina flavescant. Ad hoc certe ditari cupiunt, ut, quocunque deveniunt, presto cubiculum operosis et mirabiliter textis cortinarum faleris induant, sicque parietes domus ab oculis intuentium tanquam sepeliendum cadaver obvolvunt. Mox etiam tapetis prodigiosas imagines preferentibus sedilia sternunt, peripatasmata laquearibus, ne quid occiduum delabatur, opponunt, deinde clientium turba dividitur. Alii siquidem domino suo reverenter adsistunt, nutumque eius si quid forte iubeatur, curiosa nimis velut rimatores siderum observatione custodiunt. Alii Marthae ministerio dediti velut irundines inquieti per diversa discurrent. Inter has autem delirae ambitionis insanias, quid sibi dorsalia quaerunt, quae a suis conspici dominis non merentur? Grave quippe dispendium sui patiuntur ornatus, dum in occipitio vel cervicibus oculi non erumpunt. Et quam utile divitiarum genus, quod dum nullum usum preter solam habeat pulchritudinem, specie tamen sua nequeat pascere possidentem.[Page 76]

Alienorum nempe duntaxat oculorum famulatur illecebris, dum non ad aspectum sed post tergum sui appenditur possessoris. Cui non dissimilis et illa creditur esse dementia, dum lectulus tam operosis decusatur impendiis, ut ornamentum sacrosancti cuiuslibet vel etiam ipsius apostolici precellat altaris. Et quam videtur absurdum, ut stratus ille diligentius excolatur, ubi corruptibilis caro soporis quiete resolvitur, quam ara crucis, in qua videlicet hostia dominici corporis immolatur. Hoc ergo modo cum sobrietas soleat commendare pontifices, effusis nunc opibus facti sunt eluones. Regalis itaque purpura, quia unicolor est, vilipenditur, pallia vero diversis fucata nitoribus ad sublimis lectuli deputantur ornatum. Et cum domestici muricipes nostris aspectibus sordeant, transmarinorum pelles, quia magno pretio coemuntur, oblectant. Ovium itaque simul et agnorum despiciuntur exuviae, ermellini, gebellini, martores exquiruntur et vulpes. Cum illa scilicet in sacris honorentur eloquiis, et vel aecclesiae, vel personam exprimant salvatoris: *Oves*, inquit, *meae vocem meam audiunt*, et: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. De istis vero vel taceatur omnino, et indigna sint quae scriptura commemoret, vel si eorum reperitur ulla memoria, sinistram probantur habere figuram. Sicut est illud: *Vulpes foveas habent*. [Page 77]

Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. Ecce non reclinatur in vulpeculis Christus, dormit sub vulpinis pellibus Christianus. Respuit animalia redemptoris mundi vocabulo decorata, illud suum deputat ornamentum, quae figuras innunt reproborum. Sed divites isti non mediocri percelluntur obstaculo, quia dum faleratis atque depictis se lodicibus contegunt - ve, ve illis - apertis oculis dormire non possunt. Invidendum est ergo Regulo dudum consuli Romanorum, cui Cartaginenses, dum in reipublicae constanter amore persisteret, oculorum palpebra preciderunt. Et revera ad quid decor iste pulchritudinis, si non

aspicitur? Ad quid certe rerum tam speciosa varietas, si hac intuentis animus non pascatur? Praeclarum videlicet hoc diviciarum est genus, quod, dum utitur, nequeat aspici, dum aspicitur, usum prebere non possit. Tedet caetera vanitatis attexere, non videnda sed gemenda ridicula, fastidium est tot ambitionis ac prodigiosae vesaniae dinumerare portenta: papales scilicet infulas gemmis micantibus aureisque brateolis per diversa loca corruptas, imperiales equos, qui dum pernices gressus arcuatis cervicibus glomerant, sessoris sui manus loris innexas indomita ferocitate fatigant. Omitto anulos enormibus adhibitos margaritis, praetereo virgas non iam auro gemmisque conspicuas, sed sepultas. Nunquam certe vidisse me memini pontificales baculos tam continuo radiantis metalli nitore contextos, sicut erant qui ab Esculano atque Tranensi gestabantur episcopis. Uterque tamen alter in Apulis finibus Nikolao presidente, alter in Lateranensi aeclesia coram Alexandro,[Page 78]

Romanis scilicet pontificibus, sunt deiecti. Nec eis profuit, quod pontifices lignei, auratis usi sunt baculis, dum sacerdotii meritum non nitor efficiat vestium, sed spiritalium norma virtutum, et non micantia margarita vel gemmae sed mores aurei deceant sacerdotem. Sicut enim vera sacerdotis humilitas Deum sibi conciliat, et caetera eius bona commendat, sic arroganti tumor et vanitatis ambitio divinae adversum se indignationis iracundiam provocat, et contra bonum, quod aliquando forsitan operatus est, pugnat. Unde per Ysaïam Dominus dicit: *Numquid super his non indignabor? Super montem excelsum et sublimem ascendisti, ut immolares hostias.* Super montem quippe sublimem sacerdos ascendit, cum sese in superbiae fastum per quasdam adulterini decoris insolentias erigit. Et cum anima sacerdotis tanquam sponsa Christo spiritalis sit coniugii foedere copulata, si sic exteriorem ambiat cultum, ut interiorem postponat ornatum, quodammodo viri sui toro introducit adulterum? Unde vox divina presto subiungit: *Quia iuxta me, ait, discooperuisti et suscepisti*[Page 79]

adulterum. O quam acerbi doloris est, si, cum maritus est presens, tunc introducatur adulter, et in thalamo, quo recubat sponsus, rivalis admittatur incestus! Unde protinus additur: *Dilatasti cubile tuum et pepigisti cum eis, dilexisti stratum eorum in manu aperta.* Et ne de ornatu vel deliciis taceat, ilico subicit: *Et ornasti te regio ungento et multiplicasti pigmenta tua.* Postquam vero confudit arrogantiam superborum et luxuriose viventium, mox spiritum consolatur humilium et salubriter afflictorum: *Auferte, inquit, offendicula populi mei, quia haec dicit Dominus excelsus et sublimis, habitans aeternitatem in excelso et in sancto habitans et cum contrito et humiliato spiritu, ut vivificet spiritum humilium et vivificet cor contritorum.* Cor denique sacerdotis Dei templum, Christi debet esse sacrarium, non certe, sicut legitur, spelunca latronum, vel sordentis pecuniae receptaculum. Hoc enim unaquaeque mens in divino deputatur examine, quod versat per concupiscentiam in cogitatione. Fornicationem imaginatur vel adulterium, lupanar efficitur meretricum. Effusionem sanguinis meditatur et odium, campus est frementium bellatorum. Ciborum et suavium epularum versat quis in cogitatione delicias, quid aliud in conspectu Dei videtur, nisi cacabus sive lebes, in quo cibus excoquitur? Controversias tractat atque litigium; quid aliud quam tribunal iudicis aspicitur sive forum? Unde cum Dominus ad Hiezechielem diceret:[Page 80]

Ingrederere et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic, presto subiungit: Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium et animalium, abominatio et universa ydola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Quod enim versatur in mente, tanquam depictum cernitur in pariete. Et mens ipsa earum rerum imagines contrahit, quas sedula meditatione revolvit, et tanquam diversis actionum imaginibus pingitur, prout vana vel utilia meditatur. Ac si quispiam micantia nunc astra suspiciat, nunc declinet oculus in latrinam, modo miretur radiantis auri fulgorem, modo scabram ferri contempletur eruginem. Sic, sic humana mens dum terrena meditatur et infima, proculdubio terra conspicitur, cum vero, quae pietatis sunt, tractat, cum divina cogitat atque caelestia, merito caelum templum Dei videtur atque sacrarium. Nunc preterea Romana aeclesia, quae sedes est apostolorum, antiquam debet imitari curiam Romanorum. Sicut enim tunc terrenus ille senatus ad hoc communicabant omne consilium, in hoc dirigebant et subtiliter exercebant communis industriae studium, ut cunctarum gentium multitudo Romano subderetur imperio, ita nunc apostolicae sedis editui, qui spiritaes sunt universalis aeclesiae senatores, huic soli studio debent solleter insistere, ut humanum genus veri imperatoris Christi valeant legibus subiugare. Et sicut tunc Romanorum consules ex diversis mundi partibus reportabant peracta hostium cede victorias, sic isti nunc

animas hominum de manu diaboli debent liberare captivas. Ad hos quippe victoriarum titulos, ad hos debent semper inhiare triumphos, videlicet ut antiquo predoni animarum pereuntium manubias rapere, et regi suo Christo signa gaudeant victricia reportare.[Page 81]

Hunc porro conflictum David signavit, cum Rabath civitatem victor optinuit. Rabath quippe multitudo vel grandis interpretatur, quod non inconvenienter universitatem huius mundi significare cognoscitur. David itaque Rabath optinuit civitatem, cum suis legibus Christus grandem et copiosam huius mundi subdidit multitudinem. Coronam vero de capite regis illius David abstulit, sibi que sicut scriptura testatur, imposuit, quod tunc verus David Christus implevit, cum mundi sapientes, quibus quodammodo diabolus ornabatur, eripuit, et in sui decoris et gloriae diadema convertit. Multitudo quippe fidelium non modo Christi, sed et doctoris cuiusque corona perhibetur, cuius predicatione convertitur. Sicut Paulus Philippensibus ait: *Itaque, fratres mei karissimi, gaudium meum et corona mea, sic state in Domino*. Sed et predam iuxta scripturam asportavit multam valde. Preda quippe de Rabath tollitur, cum ex hoc mundo quique fideles atque devoti ad Dei omnipotentis obsequium convertuntur.

Vos, inquam, o sancti pontifices, vos potissimum huiusmodi debetis esse predones, qui cotidie desudetis animas hominum de manibus reprobis possessoris eripere, et triumphales regi vestro David manubias reportare. Nec tamen sufficit cum diabolo raptus ad Deum quisque pia devotione convertitur, nisi mox etiam a status sui duricia quasi crebro sanctae predicationis malleo conteratur. Unde per Hieremiam: *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, et quasi malleus conterens petram?* Verba quippe Domini quasi ignis sunt, quia frigus expellunt, calorem mentibus ingerunt. Malleus autem sunt, quoniam obstinationis et pervicaciae duriciam molliunt. Congruae ergo sacra subnectit historia: *Populum quoque eius adducens servavit, et circumegit super eos ferrata carpenta, divisitque cultris, et transduxit in tipum laterum*. Quid enim per ferrata[Page 82]

carpenta, quod utique genus est curruum, nisi fortem atque inexpugnabilem quadrigam sanctorum evangelistarum, ac per hoc omnium divinarum scripturarum intellegere debemus eloquium? Nam prout alibi iam diximus, vile quidem ferrum, tamen edomat omne metallum. Sicut ferrum metallis omnibus dominatur, sic evangelica doctrina duras mentes emollire cognoscitur. Quid est ergo super captos homines ferrata carpenta circumagere, nisi sacrae scripturae rotis humanarum mentium aream triturare, ut in eis sermo divinus et vitiorum reluctantium glebas operat, et eas ad suscipiendas mandatorum caelestium segetes complanare et exaequare contendat? Et quid est eos cultris dividere, nisi peccatorum hominum conscientiam ad confessionem divini verbi predicationibus aperire? De quo verbo dicit apostolus: *Gladium spiritus, quod est verbum Dei*. Tunc enim tanquam spiritalibus cultris homo dividitur, cum ad detegendas animae suae plagas divini verbi gladio desecatur. Cur autem eos in tipum laterum transduxisse narratur, nisi quia lateres et terreni sunt et decocti? Tunc enim peccator in tipum lateris vertitur, cum ad predicationis vocem sancti Spiritus ardorem concipit, et veraciter humiliatus terram se ac lutum esse perpendit. Sic itaque quisque conversus ac paenitens in lateris formatur imaginem, cum et humiliatur ex suae fragilitatis luto, et quasi rubescit sive flammascit in amore divino, ut, dum se terrenum pulverem pensat, cor suum ad referendas Deo gratias, qui se revocavit, accendat. Unde et Adam interpretatur terra rubra, ut ex primi parentis nomine quisque condiscat vel quid originaliter sit, vel quid eum actualiter esse conveniat.

Ad has itaque sacerdotes aecclesiarum, ad istas sancti pontifices debuerant anhelare victorias, non sumptuosas epularum ferculis, non resolvi lenocinanti petulantia voluptatis. Post mundi quippe nascentis exordium per mille ferme atque sexcentos annos humanum genus sine vini poculo et[Page 83]

esu carnum vixit, nec tamen quispiam, quem scriptura commemoret, usque ad obitum languore contabuit.

Sed ut iam, quae supra latius comprehensa sunt, brevis epylogi fine concludam, et cotis functus officio dum ipse non incidam, incidentis aciem ferri magis ac magis exacuam. Evellatur a corde nostro radicitus avaricia, concurrentibus scilicet omnium scripturarum testimoniis evidentissime condemnata, et cum Achar filio Charmi, quasi tot patrum sentiis, quot lapidibus obruta. Non accipiendis muneribus delectemur, ne in occulti censoris examine a sacerdotali, quod absit, deiciamur ordine, sicut filii Samuhelis ob hoc iudicialis amisere culminis dignitatem. Non vendamus synodum, nec synodale decretum redigamus ad pretii quantitatem, ne sacri concilii Spiritum sanctum distrahere videamur auctorem. Secularis pompae facessat ambitio, moderetur nitor et insolentia

vestium, epularum ac potuum ingurgitatio temperetur. In manus pauperum nostra pecunia transeat. Quae per avariciam turserat, per misericordiam exhausta iam crumena follescat. Nostrae divitiae nosterque thesaurus lucra sint animarum, et in arca nostri pectoris pretiosa recondantur talenta virtutum. In hac etiam ara principaliter sacrificium offeramus, et profligatis quae circa nos sunt, demum nosmetipsos Deo viventes hostias immolemus. Quatinus qui sacerdotes in oculis hominum cernimur, in optutibus etiam occulti iudicis veri sacerdotii iure fungamur.[Page 84]

98.

Domno Alexandro beatissimo papae, Petrus peccator monachus servitatem.

Quantum ad nostrae intelligentiae modulum, venerabilis pater, nullum in humano genere malum perniciosioris est criminis, quam defensio pravitatis. Unde David ait: *Non declines cor meum in verba mala, ad excusandas excusationes in peccatis*. Offensio quippe Dei meretur iram, excusatio provocat ad vindictam. Hoc plane vitium, sicut ex radice humani generis prodiit, cotidie pullulat et tanquam per erumpentes arboris ramos germinare non cessat. Consultus enim Adam, cur ex interdicto pomo comederit: *Mulier, inquit, quam dedisti michi sotiam, dedit michi de ligno, et comedi*. Mulier etiam, cur hoc fecerit inquisita: *Serpens, ait, decepit me et comedi*. Ac si uterque in conditorem oblique crimen intorqueat, eumque, a quo redarguuntur, incessat dicentes: Non nobis, sed tibi proculdubio[Page 85]

debet hic reatus ascribi, qui et coniugem viro iunxisti, et serpentem in paradiso inter homines vivere decrevisti. Quorum uterque tanquam primiscolus ille discipulus erat, qui de Abel Domino requirenti respondit: *Nunquid custos fratris mei sum ego?*

Hoc sane praecavebat David vitium cum dicebat: *Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum*. Nam cum peccat homo, quasi in puteum labitur, cum vero peccata defendit, os putei super eum ne pateat egressus, urgetur. Corruit ergo in puteum homo, cum peccat, claudit vero sibimet os putei dum excusat. Ex hac porro defensione vel excusatione criminis heresis nascitur. Heresis enim interpretatur electio. Et dum, quod eligit, quis defendere nititur, relicto veritatis tramite, quia per abrupta perversi dogmatis rapitur, in heresim necesse est prolabatur. Hoc autem inter peccatorem et hereticum distat, quia peccator est, qui delinquit, hereticus autem, qui peccatum per pravum dogma defendit. Nos autem, quia magistros habemus sanctos apostolos et apostolicos viros, non debemus, quod nobis videtur eligere, neque quod semel electum est, obstinate et pervicaciter defensare, sed his duntaxat, quae a probatis aecclesiae doctoribus diffinita sunt, fidem inretractabiliter adhibere.

Haec idcirco praemisimus, quia dolemus nonnullos sanctos fratres, canonici videlicet ordinis, in tam effrenis prorupisse libertatis audaciam, ut non modo sibi ius habendae pecuniae vendicent, sed et hanc sibimet ex regulari auctoritate competere pertinaciter asseverent. Ad quos probabiliter revincendos, possemus quidem plurima scripturarum et veteris et novi testamenti exempla congerere, si priores nostri patres ac doctores aecclesiae[Page 86]

super hoc themate funditus siluissent. Sed superfluum est nos vilibus sarculis illic glebas effringere, ubi tam strenui cultores terrae viventium acutissimo linguae suae vomere reperiuntur arva sulcasse.

Prior igitur Augustinus accedat in testimonium, et utrum canonicus habere proprium debeat, evidentissima sui examinis auctoritate decernat. Ait enim in sermone, qui titulatur De moribus clericorum: *Me, inquit, hoc noverit karitas vestra dixisse fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, et eroget pauperibus, aut donet, aut commune illud faciat. Aecclesiam habeat, per quam nos Deus pascit. Et dedi dilationem usque Epyphaniam propter eos, qui vel cum fratribus suis non diviserunt, vel diviserunt quidem quod habent apud fratres suos, sed nondum de rebus suis aliquid egerunt, quia expectabatur aetas legitima. Faciant inde quod volunt, dum tamen sint pauperes mecum, simul expectemus misericordiam Dei. Si autem nolunt, qui forte nolunt, certe ego sum qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum velit manere, ut si vellet desiscere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctae societatis promissum certumque consortium. Ecce in conspectu Dei, et vestro, muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et aecclesia eius, maneant ubi volunt et ubi possunt; non eis aufero clericatum, sed nolo habere ypocritas. Malum quippe est talem fore, malum est cadere a proposito, sed peius est simulare propositum. Ecce dico cadit, qui societatem communis vitae iam susceptam, quae laudatur in apostolorum Actibus deserit; a bono suo cadit, a professione sancta cadit. Observet iudicem, sed Deum, non me*. Et paulo post: *Qui*

super hoc themate funditus siluissent. Sed superfluum est nos vilibus sarculis illic glebas effringere, ubi tam strenui cultores terrae viventium acutissimo linguae suae vomere reperiuntur arva sulcasse. Prior igitur Augustinus accedat in testimonium, et utrum canonicus habere proprium debeat, evidentissima sui examinis auctoritate decernat. Ait enim in sermone, qui titulatur De moribus clericorum: *Me, inquit, hoc noverit karitas vestra dixisse fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, et eroget pauperibus, aut donet, aut commune illud faciat. Aecclesiam habeat, per quam nos Deus pascit. Et dedi dilationem usque Epyphaniam propter eos, qui vel cum fratribus suis non diviserunt, vel diviserunt quidem quod habent apud fratres suos, sed nondum de rebus suis aliquid egerunt, quia expectabatur aetas legitima. Faciant inde quod volunt, dum tamen sint pauperes mecum, simul expectemus misericordiam Dei. Si autem nolunt, qui forte nolunt, certe ego sum qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum velit manere, ut si vellet desiscere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctae societatis promissum certumque consortium. Ecce in conspectu Dei, et vestro, muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et aecclesia eius, maneant ubi volunt et ubi possunt; non eis aufero clericatum, sed nolo habere ypocritas. Malum quippe est talem fore, malum est cadere a proposito, sed peius est simulare propositum. Ecce dico cadit, qui societatem communis vitae iam susceptam, quae laudatur in apostolorum Actibus deserit; a bono suo cadit, a professione sancta cadit. Observet iudicem, sed Deum, non me. Et paulo post: Qui mecum manere vult, si paratus est pasci a Deo per aecclesiam ipsius, non*[Page 87]

habere aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum; qui hoc non vult, habeat libertatem, sed videat utrum habere possit felicitatis aeternitatem. In secundo quoque eiusdem operis sermone sic ait: *Quisquis cum ypocrisi vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non illi permitto ut inde faciat testamentum, sed delebo de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia, naviget contra me quo voluerit, sit certe ubi potuerit. Adiuvabit me Dominus, ut ubi ego episcopus sum, ille clericus esse non possit.* Nimius fortasse fuerim in protelando beati huius doctoris exemplo. Sed utinam vel ipsi praebeatur fides, dum nostris verbis omnino subtrahitur. In quibus profecto sancti viri verbis evidenter ostenditur, quia clericus, qui pecuniam possidet, ipse Christi possessio vel hereditas esse vel Deum hereditate possidere non potest. Quod tamen non de clericis omnibus dicimus, sed de his specialiter, qui canonico censentur nomine, et vivunt in congregatione. Ipsi enim, quia Deus offertur, terrena possessio prohibetur. Sicut ipse Dominus ad Aaron in Deuteronomio loquitur dicens: *In terra eorum nichil possidebitis nec habebitis partem inter eos. Ego pars et hereditas tua in medio filiorum Israel.* Sed si cui ad tollendam pecuniam clericis sola tanti doctoris auctoritas, necdum fortasse sufficiat, quid etiam beatus inveniatur super hoc decrevisse Hyeronimus, non neglegenter attendat. Ad Eliodorum namque episcopum inter caetera sic ait: *Animadverte, frater, non licet tibi quicquam de tuis habere rebus. Omnis, inquit Dominus, qui non renuntiaverit*[Page 88]

omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. Cur timido animo Christianus es? Respice cum Petro relictum rete respice surgentem de teloneo publicanum statim apostolum. Filius hominis non habet ubi caput reclinet, et tu amplas porticus et ingentia tectorum spacia metiris? Hereditatem expectas saeculi? Coheres Christi esse non potes. Et non longe post: Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia tua, et da pauperibus, et veni, sequere me. Tu autem perfectum te esse pollicitus es. Nam cum derelicta mundi militia te castrasti propter regna caelorum, quid aliud quam perfectam sectatus es vitam? Perfectus autem servus Christi nichil praeter Christum habet, aut si praeter Christum habet quid, perfectus non est, et si perfectus non est, cum se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante, mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur ut concludam, si perfectus es, cur bona paterna desideras? Si perfectus non es, Deum fefellisti. Divinis evangelium vocibus intonat: Non potestis duobus dominis servire, et audet quisquam Christum mendacem facere, mamone et Domino serviendo? Vociferatur ille sepe: Si quis vult post me venire, abneget seipsum sibi, et tollat crucem suam, et sequatur mei et ego onustus auro arbitror me Christum sequi? Ad Nepotianum quoque presbyterum post multa subinfert: *Igitur clericus qui Christi servit aecclesiae, interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione praelata nitatur esse quod dicitur. Si enim cleros grece, latine sors appellatur, propterea vocantur clerici, quia de sorte sunt*

Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est pars clericorum est. Et quia vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut et ipse possideat Dominum, et ipse possideatur a Domino. Qui Dominum possidet, et cum propheta dicit: Pars mea Dominus, nichil extra Dominum habere potest. Quodsi quippiam aliud habuerit praeter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbi gratia: Si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus pars eius fieri non dignatur. Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hereditatis eius, nec accipio partes inter caeteras tribus, sed quasi levita et[Page 89]

sacerdos vivo de decimis, et altari serviens altaris oblatione sustentor, habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar.

Beatus etiam Prosper cum proprietatem pecuniae clericis prohiberet, sententiam deprompsit dicens: *Quia non potest ibi esse unitas voluntatum, ubi fuerit diversitas facultatum.* Ecce ad condemnandam et funditus abolendam canonicorum pecuniam, tres non qualescunque sed inexpugnabiles in testimonium doctores adduximus, ut *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.*

Sed cum haec illis obicimus, ipsi regulae suae librum nobis protinus offerunt, ad regulae suae auctoritatem redeunt, eaque sibi proprietatis peculium concedente pati se praeiudicium conqueruntur. Quam nimirum regulam nos nec funditus improbamus, nec auctoritatem illi omnino tribuimus. Probamus enim in quantum sanctis aecclesiae doctoribus consonat: abicimus autem atque conspuimus, in quantum autenticis eorum institutionibus non concordat.

Sed iam ipsa illorum regula deducatur ad medium, et utrum indifferenter tota an caute atque suspecte ex parte duntaxat suscipi debeat, in una saltim paginula discernamus. Hoc plane in quadam eius periocha reperitur: *Sanctorum, inquit, patrum sententia docet clericos non diviciarum sectatores esse, nec res aecclesiarum inofficiose accipere debere. Qui enim aecclesiae serviunt, et ea quibus opus non est, habent, aut libenter accipiunt aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt. Indignum quippe est, si fidelis et operosa devotio clericorum propter stipendium saeculare praemia sempiterna contempnat, ut quod accipiat, inde rationem reddat, et peccatis alienis sua multiplicet peccata. Unde necesse est immo utile clericis, in aecclesiasticis accipiendis sumptibus suum vitare periculum. Proinde tam de suis quam de aecclesiae facultatibus non plus accipiant aut exigant quam oportet, id*[Page 90]

est accipiant cibum, et potum, et vestimentum, et his contenti sint, ne plus accipientes pauperes gravare videantur sine grandi peccato, et non accipiant unde pauper victurus erat! Ecce in his verbis haec regula, ubi scilicet clericos cibo et potu ac veste contentos esse debere promulgat, et nobis cum et cum totius aecclesiae auctoritate concordat.

Quod autem ilico sequitur, prorsus absurdum, ineptum videtur, ac frivolum: *Hii vero, inquit, qui nec suis rebus abundant, nec aecclesiae habent possessiones, et magnam utilitatem aecclesiae conferunt, accipiant in canonica congregatione victum et vestimentum et elemosinarum partes.* Quia de talibus in libro Prosperi dicitur: *Clerici, quos voluntas aut nativitas pauperes fecit, in congregatione viventes necessaria vitae accipiant.*

Prius itaque dat victum et vestimentum, deinde divisores constituit elemosinarum. Illud scilicet ad necessarium vitae subsidium, hoc ad inferciendam congeriem sacculorum. Illud ut corporaliter vivant, hoc ut aeternae morti pabulum nutriant.

Consideranda sunt etiam ipsa reptantium portenta verborum, et ignominiosae atque confusae locutionis obprobrium. Nam cum praemisisset, ut clerici susciperent cum victu et vestitu etiam partes elemosinarum, quasi reddit causam quare hoc, quia de talibus, inquit, in libro Prosperi dicitur: *Clerici, quos voluntas aut nativitas pauperes fecit, in congregatione viventes, necessaria vitae accipiant.*

Dic, Tullianae reformatore eloquentiae, dic nove Demostenes, quia dicit Prosper, ut clerici necessaria vitae percipiant, idcirco praecipit ut praeter victus et vestimenta per singulas etiam personas elemosinas dividant? Ut iuxta tuam interpretationem necessaria vitae suscipere, hoc sit victu vesteque perceptis elemosinas dispertire? Quam bene faciunt clerici, qui te praeconiis efferunt, qui tam gravia atque inportabilia tuae legis edicta laetis visceribus amplectuntur! Et revera satis gravia sunt et inportabilia, quae promulgas, cum a maximo usque ad minimum, id est etiam si duorum vel

[Page 91]

trium sit annorum in clero puerulus, quinque sibi libras vini et quattuor panis, ut non ad vomitum, sed ad extenterationem repleatur accumulas. Et ut plena discretionis tuae virtus appareat, hoc praecipis, ut etiam, si semel in die reficitur, haec panis et vini mensura nullatenus minuatur, ut si iuxta sobrietatis tuae metam refectionis frena laxentur, non iam ructare sed crepare venter et ilia compellantur. Plane praeter nonnullas sanctorum

patrum sententias, quae in eodem libello reperiuntur, apposite de caetero sicut in litteris stilus horret incultus, sic in plerisque sententiis devius corrigendus est intellectus. Nescivit enim invenire, quod scriberet, nescivit scribere, si quas etiam ineptias invenisset. Istos amant flores eloquentiae, qui spinosis moribus adversantur aecclesiasticae disciplinae. Enimvero cum sancti patres in clericalis peculii condemnatione non dissonent, sed in districte prohibenda ac funditus auferenda clericis pecunia uno spiritu, uno simul ore concordent, unde tamen haec hauserint, accedamus ad fontem, et profluentis rivi principalem repetamus originem. Et quanquam nefas sit, de tantorum virorum disputare sententia, non vereamur tamen eorum, hoc est magistrorum nostrorum adire doctores, ut ab illis etiam nos mereamur instrui, a quibus et nostri sunt doctores instructi, quatinus dum fons patuerit unde puritatis rivus oboritur, foedantis et obloquentis audaciae temeritas refellatur. Constat itaque et perspicuum est, quod canonicorum regula ab apostolicae vitae norma prodierit, et dum spiritalis quisque conventus rectam sui tenet ordinis disciplinam, teneram quodammodo lactantis aecclesiae imitatur infantiam. Audiamus ergo, quam conversationem, quem vivendi ordinem sub apostolis noviter ad fidem veniens tenebat aecclesia: *Multitudinis*, ait Lucas, *credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum, quae possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*. [Page 92]

Ecce ubi non erat diversitas rerum, vigeat unitas voluntatum. Nimirum ubi non est divisio census, in unionem karitatis plurimarum mentium conflatur affectus. Illic enim mens a mente dividitur, ubi facultatum communio non tenetur, et ubi possessionum diversa proprietas, ibi mens possidentium non est una. At ubi circumstantia quaelibet communiter possidentur, diversorum mentes in una voluntate concurrunt, quia unde invicem litigare debeant non inveniunt. Quisquis ergo clericus proprietatis conatur habere peculium, non valet apostolorum tenere vestigia, quia non erit illi cum fratribus cor unum et anima una. Cum Iuda siquidem loculos atque pecuniam habere potest, unanimiorem vero puramque concordiam cum apostolis habere non potest. De quorum videlicet regula in eorum Actibus legitur, *quia quotquot possessores agrorum aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quae vendebant et ponebant ante pedes apostolorum*, ubi mox additur: *Dividebantur autem singulis, prout cuique opus erat*. Sed age iam, clerice, qui recondendae tibi pecuniae licentiam vendicas, qui ius habendae proprietatis usurpas, responde, queso, cuius sunt facultates, ex quibus tibi licet habere peculium? Tuas videlicet sunt, an aecclesiae? Sed si tuas tibi licet usurpare pecunias, quomodo posuisti eas ad pedes apostolorum? Si aecclesiae bona sunt, quae recondis, cur propria contempsisti? Porro si quid tibi de propriis reservasti, audi apostolum te terribiliter obiurgantem: *Cur, inquit, temptavit Sathanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, ut fraudares de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo*. Quod si non propria possidere sed aecclesiae conaris bona dividere, quae scilicet communis est tibi cum fratribus, dic ergo, Iesu magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem.

Et notandum, quod evangelista praemiserat: *Ait quidam ei de turba*. Tu itaque non ut levita vel clericus, sed ut de turba vulgaris et laicus, roga Iesum, ut tibi cum fratre tuo iubeat hereditatem dividi. Cui protinus ille respondeat: *Homo, quis me constituit iudicem aut divisorem super vos?* Moxque subiungat: *Videte et cavete ab omni avaricia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his, quae possidet*. Vis ergo dividere? Non habebis Iesum iudicem aut divisorem, sed scismatica potius divisionis [Page 93]

ultorem. *Qui non est, inquit, mecum, adversum me est, et qui non colligit mecum, dispergit*. Porro autem si tibi licet habere pecuniam, nullam melius quam tuam. Quod si quae tua fuerant, possides, quid ergo ad religionis ordinem veniens reliquisti? Immo reversus ad vomitum, et aratrum deserens, dum in terga reflectis intuitum, ultra non eris idoneus regno caelorum. Sin autem aecclesiastica tibi liceat bona recondere, videris auxisse divitias, non sprevisse, ut magis pecuniae questum, quam religionis ambias institutum, et non tam sanctitatis culmen voluisse conscendere, quam acervos pecuniae cumulare. An praerogabitur clericis, quod non permisit Christus apostolis? Nam cum eos ad praedicandum mitteret, sicut Marcus ait, praecepit eis, ne quid tollerent in via nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zonis aes; tibi vero ad aeris, hoc est pecuniae receptaculum, non dicam zona sed utinam arca sufficiat. Et cum apostolus avariciam idolorum nominet servitutem, quomodo tu Christum colis, qui idolum in pecunia veneraris? *Quae est enim participatio iustitiae cum iniquitate? Aut quae societas luci ad tenebras? Quae autem conventio Christi ad Belial? Aut quae pars fidei cum infidele? Quis autem consensus templo*

Dei cum idolis?

Plane cum tu contra tui ordinis institutum recondis in arca pecuniam et confidis in incerto diviciarum, qui in solo Deo spem tuam ponere debuisti - ubi enim thesaurus tuus, ibi est proculdubio et cor tuum - non iam iure christicola dicendus es, sed nummicola. Et cum de levitis Dominus dicat: *Ego sum hereditas eorum*, et tu psallendo respondeas: *Portio mea Dominus*. Ecce si ordinem tuum teneas, si abhominanda pecuniae lucra contempnas, et tu hereditas Dei, et Deus est hereditas tua. Sed totum hoc sacramentum in adulterium vertitur, dum infelix clericus pecuniae servus efficitur, cui nimirum tanquam Deo per sedulitatem custodiae famulatur. Ipse enim ab ea, quam possidet, pecunia possidetur, dum in ea cor figere, eique pervigili deservire custodia avaricia dominante compellitur. Proiciam ergo Christum de arca pectoris mei, et loco eius pecuniam constipabo? Certe tam nobilis pecunia Christus est, ut consortium aspernetur omnino peculii, nec cum sorde pecuniae se patiatur includi. Ut ergo Christus pectoris tui loculum impleat, aereus ab eo nummus abscedat, ut Christus

[Page 94]

animae tuae suum characterem inprimat, vile didragma Cesaris imaginem praeferebat.

Peculii denique proprietas facit, ut clerici sui pontificis dedignentur imperium, ut disciplinae vel oboedientiae veram libertatem deserant, et turpi foedissimae deditiois obprobrio saecularibus colla submittant. Cum Dominus Moysi dicat: *Applica tribum Levi et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei et excubent et observent, quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii, et custodiant vasa tabernaculi servientes in ministerio eius, dabisque dono levitas Aaron et filii eius, quibus traditi sunt a filiis Israel*. Aaron quippe et filios eius, quis ambigat ius habuisse pontificum? Tribum vero Levi quis nesciat praetulisse ordinem clericorum? Levitae ergo Aaron et filii eius a filiis Israel dono traduntur, cum ex omni Christiano populo clericalis ordo in excubias aecclesiastici cultus assumitur, et, ut assistant atque ministrent suis pontificibus, offeruntur. Sed quisquis servus est mammonae, ritus abhorret aecclesiasticae disciplinae.

Nec praetereundum est, quod illic praesto subiungitur: *Ego*, ait Dominus, *tuli levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque levitae mei*, ut liquido pateat, clericorum ordinem Dei omnipotentis esse peculium, sicut et ipse Deus specialis est hereditas clericorum. Et quanta vecordiae quantaque vesaniae est, si ab eo, cui Deus offertur, eo contempto terrenae facultatis commodum requiratur? Cui Deus in hereditate non sufficit, quid eum saciare possit, ignorat, quia mentis eius oculum furiosa cupiditas caecat.

Et certe qui talis est, quoniam pro amore pecuniae suum violat ordinem, indignus est proculdubio, ut aecclesiasticam optineat dignitatem.

Unde et Salomon ait: *Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem*. Nam quia apud gentiles Mercurius deus sacelli sive pecuniae dicebatur, acervus Mercurii cumulus atque congeries est [Page 95]

nummorum. Et quia nummo regula monetalis imprimatur, quid per nummorum designatur acervum, nisi regularium ac verae sanctitatis imaginem praeferebat contio clericorum? Quid vero per lapidem, nisi duram, stolidam et insensibilem illius mentem accipimus, qui dum Deum esse indubitata fide non credit, spem suam in terrena qualibet possessione constituit?

De quo per prophetam dicitur: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus*. Huic autem insipienti tunc honor tribuitur, cum ad aecclesiastici gradus apicem quispiam non Deo, sed pecuniae deditus promovetur. Sed sicut nummorum dissipatur acervus, si desuper lapis inmittitur, ita per indigni sive lapidei pastoris accessum quasi constipatus ordo destruitur regulariter gradientium et in caritate oboedientium clericorum. Gravatur enim mali pastoris umbraculo, et tanquam nummorum caelestium cumulus tartarei lapidis mole diruitur.

Stulto igitur et insipienti denegandus est honor aecclesiasticus, ne sanctorum clericorum tanquam nummorum spiritualium mergatur acervus. De quo videlicet stulto paulo superius idem Salomon ait: *Claudus pedibus et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum*. Quibus nimirum verbis quid aliud videtur expressum, nisi ut carnaliter sapienti ac per hoc stulto cuilibet non committatur praedicationis officium? De sanctis enim praedicatoribus dicitur: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Itaque quilibet ordinator aecclesiae si dignos et idoneos in dignitate constituit, quasi pedibus rectis incedit. Per eos enim verbum spargendo circumquaque discurrit, et quod per semetipsum non valet agere, per illos satagit efficaciter adimplere. Sin autem carnales quosque ac reprobos ordinare praesumat, hic claudus pedibus ambulat. Qui etiam iniquitatem bibere dicitur, quia dum verba sanctae praedicationis per stultum nuntium mittit, et contra apostolum cito manus

imponit, peccatis communicat alienis.

Nam et si prudenter quisque loquatur, si tamen non agit ipse quod loquitur, in spiritali claudus itinere non inmerito iudicatur. Unde et illic apte subiungitur: *Quomodo pulchras frustra habet claudus tybias, sic indecens est in ore stultorum parabola*. Pulchris plane innititur tybiis, qui luculenti nitet claritate sermonis. Sed dum sine bonis operibus accuratum depromit eloquium, velut sine gressu promovet recta crura verborum. Quasi pulchras ergo habet tybias ad videndum, sed non utiles ad gradiendum, qui podagricis vitiorum laqueis innodatus ipse quidem turpiter[Page 96]

claudicat, dum alios, ut agiliter gradientur, invitat. In istorum ergo stultorum ore indecens est parabola, quia dum spiritaliter sonant et carnaliter vicitant, eorum vita cum labiis non concordat. Quos nimirum honesta loquentes sed inhoneste viventes praedicatio recta non liberat, sed mordax conscientia vehementer accusat. Unde illic non incongrue subditur: *Quomodo si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum*.

Spina quippe in manu temulenti nascitur, cum illi, qui huius vitae amore est ebrius, reprehensionis in mente aculeus generatur. In ore itaque stultorum parabola quasi spina est, quia dum aliud loquuntur, aliud agunt, mens eorum in semetipsa aliquando redarguitur, et quodam quasi spinae pungentis aculeo perforatur. Velut spina certe male viventis et bene dicentis conscientiam pungit, dum in eo, quod extrinsecus loquitur, quodam pudoris atque formidinis stimulo intrinsecus sauciatur.

Ut ergo ad eos, a quibus coeperat, sermo recurat, clericus, qui captus est amore pecuniae, nequaquam idoneus est ad ministranda verba doctrinae. Quod etiam in eo, quod superius proposuimus, apostolico declaratur exemplo. Nam cum scriptura praemittat: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una*, moxque subiungat: *Nec quisquam eorum, quae possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*, protinus addidit: *Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri, et gratia magna erat in omnibus illis*, deinde subinfert: *Nec enim quisquam egens erat inter illos*.

Quid autem sibi vult, quod huius sacrae scriptor hystoriae, dum de continentia loquitur apostolica et communi vita, repente quasi materiam interrumpit, et ad enarrandam praedicationis constantiam tanquam mutato stilo prosilit dicens: *Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis*? Cur uni materiae aliam interpolat, qui coeptam persequi et continuare debuerat, nisi, ut patenter ostendat, quia illi duntaxat idonei sunt ad praedicationis officium, qui nullum terrenae facultatis possident lucrum, et dum aliquid singulare non habent, communiter omnia possident, *nichil scilicet habentes et omnia possidentes*. Hii nimirum dum[Page 97]

nullis terrenarum rerum praepediuntur obstaculis, expediti stant pro dominicis castris in campo certaminis, et quia rebus exuti solis virtutum armis accincti, gladio spiritus adversus vitiorum dimicant acies, idonei bellatores sunt obluctantium hostium optruncare cervices. Cui nimirum bello impares sunt, et enerviter cedunt, qui communibus non contenti peculii singularis ambiunt proprietate gravari. Hinc est, quod in Deuteronomio gradientibus ad praelium dicitur: *Quisquis est homo, qui plantavit vineam et necdum fecit eam esse communem, et de qua vesci omnibus liceat? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo eius fungatur officio*.

Sed iam, venerabilis pater, incultae disputationis protraxisse sermonem hucusque sufficiat, verumtamen ut haec apud inoboedientium clericorum immo nummicularum rebellionem efficaciter valeant, sanctus apostolatus vestri vigor impellat.

99. [Page 98]

Domno A<nnoni> reverentissimo archiepiscopo, Petrus peccator monachus dignae devotionis obsequium.

In expeditionis exercitio constituti digne non possumus eisdem manibus et stili currentis articulum texere, et frenis equorum fluitantibus, ut dignum est, deservire. Sed licet melius sit luculenter eloqui quam mutire, verumtamen cum necessitas imminet, melius est utcumque mutire quam penitus obmutescere. Cum nobis ad memoriam, venerabilis pater, labor tuus et studium venit, nobilis illa fides atque prudentia Ioiadae sacerdotis menti nostrae subsequenter occurrit. Sicut enim sacra, ut optime nostis, testatur hystoria, Athalia uxor Ioram cum Ochaziam filium suum regem videlicet Israel videret extinctum, coepit in omne semen regium immaniter fremere, posteritatemque David crudelis Bellona temptavit funditus abolere. Sed insignis ille sacerdos Iosabab filium Achaziae pia et multis laudibus efferenda fraude surripuit, et occulte usque septennium intra templi septa servavit. Cui postmodum regalis sceptri iura contradidit, eumque ad praesidendum[Page 99]

israelitico populo iuxta pro avorum suorum consuetudinem

roboravit.

Mox vero tamquam hoc egregio non sufficeret sacerdoti, confirmato regis imperio ad utilitatem sacerdotii sive templi suam porrexit industriam, et cum praefato rege ad ordinandam et disponendam consacerdotum suorum se contulit disciplinam. Nam et sarta tecta templi ut instaurarentur, instituit, et nonnulla, quae sacerdotibus competebant, edicta deprompsit. Sciebat enim, quoniam utraque dignitas alternae invicem utilitatis est indiga, dum et sacerdotium regni tuitione protegitur, et regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur.

Sed quid mihi per sacrae lectionis seriem currere, nisi quia in te video eiusdem operis similitudinem nostro tempore convenire? Servasti, venerabilis pater, relictum tuis manibus puerum, firmasti regnum, restituisti pupillo paterni iuris imperium. Ad sacerdotium quoque manum tuae prudentiae protinus extendisti, dum et Parmensis bestiae squamea colla evangelici vigoris mucrone pracidere, et apostolicae sedis antistitem in suae dignitatis elaborasti solium reformare. Sed coepto operi nisi postrema manus accedat, nisi adhibeantur adhuc illa quae restant, sanctum vestri operis aedificium minatur ut corruat. Kadalous enim ille sanctae perturbator aecclesiae, eversor apostolicae disciplinae, inimicus salutis humanae, ille inquam radix peccati, praeco diaboli, apostolus antichristi, sagitta nimirum producta de pharetra sathanae, virga Assur, filius Belial, filius perditionis, *qui adversatur et extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut quod colitur*, velut draco teterrimus adhuc sufflat, adhuc foetore venenatae pecuniae nares hominum foedat, fidemque multorum vento perfidiae vacillantem novus heresiarcha perturbat.

Sicut enim lovem in Danae gremium per aureum imbrem descendisse fabularum commenta confingunt, sic iste per aurum de suae aecclesiae[Page 100]

sacrilega deiectione quaesitum adulterinum sedis apostolicae concubitus quaerit, et tamquam petulcus adulter suam explere libidinem in Romanae aecclesiae violatione medullitus inardescit.

Quamobrem, venerabilis pater, ut sanctus studii tui labor ad effectum omnino perveniat, et per caudam titionis huius, immo per unum putridum diaboli membrum, apud opinionem hominum Romana aecclesia non vilescat, et hac occasione, quod absit, christianus populus in errore permaneat, necesse est, ut vestra prudentia totis nisibus elaboret, quatinus generale concilium quantotius fiat, et perniciosi huius erroris spinas, in quo miser mundus versatur, evellat. Preterea libenter ad vestrae sanctitatis alloquium, si occasio daretur, attingerem, ut communicandum consilium, quod absentia prohibet, viva conserti sermonis verba conferrent. Sed quoniam id fortasse non mereor, peto, queso, et humiliter suggero, ut sancta vestra prudentia kadaloicam rabiem, quae latrare non desinit, omnino conetur extinguere, quatinus christiana religio pacifica per vos valeat tranquillitate gaudere, ut dum regnum ac sacerdotium optata per vos pace perfruitur, is, qui utriusque dignitatis auctor est, pacis aeternae digna vobis praemia largiatur.

Sed dum equus offertur, dum sotii omnes iter arripiunt, ecce brevem sperno, strevi vestigia sterno.[Page 101]

100.

Vere sanctis et angelica veneratione colendis Cluniacensis monasterii fratribus, Petrus peccator monachus iugem in Domino servitatem.

Nolo vos lateat, dilectissimi, quia revertentem a vobis gravis me tedii maeror absorbit, ac multa cogitationum caligo pusillanimitate deiectum[Page 102]

cor inpatiens tabefecit. Plane dum me recolerem velut puerum ovo seductum, et ita deleneficis verbis tamquam blattinis vel delicati iacynti mollibus institis obligatum, aliud denique sermone promissum, aliud omnino rebus exhibitum, fluctuabam animo et oberrantes quilibet a veritatis linea, tunc fateor plus solito displicebant. Nam ut unum dumtaxat annotare sufficiat, quo caetera colligantur, promissum mihi est, quod in kalendis Augusti forem regressus ad propria. Sed profligato postmodum trimenstri fere curriculo, et quanta potui celeritate cucurri, et tamen vix quinto ante kalendas Novembris die fontis Avellani, unde processeram, cacumen ascendi.

Unde noster animus, dum per tot intumescentium vada torrentium, per tot nivalium Alpium scopulosa praeripia, per tot etiam, quod peius erat, Cadaloici furoris conglobatas insidias suspectus incederem, densam, ut ita loquar, intestini certaminis grandinem pertulit. Et quamquam in hoc rigidus semper et inflexibilis permaneret, quo nimirum decreverat malum pro malo non reddere, oblivionem tamen iniuriae quantumlibet niteretur, non potuit funditus optinere. At postquam ad cellulam perventum est, immo postquam in me, ipse qui fueram exclusus, intravi, mox estuantis animi fervor exstinguitur, contentiosi litigii querela sopitur,[Page 103]

tumor, clamor et indignatio praesto deponitur, et omne, quod in meis visceribus amarum fuerat, divinitus obdulcatur. Nam velut ad tribunal iudicis contentiosus litigator adductus querelam inutilem non sum ausus exponere ante districtae cellulae maiestatem. Et tanquam si languidus quilibet aromaticam ingrediens officinam, antequam antidoti medicamenta percipiat, deposita languoris aegritudine convalescat. Ita ego protinus ut cellulae meae limen attigi, vix dum librum quemlibet aperueram et, o benefactum, tanquam virtute loci sanum me atque incolumem compositis animae meae vulneribus repperi. Sicque ad divinorum librorum, qui adhuc clausi tenebantur, aspectum, velut ante medicinae poculum, salutem hausi spirantibus du taxat odoribus fragrantium pigmentorum. Quapropter sancto rectori vestro, qui mihi tantae calamitatis pondus invexit, non modo vicem laesionis indulgeo, sed eum quoque in ius veteris amicitiae pro vestra karitate reduco. Qui enim non absolute, sed sicut ipsi dimittimus, ita nobis a Deo dimitti peccata rogamus, dum nos cum relaxatione peccati Dei quoque gratiam quaerimus, dignum est, ut nos etiam inimicos nostros post offensionis veniam, in pristinae prorsus amicitiae plenitudinem reformemus. Sicut enim oblivio mandatorum Dei proculdubio vitium est, sic illatae calamitatis oblivio non parva virtus est. Preterea illi, qui me pressura tanti laboris attrivit, etiam gratiae referendae sunt, quia illo disponente qui nostris bene utitur malis, per eius offensam in sanctitatis vestrae me contigit devenire notitiam.[Page 104]

Et in hoc propensius gaudeo, quia meus labor ocium vobis amoenae securitatis inperit, mea vexatio laboriosae quieti vestrae dulces ferias procuravit. Hoc itaque modo me piis operibus vestris inserui, quorum et si sancte vivendi vestigia non arripui, ut tamen vivere sancte possetis, auxilium tuli. Sic ille domus Ahab dispensator Abdias, dum a gladiis Hiezabel fugientes prophetas in specubus quinquagenos abscondit, ipse postmodum gloriosa vicissitudine prophetici spiritus gratiam meruit. Et nunc aecclesiam spiritalis edulii dapibus reficit, qui tunc panem et aquam esurientibus ministravit. Sic Heliseus dum magistro suo devotae sedulitatis exhiberet obsequium, duplicem consecutus est gratiam in virtute signorum. Sic Raab, quoniam exploratores Israel a facie tyranni furentis occuluit, gladios Ierichontinae cedis evasit. Et gentile prostibulum in Israelitarum est translata consortium, dum eorum nuntiis vitalis aufugii praebuit argumentum. Ego etiam, ut spero, meritis me vestrae sanctitatis ingressi, dum Maticensis aecclesiae iugum, quod vobis imponi temptabatur, abegi, tuendumque me credo per vos a versutiis daemonum, qui[Page 105]

vibratam in vos clavam Erculis rapui de manibus clericorum. Et tanquam Iesbidenob in David insurgentem perculi, ac ne lucerna Israel extingueretur, occurri. Porro autem dum tam districtum tamque frequentem sanctae vestrae conversationis ordinem recolo, non adinventionis humanae studium, sed sancti Spiritus magisterium inesse perpendo. Nam tanta erat in servandi ordinis continua iugitate prolixitas, tanta praesertim in aecclesiasticis officiis protelatur instantia, ut in ipso cancri sive leonis estu cum longiores sunt dies, vix per totum diem unius saltem vacaret horae dimidium, quo fratribus in claustro licuisset miscere colloquium. Hoc autem tam continui laboris exercitium ad haec est, ut reor, sollerti satis ac provida magisterii arte provisum, ut levium atque infirmorum fratrum fragilitatem reprimat, et delinquendi propemodum occasionem tollat. Quatinus etiam, si velint, praeter cogitationem peccare vix possint. Fragilium igitur inbecillitati consulitur, dum in persolvendo continui ordinis penso, totum non modo diurni sed et nocturni temporis spacium profligatur.

Nam et ipse omnipotens Deus hoc humanae salutis uti dignatus est argumento, cum populo per deserta gradienti tot mandata proposuit. Operosum videlicet atque inexplicabile tabernaculum fabricari, diversa sibi sacrificia per tot ceremonias ac ritus offerri, ipsum castrorum ordinem sive[Page 106]

residentium, sive commeantium tam artificiosa quam mystica varietate distingui. Quatinus, dum sese in his iugiter exerceret, resolvi carnalis plebs ad idola colenda non posset. Sane dum populus ille non operibus tetrinis insisteret, non coriariae arti operam daret, non denique studium agriculturae dependeret, non ullis prospiciendae necessitatis laboribus insudaret, multiplicibus occupandus erat, Deo legem promulgante mandatis ut, dum haec cum labore persolveret, nequaquam ocio resolutus in sacrilegium declinaret. Nec mirum, cum idipsum etiam Pharao temptabat usurpare, cum diceret: *Vacatis ocio et idcirco dicitis: eamus et sacrificemus Domino*. Nam quod non indigebat terrenum quid agere, nisi indictae tantummodo legis praecepta servare, testatur Moyses, qui eum alloquitur dicens: *Dedit tibi Dominus cibum manna, quod ignorabas tu et patres tui, ut ostenderet tibi, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo,*

quod egreditur ex ore Domini. Ubi et praesto subiungit: Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus: en quadragesimus annus est. Ut recogites in corde tuo quia, sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus tuus erudit te, ut custodias mandata Domini Dei tui et ambules in viis eius et timeas eum.

In quibus verbis illud est sollertius attendendum, quod ait: *Dedit tibi manna, ut ostenderet quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei.* Ubi luce clarius constat, quia illud manna, quo illi carnaliter alebantur, hoc divini verbi significabat pabulum, quo nunc in anima recreamur. Et notandum, quod de hoc manna in libro Exodi legitur: *Quod cum vidissent, inquit, filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat, quid est hoc?* Illi ergo manna, id est, quid est[Page 107]

hoc, veraciter comedunt, qui dum legunt vel audiunt, divini verbi mysterium sollerter inquirunt. Qui nimirum intra litteralis paleae thecam, dulcem intelligentiae spiritalis ambiunt enucleare medullam, hic certe quid est hoc veraciter vescitur, qui in assidua scripturae sacrae sollerter inquisitione versatur. Quasi enim questionem quandam et quid est hoc avido cordis ore comedimus, cum ad penetranda mysteria scripturarum vigilanter insistimus, cum epulas caelestis eloquii subtiliter ruminamus.

Et quam bene Israelitico illi populo monachica professio congruit, quia unde illi tunc alebantur in deserto, modo nos epulamur in claustro. Quid enim desertum, nisi ab humana sonat habitatione discretum? Quid enim claustrum, nisi ab omni negotii saecularis actione conclusum? Et sicut per deserta gradientibus lux ignea inter nocturnas tenebras infulgebat, sic etiam commorantes in spiritalibus claustris supernae lucis sepe radiis inlustrantur, qui et carnalium passionum tenebras abigant, eosque contemplationis intimae nitore perfundant. Fugiendus est ergo mundus, qui tenebras parturit, petenda remotio, ubi tamquam in deserto verum lumen erumpit. Prorsus a nostra repellendus est amicitia, qui nimirum dum tenebrarum in quibus semper est caligines ingerit, consentientium sibi atque oboedientium lumen extinguit. Immo debemus ei semper infoederabile bellum, qui suorum oculos obruit amicorum. Hinc est, quod sacra Regum historia narrante didicimus, quia cum Naas Ammonites ascenderet ut labes Galaad cum suis agminibus expugnaret, omnes viri labes ad Naas una voce dixerunt: *Habeto nos foederatos et serviemus tibi. Quibus ille respondit: In hoc feriam vobiscum fedus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros*[Page 108]

ponamque vos obprobrium in universo Israel. Dixeruntque ad eum seniores labes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios in universos terminos Israel et, si non fuerit, qui defendat nos, egrediemur ad te. Audiens hoc Saul exercitus multitudinem congregavit, arma corripuit, et ex Ammonitis gravi admodum cede percussis cum gloria triumphavit. Quid itaque per Naas Ammoniten superbum videlicet regem, nisi vel mundum creatori suo rebellem, vel diabolum eius intelligimus principem? De quo nimirum dicitur, quia *ipse est rex super omnes filios superbiae.* Et quia Naas serpens interpretatur, recte per hunc venenosus ille et lubricus anguis exprimitur. Quid vero per labes quae civitas erat Israelitica, nisi anima innuitur christiana ad videndum Deum per studium contemplationis intenta? Et quia labes interpretatur exiccata vel siccitas, congrue per labes illa intellegitur anima, quae supernae gratiae pinguedinem deserit, et in estu concupiscentiae carnalis arescit. Recedens quippe ab inhiando divini muneris rore fit sicca, quem antea dum perciperet, vigeat salubriter irrigata, Domino per Esayam dicente: *Effundam aquam super sitientem et fluenta super aridam.* Sed Naas cum labes foedus aliter dedignatur inire, nisi oculum dextrum paciscatur eruere, quia quisquis vel antiquo hosti in perversa suggestionem substernitur, vel mundi huius inquietis actionibus implicatur, dum se tamquam superbo regi turpiter foederat, necesse est, ut dextrum oculum, hoc est lumen contemplationis amittat. Et sic obprobrium in Israel ponitur, quia dum[Page 109]

a contemplationis arce ad terrena vel imunda quaelibet exequenda devolvitur, consequens est, ut in aecclesia probrosae derisionis obtrectationibus mordeatur. Petunt autem illi septem dies indutias. Et quia Deus septimo die requievisse a conditis operibus legitur, quid per septenarium numerum, nisi requies designatur? Istum numerum Saul inoboediens ignoravit, cum per eum se Samuhel prestolandum esse praecaepit: *Septem, inquit, diebus expectabis, donec veniam ad te et ostendam tibi, quae facias.* Sed quia spiritalem requiem vir reprobis sprexit, exagitandum eum spiritus malus arripuit.

Per septenarium ergo dierum numerum ab iniquo rege labes civitas liberatur, quia quaelibet anima, quam suadente diabolo mundus ad se conatur attrahere ac negotiorum saecularium tenebris excaecare, inlaesum contemplationis oculum servat, si omnino resistens in suae quietis

proposito perseverat. Eamque redemptor noster de temptatione, quam patitur eripit, cum eam in remotionis suae censura quiescere deprehendit. Unde illic scriptum est: *Cum venisset, inquit, dies crastinus, constituit Saul populum in tres partes, et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon usque dum incalesceret dies.* Quid enim per Saul, qui christus Domini dicebatur, nisi is, qui verus rex est Israel, Dei hominumque mediator innuitur? Quid est, quod populum in tres constituit partes, nisi quia tres sunt principales animae virtutes, fides scilicet, spes, et karitas? In triphariis itaque bellatorum partibus victoria certaminis optinetur, [Page 110]

quia tribus his virtutibus duce Christo omnis diabolica temptatio vincitur.

Porro nec ipse a mysterio vacat pugnatorum numerus quem scriptura pronuntiat. *Fuerunt, ait, filiorum Israel trecenta milia, virorum autem Iuda triginta milia.* Millenarius autem atque denarius quia perfecti sunt numeri, sanctorum perfectionem, trecenti vero vel triginta quia a tribus oriuntur, divinam significant trinitatem. Quid itaque per trecenta milia vel triginta milia bellatorum, nisi sancti doctores intelleguntur aecclesiae, qui et fide sunt orthodoxi, et religiosi operibus consumati? Cum his ergo Saul hostiles regis Naas acies superat, quia cum doctoribus aecclesiae suae Christus de veteris serpentis versuta machinatione triumphat. Nam cum eorum praecepta vel exempla subtiliter attenduntur, mox corda torpentia, quae iam noxius tepor invaserat, recalescunt, et ad obtruncandas inpugnantium viciorum acies velut elato mucrone spiritus inflammantur.

Unde et ipsi bellatores Israel et Iuda nuntiis, qui ad se venerunt, dicunt: *Sic dicetis viris, qui sunt in labes Galaad: Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol.* Nam cum mens per desidiam primitus tepefacta iam in se reversa ad conditoris sui desiderium recalescit, cum torporem neglegentiae deserit, et frigus insensibilitatis pristinae flamma sancti amoris accendit, tunc velut incalescente sole victoria de hostibus sumitur, et obsessa civitas de superbi regis manibus liberatur. Hinc est, quod de Abraham scriptum est, quia *apparuit ei Dominus in convalle Mambre in ipso fervore diei.* Hinc est etiam, quod de Loth: *Sol, inquit, ortus est super terram, et Loth ingressus est Segor.* [Page 111]

Recte igitur sive mundi sive principis eius amicitias dedignamur, et cum eis simul societatis foedus habere contempnimus, ne, dum tenebris iungimur, luce privemur. Et notandum, quod iniquus rex non duos inimicis eruere, sed unum dumtaxat oculum flagitat, ut eos in Israel obprobrium ponat, quia sepe malignus hostis consentienti sibi cuilibet reprobo homini potiore partem sanctitatis ac lucidi operis adimit, minorem vero artificiosa quadam suae calliditatis industria derelinquit, ut in eo, quod tollitur, sit occasio damnationis, ut pereat, in eo vero, quod remanet, de spe fidutiae praesumatur, ut peccator ad paenitentiam non recurat. Sed ex ipsis sanctitatis amissae reliquiis, quibus tamquam baculo transgressor innititur, ab his, qui eum cecidisse noverunt, infamia laceratur. Sicque pii operis detrimentum dignae fit irrisio obprobrium. Huic etiam illud non dissimile est, quod David nuntiis contigit, cum eidem Naas mortuo filius eius ad obtinenda regni scepra successit: *Faciam, inquit, misericordiam cum Annon filio Naas, sicut fecit pater eius mecum misericordiam. Misit ergo David consolans eum per servos suos super patris interitu.* Utque historiam compendiosa relatione succingam, *tulit Annon servos David rasisque mediam partem barbae eorum et praecidit vestes eorum medias usque ad nates et dimisit eos.* Quid enim per Annon nisi nequitiae spiritus? Quid per barbam, quod virorum est proprium, nisi sanctarum fortitudo virtutum? Quid etiam per vestes, nisi sanctitatis intellegitur indumentum, psalmista perhibente qui ait: *Sacerdotes tui induantur iustitia?* Annon ergo foedus amicitiae reposcentibus mediam barbae partem radit, quia hostis antiquus aliquando fortis operantis robur inminuit. Sed postquam barbam rasisit, etiam vestimenta praecidit, quia mox ut malignus spiritus interiorem adimit fortitudinem, consequenter etiam exteriori conspicuae conversationis exuit honestatem. Quid est enim vestes hominum ad nates usque praecidere, nisi eos a superducto [Page 112]

velamento iustitiae usque ad obsceni et inverecundi operis turpitudinem denudare?

Audiat hoc dominus Stephanus, qui dudum de contubernio vestrae sanctitatis egrediens cum Ammonitarum rege foedus amicitiae contulit, et nunc per Romana moenia tamquam rarus barbatus et detruncatus habitum non sine David pudore discurrit. Audiant et hii, qui prodire fortassis adhuc in publicum concupiscunt, ne dum inania cernere liberis optutibus inhiant, dextrum oculum, hoc est vim intimae contemplationis, extinguant. Nec pruriat eorum gula cum illo carnali Israel, porcos, cepas et

allia. Quorum videlicet herbarum vehemens acrimonia oculos turbat et ad lacrimas provocat. Quia nimirum saecularis actio, dum multis pressurarum angustiis cingitur, dum laborum ingruentium crebra perturbatione vexatur, quibus gaudere promisit, sepius flere compellit. Plane si laboris delectat exercitium, habet sancta quies laborem suum. Unde Dominus ad Moysen: *Vade, inquit, et dic eis: Revertimini in tentoria vestra; tu vero hic sta mecum, et loquar tibi omnia mandata, ceremonias, atque iuditia.* Caeteris quippe in carnis suae tentorio delectabiliter quiescentibus servus Dei non residere iubetur, sed stare cum Domino, ut quo remotius a mundi laboribus cessat, eo vigilantius in divinis obsequiis ipse se sanctae quietis fervor exerceat.

Sed iam ad me redeo, me vestigiis vestrae sanctitatis advolvo, ut sicut in os mihi unanimiter promisistis, in hiantem peccatorum voraginem merso, sedulae orationis brachium porrigatis. Nam etsi vobis cohabitare non potui, habitationi tamen vestrae quietudinem procuravi. Berzaellai sane Galaadites descendes de Rogelim, praebuit alimenta David, dum fugeret a facie Absalon. Quem cum peracta victoria rex invitaret, ut ad quiescendum cum eo in Hyerusalem ille transiret, acquiescere noluit, sed filium suum illi sua vice commisit. *Obsecro, inquit, ut revertar servus tuus et moriar in civitate mea et sepeliar iuxta sepulchrum patris mei.* Est[Page 113]

autem servus tuus Chamaa; ipse vadat tecum, domine mi rex, et fac ei quod tibi bonum videtur. Ego etiam Berzallai non suppar exemplo in hostili vobis persecutione succurri, sed Deo largiente triumphum ad propria repedavi, hoc Cluniacensibus inquiring quod Colossensibus Paulus dicebat: *Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens et videns ordinem vestrum.* Sicut ergo ille regi tradidit filium, ita et ego propriam animam vestris manibus trado, atque, ut ad mensam vestrae orationis alatur, imploro. Enimvero cum bona pro malis iubeat lex divina restitui, quanto magis bona bonis praecipit redhiberi. Quid enim mirum, si hoc humana ratio ex indicta sibi lege persolvat, cum idipsum aliquando etiam bruta animalia nullis obnoxia legibus impleant. Nam sicut fraterna michi constat relatione vulgatum, Venetae quidam institores marina discrimina remigii labore sulcabant. Cumque applicuissent, formidolosum stupendumque conspitiunt, non procul ab ipsa litoreae crepidinis arena portentum, leonem scilicet trabalis, ut videbatur, draconis spiris obeuntibus involutum. Cumque illinc draco captum ad speluncam suam violenter traheret, hinc miserabilis leo, quibus valebat nisibus, resultaret. Tandem quo leo cepit desperata reluctatione deficere, tanto magis draco inextricabilibus eum nodis innectens animabatur victoriam optinere. Sed pandoces, qui repente huic spectaculo supervenerant, miserantes infelicem leonis vicem audenter arma corripiunt, draconem perimunt, leonem de faucibus mortis ereptum abire permittunt. Sed leo ut ita iam dicam nobilissimus bestiarum, gratus vitae suae auctoribus extitit, et per aliquot dies quibus remorati sunt, unam illis cotidie pellem capti a se animalis advexit.[Page 114]

Quid ergo mirum, si sancti homines et divinis legibus eruditi percepto caritatis offitio grata vice respondeant, cum idipsum et brutum animal videatur implere? Et hoc fortassis exemplum quadam vobis valeat ratione congruere. Vos enim leo non sine causa significat, qui sic dormitis a saeculo, ut pervigiles semper oculos habeatis in Deo, illud cum sponsa cantantes: *Ego dormio, cor meum vigilat. Qui super aspidem et basiliscum ambulatis, et conculcatis leonem et draconem.* Qui denique ut leo sine terrore confiditis et occursum adversantis nequitiae non pavetis. Pellem autem Michol ad caput David posuit, per quam ille gladios Saul regis evasit. Pellicis quoque tunicis primos parentes nostros Deus omnipotens induit, quibus utique mortales effectos reatu transgressionis exigente signavit. Vos itaque draconteis per me nexibus expediti pellem pro beneficio reddite vitalemque michi mortificationem vestris orationibus impetrate, ne mihi de caetero mundus advivat, sed si quid adhuc huius vitae mihi reliquum est, in acquirenda salutis aeternae lucra profitiat. Sed quamquam apostolus dicat: *Quia absque ulla contradictione, quod minus est a meliore benedicitur,* tamen quia karitate compellor, benedictionem prohibere non valeo.

Omnipotens Deus a cunctis improbi sathanae vos infestationibus protegat, et omnia carnis ac spiritus a vobis inquinamenta detergat. Amen. Extinguat in vobis estuantium fomites vitiorum, et florere vos fatiat vernantium decore virtutum. Amen. Per intercessionem apostolorum suorum Petri et Pauli ab omnibus vos peccatis absolvat, et electorum suorum secum sine fine regnantium concives efficiat. Amen.[Page 115]

Benedictio Dei Patris omnipotentis et Filii et Spiritus sancti descendat et maneat super vos. Amen.

Domno W<idoni> reverentissimo Mediolanensi archiepiscopo,
Petrus peccator monachus devotissimae servitutis obsequium.[Page 116]

Noverit sanctitas vestra, venerabilis pater, quia me nimis poenituit
atque, ut ita loquar, cor meum me valde percussit in eo, quod liberalitati
vestrae tam largae tamque munificae non peperci. Ad instar enim futurae
resurrectionis binis me stolis induere decrevistis. Ego autem vestra
oppressus auctoritate nil restiti, non manum retraxi, sed servorum Dei
genuini rigoris oblitus facile cuncta suscepi. Quod plane cum recolo,
conscientia me mordente redarguor, rubore perfundor, sicque sub propriis
tanquam sub alienis reprehensionibus erubesco.
Neque hoc frustra. Si enim regem David cor suum scriptura teste
percussit, quia duntaxat horam clamidis Saul silenter abscidit, quid ego,
qui non vestis particulam, sed integras ultro etiam pretiosas a domino
meo vestes extorsi, et sub non impendendae sed percipiendae karitatis
optentu dum me indui, alterum spoliavi? Qui profecto si vere sacerdos
essem, iustitia magis indui, quam textrilibus ornamentis ambirem. Inter
haec tamen dum tribunalibus meae mentis examinandus assisto, meque
ipse districta prorsus animadversione discutio, hoc michi defensionis est[Page 117]

et pro me stat, quia nonnulla michi tunc temporis munera sunt oblata,
quae tamen apud nos susceptionis aditu non reperto ad eos, qui miserant,
sub omni sunt celeritate remissa. Unde possum forte colligere, quia
karitas, quae dominum meum, ut benedictionem conferret, ammonuit,
eadem in servo suo, ut collatam susciperet, acquievit.
Sed dum beneficii vestri recolimus modum, ad illud Zachariae mens
redit oraculum: *Erat, inquit, Iesus indutus vestibus sordidis et stabat ante
faciem angeli. Qui respondit et ait ad eos, qui stabant coram se dicens:
Auferte vestimenta sordida ab eo.* Deinde ut scriptura prosequitur, indutus
est mutatoris. Felix ille dies, in quo vestium ista permutatio celebrabitur,
et corpus Iesu, quod est aecclesia, omni luctus atque tristitiae squalore
deposito beatae immortalitatis gloria vestietur, sicut in illo dedicationis
psalmo iam gratulabunda praecinit dicens: *Convertisti planctum meum
in gaudium michi, conscidisti saccum meum et precinxisti me laetitia, ut
cantem tibi gloria mea.*
Sed cui ego de talibus loquor? Sufficiat michi tantummodo dicere,
quia tu, venerabilis pater, angelus Domini michi factus es, qui pro amore
Iesu michi sordida detrahens eundem ipsum in me infulis sacerdotalibus
adornasti. Quibus tamen ego muneribus non prorsus ingratus hanc vicissitudinem
compensavi, ut in pluribus non modo nostris, sed et extraneis
atque longinquis et heremis et monasteriis vestrum nomen adscriberem,
fratrumque vos orationibus humili devotionis studio commendarem.[Page 118]

102.
Domno Desiderio venerandae religionis abbati ac caeteris sanctis
fratribus, Petrus peccator monachus devotissimi famulatus obsequium.
Dum in meo pectore tuae karitatis ardor inextinguibiliter ferveat,
meque circa tui memoriam tepescere non permittat, michi nuper aliquid
in memoriam venit, quod me mittendae tibi legationis ammonuit. Nam
dum in tui contemplatione sedulus habitarem et angelico fratrum sanctoque[Page 119]

conventui sic in cordis optutibus velut corporaliter interesssem, inter
alia multa repente tuarum recordatus sum litterarum, quas tu quidem sub
interrogatione misisti, sed his ego synodali prepeditus instantia non
 respondi. Et haec illis, si reminisci valeo, continebantur epistolis, quia
zelotipa quaedam mulier habens virum ex adulterina fraude suspectum,
qualiter eum sibi vindicare posset proprio toro contentum, a vicina
petiit muliere consilium. Quae nimirum perversa et ultricibus flammis
evidenter obnoxia, hoc eam sacrilegium venenata serpentis antiqui suadela
perdocuit, ut corpus dominicum quasi communicatura perciperet, quod
caute reservans, viro suo postmodum non sine quibusdam maleficiis propinaret.
Quod videlicet a sacerdote percaeptum et usque dum occasio
preberetur palliolo reservatum, non sine magno dedit stupore miraculum.
Haec enim particula dominici corporis inventa est usque ad medietatem in
carnem esse conversa, altera vero medietas panis speciem non mutavit.
Itaque si rite reminiscor, hoc proposuisti, deinde quid portenderet inquisisti.
Super qua questione, quia non necesse est diucius immorari, brevi
compendio quid michi videatur expediam.
Nam idcirco Deus omnipotens sacrosanctum illud mysterium in carnis
speciem vertit, ut perfidiam reprobae mulieris argueret, dum visibilem
dominici corporis ostenderet veritatem. Quatinus quae purum panem, ut
videbatur, ante credebat, verae carnis speciem cerneret, sicque sacrilegam
coepti sceleris audaciam suo ipsa iudicio condemnaret. Quod[Page 120]

autem medietas sic remansit, ad evidentioris indicii testimonium proficit,

ut dum in una eademque substantia hinc panis, illinc carnis adesse consideras speciem, in utroque verae carnis verique panis indifferenter intellegas veritatem, quia et ipse est *panis, quae de caelo descendit*, et ipsa nichilominus caro, quae de virginalis uteri materia prodiit. Nam et vester ille finitimus piaae recordationis Amalfitanus episcopus, nomen nescio, Stephano Romano pontifici me presente sub iureiurando sepe testatus est, quia cum aliquando ad mensam Domini sacrificaturus accederet, sed super sacramento dominici corporis incredulus haesitaret, in ipsa confractione salutaris hostiae rubra prorsus ac perfecta caro inter eius manus apparuit, ita ut etiam digitos cruentaret, sicque sacerdoti omnem scrupulum dubietatis auferret. Ubi notandum, quam sit immane periculum indignis manibus atrectare tam terribile sacramentum. Sed quid de sacramentis ipsis eloquimur, cum etiam super eos aliquando, qui ex eorum vasis offendunt, terribiles fieri sententias videamus? Arnaldum certe Aritinae sedis episcopum tu quoque familiariter agnovisti. De hoc michi Martinus heremita magnae scilicet opinionis vir[Page 121]

ac celebris famae narravit, quia cuidam sui iuris monasterio calicem aureum tulit, et quibusdam imminentibus necessariis alienavit, cui nimirum calici nobilis ac devota mulier, quae eum sanctis optulerat, anathematis titulum, ne ab aliquo tolleretur, provide fecit insculpi. Interea cuidam fratri sopore depresso videre contigit quendam lacum nimii caloris ardore ferventem, et piceos sulphureosque faectores non sine tetri fumi voluminibus exhalantem. Circa quem lacum teterrimi quidam velut Ethiopes nigris similiter equis sed excelsis instar turrium insidebant. Intus autem innumerabilia crudelium tortorum monstra, damnatorum vero videbantur horribilia ac diversa supplicia. Inter quos subito contigit, ut etiam Arnaldum videret episcopum, quem videlicet in illis pre nimietate caloris exundantibus aquis cervicetenus inmersum terribiles duo Ethiopes constringebant, quorum alter sartaginem ferream, alter calicem aureum in manibus habere videbantur. Sed iste cum sartagine calicem replebat aqua, et ille labiis episcopi protinus eundem calicem apponebat, eumque funditus ebibere compellebat. Sic itaque nunquam cessabant, et ille poculum labiis hiantis inmergere, et iste coactus indesinenter haurire. Aiebat autem episcopus: Ut quid istud? Et propinator: Propter calicem, inquit, sancte trinitatis, quem abstulisti. Quid multis immoror? Hanc visionem audivit episcopus, ut monasterio restituat calicem. Ab amicis omnino suggeritur, sub fortassis ambiguo reddere pollicetur. Sed dum res in crastinando differtur, immo dum circa salutem suam ille non vigilat, caelestis super eum sententia non dormitat. Nam et beatus Petrus de his, qui fictis verbis in avaricia negotiantur, ait: *Quibus iudicium iam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat.*[Page 122]

Quadam itaque die, tertia propinquante iam hora, in castelli, ubi erat crepidinem, sellam praecaepit afferri, ut surgentis calorem solis exciperet ac matutini frigoris reliquias propulsaret. Cumque residenti domestici sui serii atque contubernales assisterent, et ille securus, hilaris ac iocundus faceta cum eis et urbana verba misceret, subito repentinus dolor in eius verticem tanquam gladius irruit, eumque: Morior, morior, exclamare coegit. Mox baiulantibus necessariis defertur ad lectulum, mysterium sacrosanctae communionis accaepit, ac spiritum protinus exhalavit. Timeat ergo, quisquis vel aecclesiastici ministerii utensilia distrahit vel tremendum anathematis elogium parvipendit, ne dum quasi securus ambulat, latentis eum iudicii laqueus comprehendat. Heu miserabilis valde et infelix humana condicio! Certe prefatus episcopus licet in hoc sibi neglegentiae torpor obrepserit, alias tamen acutus erat ingeniosus et cautus tantaeque facundiae, ut dum expeditissime verba decurreret, circumcisis labiis dicit non inmerito potuisset. Sed cum apostolus dicat: *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus vita et pax*, quid prodest, si quispiam seculi huius prudentia calleat, si ingenii vivacis optutibus abdita comprehendat, si versuta calliditate tanquam Protheus in varia se formarum monstra convertat. Interea sub huius occasione sermonis illud in memoriam redit, quod olim Tedaldus episcopus prodecessor istius in festivitate beati Donati[Page 123]

constitutus in pulpito sermoni, quo concionabatur, adiecit. In Langobardiae, inquit, finibus unde originem duco, vir erat versipellis ingenii et acutissimae subtilitatis, duplex animo, sermone lepidus, concinnandis fabricandisque commentis edoctus, in reperiendis ac variandis consiliis vehementer astutus. Nunquam erigebat brachia contra torrentem, sed ex quocunque latere mundani turbinis eum aura perflabat, ille protinus aptum calliditatis atque versutiae pallium opponebat. Accidit autem, ut hunc post obitum quidam frater nocturna visione conspiceret. Lacus erat igneus, qui flammivomis vaporabat incendiis, et crepitantibus ignium globis

terribilem cernentibus incutiebat horrorem. Quem lacum trabalis enormitatis videbantur obsidere dracones, variaque serpentium genera hinc inde per circuitum spatari. Vir autem ille, quem diximus, in ipsa flammaram stridentium voragine coartatus temptabat quidem effugere, sed obstantibus bestiis dolebat aditum non patere. Modo scilicet ex hac parte fugam parabat, sed ecce serpens obvius aderat. Per aliam partem erumpere satagebat, sed ecce rursus alia bestia laxo gutture frendens iter occluserat. Ista rursus et illa ad evadendum loca temptabat, sed insurgentibus beluis omnino meatus aufugii non patebat. Porro autem cum veritas dicat: *Eadem mensura qua mensi fueritis remetietur vobis*, hoc illi iusto Dei iudicio contingebat. Sicut enim ille per carnalis astutiae vanitatem ex quibuslibet huius seculi se noverat laqueis expedire, ita postmodum versa vice nullo valebat ingenio supplicium, quo cruciabatur, evadere. Qui[Page 124]

nimirum si prudentiam, qua callebat, in divinis studuisset exercere mandatis, non cremaretur inter rabida ora serpentium, sed gauderet potius inter agmina beatorum.

Unum plane contigit in nostris partibus de quodam carnaliter sapiente, quod dignum non est silentio preterire. Phanensis quidam primarius civitatis, Ugo nomine, ipsa nocte, quae peracta parasceve sacrosanctum sabbatum dominicae sepulturae precedit, cum armis et armatis ingressus aecclesiam, in qua divinis vacabatur officiis, perosum sibi violenter hominem caepit ac vinculis crudeliter mancipavit. Quem quia nova presumpsit, novo Deus omnipotens supplicio condempnavit. Nam cum sensum mentis, in quantum michi videtur, integrum teneat, omnes eum tanquam vesanum, exinanitum atque dementem conspuunt, abiciunt et exprobrant. Halitum quippe eius iuxta querelam beati Iob uxor exhorret eumque velut abrepticum nurus explodit, ad mensam sive colloquium filius non admittit. Avertunt oculos famuli, dedignantur amici. Clientes, milites, affines atque propinqui, episcopus etiam civitatis et, ut compendiose cuncta complectar, omnis clerus et populus iam fere per duodennium arbitrantur eum mentis inpotem et vesanum nullumque cum eo tanquam energumeno dignantur habere consortium. Porro cum dives sit et exuberans domus eius, fluunt pannos et inlotae vestes, horret inculta cesaries, caput eius diuturni sudoris foetet iniuriam, corpus totum per longam sordet incuriam.

Hic plane cum me adesse cognosceret, me concitus adiit, mala quae patiebatur exposuit, querelam de suis sobrio sermone digessit, et quantum[Page 125]

ex tenore verborum eius ego colligere potui, rationabiliter declamavit. Itaque conveni filium, episcopum quoque ac de civitate quamplurimos, et subtiliter inquisivi, quid inordinatum, quid delirum, quid ineptum in illo conspicerent, pro quo sibi vesaniam imputarent. A quibus utique nichil aliud et ne unum quidem certi signi verbum addiscere potui, nisi hoc tantum, quia demens est, omnes ore consono unanimiter asserebant. Cumque ego dicerem: Quomodo scitis, quibus indiciis eum insanire conicitis, nichil aliud invenientes idipsum denuo replicabant: Demens est. Quod michi videtur profundum atque mirabile Dei omnipotentis esse iudicium, ut qui prudens et sciens sponte desipuisse cognoscitur, prudens et sciens opinione vesaniae puniatur et, qui sponte factus est furiosus, demens ab omni populo iudicetur invitus.

Merito contra votum adiudicatur insaniae, qui voluntate propria conatus est insanire. Enimvero si veraciter fureret, eominus miser esset, quo despectus sui mala, quae patitur, ignoraret. Non itaque sicut mortuus seculi qui non sentit, sed sicut mortuus est inferni, qui iugiter moritur, et mortem ipsam sentire non desinit. Salvo nempe illo terribili in mundi fine iudicio, nunc etiam omnipotens Deus non modo crudelia quaelibet facta, sed et superba sive sacrilega, prout dignum est, ulciscitur verba.

Vindicavit siquidem, quod Balthasar sacra vasa temulentus indigne tractavit, nec dimisit inultum, quod Nabuchodonosor arroganter elata verba deprompsit: *Nonne, inquit, haec est Babilon magna, quam ego aedificavi in domum regni, in robore fortitudinis meae et in gloria decoris mei?*

Et ecce sicut propheta testatur, *cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de caelo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, regnum transiit a te, et ab hominibus te eicient, et cum bestiis atque feris erit habitatio tua*. Punivit preterea Dominus Sedechiam regem Iuda, quia per reprobos actus Dei mandata contempsit. Ultus est etiam Ananiam prophetam, non quia malum fecit, sed quia mendacium protulit. Cui Hyeremias: *Non, inquit, misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istum in mendatio;*[Page 126]

idcirco haec dicit Dominus: Ecce emittam te a facie terrae; hoc anno morieris.

Novis quoque temporibus accidit, ut in Burgundiae regno quidam clericus esset superbus nimis ac tumidus, et non modo carnali vitae seculariter

deditus, sed et contra suum ordinem terribiliter bellicosus. Hic itaque cum aecclesiam beati Mauricii multis inclitam praediis suis dicionibus usurparet, potens autem quidam e diverso sui iuris esse non sine magna livoris atque certaminis animositate contenderet, tandem belli dies utroque paciscente statuitur, a multis hinc inde frementium armatorum agminibus convenitur. Potens autem ille, quem diximus, nuncium ad hostilia castra direxit, qui et apparatus belli sollerti speculatione perpenderet ac sibi celeriter nuntiaret. Forte tunc clericus missam cum his, qui dimicaturi erant, suis fautoribus audiebat. Cumque ad evangelium veniretur, in fine lectum est: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur*, ilico clericus in hanc sacrilegam vocem protervus erupit: Haec, inquit, sententia vera non est, nam si ego me meis adversariis humiliter inclinassem, hodie tot possessionum atque clientium copias non haberem. Reversus autem nuntius domino suo fideliter retulit, non modo quod in bellici procinctus apparatione conspexit, sed hoc etiam quod ex ore clerici tumide loquentis audivit. Tunc ille plaudens in Domino laetus efficitur, atque ad spem proculdubio optinendae victoriae milites cohortatur.[Page 127]

Conglobatis itaque diversorum cuneis armatorum ex utraque parte committitur, vires viribus opponuntur, densa telorum silva deponitur, et humanis inflicta corporibus arma crassantur. Habebat autem clericus equam, quam videlicet preliaturus ascenderat, tantae velocitatis ac roboris, ut nullus sibi videretur equus aut mulus ad dimicandum posse preferri. Casu immo Deo disponente contigerat, ut precedenti nocte iumentum illud stabulo solum procul abscederet, acervumque salis inveniens ex eo plurimum comedisset. Clericus itaque dum in acie constitutus super aquae rivulum deveniret, ibique quominus adversantium armis arma conferret, iumentum ut erat absumpti salis copia sitibundum, frenum de manu rectoris violenter extorsit, suisque totum viribus vendicavit, ac presto caput in aquam ad bibendum inhianter inmersit. Ille vero dum ea manu, qua scutum tenebat, cum iumento confligit, hostilibus iaculis faciem coactus exponit, et ecce repente gladius os eius fulminis more transfixit, talique vir reprobis vitam suam fine conclusit.

Et quam congrue in illa pertulit corporis parte vindictam, qua nigri fellis in Dominum vomuerat blasphemiam. Et cum propheta de talibus dicat: *Filii hominum dentes eorum arma et sagittae, linguae eorum machera acuta*, qui linguam suam et dentes adversus Deum gladii more vibravit, digne per eadem membra materialis gladii poenas exolvit. Isti plane contigit, quod Dominus in evangelio dicit: *Quia super decem et octo homines turris Syloa cecidit et occidit eos*. Quem vero mystice turris illa significat, nisi illum cui psalmista decantat: *Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici*? Huic enim expositioni ipsum quoque Syloae nomen adgaudet. Syloe siquidem interpretatur missus. Haud dubium quin ille qui dicit: *Qui me misit, mecum est*. Et ibi caecus a nativitate lumen accaepit ab eo qui ait: *Ego lux in mundum veni*. De casu istius turris alibi sub figura dicitur lapidis: *Omnis qui ceciderit super illum*[Page 128]

confringetur, supra quem vero ceciderit, conteret eum. Super hanc turrim sive lapidem cadit homo atque confringitur, cum per fragilitatem aliquam peccat, sed eius super se ruina conteritur, cum superbe blasphemat. Turris ergo Syloae super hunc clericum cecidit, et sicut blasphemando meruerat, omnino contrivit.

Et quid mirum, si gravia nos peccata tormentis addicant, cum suptile Dei iudicium impunita etiam minima non relinquat? Immo quid novum, si reprobae locutionis sacrilegium damnat, cum ipsa quoque laudis suae preconia nisi digne sint deprompta, contempnat? Adraldi nempe prudentis et religiosi viri, qui Bremetensi preminet monasterio, didici relatione, quod scribo, quod etiam inditum litteris esse dicebat. Clericus, inquit, Coloniensis aecclesiae vadum fluminis transiebat, et ecce beatus Severinus eiusdem aecclesiae nuper episcopus eius habenas apprehendit, eumque retinens sistit. Cumque ille in stuporem versus et graviter admiratus cur illic tam clarus et tam celebris famae vir moraretur, inquireret: Da michi, ait, manum tuam, et quae circa me sint, non auditu disce.[Page 129]

sed tactu. Cumque datam manum fluctibus episcopus impressisset, tantus eam ardor absorbuit, ut undique carnes eius resolutae diffuerent, et ossa nuda vix haerentibus articulis remanerent. Ad quem clericus: Cum nomen , inquit, tuum in tanta benedictione sit apud nos , et fama tua consonis totius aecclesiae preconiiis celebretur, cur te pestilens haec vorago constringit, tantoque prodolor incendio cruciaris? Ad quem sanctus episcopus: Nichil, ait, aliud in me remansit ultione plectendum preter hoc tantum, quia dum in aula regia constitutus imperialibus me consiliis vehementer implicui, canonicae synaxis officia per distincta horarum spacia non persolvi. Mane quippe simul omnia coacervans, tota die negotiis

ingrumentibus secura libertate vacabam. Ob hanc itaque negligentiam horarum ardoris huius fero suplicium. Sed omnipotentis Dei clementiam uterque simul humiliter imploremus, ut manum tuam in salutis pristinae restituat statum. Quod cum factum fuisset: Vade, inquit, fili, obsecra fratres nostros aecclesiae clericos et alios spiritales viros, ut pro me preces fundant, indigentibus subsidia conferant, sacrificiorum votis insistant. His enim peractis ego mox de vinculo poenae huius indubitanter expediar, et expectantibus me beatorum civium choris laetus adiungar. Quod certe magnam nobis debet inferre formidinem, quia dum sanctum virum uni culpae duntaxat obnoxium tam intolerabilis purgatorii poena constrinxerat, ve, ve, quae michi meisque similibus est inferenda sententia, quos tot reatuum prolixitas gravat? Distinguenda sunt ergo per momenta temporum aecclesiasticae institutionis officia, et sub magna divini timoris ac reverentiae dicenda sunt disciplina, ne dum psallimus, fructum spiritus cum carnis desidia misceamus. Quid enim prodest hostiam Deo laudis offerre, et per torporem negligentiae foedis eam cogitationibus inquinare? Hanc porro boni malique mixturam locus ille significat evangelicus, ubi dicitur, quia docente[Page 130]

Domino aderant quidam ipso in tempore nuntiantes illi de Galileis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. Nam quia Pilatus os malleatoris interpretatur, quid per hunc nisi diabolum debemus intellegere, qui paratus est semper homines offensionum ictibus verberare? Unde et virgam super humeros hominum tenere dicitur per prophetam: *Virgam, inquit, humeri eius superasti, sicut in die Madian.* Quid vero sanguis, nisi peccata? Quid sacrificia, nisi rectas et acceptabiles Deo significant actiones? Pilatus ergo Galileorum sanguinem cum sacrificiis miscuit, quia malignus spiritus vel orationes nostras pravis cogitationibus polluit, vel opera bona peccati cuiuslibet attaminatione corrumpit, ut sanguis sacrificium polluat, dum reatus offensio oblatam Deo recti operis victimam foedat. Unde scriptum est, quia cum Abraham Deo sacrificium de pecoribus ac volucribus devotus offerret, *descenderunt volucres super cadavera et abigebat eas Abraham.* Quid enim exprimunt volucres, nisi reprobos spiritus per aera volitantes? Volucres ergo a sacrificio nostro repellimus, cum operum nostrorum victimas a malignis spiritibus eas foedare temptantibus provide custodimus. Idem sane quem prediximus Adraldus, dum in Burgundiae regno michi conviator incederet: In hoc, inquit, loco per quem nunc transitum habemus, aliquid contigit, quod si dicimus non videtur otiosum. Frater quidam nostri coenobii, haud dubium quin Cluniacensis, piaie mentis et rectae conversationis vir, hinc aliquando transiebat. Et ecce crinitus quidam quasi Ierosolimitana peregrinatione deveniens palmam ferebat in[Page 131]

manu. Cumque peregrinus et monachus invicem obvii sese altrinsecus pertransissent, ait ille: Completorium in lecto nec salus est nec profectus. Quod frater audiens admiratus expavit, ac repente post terga respiciens eum videre non potuit. Mox enim ut verbum protulit, omnino disparuit. Ille vero ad conscientiam mox reversus invenit quia pridiano vespere lassus de via redierat, et fessa in lectulum membra proiciens iacendo compleverat. Utrum ille angelus fuerit, aut revera sicut videbatur homo, Dei ducimus relinquendum esse iudicio. In hac etiam heremo Fontis Avellani, ubi nunc habito, prior quidam fuerat nomine Iohannes, qui lentis quibusdam infirmitatibus macilentus videbatur semper et gracilis. Hac itaque sui corporis inbecilla tenuitate confisus sepe iacens in lectulo completorium decurrebat. Accidit autem, ut daemoniacus quidam non procul abesset, qui multa hominum secreta et obscenos actus inprudens propalaret. Cumque prefatus Iohannes daemonem exire preciperet, et quibusdam exorcismi questionibus flagellaret: Tune, ait, ille es, qui sub cotto cotidie completorium insusurras, et modo me quasi sanctus eicere et iuris mei vasculum de meo vis dominio liberare? Hoc audito frater erubuit, quia rei veritatem etiam per mendacii recognovit auctorem. Alter etiam heremita, qui vocabatur Iohannes de Anso, cum ei, ut egrederetur, vehementer insisteret, ac divini nominis adiurium crebrius[Page 132]

intentaret: Nunquid oblitus es, ait, hac tibi nocte quid fecerim? Nam si non excidit, certus es, quia dum ego me in apri silvestris effigiem verti, tu me quasi venator insectabar. Sed qui videbar aper, subito speciem venustae mulieris assumpsi, atque in osculum tuum ruens ut semen efflueres, cum gloria triumphavi. Cum itaque reprobos spiritus de fratre delinquente per soporis energiam se gloriatur habuisse triumphum, quanto putamus eum gaudere tripudio super his, qui labuntur in adulterium vel incestum? Unde sepe Deus omnipotens terribile exhibet etiam in hac vita iudicium, nec tamen miseri homines desinunt iterare plectendum.

Nam Robertus Gallorum rex, avus istius Philippi, qui in paterni iuris sceptris successit, propinquam sibi copulavit uxorem, ex qua suscepit filium, anserinum per omnia collum et caput habentem. Quos etiam virum scilicet et uxorem, omnes fere Galliarum episcopi communi simul excommunicare sententia. Cuius sacerdotalis edicti tantus omnem undique populum terror invasit, ut ab eius universi societate recederent, nec preter duos sibi servulos ad necessarii victus obsequium remanerent. Qui tamen et ipsi omnia vasa in quibus rex vel edebat vel bibebat, percepto cibo abhominabilia iudicantes, pabulum ignibus exhibebant. His tandem rex coartatus angustiis ad sanum consilium rediens divortit incestum, init legale connubium.[Page 133]

Sed et Otto rex Teutonicorum, qui postmodum imperator creatus est Romanorum, Adalahidem Italiae reginam, quae sibi commater extiterat, suscepit in coniugem. Quem filius eius, qui Maguntinae presidebat almificus pastor aecclesiae, coepit constanter arguere, et scelestum luridumque coniugium publice condemnare. Pater autem vehementer iratus eum comprehendi praecaepit et carcerali mox custodiae mancipavit, quem per annale circiter spacium carcer inclusit, sed a correptione linguam terroris vinculum non ligavit. Cum vero pater eum quadragesimali decurrente ieiunio de custodia decrevisset educere, ante quam psalterium expleret, quod aureis exarabat apicibus, recusavit exire. Verumtamen cum exivit zelo sacerdotalis auctoritatis accensus non quievit, sed mox in patrem iaculum publicae excommunicationis intorsit. O vere dignum regio genere sacerdotem, qui in causa Dei non imperiale fastigium, non paternum recognovit affectum. Sed dum paternam ac[Page 134]

regiam auctoritatem in solo Deo constituit, hunc hominem eius legibus resistentem a se prorsus extraneum deputavit. Dixit autem patri: Tu arbitraris me adversum te insolenter agere, te vero preiudicium sustinere. Scito prenosces, quia die sancto pentecostes uterque simul adstabimus ante Deum, ibique ventilabitur inter nos librata iusticiae lance litigium. Ibi luce clarius apparebit, quis nostrum aequitatis lineam teneat, quis Dei legibus contradicat. Factumque est, ipso qui dictus est sacrosanctae solemnitatis die, dum prefatus Augustus imperialibus infulis redimitus multorumque pontificum choris sive procerum vallatus agminibus missarum solemnibus interesset, repentino super eum veniente iudicio repertus est mortuus. Episcopus autem in Domino iam quieverat. Sic sic, qui de incesto coniugio contempsit inter homines iudicari, ad tribunal aeterni iudicis coactus est pertrahi, et qui subiectum sibi dedignatus est audire pontificem, terribilem super se non potuit evadere maiestatem. Haec ego, venerabilis pater, et alia quamplura non sine magnae formidinis angore conscribo, ne videlicet vel relatores mei merae veritatis semitam non tenuerint, vel ipse quoque relationum in quolibet inmemor oblivione deliquerim. Verumtamen teste conscientia non haec mentiendi voto, sed aedificationis affectu, prout melius possum narrata recolere, satago scedulis annotare. Si quid michi tamen in his oblivionis obrepserit, immo quicquid humanae conditionis infirmitate deliqui antequam nexibus carnis huius absolvar, divina michi pietas tuis orationibus in memoriam revocet ac digne lugere permittat, nec viventi michi paenitendum quid manere possit occultum, quod morientis sit oculis ingerendum.[Page 135]

Horno denique cum Cluniacensis abbas ad suum me monasterium perduxisset, frater quidam senex in infirmorum domo ingravescens totius corporis tumore languebat. Hic porro cum abbatis comperisset adesse presentiam, laetus effectus divinam coepit implorare clementiam: Domine, inquit, quem nullum latet occultum, queso, si quid reatus in me est, quod non sim hucusque confessus, tu michi misericorditer in memoriam revoca, quatinus abbati meo dum praesens est, pure confitear, atque ab eo, qui ius hoc in me prae caeteris habet, iudicatus absolvar. Hoc dicto huiusmodi vox auribus eius insonuit: Certe est, certe est aliquid in te, quod confessus adhuc non es. Cumque ille vocem solam audiret, sed a quo procederet non videret, orando subiunxit: Exprime, domine, manifeste quid hoc sit, ut confessus corrigam quod erravi. Porro vox eadem peccatum quoddam, sicut quaerebat, signanter expressit, quod ille a se commissum ilico recognovit, et abbati festinanter adscito facta confessione purgavit, paucisque post diebus in sancta pace defunctus est. Non talem sortitus est finem clericus ille, de quo michi idem Ugo Cluniacensis monasterii rector fida relatione narravit. Religiosus, inquit, quidam episcopus in expeditione positus, cum venisset ad ripam cuiusdam fluminis substitit, ibique lassus recreare spiritum coepit. Cumque illic tranquille quiesceret, audivit vocem de fluminis alveo prodeuntem, et haec verba clarius exprimentem: Hora venit, homo non venit. His auditis episcopus sollicitus redditur, et recogitans hoc sine mysterio esse non posse, adventum rei sollerti custodia prestolatur. Sed dum attentus explorator

expectat, dum haec et illa recogitat, ecce quidam clericus agillime properabat, equumque calcaribus atterens amnem transire quantotius festinabat. Ammonuit autem suos episcopus, ut obvios se venienti festinanter obicerent, eumque a sui cursus impetu retinerent. Cumque ille perniciter properans flumen agrederetur precipitanter invadere ac sine mora transire, illi econtra violenter obsisterent, et gradum figere compulissent,[Page 136]

ait: Quiescite, queso, dimittite me, recedite quia iussio regis urget. Non est res, quae differri possit in posterum. Misterium regis instat, inevitabilis necessitas imperat. Quid plura? Sanctus episcopus eum violentissime retentum supervenienti nocte secum habere coegit hospicium. Sed, o misera hominis ac lugenda conditio, quae facilius valet sibi consciscere mala, cum desunt, quam vitare, cum iminent! Episcopo scilicet cum suis gravi sopore depressis ille vas aquae in hospicio repperit, in quod caput immergens suus ipse tortor effectus se feraliter enecavit. Sed sicut iste licet occulto districto tamen Dei iudicio carnis interitum pertulit, ita per eius piam clementiam mortem animae simul et corporis alter evasit.

Nam quod nunc dicturus sum, et ex relatione iam dicti Cluniacensis abbatis et ex ore illius, cui res ipsa contigerat, frequenter audivi. Adholecens quidam erat in finibus Aquitaniae, qui cum coevis suis iuenculis de animarum suarum coepit salute tractare. Deliberatione premissa tandem statuunt et unanimi invicem confoederatione proponunt, et mundani cultus pompas abicere, et ad monasticae conversationis ordinem commigrare. Sed dum res adhuc suspensa differtur, dum rerum ordo multiplici varietate concutitur, ipse quoque tener adholecens animus fixus in suo proposito non tenetur. Quid multa? Mutata paenitus mente dotavit uxorem. Cumque per processum temporis mens eius et memoriam sancti propositi paulatim de se prorsus eraderet, et sub pretextu coniugii ad explendam carnalis illecebrae voluptatem impatientius ebulliret, divina super eum vigilante clementia subito languore percussus est, ac paulo post ad extrema pervenit.

Necessariis igitur ac propinquis de iam quasi defuncti disputantibus sepultura, dum in medio positum videretur cadaver exanime, vixque tenuis quidam motus in eius pectore palpitaret, ecce duo teterrimi ac trucis[Page 137]

vultus Ethiopes eum, ut sibi videbatur, tamquam leones rugientes invadunt, rapaci ferocitate corripiunt, de corpore violenter evellunt, mox pedes eius et brachia duris alligant nexibus, sicque velut edum in falanga pendulum alter post alterum baiulare coeperunt. Quos autem dolores et tortiones ille pertulerit, quot et qualia viderit vel audierit, per quamplurima eum loca vectaverint, perlongum est non tantum stilo digerere, sed simplicibus quoque verbis ex ore per ordinem referentis audire. Hoc tantum hic inferre sufficiat, quia dum per obscurae caliginis eum loca portarent, ecce beatus Petrus apostolus splendidus et coruscus occurrit, eumque de portantium humeris raptum nexibus quibus angebatur absolvit. Illi mox rapta preda stridentes dentibus et eiulantes abscedunt, factumque sibi preiudicium flebiles conqueruntur.

Beatus autem apostolus adholecens ad Cluniaci monasterium secum duxit, eique forinsecus posito sese donec reverteretur, expectare precepit. Ego, inquit, meum monasterium ingrediens visito, ac per circuitum cuncta perlustrans quid agatur attendo, deinde ad te consideratis omnibus redeo. Sed mox ut iste relictus est solus, ecce crudeliores et acriores idem revertuntur Ethiopes, et non iam per manus et pedes, sed per genitalia ipsa corripiunt eumque sic non sine gravissimo illius dolore suspendunt. Nam velut si rostro passer accipitris vel aquilinis unguibus columba rapiatur inplumis, sic a reprobis illis spiritibus miser iste corripitur, trahitur libratus, per verenda suspenditur, et quasi recuperata preda quae fuerat perdita longius asportatur. Cum ecce beatus Petrus radianti nimis ac terribili splendore conspicuus se tanquam fulmen iniecit, rapinam suam quasi per impetum violenti spiritus apprehendit, et clavibus quas manu gestabat, raptos nequissimos acerrime verberavit. Mox illum ad domum propriam usque perduxit, reddensque spiritum corpori[Page 138]

utramque saluti substantiam reformavit. Nam ille protinus convalescens domui suae sine cunctatione disposuit, atque ad Cluniacense monasterium properans sanctae conversationis habitum fervida satis devotione suscepit. Sic itaque divinae militiae transfuga dum paterni verberis disciplina caelitus eruditur, de manu cruenti predonis eripitur, et ovis oberrans ad proprii pastoris mapalia revocatur.

Sed iam se reprimens calamus cohibeat stilum, ne regulam brevitatis excedat epistolare compendium.

Scribite, si placet, disticon istud in refectorio sub pedibus apostolorum:

Ignit apostolicum linguarum flamma senatum,

Germinat et varias quasi vox foecunda loquelas.

103.

Domno U<goni> venerandae sanctitatis abbati, P<etrus> peccator
monachus quicquid servus.[Page 139]

Dum unum quid quaeritur et aliud invenitur, nequaquam votum
petentis impletur. Paulus nempe conqueritur, quia dum auferri sibi sathanae
angelum postulat, non sibi stimulus carnis, ut petebat, aufertur, sed
quia gratia sibi divina sufficiat, ammonetur. Moyses quoque petiit, ut ei
faciem suam Dominus, qui secum loquebatur, ostenderet, et non optinuit.
Alibi vero, quia Dominus eum in gentem magnam faceret, si ipse vellet,
audivit: *Dimitte me*, inquit, *ut irascatur furor meus contra populum istum*,
et deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Ad quod Moyses libera
voce respondit: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de*
libro tuo, quem scripsisti. Hic itaque, quod Moyses nolebat, gratis illi
divina liberalitas optulit, illic, quod anxie flagitaverat, nulla ratione consensit.
Salomon autem in petitione sua dumtaxat utroque felicior extitit,
qui et cor docile, quod volebat, et gloriam atque divitias, quas non petierat,
impetravit. Cui nimirum divina vox ait: *Ecce feci tibi secundum sermones*
tuos, et dedi tibi cor sapiens et intellegens, in tantum ut nullus ante
te similis tui fuerit, nec post te resurrecturus sit. Sed et haec, quae non
postulasti, dedi tibi, divitias scilicet et gloriam, ut nemo fuerit similis tui in
regibus cunctis retro diebus.

Cur autem ista praemiserim, paucis aperio. Non excidit sanctae prudentiae
tuae, venerabilis pater, quia cum iam me senectus incurva deprimeret,
et effeto viribus corpore nutabunda gradientis vestigia sub incertis
gressibus vacillarent, ego ad tuae iussionis imperium animam meam, ut ita
loquar, in manibus meis posui, aestivis adoperta nivibus Alpium prerupta
conscendi, et pro utilitate venerabilis monasterii tui propinqua satis oceano
Galliarum intima penetravi. Pro cuius compensatione laboris hoc
potissimum petii, quatinus incomparabilis ille tuus sanctusque conventus
tecum simul per litteralium adstipulationum michi rata promitteret, quod
per omnes succedentium vicissitudines temporum anniversarium mei obitus[Page 140]

rediviva semper memoria coleret, meque tremendo iudici piis precum
exequiis commendaret. Cui tunc sponsioni et hoc additum est, ut unum
sine intermissione pro me pauperem et alimentis simul et indumentis iugiter
sustentarent. Hic mei laboris est fructus, haec merces operis, haec
redhibitio talionis.

Sed dum tot copiosis ac preciosis muneribus liberalitas me vestra prosequitur,
non sine causa timeo, ne dum peracto labori quasi praefixa terrenae
mercedis quantitas redditur, salutare michi orationis vestrae beneficium
subtrahatur. Nam ubi diurno operi diarium redditur, nil restat, quod
spei operantis de caetero relinquatur, nisi forte cum Salomone me sors illa
contingat, qua nimirum et id, quod optabat, optinuit, et hoc insuper, quod
non petebat, accepit. Verum ego contentus uno, nequaquam delector in
altero, et dum sanctae orationis vestrae munus efflagito totisque desideriis
avidissime concupisco, quantumvis arduum quantumlibet sumptuosum
terrenae facultatis commodum parvipendo. Quamvis enim karitas vestra
tam plena sit atque perfecta, ut his, qui sibi familiares esse merentur,
utrumque minus libens affluenter impertiat, michi tamen tanti est unum,
ut alterum non requiram. Sinistra quippe suspicio pavidae mentis archana
conturbat, ne dum terrena michi facultas offertur, spiritale munus in aliquo
minuatur. Nam in estimationis meae lancibus gravius pensat sanctae
orationis obolus, quam auri talentum vel copiosa micantium multitudo
gemmarum. Illud scilicet aurum quaero, illud michi dari desiderabiliter
concupisco, de quo scriptum est, quia seniores habebant *fialas aureas*
plenas hodorammentorum, quae sunt orationes sanctorum. Hoc aurum cunctis,
quae desiderari possunt, acquisitionibus praefero, hoc inhianter
amplector, in huius comparatione cuncta terreni quaestus commoda
floccipendo.

Unde sanctae karitatis tuae, venerabilis pater, imploro clementiam, ut
illud vestrae sponsionis indiculum, sicut in sancto Cluniacensi monasterio
scriptum est, ita nichilominus et in reliquis, quae disciplinae vestrae subiciuntur
imperio, conscribatur. Adhuc pietati tuae humiliter prodo, vestigia[Page 141]

tua sancta fuis lacrimis provolutus amplector, ut, quod michi per
seriem memorialis articuli dignatus es polliceri, iubeas etiam per reliqua
monasteria, quae tuis sunt legibus subiecta, transcribi. Quod si petitionis
huius effectum rusticus sermo non impetrat, Spiritus sanctus, qui tui pectoris
sacrarium possidet, precibus te meis annuere clementer inspiret. Ut
sicut ego pro vobis non dubitavi corpus meum crudelibus offerre periculis,
ita per vos superna clementia dignetur animam meam ab infernalibus liberare
tormentis, et per vestrae scriptionis articulum conscribi merear in
sorte iustorum.

104.

Scuto bonae voluntatis Dei coronatae Agne imperatrici, P<etrus> peccator monachus servitatem.

Regina Saba venit in Ierusalem audire sapienciam Salomonis. Imperatrix Agnes Romam adiit addiscere stulticiam piscatoris. Nam sicut Paulus[Page 142]

ait: *Quia non cognovit mundus per sapienciam Deum, placuit Deo per stulticiam praedicationis salvos facere credentes.* Illa, sicut sacra testatur hystoria, ingressa est cum multo comitatu et diviciis, camelis quoque portantibus aromata et aurum infinitum nimis et gemmas preciosas. Ista vero cum Hermisindi cognata sua non dispari sancti Spiritus fervore succensa tamquam Maria Magdalene cum altera Maria veniunt ad sepulchrum, non ut corpus Iesu perungant fomentis aromatum, sed ut pedes eius fluentis irrigent lacrimarum. Non enim iam querunt viventem cum mortuis, sed adorantes tenent vestigia resurgentis. Carnalis plane Salomon reginae Saba questium nodos et mysteria reseravit enigmatum, nostra vero regina nil sibi solvi proposuit, nisi suorum vincula peccatorum. Salomon namque fuit figura Christi, et quaedam velut imago sive prophetia personam nostri salvatoris expressit. De illo quippe dicitur, quia *locutus est tria milia parabolis, et fuerunt carmina eius quinque milia.* Ubi presto subiungitur, quia *disputavit etiam super lignis a cedro, quae est in Libano, usque ad ysopum, quae egreditur de pariete, et disseruit de iumentis et volucris et reptilibus et piscibus.*[Page 143]

Quae scilicet redemptori nostro non ambigit cuncta congruere, cui vacat haec diligenti consideratione tractare. Ipse nimirum tria milia parabolae est locutus, qui et per mystica patrum praecedentium facta, et per allegorica prophetarum oracula vel etiam per coruscantis evangelii documenta, dum sub figurarum velamine pene cuncta disseruit, quasi tria milia in verbis suis parabolae numeravit. Unde et in evangelio Matheus ait: *Haec omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, et sine parabolis non loquebatur eis.* Cuius etiam carmina quinque milia sunt, quia chorus virginum, quae sub quinario numero describuntur, ante thronum eius, sicut Iohannes in Apocalypsi dicit, canticum novum iugiter modulatur. Vel quia quinque sunt vulnera dominici corporis, quibus per universum orbem triumphalis eius victoria praedicatur, sub eodem numero carmina supputantur, sub quo tenentur et vulnera, per quae victoria singularis laudis aeternae gloriam promeretur.

Unde cum in Cantico dicitur: *Surge, amica mea, sponsa mea, et veni, columba mea, in foraminibus petrae, et in caverna maceriae,* protinus additur: *Ostende michi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, quia vox tua dulcis.* Sane quia non haec exacte tractamus, sed succincte celeriterque transcurramus, sufficiat dicere, quia cum petra sit Christus, foramina petrae proculdubio sunt dominici corporis cicatrices. Sed cum post huius petrae foramina dulcis vox sponsae in sponsi auribus sonare praecipitur, quid aliud quam quinque vulneribus sub eodem quinario numero carmina laudum reddere pia quaelibet anima vel sancta universalis aecclesia commonetur, ut eiusdem quodammodo numeri carmina referat, quot pro se suscepta vulnera non ignorat, illique cunctos sui corporis sensus dedicet, quem totidem pro se sauciaturum vulneribus videt? Quinque nimirum nostrorum sensuum vulnera, illis quinque dominici corporis cicatricibus sunt sanata.[Page 144]

Quod autem Salomon super lignis a cedro, quae est in Libano, usque ad ysopum, quae egreditur de pariete disputasse dicitur, hic necessario ad spiritalem remittimur intellectum, cum nullatenus stare valeat superficies litterarum. Ysopus enim nequaquam de parietibus egredi, sed de saxosis cernitur montibus germinari. Paries itaque noster ipsa mortalitatis nostrae condicio est, quae nos a contemplatione conditoris velut abdita domus obstaculum dividit, et in ima proclivius declinare compellit. *Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Ex hoc ergo pariete ysopus egreditur, quia de fragilitate nostrae mortalitatis erumpit, quod semper necesse est ferro paenitentiae resecari. Ysopo nimirum purificantur intima viscerum, per quam non incongrue designatur confessio peccatorum.

Disputavit igitur noster Salomon super lignis, hominibus videlicet intra germinantis aecclesiae nemora radicatis, *a cedro quae est in Libano, usque ad ysopum, quae egreditur de pariete,* id est ab ipsis eminentibus sanctis nitore iustitiae candidatis usque ad peccatores et lapsos atque ad paenitentiae demum lamenta conversos. Hinc est quod sequitur: *Disseruit et de iumentis,* sanctorum scilicet adiutoribus, catholicis viris, *et de volucris,* hominibus nimirum per sancta desideria ad superna suspensis, *et de reptilibus et piscibus,* hoc est de his, qui pectus concupiscenciae per terram trahunt et qui per secularium negotiorum fluentia vagantur. Dicitur etiam, quia *praecedebat sapientia Salomonis sapienciam omnium orientalium et*

Egyptiorum, quia nimirum redemptor noster superat intellectum et angelorum et hominum. *Habebat ille quadraginta milia praesepe equorum currilium et duodecim milia equestrium*. Quid per quaternarium numerum, nisi quadriga prestruitur evangelistarum? Et quid per duodenarium,[Page 145]

nisi senatus exprimitur apostolorum? Per doctrinam quippe evangelicam et apostolicam vectatur Dominus per omnem latitudinem orbis terrarum. *Currus enim Dei decem milia multiplex milia laetantium, Dominus in illis in Syna in sancto*. Nam quia Syna mandatum interpretatur, constat in eis tantummodo vectari Dominum, ubi fit caelestium observatio mandatorum.

Notandum autem, quia sicut regnum David, qui tot est pressuris attritus, Dominum designat in mortalis adhuc vitae stadio laborantem, sic Salomonis istius incomparabilis gloria praefigurat eundem Dominum post mundi finem in paterni culminis maiestate regnantem. Unde illic dicitur, quia *non erat argentum, nec ullius precii putabatur in diebus Salomonis*. Quod nimirum, quomodo iuxta litteram stabit, ut credi valeat tempore Salomonis argentum vel penitus non fuisse, ac per hoc omnino de terra deletum vel nullius perexilis saltim precii constituisse? Nam si nullius erat precii, sicut dicitur, ergo mille talenta argenti ne unius quidem ovi poterant appendio supputari. Quod sane credi, quam frivolum, quam videatur ineptum, ipse revincit textus et ordo verborum. Qui postquam praemittit: *Non erat argentum, nec ullius precii putabatur in diebus Salomonis*, praesto subiungit: *quia classis regis per mare cum classe Hyram semel per tres annos ibant Tharsis deferens inde aurum et argentum*. Cur enim per tot marina discrimina metallum hoc classis illa deferret, quod precium penitus non haberet? Et paulo post dicitur, quia *offerebantur ei vasa aurea et argentea*. Deinde subinfertur, quia *egrediebatur quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, et equus centum quinquaginta*.

Non ergo precio carebat argentum, quo vehicula redimebantur equorum. Sed argento designatur claritas aecclesiasticae praedicationis, de[Page 146]

qua dicitur: *Eloquia Domini, eloquia casta argentum*. Quod videlicet sanctae praedicationis argentum, nullius, ut ita loquar, precii reputabimus, nec aliquatenus erimus eius indigui, postquam ad veri Salomonis regnum ex hac fuerimus calamitate translati. Non enim tunc praedicationis indigemus eloquio, ubi datur in decore suo regem gloriae facie ad faciem cernere, quem utique consuevimus ex ore praedicatoris audire. Sicut per prophetam pollicetur Dominus dicens: *Nemo dicet: Agnosce Dominum, omnes enim cognoscent me a maximo usque ad minimum, dicit Dominus*. Sed forte quis asserat, scripturae verba nos ad nostrum intellectum violenter inflectere, et quod Salomon de se videtur asserere, ad salvatorem perhibeat specialiter per omnia pertinere. Dicat itaque huius obiectionis assertor, qua Salomoni valeat ratione competere, quod quasi de se dicit: *Deus enim michi dedit horum, quae sunt scienciam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum et virtutes elementorum, initium et consummacionem et medietatem temporum, vicissitudinum permutaciones et commutaciones hominum, anni cursus et stellarum dispositiones, naturas animalium et iras bestiarum, vim ventorum et cogitaciones hominum et quaecumque sunt absconsa et improvisa didici*. Nam ut de caeteris interim sileamus, quomodo nosse potuit Salomon hominum cogitaciones, cum ipse Deo alibi dicat: *Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum?* Sed et quis absconsa omnia et improvisa didicit, nisi redemptor noster *in cuius pectore sunt omnes thesauri sapientiae et scienciae absconditi*? Qui profecto per humanitatem didicit, quod per divinitatem naturaliter novit. Ad hunc ergo Salomonem tu nuper, o regina, venisti, non ut illa Sabeorum in curribus et equitibus et elephantis, sed in lacrimis pocius,[Page 147]

gemitibus ac lamentis. Tu ergo veraciter es regina Saba. Saba siquidem interpretatur humilis vel campestris. Et bene campestris. In campum quippe certaminis descendisti, ut manus manibus conseras, et pro castris Christi stans, non enerviter cum hoste conflagas. Venisti, inquam, non ut enigmatum tibi mysteria scrupulosa dissolveret, sed ut per simplicis clavicularii sui ministerium regni caelestis aditum reseraret. Venisti humilis ad humilem, pauper ad pauperem, et quasi cum peronatis et incultis gregum pastoribus adorare venisti puerum in praesepe vagientem. Vidisse nempe tunc te et quaeque circa te mirandum valde spectaculum et imitandum salvatoris erat aedificationis exemplum. Vestis enim pulla et lanea. Is, cui insidebas, non dicam equus, sed pocius burdo vel burricus, vix mensuram desidis excedebat aselli. Mutaveras enim coronam velo, purpuram sacco, et manus, quae in modum columbae gestare consueverat sceptrum, attrita iam erat portare psalterium. Revera, quia *omnis gloria filiae regum ab intus*, vernancium decor ille gemmarum et coruscantium auro vestium cultus iam ad interiora migraverat, et in occulti speculatoris obtutibus interior sponsae species relucebat. Cui sponsus: *Tota*, inquit,

pulchra es, amica mea, et macula non est in te. Et iterum: Pulchra es, amica mea, suavis et decora. Delicatum porro cervicem illam, ex qua cum brateolis aureis et rutilantibus margaritis dudum murena pendebat, nunc margo laneae vestis exasperat. Unde ministri celestis illius sponsi tibi blandiuntur et dicunt: *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* Et sponsus adhuc: *Coronaveris, inquit, de vertice Sanir, de capite Amana, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Amana siquidem mons esse Ciliciae dicitur, qui et Taurus a compluribus appellatur. Sanir et Hermon terrae Iudaicae montes sunt, in quibus leones et pardi habitare creduntur. Per hos ergo montes, reges et principes diversaeque mundi huius intellegendae sunt potestates, quae velut montes sese in superbiae culmen attollunt, et malignis spiritibus tanquam pardis atque leonibus habitaculum ferunt. De his ergo tu montibus coronaberis, quia quotquot mundi principes

[Page 148]

ac potentes ad Deum per tuum convertentur exemplum, pro his omnibus aeternae gloriae tibi cumulabitur praemium. Eris quoque non modo coronata, sed et ipsa corona propheta testante qui ait: *Et eris corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.* Amisisti, regina, virum, post quem dedignata es thalamos iterare, vel proci cuiuslibet foedus admittere, nisi qui priorem virum excellencioris gloriae dignitate transcenderet. Quid igitur faceres? Vir ille tuus imperator extitit, regiae dignitatis apicem tenuit, et quod in hominibus singulare est, Romani imperii monarchiam dispensavit. Quia igitur in tantae celsitudinis arce praeeminuit, eo superior quispiam in humano genere reperiri non potuit. Quae ergo in terris idoneum et, qui tuis placeret oculis, invenire non poteras virum, in caelestis sponsi provolasti violenter amplexus. Violenter inquam. *Regnum quippe caelorum vim patitur, et violenti diripiunt illud.* O beata ista superbia, o beata mentis elacio, et omnibus digna praeconiis, quae dum carnalis thalami iura contempsit, in dotalium regis aeterni gloriosa transivit. Carnalis plane vir virginitatis archana corrumpit, sponsus autem ille caelestis eas etiam quas sibi violatas adsociat, in virginale decus ilico sine difficultate reformat, ut nimirum contracti squaloris inquinamenta deponant, et velut aridae prius arbusculae denuo comantes in pristini decoris gratiam revirescant. Porro autem cum carnali viro nuptura exornatur, mox apud affines et notos undique pecunia quaesita congeritur, et quicquid valet acquiri, sacculis ilico vel obsignandis capsidilibus infercitur. Ut quo magis ad virum mulier onerata deproperat, eo et gloriosior appareat, et ille propensius in eius amore sedulus infervescat. Tu contra ut nupcialia cum caelesti sponso foedera contrahas, regalis erarii congeriem prodigis, radiancia quaeque cum auro vel argento margarita dispergis. Aulea tua blathina vel pocius deaurata templorum laquearibus appenduntur, ornamenta regalia sacris famulantur altaribus. Nullis, ut

[Page 149]

ita fatear, parcitur rebus. Et hoc solum indigentibus vel aecclesiis non confertur, quod extra tui iuris peculium reperitur. Cuncta proicis, cuncta dilapidas, ut ad sponsi caelestis amplexus exonerata prorsus immo nuda pervenias. Haec autem non propter te, venerabilis imperatrix, edissero, quam et his verbis pocius offendere pertimesco, sed ob id pocius, ut dum tuae virtutis insigne utcunque depromitur, non parva legentibus aedificatio procuretur. Ubi enim tanta sublimitas pro sui conditoris amore ad pavimentum usque deicitur, quae cervix superbiae protinus a sui rigoris erecta tentigine non flectatur? Quae tumidae cuiuslibet mentis inflacio praesto non folleat, cum tantae gloriae principem nunc velut despicabile mancipium cernat? Quis praeterea rerum transeuncium pertimescat inopiam, cum spontaneam videat in ea muliere pauperiem, quam tot utique regnis paulo ante conspexerat imperantem? Aut quis inculti habitus iniuriam perhorrescat, cum aureo subtemini et regalibus pompis a regia maiestate vile stamen praelatum esse considerat? Veniam ad mensam et ad famelicam, ut ita loquar, epularum affluentium ubertatem. Quale, rogo, est congestam ante te struem lancium et renidencium carniū epulas per mensas circumquaque transmittere, et carniū ne ipsam quidem pinguedinem aliquatinus degustare, contrectare manibus dapes, et eas in ore non sapere? Immo ipsum panem vel quaelibet inculcioris apparatus edulia cum timore summotenus ligurrire? Unde michi sepe conquesta es, eatenus edendi te non posse cohibere pruriginem, ut ex his, quae apposita cerneres, non aliquid tibi quandolibet inmoderacius indulgeres. Hinc sepius lacrimae, hinc gemitus, hinc et profunda suspiria. Lugebas enim, quia quantavis disciplinae cautela, cuiuslibet districcioni instancia naturam funditus superare non posset. Sed sicut et tunc forte non tacui, ieiunium tuum, regina, multiplex est. Nos enim aliquando ieiunamus a cibis, sed tu ieiunas a purpura, ieiunas a corona atque a tot et tam magnificis imperialis gloriae pompis. His enim abstinere

non immerito ieiunium nuncupatur, quibus utique mens quaeque carnalis delectabiliter pascitur. Nam si simplex aqua a David proiecta scriptura teste in sacrificium vertitur, tot rerum honorumque contemptus quantam apud Deum gloriam promeretur?
O quam gravis est, quamque laudabilis abstinencia, assuetam iuvenulam a virili ieiunare amplexu! Nunquid et hoc non grave ieiunium est, ut quae consueveras istos in honorum culmen attollere, illos insolenter usa[Page 150]

dignitate privare, nunc reculis contenta domesticis, aspectus hominum fugias, et in orationis ac psalmodiae sedula modulacione persistas? Nam quia fueras olim Susanna cum viro, merito nunc facta es Anna post virum. Et quia tunc coniugalem pudiciciam immaculate servaveras, nunc cum filia Phanuhel, quod templum Dei dicitur, in aecclesia iugiter perseveras. Hinc est, quod a me per venerabilem Rainaldum Cumanum episcopum requisisti, utrum liceret homini inter ipsum debiti naturalis egerium aliquid ruminare psalmorum. Ad quod ego quod ad tempus occurrebat, exposui, quoniam et sanctum lob Deus omnipotens visitavit in sterquilinio constitutum, et beata martyra Agnes, cuius et tu aequivoca es, in obsoletis ac sordidis lupanarium locis et angelum simul et angelicum repperit indumentum. Nam et apostolus ubique nos praecipit orare, cum dicit:
Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptacione, quanquam haec magis eo loci versanda toto in corde, quam sint[Page 151]

explicanda sermone. Hoc ego, quanquam silencio dignum fuerit, et nequaquam per multorum ora vulgandum, idcirco dixerim, ut liquido legentibus innotescat quantus sancto pectori tuo divini amoris incandescat, ut ne ad breve quidem punctum a divinis obticescere laudibus acquiescat. Quid ad haec dicent, qui de aecclesia non oratorium sed locutorium, et non oraculum sed conciliabulum faciunt? Ac per hoc in ea domo saecularia verba permiscent, quae duntaxat ob hoc constructa dignoscitur, ut in ea prorsus a negotii saecularis accione vacetur?
Sed ut hii, qui ad apostolorum limina confluunt, sanctae devocionis tuae salubriter imitentur exemplum, sub archana quoque beati Petri confessione ante sacrum altare me sedere fecisti, ac per lugubres gemitus et amara suspiria ab ipsa quinquennis infanciae tenera adhuc et nuper ablactata levitate coepisti. Et tanquam illic ipse beatus apostolus corporaliter praesideret, quicquid subtile vel minimum in humanitatis tuae potuit titillare visceribus, quicquid in cogitationibus vanum, quicquid praeterea surripere potuit in sermone superfluum, fidelibus est relacionibus evolutum. Ad quod michi visum est, ut nil aliud confitenti penitenciae pondus iniungerem, nisi ut illud divinae legacionis elogium iterarem: *Age quod agis, operare quod operaris*. Vel illud quod his qui Tyatirae erant per angelum mittitur: *Non mittam super vos aliud pondus. Tamen id quod habetis tenete*. Nam Deo teste ne unum quidem diem ieiunii vel cuiuslibet afflictionis indidi, sed ut in ceptis solummodo sanctis perseverares operibus imperavi.
Et utinam a quibusdam homicidis vel diversorum criminum reis, illi gemitus, illi fletus in confessione prorumperent, sic tabescentis et acerrimo[Page 152]

dolore transfixae mentis spiritus fremeret, sic male sibi conscia pectora singultirent, sicut illic plangebantur vel inanium fantasmata cogitacionum, vel quarumlibet puerilium ineptiae levitatum. Hoc provocentur exemplo, qui ad veneranda sanctorum corpora pia devocione festinant. Illic itaque proprii reatus morbos quasi noxios humores et aegritudines evomant hi, qui per conatus purae confessionis egestius paenitenciae salutaris antidotum sumant. Illic baptismum paenitenciae statuunt, in quem per iudicium officii sacerdotalis immersi vetusti hominis indumenta deponant, iamque novi de veteribus vivant.

Tu autem, domina mea - nam quia te redemptoris mei sponsam esse non ambigo, meam te vocare dominam nullatenus erubesco - domina inquam mea, fige pedem in radice perseveranciae, et in amorem illius, ad quem per manus sacerdotum et pauperum cotidie cuncta transmittis, medullitus inflammare, ut illud tibi iure contingat, quod in lege praecipitur, videlicet ut, qui captam in bello mulierem forte diligeret, eamque suscipere voluisset uxorem, prius eius cesariem raderet, unguesque praecideret, ac vestem, in qua capta erat, auferret, sicque ad ingenuitatem Israelitidis ex more prosilientem iure sibi matrimonii copularet. Iam igitur ungues tui cum cesarie cepere praecidi, iam vestis, qua tegebaris, auferri, quia quicquid in tui cultus ornatibus pulchrum, quicquid in facultatibus preciosum, te velut ambire vel comere in exterioribus cernitur, in pietatis opera cotidie profligatur.

Restat ergo ad intimam sponsi tui iam pervenire dulcedinem et suavissimam illam confoederati spiritus unitatem. *Qui enim adheret Domino, unus cum eo spiritus est*, videlicet, ut ille divini amoris sapor tuis visceribus influat, illa suavitatis intimae flamma tui pectoris archana succendat,

quam et miser mundus et mens quaeque carnalis ignorat, ut illud Canticorum ardentem exclames: *Guttur dilecti mei suavissimum, et totus desiderabilis*, et ille tibi vicissitudine grata respondeat: *Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor turis*. Nec turberis, si quaelibet te fortassis adversitas feriat, ob id enim fit, ut internus ille dispositor ad hanc te dulcedinem trahat. Nam et mater cum ablactare vult filium, aliquando fel uberibus adhibet, ut, dum aspernatur ille, quod horret, compellatur ad alimentum se transferre, quod roboret. Israeliticum quoque populum idcirco rex Aegypti percellere ac

[Page 153]

lacerare permittitur, ut ad repromissionis arva contendere festinancius provocetur.

Porro ut de te sileam, quae talione vicaria et odis mundum et perosa iam exploderis mundo, nunquid et ipsis regibus, a quibus mundus iste diligitur, et quibus capciosa fraude blanditur, non quantocius in amaritudinem vertitur, ut nimirum hodie qui ex hostilibus victricia signa reportet, triumphalis cum gloriae pompa praecedat, et cras illum ignobiliter terga vertentem hostilis mucro transfodiat? Balthasar nempe ipso die, quo vasa templi Domini iam temulentus concubinarum labiis <foeda>re praesumpsit, Medorum gladiis Dario victoriam optinente subiucuit. Galba Romanus imperator quattuor tantummodo mensibus imperavit, et in Romae foro gladio percussus occubuit. Taceo Neronem, praetereo Othonem, quos a semetipsis interfectos Romanae reipublicae testantur hystoriae. Nonne Vitellius interemptus est a ducibus Vespasiani? Nonne et Pertinax occisus est a militibus praetorianis? Macrinus, Antoninus, Alexander, Philippus, Gallienus, nonne omnes hii imperatores militaris impetus gladios pertulerunt? Domicianus praeterea suorum coniuratione confossus est. Probus, dum castra supra Tygridem haberet, caelesti fulmine repente peremptus est.

Sed qui vult plenius nosse, seriatim Romanae antiquitatis percurrat hystorias, ibique liquido videbit, quam pauci reipublicae principes communi morte defecerint. Nam et Gordianus, et Philippus, Decius, Gallus, Volusianus, Gallienus, Quintilius, Aurelianus, Numerianus, Licinius, Constans, Constantinus Iunior, Iulianus Apostata, Valens, Gracianus, Valentinianus Iunior, Iohannes, Valentinianus eciam tercius, Maiorianus, Anthemius, Nepos, omnes isti Romani imperii rectores, nonne vel in ocio

[Page 154]

sediciosa suorum sunt fraude necati, vel in procinctu hostilibus perierunt gladiis interempti? Sed et quibusdam quid profuit, quod eorum in hoc saeculo prolixius annosa vita duravit? Nam ut infinita praeteream, Valerianus imperator in Mesopotamia cum Sapore Persarum rege <proelium> commisit et perdidit, quem ille protinus captum inrevocabili custodiae vinculis mancipavit. Qui nimirum, sicut tradit hystoria, ignobili apud Parthos servitute consenuit, et donec advixit, huic probrosae addictus est poenae, ut eiusdem provinciae rex incurvato eo pedem cervicibus eius imprimeret, et sic in equum arrogantia tumidus adsiliret.

Quis est enim, cui se fortuna non transferat, et modo de adversis in prospera, modo de prosperis in adversa scenica se varietate convertat? Quanta plane gloria, quantus suorum favor arrisit Annibali, cum apud Cannas Paulum Emilius cum tot Romanorum militum agminibus stravit? Cum denique tres aureorum anulorum modios, quos equitum Romanorum, senatorum et militum detraxerat manibus, Cartaginem destinavit? Plurimas eciam Italiae sibi civitates subdidit, adeo, ut iam Romani cives Italiam relinquere decrevissent et statum labentis imperii funditus desperarent. Sed quam in contrarium successus iste conversus est, cum Mago frater eius a Scipione apud Cartaginem Hispaniae capitur, Asdrubalis alterius fratris caput mucrone desectum ante ipsius Annibalis castra proicitur, ipseque deinceps post inevasibile fugae periculum, ut veneno se perimat imminente necessitate compellitur?

[Page 155]

Quam in contrarium versa est et illius eximii fortuna Pompegi, qui post tot triumphos clarasque victorias, quas diverso terrarum orbe confecit, postquam viginti duos reges in solo orientali climate superavit, vilis Achillae gladio detruncatus occubuit? Cesar eciam, quem victoriae cupidum totus occiduus orbis saciare non poterat, cui velut quidam contradiccioni obex, ut ita loquar, inportunus et arrogans Oceanus obsistebat, cuius ora flammantia innumerabilium strages gencium non complebant, senatorios intra curiam gladios pertulit, a quibus utique viginti duabus plagis confossus interiit.

Nunquid et mulieres ab huius mundanae decepcionis rotali vertigine reperiuntur immunes? Cleopatra nempe magnifice toti dominabatur Aegypto, quod videlicet regnum centum milia villarum includere perhibetur. Huc accessit, quod Antonius, qui Orienti simul imperabat et Asiae, Octaviani Augusti sororem repudio sprexit, et hanc sibi infaustis auspiciis in matrimonio copulavit. Verum ad quem finem tam gloriosi, tamque

magnifici coniuges pervenerunt? Antonius siquidem ab Augusto apud Actium navali praelio superatus in Aegyptum fugit, ibique desperatis rebus ipse sibi mortem propria deliberatione conscivit. Sed et Cleopatra postmodum non dissimili necessitate coacta in preciosum viri sui sepulchrum se sponte proiecit, aspidemque propriis uberibus adhibens, dum et illa sanguinem sugeret, et haec in se venena contraheret, expiravit. Semiramis etiam post obitum viri, quot strages dederit, quot sibi regna subdiderit, quo demum fine defecerit, liquido veterum testantur annales. Cum ergo fallax huius mundi felicitas tot calamitatibus sit obnoxia, cum potencia temporalis tot casibus varianda subiaceat, et rerum ordo sese velut scenicae vertiginis alternitate confundat, quis sanae mentis a rebus tam frivolis tamque fugacibus animum non avertat? Nam ut et ipsa,[Page 156]

quae tibi sunt notissima, non praeteream, cum quanta gloria papa Victor et vir tuus imperator Henricus, uterque vir sanctae memoriae, tunc erant et aetate virentes et dignitate florentes, cum luna serenissimo terram fulgore perfundens, eclipsin passa, repente contabuit, et rutili splendoris speculum ignobili, non dicam pallore sed obscuritate mutavit. Quod profecto, sicut in proximo patuit, nil aliud quam vicinum utriusque principis interitum praesignavit. Nam eodem anno uterque defunctus est. Quod autem postmodum, ante hoc ferme biennium, luna in sanguinem versa est, quia sanguis peccata significat: *Libera*, inquit, *me de sanguinibus Deus*, in quantum michi videtur, nil aliud nisi sanctam figuravit aecclesiam Cadaloici sceleris sanguine cruentandam. Kadalous enim milies anathematizatus dum pro venaliter acquirenda Romana aecclesia infinitas per populos pecunias spargit, corda hominum per avariciam in aeris speciem[Page 157]

velut in sanguinem vertit. Sicque dum pestilentes homines metalli huius non desinunt habere rubedinem, splendor aecclesiae quodammodo vertitur in cruorem. Cor enim quod cupit, eius ante Dei oculos speciem induit. Sed haec alias. Ut igitur ad id, unde digressus sum, redeam, omnes homines, sive potentes sive sint inopes, eandem sorciuntur originem, nec dissimilem habituri sunt finem. Inter hos autem duos limites est quaedam vitae diversitas, ut alii se glorientur esse spectabiles, alii se doleant indigentes. Sed haec humanae vitae varietas momentanea temporum brevitate concluditur, ut et elati quique diucius de sua prosperitate non gaudeant, et inglorii suae deiectionis incommodum festinanter evadant. Quod est ergo principium nostrum et qui finis, quae, sicut dictum est, variare non possumus, sed omnes in commune mortales haec indifferencia possidemus. Sed audi sapientem virum in libro Sapienciae perhibentem: *Sum*, inquit, *et ego mortalis homo, simile hominibus et ex genere terreno illius, qui prior factus est, et in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, et delectamento somnii convenientis, et ego natus accepi communem aerem, et in similiter factam decidi terram, et primam vocem similem omnibus emisi plorans, in involumentis nutritus sum et curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium. Ubi et protinus additur: Unus ergo introitus est omnibus ad vitam et similis exitus.*

Si ergo unus, quod dicitur, ad vitam introitus et similis exitus diligenter attenditur, varietas illa, quae versatur in medio, necesse est, ut tanquam volax fugacis somnii vanitas contempnatur. Hoc etiam quod praemissum est: *Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, et delectamento somnii convenientis*, si non pigeat vigilanter advertere, quae mens haec audiens, typo valeat arroganciae superbire? Et quis continuo[Page 158]

non compellatur sese nosse putredinem, dum tam obscenam ortus sui considerat foeditatem, dicens intra se: *Quid superbis, terra et cinis?* Quod etiam post exitum suum futurum est primo vermis, deinde pulvis. Erubescat ergo cordis elati superbia, et qui se considerat inter ortum et obitum communi cum caeteris naturae lege constringi, desinat de sublimioris gloriae singularitate iactari.

Tu autem, venerabilis domina, quae coeno terrenae superbiae ad sublime verae humilitatis fastigium conscendisti, ita constanter in eius arce persiste, sic in ea, quam per spem semel ingressa es terra vivencium, perseveranciae pedem immobiliter fige, ut in saecularis viae lubricum non libeat ulterius declinare. Nam quae dudum terreni fueras uxor imperatoris, nunc per sanctae professionis dotem sponsa facta es redemptoris. Sic igitur ei te in vera cordis humilitate substerne, sic illi glutino fervidae karitatis unire, ut cum mystica illa sponsa congruenti valeas voce cantare: *Inveni quem diligit anima mea, tenui eam, nec dimittam.* Et illud: *Dilectus meus inter ubera mea commorabitur.* Ut quoniam cor hominis inter ubera situm latitat, continuus sponsi tui amor a cordis tui visceribus non recedat. Et cui nunc sancta anima tua in amore coniungitur, nequaquam de caetero a dulcedinis eius amplexibus avellatur, quatinus illud in te Ysaiae vaticinium

sollemniter impleatur: *Gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus.*

105. [Page 159]

Domno B<onizoni> religiosissimo abbati, Petrus peccator monachus debitae servitutis obsequium.

Karissime pater, dignas auctori bonorum Deo gratias refero, qui te per suum spiritum docuit periculoso hoc tempore aridam virgam vanae praelationis abicere et ad privatam animae tuae custodiam expeditis gressibus festinare. Nunc vere meus abbas esse coepisti, cum praeesse aliis desiisti. Ecce de iugo multigenae servitutis ereptus ingenuae libertati es per Dei misericordiam restitutus. Servum enim te saecularium, servum te esse necesse fuerat etiam monachorum, illorum siquidem ne monasterium lederent, istorum vero ne tibi conspiratae factionis scandalum generarent. Illos nempe verebaris, ne domus Dei bona diriperent, istos autem ne domesticae seditionis adversum te machinam concinnarent. Et dum unum caput tot dominis subditur, infelix anima multiplici quodammodo catena constringitur, ne creatoris sui vestigia prosequatur.

Dic, pater, dic, inquam, videlicet ut expertus, quis potest hoc ferro saeculo monasterium sine sui capitis periculo regere, immo quis potest cum abbate simul et monachum possidere? Mox enim ut quis abbas fieri incipit, monachus esse desistit, ut quicumque abbatizandi culmen efflagitat,[Page 160]

nichil est aliud, nisi quod monachum velut importabile pondus quaerit abicere, et ne apostata videatur, sub fucato se vult colore regiminis palliare. Videlicet ut possit latere peccatum, praelationis quaeritur argumentum, ut vitiosa cutis pastoralis officii superducitur, ut perversae mentis plaga cum viros puris foetoribus occultetur. Quibus nimirum apte congruit illud evangelicum: *Ve vobis, inquit, quia similes estis sepulchris dealbatis, quae foris quidem apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia.*

Precipitur monacho, ut moriatur mundo, sed qua ratione hoc abbas adimplet, qui tot curarum tumultibus premitur, tot negotiorum saecularium perplexionibus innodatur? Qui diem loquendo et diversa tractando continuat, noctem consiliando dimidiat? Qui cum aliis complere non curat, atque ad explendum primae sinaxis officium solis ortum semper anticipat? Et cum conventus fratrum silentium communiter solvit, ille inter eos nunquam salivam virginem portat? Nec ad proferendum iam caelestem sermonem idonee suppetit lingua, quae prius est tam prolixis terrenae locutionis ambagibus dissoluta.

Porro cum monachus iubeatur in hoc mundo nichil appetere, nil prorsus ambire, quid de monacho ille abbas habet, quem videmus velut Ethneis eructuantem flammis, avariciae facibus inardescere, praediorum confinia dilatare, pecunias hinc inde cum tanta aviditate colligere, ad aliena conquirenda totis desideriis anhelare? Cui quicquid est, nichil est, nisi et hoc studuerit invenire, quod deest. Cui monasterium fit hospicium, equinum vero dorsum cottidianum est habitaculum. Cyrotegae, calcaria, scutica, pidrisigulae et si qua alia equitandi sunt utensilia, nunquam ocioso situ neglecta marcescunt, cum sacerdotalia ornamenta, quibus sacris altaribus deservitur, sepe a tineis comesta reperiantur. Quae enim fora, quae tribumalia inveniri possunt abbatibus vacua? Quae curiae, quae cubilia principum ferratis abbatum virgis non aspiciuntur effossa? Aulicum limen iugiter abbatum vestigiis teritur, et eorum querelae vel iurgia importune regum auribus ingeruntur. Non eos effugiunt castra bellantium, sed sub[Page 161]

sequestrae pacis specie, inter ipsos galeatorum cuneos discerpi et comprimi sepe videas cucullatos.

Qui vult nosse, quid actum sit apud forense negotium, non praetoria iudicum, sed diversoria potius perquirat abbatum. Quicquid in saeculo agitur, ab eis velut a magistris negotiorum saecularium requiratur. Sed cum Dominus dicat: *Cavete, inquit, ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis huius saeculi*, et iterum: *Nemo potest duobus dominis servire*, apostolus etiam concorditer clamat: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat, cui se probavit.* Quisquis tot terrenis actionibus plenum monasterii regimen ultroneus appetit, quid aliud creditur agere, nisi quod velut iam lassus Christi militiam execratur ulterius baiulare. Et dum iugum Christi, quod utique suave est, tenera cervice portare detrectat, ad refectionis eius convivium non aspirat. Quae nimirum refectio his ab ipso veritatis ore promittitur, qui sub eius levi onere non lassantur: *Venite, inquit, ad me, omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam.*

Caeterum qui ante missionem militare vult solvere cingulum, ad supernae patriae non meretur pertingere municipatum. Et cui gravis est pugna, nunquam illi victoriae poterit provenire corona. Illi praecipue qui, ut laborem militiae fugiat, ad eiusdem militiae ducatum inhianter anhelat.

Dumque dux belli esse humanis oculis cernitur, in conspectu occulti arbitris malefidus transfuga iudicatur. Fugit enim, qui ut revera pugnandi valeat vitare periculum, simulat se antesignani vice specietenus portare vexillum. Et qui inter catervas militum non poterat ire vel ultimus, principandi desiderio iam in praecedenti cornu cernitur primipilus. Infelix non illud ad memoriam revocans, quod per os beati Benedicti Spiritus sanctus terribiliter clamat: *Qui suscipit animas regendas, praeparet se ad rationem reddendam*. Et iterum: *Sciat, inquit, abbas de omnibus iudiciis suis aequissimo*[Page 162]

iudici Deo se rationem redditurum. Qui etiam alibi dicit: *Sciat abbas culpa pastoris incumbere, quicquid minus utilitatis in ovibus paterfamilias potuerit invenire*. Qui enim iudex fieri vult animarum, nescit quam durum, quamque districtum cogatur expectare iudicium. Ut enim scriptura dicit: *Durissimum iudicium in his, qui praesunt, fiet*. Unum autem in istis novellis abbatibus video, quod vehementer ammiror. Qui enim per decem annos vel eo amplius sub alterius regimine constitutus nunquam ad hanc potuit pervenire scientiam, ut perfecte monachus videretur, nunc ipso die, quo in praelatione constituitur, ita praesidentis induit speciem, ita dominantis exprimit maiestatem, ut non nuper electum, sed natum dicas abbatem. Fit repente severus in vultu, imperiosus in voce, ad corripiendum acer, ad iudicandum promptus, ipse si offenderit, iam omnino satisfactionis ignarus. Dedignatur accumbere nisi in octogona sella, ita praeparata ac si senatoria curulis in curia. Pro suae voluptatis arbitrio haec praecipit fieri, illa contestatorie interdicit, ligat, solvit, admovet, removet. Et in his omnibus nequaquam nobis iunioribus consilium quaerit, sed sibi ipse sufficiens velut propriae potestatis iura disponit. Devotis quidem et subditis pollicetur gratiam, repugnantibus autem falarica spirat animadversione vindictam, ut potius videatur in praefectoriis fascibus agere, quam aecclesiasticae humilitatis officio deservire. Nauseant fauces eius communia nobiscum alimenta percipere, necesse est coquis plura atque diversa uni cuidam ventri edulia praeparare. Nam grossus cibus, qui ex communi fratrum lebetes depromitur, indignus pituitae teneri et delicatissimi hominis iudicatur. Nuper egressus dormitorium, quiescere non potest, nisi secretum habeat et singulare cubiculum. Licet iuenculus, licet validus corpore, nescit incedere, si desit baculus, quo se debeat sustentare.

In his itaque et aliis pluribus, quae persequi longum est, ita subito magister efficitur, ut in tota praesidendi regula velut antiquus quidam[Page 163]

pater nichil offendere videatur. Quam docte, quam imperiose novit cuncta velut quadam maiestatis auctoritate praecipere, qui diutissime subditus nunquam sapuit suis praeceptoribus oboedire. Presidendi siquidem artem docibilem dixerim, quae tam facile discitur, ut quilibet etiam ad alia vecors, hanc mox ut inceperit, magister in ea peritissimus approbetur. Et ut artius teneatur, non solum sui notitiam quantocius praeerat, sed etiam oboediendi artem, quae a se diversa est, ex alumpni sui memoria prorsus oblitterat. Quamplurima itaque monasteriorum rectoribus imminet, per quae vel lenocinante ipsa imunitatis licentia sponte corruunt, vel mundanae perturbationis necessitate coacti etiam nolentes offendunt. Sed esto, ut eos nulla saecularium molestia feriat, omnis undique mundani fluctus procella quiescat, quis valeat intestinae seditionis mala perferre et sola monachorum tedia sustinere? Quis tot et tam variis voluntatibus satisfaciat? Quis semetipsum per tam diversa formarum monstra componat? Decernunt siquidem suum praepositum debere spiritaliter vivere, cogunt tamen per totum diem causarum saecularium negotiis insudare, ne videlicet aecclesiastica bona depereant, ne domum Dei, quod absit, ab incolumitatis suae statu declinare contingat. Et tolerabilius ferunt, si per abbatis absentiam cuncta regularis institutionis disciplina dilabatur, quam ut aecclesiasticae utilitatis commodum dispendia patiantur. Si delinquentium vitia districtae animadversionis iudicio corrigit, impius, si circa eos remissius agit, zelo Dei creditur alienus. Si silentii se aliquando censura constringit, dicitur, quia cum pastor obmutescit, gregem lupo invadit. Paulo si liberius loquar, qua fronte aliis silere praecipiat, cuius garrula lingua continua verbositate declamat? Cum ieiunat, laudis humanae favorem captare dicitur, cum comedit suo pater, alieno ventri esse vitricus perhibetur. Lautiori veste contextus vanam gloriam quaerere, extremitate et vilitate contentus fertur monasterium deturpare. Predicationis sermo si in longum protrahitur, conspuitur, fastiditur, et magis somnum dicitur provocare, quam aedificationi posse congruere. Si autem locutio brevis fiat, quod in suo, inquit, non studuit vase recondere, non valet aliis propinare. Et fons, qui in occulti meatus sui venis arescit, uberes rivos per fistulam non effundit.

Unum est, quod super abbate suo monachi magnipendunt, et summis praeconiorum laudibus efferunt, videlicet si apud potentes saeculi valeat, si[Page 164]

nocendi et adiuuandi liberam facultatem habeat, si loqui in turba et proprias causas agere non erubescat. Hinc est, quod hoc nostro tempore monachi neminem sibi praeesse volunt, nisi et validi corporis statura procerum et claris proavorum titulis insignitum. Sit licet sanctus, sit omnium virtutum nitore conspicuus, illis tamen naturae muneribus carens, si Antonius deducatur, consona omnium voce indignus electione decernitur. Adde etiam, quia nullum sibi rectorem dari, nisi de propriae congregationis numero patiuntur, alias etiam si prodigiorum virtutibus enitescat, illis obsistentibus ad capescendae praelationis officium non aspirat. Metuunt enim, ne alios sibi aliquando praeferat, pavescunt, ne de consuetudine, in qua iam inveterati sunt, iste aliquid emendare praesumat. Ne, quod absit, mortificationem doceat, ne vana superstitione eos ieiunare compellat. Ne extremitatem diligat, ne nova praecipiat, ne eos, quod cunctis intolerabilius est, a propria fortassis voluntate compescat. Sic sic videlicet malunt de suis quempiam suini gregis custodia dignum, quam extrinsecus venientem in omni religiosae vitae et sanctitatis consumatione perfectum. Ille, ille nimirum nunc abbas extollitur, ille dignus percepti honoris infula iudicatur, qui novit agrorum fundos extendere, turrita domorum culmina fabricare, copiam terrenae facultatis acquirere, sibi commissis non tam necessaria quam et superflua ministrare. Porro si curando talia animarum cura postponitur, dicitur, quia inter praecipua multa bona, levis quaelibet culpa misericorditer indulgetur. Omnes siquidem possunt animae suae utilitati consulere, non omnibus datum est tam ardua, tam necessaria providere. Facile locus tribuitur veniae, ubi hoc intuitu minora neglegimus, ut ad maiora studiosius accingamur. Quod si abbas ab exterioribus temperans spiritualibus se studiis mancipaverit, gemitur, suspiratur et unusquisque ex domesticae facultatis iactura conqueritur. Ecce, inquit, domus sancta destruitur, possessio nostra minuitur et per unius incuriam tot virorum commoda ad nichilum rediguntur. Fiat ratiocinium, ponamus calculum. Postquam ille super nos infausto auspicio ius indignae potestatis accaepit, quot et qualia ornamenta aecclesiae superaddidit, quot praediorum mansos acquisivit? Ubi denique possessionis nostrae terminos ampliavit? Plane si res diligenter inquiritur, locus hic suo tempore non modo non auctus, sed in multis potius cernitur imminutus.[Page 165]

His itaque et huiusmodi calamitatum stimulis abbates sepe perculsi et subiectionum malitia conturbati, nec quietam praevalent vitam agere, nec lucrandis animabus prout eorum dictat officium, desudare. Sed dum nos talia de quorundam abbatum sive monachorum pravitatibus loquimur, nemo nos simul cum eis etiam religiosos atque honestos carpere suspicetur. Quippe quorum vestigia humiliter osculantes amplectimur, et in eis Christum, prout dignum est, adoramus. Illos etiam ipsos nequaquam livido detractiois dente corrodimus, sed eorum potius fraterna compassione plectendis moribus condolemus. Qui nimirum per dissolutae conversationis incuriam non solum nobis scandalum generant, sed ipsis etiam saecularibus detrahendi et detestandi sacrum ordinem materiam subministrant. Quapropter, dilectissime, satis laudabiliter et prudenter egisti, videlicet ut infaecundi laboris gravissimum pondus abiceres et levigatis cervicibus ad fructuosae quietis otium convolares. Hoc tibi consilium non caro vel sanguis attribuit, sed divina potius miseratio caelitus inspiravit. Quandoquidem nunc vacat, et de propria salute propensiori fieri cura sollicitum, et de tot animarum non reddenda multiplici ratione securum. Verumtamen quoniam veternosus humani generis inimicus, qui mille artes nocendi movet, mentes servorum Dei pulsare non desinit, et illatis diversis temptationibus quiescere non permittit, expedit te tanto sollicitius circa propriam custodiam vigilare, quanto licet ab alienae provisionis cura desistere. Locum quippe mutasti non hostem, et quocumque pergas, corruptionis tuae tecum velis nolis sarcinam portas. Ex qua necesse est spinas et tribulos incessanter emergere, in quibus extirpandis expediat te infatigabiliter exercere. Desunt homines, qui tibi machinentur linguarum suarum sagittas infligere, adsunt invisibiles inimici, qui adversum te nunquam desinant ferociter dimicare. Illi sane poterant tecum sopitis querelis facili reconciliatione componi, isti nesciunt quandoque homini pace composita foederari. Illi adversum te nulla norunt nisi exteriora arma corripere, isti in ipsis mentis tuae moenibus saeviunt, in ipsa tui pectoris urbe confligunt. Et ut ista congressio periculosior videatur, in ipsa carne tua quaedam quasi perfidos tibi commilitones inveniunt, quos in augmentum suae partis asciscunt. In tuis laribus vivit, unde hostibus tuis robur accrescit. Et vitiorum monstra, cum iniquorum adversum nos spirituum bella consurgunt, illis sociata constipatis nos cuneis feraliter premunt.[Page 166]

Stude ergo, dilectissime, per sanctae conversationis instantiam sic in anteriora contendere, ut nesciat mens tua post tergum oculos revocare.

Illud apostolicum semper in memoria teneatur, quod dicitur: *Quae retro oblitus, in ea, quae anteriora sunt, extendens me, sequor ad braviū supernae vocationis*. Sint pedes tui, sicut per Ezechielem de sacris animalibus dicitur, *pedes recti*, nimirum qui sic noverint angustum iter, quod semel arreptum est, carpere, ut ad eam, quae relicta est, retrogradis gressibus dedignentur se latitudinem retorquere. Nonnulli enim post depositum sui prioratus officium, tantis temptationum fluctibus estuant, ut violentissima pugna se capere in eorum corde vix possit. Proponunt namque sibi maligni spiritus qualia et quam multiplicia animarum lucra Deo potuissent acquirere, si patienter in eo, quo fuerant, voluissent ordine permanere. Quam plures enim, inquiunt, ex saeculari habitu ad servitutem Christi tua exhortatione concurrerent, ipsi etiam, qui relictī sunt, facile se a suis pravitatibus cohiberent. Sed haec bona vagitas abstulit, vitium instabilitatis exclusit. Nunquid tibi soli natus es, ut nullum de te proximi tui solacium sentiant, nulli ex te velut sterili arbore ac per hoc ignibus debita fructus erumpant? Servus ille, qui in sudario talentum herile reposuit, districte animadversionis sententiam non evasit. Et ex eo incautus in damnationis periculum cecidit, unde quasi cautus sibi providere putavit. Alii dedisti mercedem tuam, proiecisti a te perpetuae remunerationis acquirendae materiam. Inter haec etiam ad memoriam revocant huius mundi bona, quibus erat ante circumfluus, exaggerant paupertatis inopiam, in qua nunc cernitur infelicitate constitutus. Et ut murum mentis in tactus temptationis aries acrius feriat, additur: Perpende ergo, quanto melius sit cum Deo omnibus etiam temporalibus bonis affluere, quam contra Deum omni subsidio sustentatoriae necessitatis egere. Quia Deum non timuisti, temetipsum deiciendo et dehonestando contempnere, propriis saltem usibus debueras temporalia huius vitae stipendia procurare. Modo etiam falsus amor eorum fratrum quorum devoto fuerat usus obsequio latenter inmittitur, modo[Page 167]

livor in eos, qui adversati fuerant, non modicus excitatur. Istos dolet, quia se conqueruntur ab eo, in quem speraverant, remansisse deceptos, illos autem, quia se gloriantur de suae praesumptionis excessibus impunitos. Istos putat de sua deiectione tabescere, illos velut inimicos suis casibus insultare. Istos opinatur suo odio ab aemulis comprimi, illos moeret in superbiae cornibus arroganter extolli. Haec et alia multa cogitationum phantasmata nequissimi spiritus humanis mentibus ingerunt, his nimirum, quae nequaquam se forti prospectionis custodia circumcludunt. Hinc est, quod nonnullos cernimus praepositorum locum cum magno prius fervore deserere, postmodum vero ad eundem vomitum inportunae ambitionis instantia festinare. Et multiplicium temptationum densitate vallati vel ad concupita perveniunt, vel a sancti operis, quo incanduerant, fervore tepescunt. Tu autem, dilectissime, iuxta prudentiam tuam, virtutum armis fortis praeliator accingere, contra versuti hostis insidias semper in acie paratus assiste, vanam huius mundi gloriam despice, terrenae felicitatis blandimenta contempne. Quicquid in saeculo aridet, tamquam ludificationis imaginationis somnium deputa, ad veram illam caelestis patriae beatitudinem cor erectum totis visceribus inardescat. Cum pugna crescit, cum temptationum strepitus ingruit, protinus ad hunc portum mens laeta confugiat, et velut in quadam munitionis arce delectabiliter requiescat, ut fiat, quod per psalmistam dicitur: *Abscondes eos in abdito vultus tui a conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum*. Postposita igitur inertī torporis ignavia, omnium virtutum studiis prudenter invigila, in eo, quod coepisti, immobiliter persevera. Nec monasterium reliquisse paeniteat, sed sero te potius experrectum conscientia reprehendat, quatinus, qui nunc pauper esse cum Christo temporaliter eligis, cum eo simul immortales divitias in aeterni regni gloria perfruaris. Et inter electos abbates te iubeat in resurrectione constitui, pro cuius amore in hac vita de abbatum te ordine deiecasti. Ecce, dilectissime pater, amoris tui dulcedine provocatus, dum plura tibi scribere studui, epistolaris modum brevitatis excessi. Sed rogo omnipotentem Dominum, ut et haec tibi rustica et imperita verba proficiant, et[Page 168]

in eorum recompensatione tua pro me servo tuo orare sanctitas non desistat.

106.

Archangelo monachorum Desiderio, Petrus peccator monachus servitutem.

Non ignorare te patior, venerande pater, quoniam Guidunculus ille, puer videlicet noster, acrem maeroris aculeum meis visceribus intulit, cum id, quod michi minatus es, per ordinem nuntiavit. Dixisse siquidem te retulit, quia nisi Cassinense monasterium, quod utique nobiliter regis, inviserem, orationem sancti loci, si te vivente defungerer, non haberem.[Page 169]

Quae videlicet minae cum eas ad mentem revoco, non ut acus pungunt, sed

conti potius more vel spiculi viscera nostra transfodiunt. Geminae siquidem necessitatis undique coartor obstaculis. Nam et propinqui obitus me reddit aetas matura suspectum, et tot sanctorum oratione fraudari non leve periculum. Veniens itaque medullitus pertimesco, ne dum monasterium quaero, extra monasterium moriar. Mors enim licet aliis sit incerta, proculdubio tamen senibus est propinqua. Aetas enim, cui non succeditur, finem vitae proximum comminatur. Non veniens autem nichilominus paveo, ne si fratribus, quibus intersum, inseparabiliter haeream, uberioris et incomparabiliter sanctorum auxilium conventus amittam. In utriusque igitur periculi medullitus constitutus, quid mihi potius sit agendum, ad liquidum non discerno, dum e duobus quicquid elegero, suspicionis ambiguae laqueum non evado.

Hic ad memoriam redit, quod sicut Grillius ait, Alexander somniavit, ne somniis crederet. Ubi quicquid eligat Alexander, hoc disceptatio fine concluditur, ut illi, quod viderat, somnio non credatur. Nam si somniis iure creditur, somnium illud, quod asserit non credendum esse, mentitur. Quod si nequaquam debet somniis credi, consequitur etiam, ut nec illi fides debeat adhiberi. Cui non dissimile, quid et in sacro reperitur eloquio, cum dicitur: *Ego dixi in excessu mentis meae, omnis homo mendax*. Cui nimirum responderi potest: Si omnis, et tu, falsaue iam erit sententia, quam mendax ipse protulisti. Si vero ipse non mendax, vera iam sententia non erit, quia dum tu es verax, non omnis homo cognoscitur esse mendax. Verum ne ad instar gentilium scripturarum sacra quoque[Page 170]

scriptura calumpniae pateat, sed ipsa se propria potius auctoritate defendat, notandum est, quod praemittitur: *Ego dixi in excessu mentis meae*. Per excessum igitur mentis et semetipsum transiit, cum de qualitate hominis definivit. Ac si perspicue dicat: De falsitate omnium hominum inde veram sententiam protuli, unde ego ipse super hominem fui. In tantum vero et ipse mendax, in quantum homo. In tantum autem omnino non mendax, in quantum per excessum mentis super hominem ad summa contemplanda conscendi.

Sed cum quindecim fere dierum medium nos iter absentet, par fuerat, ut, quod seni praecipis, ipse prior experieris, virens scilicet etate, praevalidus robore; insuper adde, quia et abundas vehiculis et constipantium ministrorum vallaris obsequiis. Fertur et Falaris huius praetendisse legis exemplum, qui nimirum cum ius regium in tyrannidem verteret, et exquisitis quosque nocentes suplicii atrociter laniaret, faber quidam aereum sibi taurum optulit, atque ut in eum igne candentem damnaticii quique proicerentur, instruxit. Placere quippe sibi de crudelitate potissimum credidit, quem et inferendis semper suplicii inhiantem et inhumanae cognovit crudelitatis auctorem. Presertim quia, dum quisque proiectus in bestiam voces emitteret, taurus quodammodo videretur naribus et ore mugire. At ille munifico suo, quae merebatur, dona redhibuit: Amice, inquit, de collato quidem munere gratias ago, sed volo et inevitabiliter impero, ut, quod me docuisti, prior experiaris. Protinus igitur proiectus in taurum, quod inferri aliis docuit, prior ipse probavit. Et poenae factus est auctor, qui poenalis laberinti fuerat ante conflator. Age igitur et ipse quae praecipis, et iuvenis ad senem propera, qui senem, ut ad te gradiatur, invitas. Verumtamen ut nunc serio loquar, si per tam longinqui itineris ductum beati Benedicti patris nostri limen attingere licuisset, ego non parvae mercedis cumulum[Page 171]

deputarem. Et certum teneo, quia si in illius peregrinationis itinere me obire contingeret, non tam proprii reatus me gravaret exicium, quam illius attolleret dignitas meritorum.

Hanc itaque spem meam illud etiam roborat, quod mihi vir religiosus et prudens ante quintum fere diem Stephanus apostolicae sedis cardinalis presbyter intimavit. Ait enim, quia vassus quidam Burgundio genere, Anniciensis episcopatus aecclesiam beatae Dei genitricis semperque virginis insigni titulo decoratam, quae vocatur in Podio, orationis gratia devotus adiit, et peractis orationibus ac devotione completa redire coepit ad propria. Cumque venisset ad pagum quendam, in quo cella cuiusdam monasterii, cuius me vocabulum fugit, a religiosis fratribus incolebatur, languore correptus cecidit, aegrotavit et obiit. Dehinc cum iam lotum atque ex more linteis obvolutum in medio iaceret cadaver exanime, ac pia[Page 172]

fideliū circa feretrum custodia pernoctaret, conticinio iam fere noctis emenso ac gallicinio propinquante, qui mortuus iacebat repente prosiluit et sic omnes undique circumstantes ammirationis stupor et intolerabilis horror invasit. Tunc ille magni clamoris animadversione vociferans, tremens et horribiliter expavescens rogare coepit adstantes, ut psalmodiae piisque votis valenter insisterent, quatinus tetros nequitiae spiritus, qui per angulos ac parietes domatis undique videbantur, sanctis orationibus effugarent.

Cumque fuis ad Deum precibus more fumi vento perflati daemones

evanuiscent, ille terrore depositus et securitatis animatus audacia, quod sibi in occulto contigit, publice coram omnibus enarravit. Egredienti, inquit, mihi de corpore, duo protinus angeli splendidae claritatis occurrunt, qui me secum ducere in superiora coeperunt. Sed ecce me nigrantes daemonum turmae velut falanges Ethiopum undique circumfundunt, meque tamquam sui iuris hominem acri nimis et inopportuna vehementer exactione reposcunt. Noster, inquiunt, hic homo est, sub nostris ditionibus vixit, nostris optemperare legibus non omisit. Semper enim illi lex carnis inviguit, legem vero spiritus funditus ignoravit. At contra beati angeli responderunt: Non, inquiunt, diffitemur vestrum fuisse dum in propriis viveret. Non enim licet resistere veritati. Sed quia nunc in obsequio reginae caelestis, dominae nostrae, defunctus est, nequaquam impietati vestrae pro vitae suae reatibus subiacebit, qui vitam suam pio fine conclusit. Nec ad aeterni iudicis poterit perire conspectum, qui genitricis eius sibi providit auxilium. Ad haec illi: Cum Deus, aiunt, proculdubio iustus sit iudex, numquam, quod nostrum est, auferet, nec adversum nos praeiudicialiter agat, cum iniustitiam prorsus ignoret. Cumque vim angelis inferre temptarent, angeli vero lenius atque remissius iam cognita veritate resisterent, adfuturum tamen sibi continuo profitentur auxilium, et Dei genitricis celerem comminantur accursum. Sed cum hinc isti modesta circa me tuitione contenderent, illi e diverso ad[Page 173]

repscendum sui iuris hominem furiosius ac truculentius ebullirent, ecce velut igneum fulgur repentinus radiantis corusci splendor illuxit, cunctisque mirantibus caelorum regina angelicis vallata reverenter obsequiis, Dei mater advenit. Tunc reprobi spiritus licet ad primum tantae gloriae terrentur adventum, eorumque nimis splendor reverberaret optutum, tamen illatam sibi conqueruntur iniuriam, et angelicae violentiae protestantur ex propria possessione rapinam dicentes: Quia si Deus est iustus, numquam de manibus nostris auferet impium. Quibus e diverso beata virgo respondit: Licet hic homo, ut asseritis, vestra per pravitatem operis possessio fuerit, et impie sive carnaliter vixerit, numquam tamen piissimus et clementissimus filius meus ac Dominus patietur eum vestris fieri crudelitatibus subditum, quem sub mei famulatus obsequio cernit in peregrinatione defunctum, praesertim cum iste confessus peccata sua sacerdotibus fuerit, iudiciumque paenitendo ac ingemiscendo perceperit, quamquam subita morte praeventus implere nequiverit. Ad haec illi quasi nacta occasione victoriae tripudiantes et velut insultantes obiciunt: Cum tu sis, inquiunt, mater veritatis et aeternae iustitiae, num ignorare potes, quoniam hoc tam imane tamque cruentum facinus perpetravit, quod nulli tamen umquam per vocem confessionis innotuit? Quoddam scilicet grave scelus a me commissum nominatenus inclamabant. Quod peccatum, cum beata virgo licet ab auctoribus mendacii veraciter recognovisset, modeste paulisper opticuit et quodammodo veritati reverentiam praebeuit. At reparato rursus eloquio: Verum quidem, inquit, est quod obicitis, sed quoniam apud misericordem Dominum meum ac filium misericordia superexaltat ex more iudicium, eumque non tam delectat poena peccantium, quam remissio peccatorum, me confestim intuens ait: Ad corpus praesto regredere. Scelus hoc, quod ab iniquis tibi iure obiectum est, sacerdoti coram vicinae huius cellulae monachis confitere eisque ex meae iussionis auctoritate deposce, ut paenitentiae modum, qui tibi iniunctus fuerit, ipsi suscipiant, et implere pro tua mox obeuntis absolutione contendat; quo peracto ad me protinus sine dilatione revertere. Hic enim ego non desino, te donec redeas expectare. Cumque per ordinem haec ille narrasset, et paenitentiam sibi inditam sancti fratres cum karitate illius, tum pro deificae virginis oboedientia susceperant, mox[Page 174]

laetus et hylaris velut obdormiens obiit. Et sic vera esse, quae vivens dixerat, moriens approbavit. Ego quoque si ad vos devote contendens beati itineris viator obiero, sancti Benedicti praesidium nequaquam mihi defuturum esse confido. Idem praeterea Stephanus aliud mihi retulit, quod tamen non adeo certum tenebat, sicut illud quod supra digessimus. Audisse, inquit, me memini, quia clericus quidam fatuus erat, nauci, frivolus et ineptus. Huc accedit, quia nullam religionis dotem, nullam canonicae disciplinae gravitatis sive modestiae videbatur habere virtutem. Inter hos tamen emortuos inutilis vitae cineres hic perexigui fomitis tenuis vivebat igniculus, ut ante sacrosanctum altare cotidie beatae Dei genitricis accederet, et reverenter verticem curvans angelicum hunc atque evangelicum versiculum decantaret: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.* Cum itaque tantae fatuitatis ineptiam novus deprehendisset episcopus, ab inutili persona utilitatem aecclesiae detineri indignum duxit, eique praebendam, quam a nuper elato suo decessore perceperat, abstulit. Sed cum hunc rei familiaris egestas opprimeret et praeter hoc aliud, quid unde posset vivere, non haberet, nocturno silentio pia Dei genitrix episcopo,

dum dormiret, apparuit, quam scilicet praecedebat vir, in una manu ardentem faculam, in altera ferulam portans. Cui mox beata virgo praecepit, ut episcopum delinquentem aliquantis ferulae, quam gerebat, verberibus castigaret: Cur, inquit, capellano meo, qui mihi cotidianas impendebat excubias, stipem aecclesiae, quam non ipse contuleras, abstulisti? Moxque sacerdos tremefactus evigilans clerico beneficium reddidit, et quem ignotum Deo forte crediderat, iam quasi carum propensius honoravit. Si igitur ille unum dumtaxat laudis canendo versiculum corporei victus alimenta promeruit, quam fidenter aeterna sperabunt, qui beatae reginae mundi cotidiana horarum omnium vota persolvunt? Unde pulcher etiam mos in nonnullis aecclesiis inholevit, ut specialiter ad eius honorem per omne sabbatum missarum celebrentur officia, nisi forte festivitas vel[Page 175]

feria quadragesimalis obsistat. Nos etiam heremis sive monasteriis, quorum videlicet ad Christi gloriam ministri sumus, tres per eptomadas singulas dies sanctis adsignatos habemus, ad quorum scilicet honorem missas specialiter celebramus. Et ne pro libitu, sed ratione dictante id videamur audere, quia secundum virorum illustrium pias opiniones atque sententias quaelibet animae defunctorum in diebus dominicis requiescunt atque a supliciis feriantur, secunda vero feria ad ea quibus adsignatae sunt poenarum ergastula revertuntur. Idcirco ipso potissimum die angelis missarum honor impenditur, ut et mortuis et morituris patrocinalis eorum defensio procuretur. Sexta quoque feria vivificae cruci non inconvenienter adscribitur, quae scilicet dies pendentis in cruce Domini glorioso sanguine purpuratur. Qua die omnes fratres nostri quos utique monasterialis ordo connectit, hoc etiam ad cumulum propriae salutis adiciunt, ut et se mactent in capitulo vicaria collisione scoparum, et insuper celebrent in pane et aqua ieiunium, asserentes quia in hoc cruci vere communicamus, in hoc proculdubio Christo commorimur, si hoc eodem die quo ipse passus est, nos etiam carnem nostram per inediae cruciamenta mactemus.[Page 176]

Addunt etiam, quia cum per quinque milium circiter annorum prolixa curricula totum genus humanum ferreo diaboli fuerit iugo depressum, et hoc potissimum die per crucis insigne vexillum sit triumphaliter absolutum, dignum profecto est, ut huic diei, quae videlicet omnium aetatum nexus abruptit, caro nostra quasi cuiusdam tributi canonem solvat, per quam de captivitatibus suae compedibus absoluta tripudiat. Aiunt etiam, quia cum in die tremendi examinis arbiter aeternus illuxerit, angelicis undique constipatus obsequiis, cunctis etiam elementis tantae maiestatis horrore permotis, praesto beata crux ulnis advehitur angelorum, et ante cunctorum statuitur ora mortalium, non iam auro vel margaritis ornata, sed rutilantior sole cunctisque sideribus ex virtute divina. Tunc itaque quam sincero corde et libera conscientia ante sublime solium flammivomi tribunalis assistit, qui servitutis suae pensum persolverisse se vivificae cruci, per quam de servo diaboli liber effectus est, recognoscit. His et aliis argumentationibus sancti fratres sexta feria ieiunandum esse definiunt, et sic crucifixo Domino se quoque conrucifixos ostendunt. Et quid grave, si Christianus quilibet unum animae suae diem per eptomadam tribuat, ad quod agendum pro corporis incolomitate servanda dieta quoque medicinalis impellat? Nam et Cesar Augustus, sub quo salvator ex virgine dignatus est nasci, sicut quaedam tradit hystoria, usus consilio medicorum uno semper abstinebat per eptomadam die, ut alleviato corpore potuisset vigetus et incolomis permanere. Ad honorem quoque sanctae crucis eodem die missas celebrant, ut sibi patrocinium crucis in die necessitatis acquirant. Sabbatum vero, quod requies interpretatur, quo videlicet die Deus requievisse legitur, satis congrue beatissimae virgini dedicatur. Quam[Page 177]

nimirum sibi sapientia domum aedificavit, atque in ea per humanitatis assumptae mysterium velut in sacratissimo lectulo requievit. Cui profecto cum dignus honor impenditur, exhibentibus proculdubio certae defensionis auxilium providetur. Quocirca quod fratris mei Damiani tunc archipresbyteri deinde monachi relatione didici, nisi me fallat obliviosa memoria, fideliter narro. Alter enim frater meus, Marinus nomine, laicus quidem habitu sed timoratus spiritu, ingravescente pulmonis ac pectoris valetudine tandem ad extrema pervenit. Interea cuiusdam diei iam illucescente diluculo repente coepit quasi cuilibet adventanti gratulabundus aggliscere, iucundanter hilarescere et festiva serenitate vultus alacriter assultare. Mox et in verba prorumpens cum magnae animadversionis impulsu circumsedentes alloquitur: Levate, inquit, levate, ac dominae meae reverenter assurgite. Deinde aliorum mutatae vocis eloquium dirigens aiebat: Et quid est, domina mea, regina caeli et terrae, quia visitare dignata es pauperculum servum tuum? Benedic me, domina mea, et ne patiaris in tenebras ire, cui

lucem tantae praesentiae contulisti. Cum igitur huiusmodi sermones implesset, ecce Damianus, qui scilicet illi sicut et mihi erat germanitate coniunctus, persolutis Deo nocturnis officiis ab aecclesia reddit, quid circa fratrem languidum ageretur, inquit. Ille vero certum se quidem de vicina morte testatur, sed mox adversus assidentes probrosa redargutione conqueritur. He heu frater, inquit, quam ignaros, quam imperitos atque irreverentes habemus et sine disciplina domesticos. Et tu vir strenue, Bonizo - erat enim illic inter caeteros dives ille negotiator - quomodo sedere potuisti ad reginae caelestis adventum? Venit regina mundi, et vos assurgere neglexistis? Venit mater imperatoris aeterni, et vos eius praesentiam ignobilem deputastis? Ad quod Bonizo: Deliras, inquit, adhuc et aegritudine dementatus haec vana profundis. Aut verum est forte, quod loqueris? Nobis certe vana haec videntur et frivola. Ad hoc ille: Num ignoratis, ait,[Page 178]

quia languor iste quem patior, numquam alienare mentes aegrotantium consuevit? Firmiter igitur et absque ulla prorsus ambiguitate cognoscite, quoniam angelicis comitata vestigiis beata redemptoris nostri me mater invisit, hylaritatem mihi sereni vultus ostendit, benedixit me, et protinus abiit.

Cumque paulo post ille defunctus esset, senex quidam presbyter, Severus nomine, qui nimirum spiritalis eius pater extiterat, retulit, quoniam longe ante, dum vigetis adhuc et sanitate floreret incolomi, depositis nudatus exuviis collo corrigiam, qua cingebatur, innexuit, altari se beatae Dei genitricis velut servile mancipium tradidit. Mox se quasi servum malum coram domina sua fecit verberibus affici dicens: Domina mea gloriosa, virginalis mundiciae speculum et omnium norma virtutum, ego te miser et infelix offendi per obscenam carnis meae putredinem, et eam, cuius tu mater et auctor es, violavi mei corporis castitatem. Nunc itaque, quod solum remedii superest, me tibi famulum trado, tuae ditionis imperio substrati cordis colla summitto. Flecte rebellem, suscipe contumacem, nec tua pietas respuat delinquentem, cuius intemerata virginitas peperit verae pietatis auctorem. Per istud ergo munusculum servitutis meae tibi nunc offero census, et amodo ac deinceps quoad vixero, certi canonis appendam annuale tributum. Quandam ergo pecuniae summam in altaris crepidine posuit, et sic de misericordia, quam quaesierat confisus, abscessit. Non igitur fortassis hanc sed huiusmodi frater meus de fratre narravit historiam, cuius etsi prae oblivione verba non teneo, saltem in quantum mihi possibile est, a relatus quadam similitudine non recedo. Confessionis igitur iste versiculus ad relata vel referenda mihi cuncta proficiat, meque in quibus ignoranter oberro, coram supernis optutibus excusabilem reddat.

Ut igitur superioribus et inferiora coniungam, noli, noli, pie pater, in minarum, quas intentasti, perseverare sententia. Noli aegrotanti filio, sive viventi, sive post obitum, orationis tuae subtrahere medicinam. Porro autem quia infelix ego, dum vivo, prae desidia torpore non semino, post obitum meum, si supervixeris, de manibus tuis alimoniam spero, quatinus oblationis tuae sacramentum animae meae vertatur in epulum, et orationis tuae sacrificium mihi vitale sit alimentum. Et quid mirum, si sacrae oblationis[Page 179]

hostia refectio credatur esse defunctis, cum in alimenta vertatur aliquando viventibus etiam in periculo constitutis?

Nam venerabilis senex Petrus sacerdos et monachus, qui iam ante septuaginta ferme annos sub iure Nonantulani monasterii religiose vixit, nunc etiam in hac heremo vitam ducit angelicam, mihi sepe narravit, quod ipse quoque fratrum a Cumani lacus confinio venientium relatione cognovit. Ait enim, quia latomi quidam apud Clavennam montem de saxea terrae vena lebetes exculpserant, et expleto labore iam egressi redire parabant. Quorum unus dum ferramentum quoddam se per oblivionem reliquisse cognovit, in concavam montis scrobem iacturam suam recollecturus inmersit. Sed ecce post se pars specus non minima concidit, eumque lapidea rudum moles eatenus, ut nequaquam reverti posset, inclusit. Cumque collaboratores eius crebris effossionibus attemptarent, ut vel dilaceratum atque contritum extincti cadaver educerent, iamque omnis eorum labor incassum cederet, tandem defessi ac funditus desperantes ad propria repedarunt.

Postmodum vero necdum labentis anni prorsus evoluto curriculo, amici vel affines eius quodam intimi fervoris instinctu animantur, ut eum sollicitius quaerant, quatinus ex eius ossibus vel extrema quaedam valeant reperire vestigia. Cum diversis itaque montem fossoriis adeunt, hinc inde scrutantur, et curiosius obeuntes rimae latentis aditum quaerunt. Eggestis itaque non sine gravi labore rudibus adhuc fodientes anhelant, et excavati montis adhuc viscera penetrant. Cum ecce, hominem quem vix mortuum reperire se posse sperabant, repente sanum et incolomem cernunt, eumque velut e sepulchro cum ymnis et laudibus exultationis educunt. Cumque requireretur, quomodo sine alimentis tam longo tempore

vivere potuisset respondens: Ex quo, inquit, in illa scrobis angustia sum conclusus, cotidie mihi brevis avicula columbae similis advolavit, et in ore suo nivei mihi panis oblatiunculam detulit. Quo videlicet cibo ita totis[Page 180]

visceribus obdulcatus sum et refectus, ut regalibus, immo caelestibus me deliciis arbitrarer impletum. Solo autem uno die, quoniam ad me dapifera mea consuete non venit, intolerabilis me famis inopia cruciavit. Uxor enim eius cotidie fecerat pro eius anima sacramentum hostiae salutaris offerri, uno autem die, inhorrescente brumalis inclementia temporis, attingere limen acclesiae supersedit. Quapropter illis mutuo conferentibus liquido patuit, eum illo die signanter inedia tabefactum, quo pro ipso non fuerat sacrificium laudis oblatum.

Sed nec illud silentio dignum duco, quod Atto piae memoriae Auximanus civis, prudens videlicet et honestus vir, me praesente narravit.

Mulier, inquit, quaedam obeunte viro vidua remanens in quodam presbytero magnam spem de praefati viri sui salute posuerat, eique per domesticam famulam crebrae satis oblationis exenia dirigebat, per eam semper obsecrans, ut defuncti sui dignaretur habere memoriam. Quod ille non difficile promittebat, verumtamen avarus et tenax, numquam benedictionem mulierculae, vel ex his, quae ipsa detulerat, porrigebat. Unde factum est, ut eam tam crebri iam tederet itineris, et accusaret intra se tenaciam sacerdotis.

Post multa, quadam die per eandem piorum munerum baiulam misit eadem matrona presbytero gallinam coctam, subcineritium panem et vasculum vini. Igitur dum illa casu tunc solito propensius esuriret, et querelam cordis cogitationisque tumultus adversus presbyterum sustineret, huc illucque omnia undique circumspiciens in remotioris secessus angulum cauta divertit, ipsaque sibi discumbens pariter et assistens, quaeque portabat inhianter universa consumpsit. Mulier igitur cibo potuque refecta mox laetitia cordis exultans caput terrae prostravit, deinde se subrigens ad caelum manus extendit et in vocem huius orationis erupit: *Deus*, inquit, *omnipotens, qui das escam omni carni*, sicut caro mea refecta est hoc cibo corporeo, ita per misericordiam tuam hodie et anima domini mei satietur in paradiso.

Regressa igitur ad dominam suam mulier, quid responsum sit a sacerdote, requiritur, illa vero gratias egisse ac circa defunctum vigilantiam promississe testatur. Proxima nocte per visum adest vir, uxori de pridianis[Page 181]

muneribus gratias agit. Cumque illa sollerter inquireret, quid circa se dispositionis esset, utrum scilicet eum poena constringeret, an ei quaevis utinam prosperitas arrideret, respondit: Usque heri male mihi fuit, sed et inter caetera meae calamitatis incommoda gravius me fames afflixit. Heri vero te praebente convivium splendide refeci, ac funditus fame consumpta largis alimentorum dapibus abundavi. Et his dictis praesto disparuit. Cumque mulier evigilasset, ac de viri sui verbis sollicito pertractare coepisset, non mediocriter mirabatur, cur ille dixerit hesternum se tantummodo ab ea percepisse convivium, quandoquidem illa sacerdoti frequentissime direxisset exenium. Igitur altiori pertractans viri verba consilio intellexit non sine mysterio esse, quod dixerat. Vocans autem famulam districte coepit inquirere de exenio, quid egisset, vel quid presbyter responderet. Cumque illa terrore concussa modo haec modo illa confingeret, et veritate suppressa per ambages et commenta quaedam non procedentia palpitaret, domina vero fidem non adhibens dura prorsus et aspera minaciter intentaret. Illa demum necessitate constricta tandem, quod in re erat, aperuit, et se, quae detulerat, comedisse, ac pro domino suo preces fudisse confessa est.

Hoc igitur ita ut factum est, quantotius per populi totius ora depromitur, et celebri per regionem relatione vulgatur. Multorumque testimonio diffinitum est, quoniam utilior est et fructuosior elemosina pauperum quam quaelibet oblatio tradita manibus carnaliter viventium, sacerdotum, quandoquidem defunctus ille et quod presbytero datum est, ignoravit, et quod a pauperula muliere perceptum est, solemne convivium sensit. Elemosina quippe animas hominum in tenebras ire non patitur, terrenis que munusculis siderea regna mercatur. Unde nonnulla in nostris partibus monasteria praeclaram nuper institutionis normam sibimet indiderunt, ut praeter caetera etiam tres pauperes cum privata mensa iuxta se semper abbas habeat, eisque singulis mensuram cibi quam quivis habet frater apponat. Nam cum regularis norma praecipiat, ut abbatis mensa semper sit cum hospitibus, hoc modo naviter utrumque completur, ut et[Page 182]

abbatis mensa non superbis seculi sed sanctis hospitibus haereat, et ipse convesci fratribus non omittat.

Enimvero ut copiosiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in monasteriis et heremis decimae quorumque proventuum, et non modo pecorum, sed et ornicum pariter et ovorum. Devotioni quoque defunctorum

hoc noviter superaddunt, ut carioribus quibusque defunctis octavas semper anniversarias faciant, et non uno tantum depositionis die, sed per ogdoadem potius annualis sibi memoriae vota persolvant. Et suggero atque humiliter peto, ut et ipse novum hoc eorum quae praediximus, arripias institutum, nec a minimis fratribus mutuari dedigneris exemplum. Melius est certe doctoribus a discipulis discere, quam superbe, quae recta sunt, ignorare. Honestius est maiori, ut, quae nescit, addiscat, quam quae discenda sunt, nesciat. O gloriosa virtus humilitatis, per quam homo vere discipulus efficitur salvatoris! *Discite*, inquit, *a me, quia mitis sum et humilis corde*. Haec est enim virtus, per quam suave Deo sacrificium et magister impensi laboris instantiam et discipulus suam exhibet clientelam. A venerabilis plane Cluniacensis coenobii fratribus didicisse me contigit insignia duo sanctae humilitatis exempla, quorum unum non mediocriter quosque praelatos, alterum valet aedificare subiectos. Marcuardus certe eiusdem rector aecclesiae Maiolum sibimet in praelatione substituit, et grandevae iam senectuti suae quietis otium procuravit. Hic itaque[Page 183]

dum privatus in infirmorum maneret edicula, quadam advesperascente die caseum petiit, quem cellararius pluribus, ut fieri solet, intentus, non modo non dedit, sed et duris insuper ministrum eius responsionibus fregit. Conquestus est abbatum turbam, nec posse se tot dominorum perferre molestiam. Quo senex audito non mediocre scandalum pertulit, et quia lumen oculorum prorsus amiserat, dolor in eius corde tenacius haesit. Nam quo caecus a visibilibus vacat, eo quicquid audierit, in corde suptilius versat, et quia per exteriora quaeque non spargitur, interioris zeli stimulo truculentius inflammatur. Mane vero facto ministro suo ut sese ad manum in capitulum duceret iussit. Adductus autem talibus abbatem aggressus est verbis: Frater, inquit, Maiole, non ego te super me, ut me persequeris, imposui, nec ut tamquam emptor mancipio dominareris, sed ut revera patri filius compatereris elegi. Et post huiusmodi multa propemodum commotus adiecit: Esne, quaeso, meus monachus? Quo respondente: Sum, tuumque me non magis fuisse, quam et nunc esse profiteor. Et ille: Si meus, inquit, es monachus, protinus cede sedi, et locum, quem ante tenueras, repete. Quo Maiolus audito repente surrexit, humilem locum, prout iussus fuerat, expetivit. Marcuardus itaque quasi postliminio reversus vacantem occupat sedem, cellararium, cui fuerat infensus, accusat, quem mox terrae prostratum durius corripit, tandemque modum paenitentiae, qui sibi videbatur, iniungit. Perfunctus itaque tam longi tribunatus officio, praesto dethronizatus assistit, Maiolo ut ad suam sedem redeat praecipit, ille confestim nil cunctatus oboedit. In hoc igitur sancto viro evidenter ostenditur et verae virtus oboedientiae et monachicae mortificatio disciplinae. Vere in eo cernitur et imperialis patientiae dignitas, et apostolicae humilitatis regnare maiestas. Iussus enim iura prioratus abicere non contempsit, iussus recipere patienter et humiliter oboedivit, utrobique sibimet mortuus et consummatae oboedientiae loro constrictus, dum alienis omnino se substravit imperiis, nulla proprii[Page 184]

sensus in se vivere vota permisit. Sed quoniam tanta beati viri humilitas sterilis esse non potuit, quod prius de Spiritus sancti rore radix ipsa concepit, per prorumpentium ramorum germen pullulando diffudit. Vir itaque Domini venturus aliquando Romam praecepit cuidam fratri, ut secum pergeret, quia, sicut rogatus fuerat, eum in monasterio sancti Pauli priorem constituere decrevisset. Ille vero nonnulla difficultatis obstacula reluctatus opposuit, et modo hoc modo illud tandem obstinatus oboedire contempsit. Maiolus autem inoboedientiam fratris aequanimiter tulit, eoque relicto itinere quod decreverat, commeavit. Cumque frater in monasterio per inoboedientiam remansisset, et reliqui fratres in eum se vehementer inveherent, ac tam obstinatae duriciae pervicaciam unanimiter increparent, tandem ad cor reversus, adversus propriam voluntatem in arma congreditur, salutaris oboedientiae telis accingitur, et mox supernae gratiae fervore succensus beati viri vestigia perneciter comitatur. Sed dum ille nesciens cepto itinere graditur, hic vero post eum festinanter accelerat, et anxius ac repentinus anhelat. Mox ad quendam fluvium pervenit, cuius vir Domini iam vada transierat, et super ripam adhuc alteram consistebat. Cum itaque monachus in citeriori fluminis se crepidine figeret, quoniam absente navigio transitum non haberet, videns procul adstare magistrum, quod solum potuit, praesto corruens in terram se humiliter stravivit. Et quia veniam deprecans per oris organum forte non posset audiri, clamosam de toto corpore linguam fecit. Quod dum eminus Maiolus aspexit, quid hoc esset, incunctanter agnovit, moxque misso remigio transferri ad se monachum fecit. Quem praesto vir Dei, ad quid venisset, inquit, at ille simul et de praeteritis indulgentiam deprecatur, et impleturum se de caetero quicquid iniungeret pollicetur. Tunc ille: Vis, inquit, absque dubio paenitentiam? Quo respondente: Volo, protinus addidit: Huic igitur

osculum praebe. Nam casu tuberosae cutis illic leprosus adstabat. Ille confestim in eius osculum ruit, moxque lepra mundati corporis prorsus evanuit. Sic sic sancta oboedientia fructum suae humilitatis invenit, dum[Page 185]

non modo veniam se corrigendo promeruit, sed et signum insuper tam perspicuae virtutis ostendit. Et cui superbia pene potuit apostaticam inferre pernitiem, humilitas dedit apostolicam exhibere virtutem. Haec omnia, venerabilis pater, non sine magno timore describimus, ne vel per oblivionem propriam, vel per infidae relationis audaciam a veritatis linea quantumlibet deviemus. Quamobrem haec nos non constanter adstruimus, sed quia velut sub hoc relationis ordine ad nostram fuerint perlata notitiam, opinamur.

Verum quisquis oboedientiam praedicat, illi summopere cavendum est, ut eum nota rebellis inoboedientiae non inurat. Nam ubi distat opus a labiis, foedatur nomen auctoris. Quoniam qui idipsum, quod ore statuit, factis oppugnat, legem proculdubio destruit, quam promulgat. Quapropter ipsum oboedientiae deprecor et humilitatis auctorem, ut in proximo dignetur a me huius infamiae probra repellere, meque permittat hunc prophetae versiculum in Cassinensis monasterii foribus decantare: *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.*

107. [Page 186]

Patri et filio papae et archidiacono, Petrus peccator monachus servitatem.

Epistolam, de qua me insugillastis, ad vos mitto, ut videatis et quid in ea adversum vos egerim, liquido comprobetis. Quod si aliam in illas partes epistolam misi, vel in hac ipsa aliquid usque ad unam litteram me sciente auctum est, vel imminutum aut aliquo modo transmutatum, et non ad vos este simpliciter missa, sicut tunc domno Coloniensi pontifici est directa, Neeman Syri me lepra perfundat, vel Barhieu caecitas oculos meae frontis obducatur. Iesum testor et sanctos angelos eius, quia in hac ego satisfactione non mentior. Si pro hac itaque epistola mori debeo, tendo cervicem, imprimite pugionem. De caetero sanctum sathanan meum humiliter obsecro, ut non adversum me tantopere saeviat, nec eius veneranda superbia tam longis me verberibus atterat, sed iamiam circa servum suum vel saciata mitescat. Liventes quippe scapulae iam deficiunt, et sulcata tot plagis totque terga vibicibus tumescentia non subsistunt. Unde vir sapiens: *Flagelli*, inquit, *plaga livorem facit, plaga autem linguae comminuet ossa*. Age igitur, tempus est enim, ut et ego iam...

Sed adhuc spiritum reprimo, labiis digitum superpono, et licet seram, tamen adhuc misericordiam quaero. Quod autem me ad vos Romam venire, deinde vobiscum ire Mantuam praecepistis, utriusque michi labor[Page 187]

itineris valde difficilis visus est et meae senectuti nimium gravis. Unde Romam venire, quod vobis minus prodesset, omisi, expeditionem vero Mantuani itineris magis vobis necessariam iudicavi. Sed in destinando michi sanctae vestrae legationis oraculo, satis uterque inter vos inaequaliter divisistis, nimirum ut unus michi videatur paterni favoris affabilitate blanditus, alter hostilibus iurgiis terribiliter comminatus. Unus vestrum me tanquam sol corusco fervidi splendoris irradiat, alter velut furens aquilo violentis impetus sui flabris exufflat.

Unde illud ad mentem redit, quod refertur in fabulis. Dicitur enim, quia dum quidam indutus clamide viator incederet, Sol et Eurys eum quasi materiam sibi proposuere certaminis, quis videlicet e duobus ei clamidem facilius potuisset auferre. Hoc itaque inter eos foedere constituto, ut eum, qui victor existeret virens laurea coronaret, coepit Eurys violenter infremere, nubium volumina commovere. E contra viator clamidem stringere seseque, ne vestem perderet, undique constipare. Cumque discipulus Eoli casso labore deficeret, seseque coeptum posse perficere funditus desperaret, ilico Sol aurea coepit ora detegere, micantibus terram fervoribus illustrare. Mox viator cum iam estibus nimii fervoris aresceret, uberque sudor humefactis visceribus ebulliret, proiecit clamidem, ut nimii caumatis temperaret ardorem. Ille ergo conducti certaminis promeruit palmam, qui leniter egit, non qui vincere furendo et violentiam irrogando temptavit. Sed ut e scripturis sacris honestius proferatur exemplum. Si Roboam senum consiliis acquiescens populo mitia responderet, totum Israel sui iuris imperio subdidisset. Sed quia coevorum suorum superbiae credit, divisus a se decem tribubus sublimem regni potentiam humilem fecit. Rinoceros etiam, qui rabida persequentium canum ora celerrima pernicitate contempnit, capi se gremio blandae virginis non pavescit.

Sed qui cuncta quae vestra sunt reddidi, cur adhuc persecutionem patior? Naturarum certe perhibent rimatores, nescio utrum adstipulentur etiam venatores, quia castor, dum nativo perpendat ingenio se non ob[Page 188]

aliud insectari, nisi pro testiculis, ut medicinali servantur industriae praecidendis, ad stipitis truncum repente procurrit, seseque violenter impingens testiculos proicit. Mox itaque longius provolans versus ad venatorem in duobus se pedibus erigit, nec se iam habere pro quo quaeratur, ostendit. Nunquid ergo durior satisfactio quaeritur homini, quam exigatur ab animalibus brutis?

Sed ne modum excedat epistolare compendium, ad haec expostulanda vestrum in nostras partes praestolemur adventum.

108.

Domno Alexandro summae sedis antistiti, Petrus peccator monachus servitatem.

Quia redeuntem te, venerabilis pater, a Mantuano concilio finitimis iam audio partibus propinquare, congruum iudicavi exenio litterarum tibi,[Page 189]

quo videlicet dono potissimum delectaris, occurrere. Sed et mox ut navis vestra nostris litoribus appulit, ut ad vos impiger iter arriperem, dulcis fama percivit. Iacob siquidem, de quo scriptura dicit, quia *simplex habitabat in tabernaculis*, idcirco terrenis placandum esse fratrem muneribus duxit, quia sola dumtaxat eum diligere terrena cognovit. Ego quoque, qui cum Iacob domi simpliciter habitavi, quia tibi plus spiritalia quam carnalia quaeque placere non ambigo, spiritali faciem tuam munere placare contendo. Quamquam cum David fugeret a facie Absalon, magis sibi profuerit Usai Arachites qui in Hierusalem rediit, quam Ethai, qui videlicet a fugiente David individuus assecula non recessit. Idem quoque David lege constituit in Israel, ut aequa sit pars descendens ad prelium et remanentis ad sarcinas, et potentius iuvat Israeliticum populum Moyses in Raphidim, dum velut ociosus oraret, quam Iosue licet irruentibus Amalechitis terribiliter armatus occurreret. Quod perspicue perhibet scriptura, cum dicit:

Quia cum levaret manus Moyses, vincebat Israel, sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. Sed nullum munus cuiquam congruentius datur, quam id quod ab eo ipso, cui datur, exigitur.

Aliquando certe, si rite teneo, a me sollicitate requisistis, quae michi causa videretur, cur apostolicae sedis antistes nunquam diutius vivat, sed intra breve temporis spacium diem claudat extremum, adeo ut post beatum Petrum apostolum, qui per quinque circiter annorum lustra praesedit, nemo postmodum Romanorum pontificum hoc spacium praesulatus aequaverit, modernis immo temporibus vix quispiam in predictae sedis culmen evehitur, qui metam quattuor vel ut multum quinque transcendat annorum. Quod considerantibus prodigialis, ut ita loquar, stupor oboritur, quoniam haec breviter vivendi necessitas, quantum ad nostram notitiam, in nulla alia totius orbis aecclesia reperitur. Sed in quantum mortalibus divinae dispensationis revelatur archanum, videtur nobis, quia idcirco hoc iudicii caelestis ordo disponit, ut humano generi metum mortis incutiat,[Page 190]

et quam despicienda sit temporalis vitae gloria, in ipso gloriae principatu evidenter ostendat. Quatinus dum praecipuus hominum tam angusti temporis compendio moritur, tremefactus quisque ad praestolandi sui obitus custodiam provocetur, et arbor humani generis, dum cacumen ac verticem suum tam facile corruisse considerat, flatu concussa formidinis in suis undique ramusculis contremiscat.

Sed quispiam fortassis obiciat, cur et regibus haec eadem vivendi brevis non occurrat? Nam et Octavianus Augustus quo imperante salvator mundi de virgine nasci, et David rex, de cuius stirpe dignatus est propagari, alter quinquaginta sex, alter quadraginta annorum curriculis in regali fastigio floruerunt. Post quos et alii videlicet utriusque regni principes, etsi minuscule, non tamen ad instar Romanorum pontificum brevissima regnaverunt temporum quantitate. Ad quod facile respondetur, quia cum unus omni mundo papa praesideat, reges autem plurimos in orbe terrarum sua cuiusque regni meta concludat, quia quilibet imperator ad papae vestigia corrui, tanquam rex regum et princeps imperatorum cunctos in carne viventes honore ac dignitate praecellit. Unde quolibet rege defuncto aministracione eius regnum tantummodo, cui praeerat, destituitur, cum vero sedis apostolicae pontifex moritur, universus tamquam communi patre mundus oritur. Quid enim Africa de regibus Asiae, aut quid Ethiopia de principibus sentit Hesperiae? Nam, sive[Page 191]

morian, sive vivant, quia procul a se remoti sunt, utrumque indifferenter ignorant.

Est et aliud, cur mors cuiuslibet regis non magnopere sit terrori, quoniam saeculares principes, qui turbis popularibus praesunt, sepe gladiis perimuntur. Nam ut de multis paucos adhibeam, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, omnes isti imperatores per continuam sunt seriem unus post alterum principati, et excepto Claudio cuncti sunt vel suis vel hostilibus gladiis interempti. Postmodum quoque, sicut Romana tradit hystoria, Macrinus, Antoninus, Alexander, Maximinus, Gordianus,

Decius, Gallus, Volusianus, omnes hii seriatim sibimet per continuum ordinem succedentes gladio trucidante prostrati sunt. Seculares ergo principes quia diversae mortis casibus exponuntur, cor audientium eorum exitu non terretur; papae vero vita, quia sola naturalis obitus lege concluditur, eius ex hac vita transitus sine gravi formidine non auditur. Porro quia terreni principes regni sui quisque, ut dictum est, limitibus includuntur, causa non est, cur per alienas mundi provincias eorum obitus diffundatur; papa vero, quia solus est omnium aecclesiarum universalis episcopus, cum luce privatur, mors eius per ampla terrarum[Page 192]

regna diffunditur. Et sicut sol, quia solus lucet, si eclipsin forte sustineat, presto necesse est, ut tenebras totus ubique mundus incurrat, sic papa cum ex hac vita recedit, ilico quia unus in mundo est, longinqua regnorum spacia mortis eius fama percurrit. Et consequens est, ut quos tam sublimis singularisque personae casus obturbat, propriae quoque vocationis exitum tremefactis visceribus expavescant. Ubi notandum, quam velit omnipotens Deus Romani pontificis vitam hominibus in aedificatione prodesse, cuius etiam mortem decrevit salutis gentium ministrare. Quanto studio debet lucris animarum, dum advivit, insistere, cuius etiam mors providetur ad creatorem suum animas hominum revocare, ut dum se patrem orbis esse considerat, ab inculcanda tot filiis hereditate desidia non torpescat. Hic libet aciem mentis paulisper attollere, et quanta divinitus homini gratia praerogetur, breviter indagare. Cui nimirum per divini muneris institutionem elementa cuncta deserviunt, et non modo caelum et terra, aer et aquae, sed et quaeque in eis sunt, in humanae utilitatis amministrazione concurrunt. Primo quidem sibi famulantur quattuor elementa, quae diximus, quia ex eis constat, deinde quia quicquid habent, illi extrinsecus amministrent. In humore quippe terrae radix herbarum et arborum cohaescit, quas postmodum in usus hominum ad naturalis mensurae celsitudinem porrigit. Ipsa quoque agrestis herba in carnes animalium vertitur, animalium vero carnibus hominum viscera vegetantur. Animalia quoque ipsa dum vivunt, diversis humanae servitutis deputantur obsequiis, nimirum ut alia sese insidentibus vehiculum praebeant, alia commendandis proferendisque seminibus arva proscindant, alia nobis non modo lactis profluunt copiam, sed et velut evangelicae subiecta doctrinae duas tunicas dividunt, dum se pellibus nos velleribus tegunt. Sed quia nos in singulis[Page 193]

inmorari non sinit epistolare compendium, quae vix posset etiam prolixitas enumerare librorum, sufficiat nobis brevis illa psalmistae conclusio, qua dicit: *Omnia subiecisti sub pedibus eius, oves et boves universas, insuper et pecora campi, volucres caeli et pisces maris, qui perambulant semitas maris.* Et hoc est inter caetera valde mirabile, quoniam ab humanae subiectionis imperio nec volatus aves, nec fortitudo leones, nec velocitas tygrides, nec proceritatis enormitas eripit elefantes. Leoni plane tantus inest terror, ut cum rugitus emittit, multa protinus animalia, quae illius impetum poterant celeritate cursus evadere, compellantur omnino deficere, et gressus suos stupefacta et attonita cohibere. Leo tamen ab homine capitur, et tanquam debilis cattus caveis infercitur. Tygris quoque, quae lingua Parthica dicitur sagitta, uno cursu stadia octingenta transmittere, integro vero die totum mundum ab ortu usque ad occasum dicitur transilire, haec tamen quae tam incredibiliter currit, aliquando venantium laqueos non evadit. Sed cum miranda quaelibet animalia virtuti hominum sint subiecta, etiam minima, vel imunda humanae salutis probantur utilia. Quid enim vilis cimex? Tamen si sanguisuga faucibus haeserit, fumo illius excepto statim evomitur, et difficultas urinae huius appositione laxatur. Quid etiam iuxta legem inmundius vulture? Tot tamen in eo sunt medicamenta, quot membra. Vide certe grandevae iam aetatis episcopum, qui etiam ad fidem Christi convertisse non pauca gentilium milia dicebatur. Hic perhibebat, quia dum per Ethiopiam transiit, magni draconis carnes fame fauces obdulcante comedit, ut etiam iuxta litteram illud[Page 194]

psalmistae videatur impleri: *Tu confregisti caput draconis magni, et dedisti eum in escam populo Ethiopum.*

Sed cum Deus omnipotens homini cuncta subdidit, hoc etiam non minus mirabile est, quod ipsa quoque sibi tempora tam pulchra qualitatum varietate distinguit, videlicet ut prius brumalis algor semina commendata novalibus occulat, deinde veris clementia multiplices germinum foetus mundum parturire compellat, mox aestivum cauma segetes torreat, postremo pluvialis autumnus et palmitibus uvas et arboribus quoque turgentia poma decerpat. Sed nec ipsos quoque proventus arborum vel agrorum omnipotens conditor in unam quodammodo congeriem coacervat, sed diversa diversis temporibus vel agenda vel edenda dispensat. Nam si eodem tempore cuncta ad vescendum poma concurrerent, et fastidium congesta vescentibus gignerent, et simul consumpta de copia inopiam generarent. Sed nunc ita diversis sunt variata temporibus, ut dum illa

comeduntur, haec maturescant, et dum alia consumpta pertranseunt, alia mox maturata succedant. Fruges quoque si colligendae simul ingruerent, laboribus non ferendis agricolas praegravarent, sed dum variis temporum dispensantur articulis, et proventus copia non minuitur, et labor hominum levigatur. Nam quod segetum alia primitiva, alia sint serotina, etiam Moyses perhibet Pharaoni. Postquam enim grando percussit Aegyptum: *Linum*, inquit, *et ordeum laesum est, eo quod ordeum esset virens et linum iam folliculos germinaret, triticum autem et far non sunt laesa, quia serotina erant.* De primitivis etiam pomis paulo post dicit: *Devorata est igitur herba terrae et quicquid pomorum in arboribus fuit, quae grando dimiserat.* Cum igitur soli homini maria simul et flumina, paludes et stagna cum innumeris piscium compellantur servire generibus, aer cum avibus simul et[Page 195]

imbribus, terra cum pecoribus cunctisque germinibus, haec tamen interim velut parva postponimus, maiora perpendamus. Omittamus igitur, quod huius mundi conditio tanta moderationis arte disponitur, ut aer et ignis, duo videlicet masculini generis elementa praesideant, alia vero duo, quae feminini sunt generis, aqua simul et terra subsidant, et hoc quasi bino coniugio procreatur quicquid apud nos ex qualibet originali materia prodire conspicitur. Taceamus etiam, quod tota caeli machina usibus hominum ita mirabiliter serviat, ut contra septem planetarum globos perpetuo rotatu circumacta confligat, quatinus dum illae petunt ortum, ista vergat iugiter ad occasum. Illas tamen secum vi suae magnitudinis attrahat, easque suos circulos per zodiacum spacio temporis, quod cuique praefigitur, explere compellat. In hoc videlicet universalis mundi certamine non parvum spiritalis figurae mysterium deprehenditur, si quae sit in homine, minori videlicet mundo, concertatio perpendatur. Quid enim spera caeli, quae planetas includit, nisi corpus designat humanum, quod[Page 196]

rationalem animam contegit? Quae videlicet anima quasi septenario planetarum numero continetur, dum totidem sancti Spiritus donis imbuitur. Et quid est, quod spera labitur ad occasum, econtra planetae concorditer enituntur ad ortum, nisi hoc quod apostolus dicit, quia *caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem*? Nunquid non quasi speram contra planetas pugnare conqueritur, cum de carnis et animae suae controversia lamentatur dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*? Et tanquam spera post se planetas trahat, protinus addit: *Et captivum me ducentem in lege peccati, quae est in membris meis*? Planetae igitur septem enituntur ad ortum, cum anima rationalis instinctu sancti Spiritus incitata redire conatur ad Deum, quem rerum omnium constat esse principium. Spera vero prolabitur ad occasum, cum caro neglectis superioribus gravatur in ima vitiorum. Unde scriptum est: *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Sed haec nos diutius prosequi, epistolaris brevitatis non permittit. Quid dicam, quod eadem caelestis sperae machina sic se in semetipsam semper et non in exteriora devolvit, ut in unius emisperii sui revolutione diem, in revolutione vero alterius expleat noctem? Et hoc modo dum una revolutio totius sperae caelestis absolvitur, viginti quattuor horarum numerus impletur, quibus videlicet unus dies cum sua nocte perficitur. Hoc itaque modo dum caelum militat homini, et dies solis radiis illustratur, et nox[Page 197]

lunae stellarumque micantium varietate depingitur. Sed haec quia corporaliter aspiciuntur, omittimus, ad maiora nunc et invisibilia veniamus. Porro autem qui divinarum scripturarum vacat eloquiis, non ignorat, quia per hunc mundum caelestium virtutum cotidie multitudo discurrit, quae nobis auxilii manus in certamine porrigit. De quibus per Danihelem dicitur: *Milia milium ministrabant ei, et decies centena milia adsistebant ei.* Ad hoc enim Deo ministrant, ut nos ab iniquorum spirituum impugnationibus protegant. Unde et Paulus ait: *Sunt amministratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* Neque enim versutiae tam callidi, tam exercitati hostis posset fragilitas humana resistere, nisi eos a temptationibus electorum virtus angelica propulsaret. Unde unicuique nostrum a die baptismatis usque ad obitum delegatus est angelus, qui et viriliter decertantem a temptatione custodiat, et auxilium praebere in bonis operibus non desistat. Daremus exempla, nisi cerneremus frequentatione notissima.

Hic notandum, cum Deus homini tantam praeroget gratiam, quantam Deus ab homine patiat in iuriam, deputat Deus virtutes angelicas humanae custodiae, et infelix homo relictis mundicia et puritate virtutum squaloribus se polluit ac sordibus vitiorum. Nam cum in exhalantis ac coenosae luxuriae foetore provolvitur, cum vermescentis avariciae sordibus inquinatur, cum denique ad instar Aegyptiorum fluminum homicidalis anima in odii sanguinem vertitur, postremo cum velut in cloacam stercorem corruens

multiplicis nequitiae fecibus involuta foedatur: hunc angelus foetorem et inhonestam purulentiae nauseam invitus satis et graviter tolerat, etsi caelestis imperii lege constrictus oboedientiam non omittat. In angelorum[Page 198]

quippe conspectu nil sordidum, nil foetet obscoenum, nisi vitium et peccatum. Et sic nostri reatus exhorrent, et abhominantur illuviem, sicut homo compellitur ad exhalantis latrinae screare foetorem. Unde cotidie ante tribunal aeterni iudicis de commissi sui pravitate conqueritur, et quia gravem ferat iniuriam, illius obscoena dinumerans profitetur. Nam si rex potens cuilibet de suis principibus inpueris filii velit delegare custodiam, et ille postmodum in furorem versus insaniae salivis se fluentibus nariumque mucoribus oblinat, et vel in ignem se frenetica temeritate proiciat, vel certe in squalentis caeni volutabrum sordidae suis se more provolvat, nonne protinus ille deposcet, et reassignare depositum, et papatis abicere famulatum? Quanto magis ergo credendum est, quod angelica illa sublimitas et largitorem bonorum omnium Deum de conspicua sanctorum conversatione glorificat, et in eius conspectu perversorum hominum scelera suptiliter enumerando condempnat?

Huc accedit, quia in die iudicii eorum sunt nequitiae testes, qui si recte vixissent, eorum fierent defensores. Hoc itaque modo male agentibus vertitur in perniciem, quod recte viventibus provisum est ad salutem, quia sancti angeli, qui deputati sunt iustis in adiutorium, perditionis in reprobos exaggerant incrementum. Felices ergo, qui iuste vivunt, quia dum malignis spiritibus infoederabiliter obluctantur, angelicae fortitudinis auxilio muniuntur.

Adde etiam, quod et ipsi spiritus iniqui profectus nostri sunt obsequio deputati. Nam dum temptamur et non succumbimus, dum impetimur et praevalemus, dum oppugnat certe violentus hostis et non expugnat, futurae nobis retributionis pondus accumulatur, et dum laborem certaminis irrogat, victoriae nobis materiam subministrat.

Ecce dum raptim celeriterque cuncta perstringimus, usibus hominum ministrare concorditer omnia reperimus, caelum scilicet, terram pariter et infernum. Hic praesumptionis nos fortasse quis arguat, si autentica scripturae sententia non accurrat. Sed ecce Paulus Corinthiis dicit: *Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive hic mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura. Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* Sed tunc omnia sunt veraciter hominis,[Page 199]

si ipse homo sit veraciter homo. Est enim qui solo nomine sit homo, est qui reipsa et veritate sit homo.

Audi Salomonem: *Finem, inquit, loquendi omnes pariter audiamus. Deum time, et mandata eius observa; hoc est enim omnis homo.* Quis est autem finis loquendi, nisi ille, de quo dicit apostolus: *Finis enim legis ad iustitiam Christus omni credenti?* Finis quippe legis ad iustitiam Christus est, quia quicquid, sive vetus sive nova lex loquitur, ad illum sine dubitatione refertur. Ad iustitiam vero non ociose dicitur, quia divinae legis sermo iustificat et animam a sordibus mundat, sicut discipulis veritas ait: *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Deum vero timere est, cuncta, quae Deus prohibet, execrando et abhominando contempnere. Mandata illius observare est omnia, quae praecipita operibus exercere.

Ille ergo Deum timet, qui satagit cavere, quod prohibet. Ille mandata eius observat, qui studet implere, quod imperat. Deum ergo time, et mandata illius observa: hoc est enim omnis homo. Ac si perspicue dicat: Qui non studuerit cavere prohibita, qui neglexerit implere praecepta, quia ratione caret, vocabulum quidem hominis habet, sed hominis esse non habet, quia non veraciter utitur virtute nominis, quo censetur. Ille nimirum se credat veraciter hominem, qui hominum recognoscit auctorem; alioquin qui ignorat, ignorabitur. Quid autem sine his sit homo, perspicue diffinit scriptura, cum dicit: *Stelle non sunt mundae in conspectu eius,* quanto magis homo putredo et filius hominis vermis? Unde et Abraham cum ad summae collocutionis culmen attollitur, cum divinae familiaritatis gratiam peculiariter promeretur, huius humilitatis recordatione deprimitur, cum dicit: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis?* Nam et apud Grecos haec tenere consuetudo perhibetur, ut cum imperator, quis in dignitate creatur, mox ut imperialibus fuerit infulis[Page 200]

redimitus, coronae simul ac sceptri gloria decoratus, cum denique procerum vallatur obsequiis, cum excipitur modulantibus psallentium choris, quidam sibi praesto fit obviis, qui videlicet una manu vasculum plenum mortuorum ossibus ac pulveribus offerat, in alia vero stuppam lini suptiliter pexam ac pilis pensilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, et repente in ictu oculi flamma subito vorante consumitur, ut in altero debeat considerare, quod est, in altero valeat videre, quod habet. In cineribus siquidem se cinerem recognoscit, in stuppam iam colligit in die iudicii,

quam subito mundus ardebit. Quatinus dum se simul ac sua tam vana tam floccipendenda considerat, de imperialis culminis ascenso fastigio nullatenus insolescat. Et dum possessor atque possessio subiacere communi omnium casui non ambigitur, iam quasi de singulari dignitatis apice, qui ad summa provectus est, non infletur.

Pulchrum ergo mundanae conditionis ordinem homo consideret, et dum suis usibus omnia cernit attribui, non sibi sed suo referat gratias conditori. Lenocinantem mundi gloriam sub iudicii sui calcibus deprimat, virorem carnis aridum iam pulverem credat, diem suae vocationis tanquam speculum suis semper optutibus anteponat, districtum ultimae discussionis iudicium contremiscat. Quatinus dum nunc creatoris sui legibus subditur, qui inter creaturas, quae terrenae sunt, videtur insignis, in caelesti quoque gloria veraciter sit sublimis.

109. [Page 201]

Domno Alexandro beatissimo papae, Petrus peccator monachus servitatem.

Praeaecepit mihi beatitudo tua, venerabilis pater, ut numquam tibi litteras mitterem, quae leve quid et oblivione dignum ac frivolum continerent, quas scilicet mox ut lector transiliendo percurrerit, edax flamma consumit. Sed tale tibi semper aliquid sciberem, quod et ad aedificationem legentium suscipi et inter scripturas mereretur autenticas reservari. Unde Patri luminum agenda sunt gratiae, qui sacrarium tui pectoris hoc igne sui[Page 202]

amoris accendit, ut et in antiquorum patrum studiis iugiter requiescas, et insuper si qui non videntur idonei, ad scribendum eos provocare non neglegas.

A vobis itaque nuper egressus cum Florentinae urbis moenia subii, nuntius mihi mox repentinus occurrit, qui michi diem medium in tenebras vertit omniumque meorum viscerum venas amarissimae legationis felle complevit, episcopum scilicet Egubinum esse defunctum. Cuius[Page 203]

utique conversatio, si recolitur, non mediocriter aedificare poterit audientes. Valet enim et ad exprimendam recte vivendi formam, et ad adhibendam corrigendis moribus disciplinam. Nam ante fere septennium ille cum matre et duobus fratribus se paulisper aetate praecedentibus, servis dumtaxat libertate donatis, castrum suum michi inexpugnabili munitione vallatum cum omnibus, quae sui iuris erant, praediis contulit, atque ad heremum veniens habitum monasticae professionis accaecepit.

Monasterium plane in eorum possessione construximus, de cuius nunc sancto conventu regulariter victitante satis in Domino gratulamur, ubi matre et fratre, qui infirmior est, constitutis, iste Rodulfus, qui postmodum ad episcopatus culmen evectus est, et Petrus primogenitus frater heremiticam vitam tam continenter, tam districte duxerunt, ut et[Page 204]

audientibus praedicaret eos fama mirabiles et conviventibus vita monstraret insignes. Sane si de Petro vellem cuncta referre, quae suppetunt, prius scedula fortassis ista deficeret cum adhuc dicendi materia superesset. Nam ut e multis unum saltim breviter referam, dum in capitulo consideremus, aliquando de disciplinis regularibus disputantes, ille ut erat novitius, unum ex saeculari consuetudine inordinatum protulit verbum. Tunc ego velut ira permotus dura satis illum invectione corripui, postque redargutionum atque correptionum longiora flagella tamquam questione pulsato sententiam inferens per quadraginta dies illum vino abstinere praecepi, ea tamen intentione, ut tantum ad praesens illum cum caeteris ab incautis sermonibus deterrerem, postmodum vero sententiam discretiae remissionis moderamine temperarem. Sed cum me contigisset diversis intentum esse negotiis, neque hoc mihi quilibet in memoriam revocasset, elapso iam praescripto dierum circulo, tandem recordatus expavi, et quid ex iniuncta sibi paenitentia Petrus egisset attonitus inquisivi. Fratrum itaque relationibus didici paenitentiam esse peractam. Paenituit, fateor, prolatae sententiae, sed gaudens ammiratus sum tantam patientiam fratris, ut pro uno solo verbo inconsulte prolato tam longam paenitentiam pertulisset et neque per se neque per alios indulgentiam postulasset.

Nunc igitur ad episcopum, a quo coeperat, sermo recurat. Quamvis enim Petrus idem ut maior erat aetate, nichilominus etiam in ardui propositi et districtae vitae praecederet semper itinere, hic tamen ad sacerdotalis officii iura promotus, quod in heremo didicit, in aecclesia non omisit. Eisdem quippe terebat semper membra cilitis, eisdem contentus erat perexiguus admodum ac despicabilibus indumentis. Plane dum iuvenalis aetatis ingruente natura gravissimam sepe pateretur accidiam, laquearibus cellulae funiculos innectebat, sicque ulnis insertis psalmodiae studio pendulus insistebat. Numquam adipe, numquam ovis vel caseo vescebatur. In eisdem vero, quae apponebantur, eduliis continens eum frugalitas cruciabat, ut discumbens non tam reficeret quam certaret, et intestinum potius

esset gulae bellum, quod extrinsecus videbatur esse convivium. Sepe pugnavi, ut saltem in hiemalis inclementia frigoris, aut papirinae sibi storiæ stramenta supponeret, aut vestitus saltem nocte dormiret. In nuda[Page 205]

ligni tabula nudus, sola contentus interula cubitabat. Aecclesiam porro deputabat hospicium, solitudinis autem cellulam habitaculum decernebat. Inconditi siquidem mores populi et indisciplinatae cervices leve iugum Domini nequaquam sibi paciebantur imponi, sed muneribus terrenis intenti non ex ore pontificis verbum, sed tamquam de manibus praesidis commodum inhiabant. Haec enim regio quo magis invenitur aliena divitiis, eo copiosius exuberat vitiis. Ab egendo siquidem denominari videtur Egubium, velut egens bono. Ideoque me vim ingerente coactus aecclesiam, quam dimiserat, voto retinebat officio, in heremo tamen perseverantius habitabat.

Quandocumque impetrare poterat, ut huiusmodi panis in heremo fieret, edebat panem, non fratrum, non denique puerorum, sed eum qui vel ex puro fieret ordeo, vel ex cantabro potius, quod proiciendum canibus de puerorum panibus remansisset. Et licet praeter celebriores dies hoc esset cottidie pane contentus, mensuram tamen attentius aequatis lancibus appendebat. Unde mihi quandoque conquestus est, quia si sibi mensura concederet, hunc eundem panem prurienti gulae largius indulgeret. Tanta quippe iuveniculum hominem castigabat inedia, ut undecumque solatium alimenti perciperet, vacuo ventre stomachus non curaret. Aliquando vero etiam diebus dominicis pulmentum nesciens, pomis tantum et pane cum aqua vivebat. Ferreo circa pectus circulo iugiter cingebatur, quem tamen circulum sub ilia dimersum, dum coram fratribus nudaretur, diligentius occultabat. Numquam scilicet capitulo confessor intererat, in quo non acciperet disciplinam, et tunc festivius exultabat, si non ab uno tantum, sed a duobus flagellari fratribus iuberetur. Sepe paenitentiam centum suscipiebat annorum, quam scilicet per viginti dies allisione scoparum caeterisque paenitentiae remediis persolvebat. Psalterium cotidie, cum duo non posset, unum saltem non neglegebat implere. Quod nimirum, cum esset in cellula constitutus, armata scopis utraque manu totum cum disciplina continuare consueverat.[Page 206]

Porro autem cum in expeditione esset aliqua constitutus, quantalibet intempestae noctis profunditate consurgeret, nudis semper cruribus et pedibus usque dum diluesceret, psallere non cessabat. Quam videlicet consuetudinem, dum in cella consisteret, diebus ac noctibus sine cessatione servabat. Quamlibet gravis bruma rigesceret, simplicibus soccis muniebat pedes, cum tamen frater eius solis calceis contentus esset. Sepe me per clementiam Christi terribiliter adiurabat, ut si quando fortassis excederet, nequaquam me ab eius correptione subducerem, sed omnem in eo disciplinae modum, qui monachis debebatur, implerem. Ita plane et regulam monachi et auctoritatem episcopi sub alterna vicissitudine laudabiliter observabat. Oportune siquidem et inopportune verbo praedicationis instabat, et quicquid domesticis surripere valebat expensis, bene prodigus in pauperes dispergebat. Congregans annualiter synodum, nullum assuetæ illationis vel exeniorum canonem a clericis exigi mittebat, sed ne a lapsis quidem commodum aliquod praeter solam paenitentiam requirebat: Absit, inquit, ut synodum vendam; lapsos etiam potius erigam quam ex eorum cadaveribus corvino more pinguescam. Tedet ulterius scribendo procedere, et velut paternas a pictura manus dolor videtur Icareus cohibere.

His igitur et huiusmodi virtutum floribus adornatum quasi candens lilium in maturae mortis pruina decoxit, et cum vix triginta plus minus videretur annorum, ad verae lucis auctorem ex hac infelici luce migravit. *Consumatus enim in brevi*, sicut scriptura loquitur, *explevit tempora multa*. *Placita enim erat Deo anima illius*. Et iure consummatus in brevi[Page 207]

multa tempora dicitur explevisse, quia dum in eo parvo quod vixit iustitiae tramitem tenuit, quantum ad se omnia tempora in obsequium conditoris expendit. Plane quicquid illic de sancto viro Sapientia loquitur, ita huic per omnia congruit, ac si de illo specialiter diceretur: *Senectus*, inquit, *venerabilis est, non diuturna nec numero annorum computata. Cani sunt autem sensus hominis, et aetas senectutis vita immaculata, placens Deo*. Unde et sequitur: *Factus dilectus, et vivens inter peccatores translatus est. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius. Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatis*. Sed ecce dum huius epistolae gerulus, qui ad vos veniat, quaeritur et non suppetit, repente aliud, quod uberius ad aedificationem proficere valeat, si scribatur, occurrit. Et fortassis ob hoc nuntius mihi superna dispositione subtrahitur, ut interim vacante me stilus ad aliud transferatur. Vir itaque Dei Dominicus, pater et dominus meus, ante annum defunctus est, cuius vita si scribitur, vereor, ne fortassis a quibusdam fratribus

incredibilis iudicetur. Sed absit a me mendatium scribere. Nam qui veritatem pro viribus veraciter colo, commentum fallaciae non admitto. Neque enim illud nos latet apostoli, qui cum praemisisset: *Si Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra*, praesto subiunxit: *Invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si*[Page 208]

mortui non resurgunt. In quibus apostolicae sententiae verbis, ut non diutius immoremur, in promptu lector intellegit, quoniam qui vel Deum, vel Dei servum mirabile quid fecisse confingit, non modo fabricati praeconii praemium non meretur, verum etiam adversus eum, quem laudaverat, falsum testimonium protulisse convincitur.

Dominicus itaque cum esset in saeculo clericus, quia tunc symoniaca vigeat heresis, quae et nunc utinam prorsus esset extincta, ut presbyter fieret, a parentibus eius data est episcopo hircinae pellis aluta. Sed quia sicut ait apostolus: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, haec una beati viri culpa multorum post bonorum probatur extitisse materia. Nam hoc pavore perterritus contempsit saeculum, induit monachum, arduumque mox heremiticae vitae tamquam bellator intrepidus arripuit institutum. Sed quia male promotus est, donec advixit sacrosancti altaris usurpare ministerium non praesumpsit. Virgo usque ad obitum fuit, vitam heremiticam non omisit, ubi nimirum sub magisterio sancti viri Iohannis, qui dicebatur de monte Feretri, per plurimos vixit annos. In illa igitur heremo, quae scilicet erat in regione, quae dicitur Luceoli, constituta, decem et octo videbantur cellulae ad habitandum fratribus deputatae, ubi nimirum sub hac regula vivebatur, ut numquam vinum biberent, numquam adipe alimenta condirent. Unum in dominica die sed et quinta feria pulmentum sumerent, quinque per ebdomadam diebus in pane et aqua ieiunium celebrarent, solis autem orationibus vacantes vel manuum operibus insistentes, non agriculturam exercebant, non praedia, vel aliquam substantiam, praeter unum sagmarium possidebant. Cum quo scilicet[Page 209]

asello vel equo unus erat minister, qui vel ad acquirendas, vel ad terendas fruges indeficiens discurrebat, solusque eos in cunctis necessitatibus sustentabat, Iohannes scilicet, qui postmodum loci abbas factus, sub honesta rexit amministrazione conventum. Tenebant autem per totam ebdomadam districta censura silentium, quod utique dominica die post vespere cibumque solventes habebant loquendi invicem usque ad completionis officium libertatem. Nudis praeterea pedibus et cruribus iugiter in cellulis morabantur. Dixit autem mihi quia, cum cohabitaret Ansoni, religioso videlicet viro, quem et ipse vidi, cotidie per omnes horas canonicas disciplinam sibimet invicem scoparum ictibus ingerebant. Qui videlicet Anso sibi aliquando conquestus est, quod novem diarias panis pensas in ventre simul haberet. Tanta quippe macerabantur inedia, ut aridus panis constiparetur in ilibus ac digeri difficile potuisset.

Illic etiam quidam frater erat, qui sepe vagabundus egredi de cella temptaverat, quem Iohannes prior heremi, prout dignum erat, prius austere corripuit, deinde in sua praesentia vapulare praecaepit. Cumque iubente magistro se coepisset induere, superbe locutus est. Quem rursus magister exui, rursus praecipit verberari. Sed adhuc etiam se vestire incipiens, superbum quid effluere non cessavit. Sic tertio, sic quarto, et si rite teneo, usque sexies verberatus est nec emendatus. Exutus enim et reindutus humilia respondere non potuit. Septima vero vice flagellatus cum se coepisset induere, clara coepit voce clamare dicens: Ecce diabolus abiit, ecce nequissimus mei cordis habitator aufugit, meque nexibus quibus adstringebar effractis liberum dereliquit. Iamiam domino et magistro meo libenter obtempero eiusque me subdendum legibus per omnia repromitto. Hoc modo frater ille ad humilitatis custodiam rediit, et in cellula iugiter perseverans de caetero inreprehensibiliter vixit.

Longe vero post magistro praebente consensum, dignatus est vir sanctus mihi misero, et quem ipse suscipere dignaretur, indigno, mira se prorsus humilitate committere, et sicut abbati monachum subiugare. Cui nimirum praestitit, non accaepit. Et quem susceperam velut in subiectione clientem, gaudeo me in scola Christi vere philosophum percaepisse doctorem. Tota quippe vita eius praedicatio et aedificatio, doctrina erat et disciplina. Sed quia nos nonnulla huius sancti viri dicta vel facta per diversa[Page 210]

dictatus nostri iam opuscula sparsimus, non videtur absurdum, si eadem hic, quae tamen prae manibus habentur, eo ipso stilo, quo scripta sunt, apponamus. Sane facilius est exitus ex dolatis lignis domo construere, quam dolando simul et construendo laboris exercitium geminare. Nam et de templo Salomonis scriptum est: *Domus autem, cum aedificaretur lapidibus, de dolatis atque perfectis aedificata est, et malleus et securis et omne ferramentum non sunt audita in domo, cum aedificaretur*. Habemus et nos iuxta nostrae manus imperitiam politos lapides, quos utique sufficit

nobis, ut in structura dumtaxat, ita ut inventi sunt, simpliciter ordinemus.

In epistola itaque ad domnum Teuzonem inclusum missa hoc me scripsisse reperio: Sed cur ego sanctos commemorando viros diversa passim loca perlustro, quandoquidem intra limen et prae manibus teneo, ad cuius digne efferenda praeconia impar viribus non assurgo? Certe cellulis altrinsecus constitutis, solo basilicae mediantis interstitio, ego illeque dividimur, cuius si virtutibus enumerandis invigilo, ante dies elabitur quam scribendi materia deficere posse videatur. Dominicum dico doctorem videlicet et dominum meum, cuius quidem lingua rustica est, sed vita artificiosa satis et lepida, quae sane vita satis utilius ad aedificationem vivis operibus praedicat, quam sterilis quorundam lingua, quae accurata faleratae urbanitatis verba inaniter trutinat. Longo iam annorum elabente curriculo ferrea ad carnem lorica praecinctus infoederabilem pugnam[Page 211]

cum iniquis spiritibus conserit, semperque paratus ad proelium non solum corde sed et corpore praemunito adversus hostiles acies fervidus bellator incedit. Hanc autem continuae vitae consuetudinem indifferenter habet, ut vix dies ulla praetereat, quin duo psalteria modulando utraque manu scopis armata nudum corpus allidat, et hoc remissiori quidem tempore. Nam quadragesimalibus circulis, sive cum paenitentiam peragendam habet - crebro enim centum annorum paenitentiam suscipit - tunc per dies singulos, dum se scoparum tusionibus afficit, ut minus tria psalteria meditando persolvit. Centum autem annorum paenitentia, sicut ipso auctore didicimus, sic expletur. Porro cum tria scoparum milia unum paenitentiae annum apud nos regulariter expleant, decem autem psalmorum modulatio, ut sepe probatum est, mille scopas admittat. Dum centum quinquaginta psalmis constare psalterium non ambigitur, quinque annorum paenitentia in unius psalterii disciplina recte supputantibus invenitur. Sed sive quinque vices ducas, sive viginti quinquies, centum fiunt. Consequitur ergo, ut qui viginti psalteria cum disciplina decantat, centum annorum paenitentiam se peregissee confidat. Quamquam et in hoc plerosque noster Dominicus superet, quia cum nonnulli unam manum in disciplinis agendis exerceant, iste ut revera Benjamin filius contra rebelles carnis illecebras utraque manu infatigabiliter pugnat. Hanc autem centum annorum paenitentiam, ut mihi ipse professus est, facile sex diebus ex more consumat. Memini quoque, quia cuiusdam quadragesimae imminetis[Page 212]

initio mille annos imponi sibi per nos ad paenitentiam petiit, quos certe omnes ferme antequam ieiunii tempus transigeretur, explevit. Et paulo post hoc persecutus sum. Nunc ad Dominicum, de quo coeperat, sermo recurat. Enimvero cum hunc iam et incurva senectus deprimat et crebris insuper sepe languoribus contabescat, mirum unde illi tantus fervor incandeat, ut in spiritalibus exercitiis se semper invictum, semper infatigabilem reddat. Nam ut ipso referente cognovi, sepe duo psalteria cum disciplinis stando continuat, ita ut neque interim sedeat, neque vel ad momentum a percussione incredibili mentis fervore quiescat. Inquirenti mihi aliquando, utrum posset cum ferreae vestis pondere aliquantisper genuum flexibus insudare, sub hac mihi dedit obscuritate responsum: Cum incolomitas mihi, inquit, votiva respondet, quandoque per omnes totius psalterii quindenos psalmos centies genua flectere consuevi. Quod quidem tunc non diligenter attendi, postmodum vero, quod dictum fuerat, mente revolvens, a depresso homine mille metaneas in uno psalterio fieri ammiratus expavi. Quadam die post vesperam cellulam meam ingressus: Magister, inquit - hoc enim indigno vocabulo me ex humilitate compellat -, hodie feci, quod hactenus me fecisse non memini, octo nempe psalteria inter diem et noctem modulatus explevi. Videbatur autem tunc totus vultus eius ita scopis attritus, ac sulcantibus quibusdam vibicibus livefactus, tamquam si pila fuerit ptisanarum more contunsus. Psalmodia sane illi idcirco tam facile provenit, quia non tam verba, ut ipse asserit, lingua perstrepende revolvit, quam sensum mentis vivacitate percurrit.

Aliquando a me remotus habitabat, cumque ad me ingressum, quibus tunc se vitae legibus ageret, inquisissem, respondit se carnaliter vivere et quintis semper feriis cum dominicis diebus a solito se abstinentiae rigore laxare. Requisitus utrum quolibet pulmento, ovis vel caseo vesceretur, negavit. Rursus si piscibus aut pomis? Pisces, ait, et poma, si qua sunt, egrotantibus praebeo, quorum non minimam multitudinem iacere in nostris partibus ingemisco. Cumque illum durus exactor in angusto concluderem[Page 213]

dicens: Unde ergo illis diebus remissius vivis, si nichil eorum comedis, quae necesse sit vel ignibus decoqui vel in arboribus inveniri, respondit: Feniculo, inquiens, cum pane libenter vescor. Mox nimirum perite cognovi, quam carnaliter homo viveret, qui suas delicias in feniculo constituisset. Habet plane uberem lacrimarum gratiam, sed alternam.

Cum enim reclusus sub districto se silentio reprimat, mox ut voluerit, affluenter plangit, at si colloquio frequentetur, fletum se amisisse conqueritur. Nam et ego illi sepe penuriam meae ariditatis impropero dicens: Heu, inquam, mi pater, istae tuae lacrimae infoecundae sunt, quae alias orando lacrimas parere nequeunt. Optarem namque, quod consequens est, nimirum ut sicut tu mihi pater es, ita nichilominus et tuae lacrimae mearum quoque lacrimarum fierent genitrices. In regula quoque heremitica hoc inseruisse me recolo. Dicam, sed quis sciat, utrum fides assertioni fidelissime praebeatur? Sed parvipendendum est, si humana temeritas arguat, quem summa veritas falsitatis excusat. Est inter nos, qui nonnumquam uno die continuato cum nocte novem psalteria meditando decurrat, et interim pene semper utraque manu scopis armata nudum corpus afficiat. Notandum autem, quia, dum haec peragere satagit, nocte vel die dormire non vacat, sed aliquando genua flectens, dum caput terrae deponit, sic nudo repente somnus obrepit, quo solo contentus est. Hic mihi aliquando fraterna familiaritate conquestus est, quia cum novem sic psalteria sepe modulando perficeret, ad decimum numquam potuerit pervenire. In epistola quoque, quam Blancae comitissae direximus, haec nos indidisse videmus. Utinam daretur tibi nunc dominum meum videre Dominicum, qui, quod inperitae linguae conamur officio, ipse te efficaciori luculentissimae vitae doceret et informaret exemplo. Hic denique a tribus iam circiter annorum lustris lorica ferrea vestitur ad carnem, duobus

[Page 214]

autem ferreis circulis in corpore cingitur, duobus item per brachiorum artus artatur. Sed quia de illo in aliis nostris opusculis iam plura digessimus, nunc quod vix ante sex dies ad nos veniens retulit proferamus. Ait itaque: Contigit me nosse, quod scripseris novem me uno die psalteria decantasse cum corporalibus disciplinis. Quod certe cum audivi, tremefactus expavi et conscientia remordente congemui. Ve, inquam, mihi, ecce hoc de me nesciente me scriptum est, et tamen utrum a me hoc fieri potuisset, ignoro. Ergo rursus experiar, et an hoc implere potuerim, indubitanter agnoscam. Quarta igitur feria me vestibus exui, et armata scopis utraque manu totam noctem ducendo pervigilem psallere ac me verberare non destiti, donec die altero decursis duodecim ex more psalteriis de tertio decimo ad psalmum: *Beati quorum* usque reptavi. Porro quod nobis durum sepe videtur et asperum, quam ille puerile deputet ac despectum, uno doceamus exemplo. Frater quidam cum se scoparum ictibus nimis abhorreret atterere, atque ut ipse sibimet plagas inferret atque perferret, gravissimum iudicaret. Tandem tamen domni Dominici crebrius insistentis adhortationibus acquievit, ac per modulationem totius psalterii et insuper quinquaginta psalmorum sibimet disciplinam inferre propriis manibus non cessavit.

Erat autem nox illa praecedens dominicam diem et beati Michahelis festivitatem. Cumque facto mane ad praedictum senem frater ille venisset, timensque ne de indiscretionem redargueretur, quod egerat, per ordinem retulisset, hac ille voce respondit: Noli, frater, pusillanimitas esse, vel pro hac tua, quae nunc est, infirmitate diffidere. Potest enim Deus ex imis te ad altiora provehere, et tamquam lacteolae tuae conversationis infantiam ad iuvenalis roboris incrementa firmare. Et adiciens ait: Nos etiam primo pedetemptim coepimus, sensimque ad quod nos divina pietas perducere voluit, licet inbecilles ac fragiles educti sumus. Sicque factum est, ut non

[Page 215]

eum de inmoderato fervore, sicut ille timebat, argueret, sed ne desperationi succumberet, tamquam qui minimum, quid egerit, animum refoveret. Huius itaque sancti senis exemplo faciendae disciplinae mos adeo in nostris partibus inholevit, ut non modo viri sed et nobiles mulieres hoc purgatorii genus inhiante arriperent. Nam et relictis Tethbaldi, sublimis utique generis et non infimae dignitatis, mihi aliquando retulit, per praefixam huius disciplinae regulam centum annorum se paenitentiam peregissee.

In epistola etiam ad Iohannem priorem heremi, quae iuxta Suavicinum montem est constituta, cum eum eiusque subiectos ad extensionem brachiorum in orationibus exhortatorie provocarem, dixi prius de quodam ferventissimo in amore Christi fratre nostro, Adam nomine, deinde Dominicum in exemplo subieci, ita inquires: Habemus autem quandam iuveniculum fratrem, qui mihi confessus est a capite usque ad finem psalterii elevata se brachia tenere, dum psallit, ita ut laquear tabulatum cellulae manibus sepe contingat. Hac tamen discretionem servata, ut per quinquagenos psalmos ad momentum brachia remissa deponat et protinus erigat. Habemus et alterum provectionis aetatis, incurvum videlicet senem, et ut tibi secrete confitear, hic Dominicus est. Is itaque quandam scriptiunculam repperit, ubi dicebatur: Quia si quis duodecim illic notatos psalmos vitios quater, erectis in modum crucis manibus caneret, pro uno

posset anno paenitentiae regulariter compensare. Protinus ille in exercitium id, quod dicebatur, arripuit, et duodecim illos psalmos, extensis in modum crucis brachiis, sicut dictum est, viginti sex vicibus sub nullo prorsus intervallo, sed uno ductu cotidie decantabat. Scripsi super hoc et in aliis fortassis opusculis, sed quia vel ad praesens desunt, vel facile memoriae non occurrunt, iam ab eorum replicatione, quae scripta sunt, ad nova quaelibet articulus transferatur.[Page 216]

Enimvero quasi quidam divinus ignis in eius pectore iugiter estuabat, qui numquam permittebat eum a spiritalis exercitii labore quiescere. Aliquando namque cum ego perquirerem sacrosancto die pascali caeteris fratribus iuxta morem meridie quiescentibus, utrum et ipse dormisset, ait: Certe, pater, dixi in corde meo, quid mihi tam longis adhuc noctibus in die dormire? Extensis itaque in crucis effigiem brachiis psalterium coepi, quo me sic stante decurso signum protinus horae nonae personuit. Hoc itaque modo iunxit victoriam crucis cum gloria resurrectionis. Aliquando cum de cottidianis, ut mos est, invicem confabularem operibus, ait: Hac etiam nocte quid mihi contigerit, manifesto. Nam dum solutus sopore surrexi, mox brachiis in modum crucis extensis psalterium coepi, cumque psalmis omnibus et canticis, quae sequuntur, ymnisque decursis, eo loci iam essem, ut solo catholicae fidei psalmo et letaniis deberem cuncta concludere, accidit in mentem, ut interim ista dimitterem, ac pro defunctis psalterium decantarem. Igitur brachia non deponens ad defunctorum psalterium transii, quod iuxta morem per quinquagenos psalmos trifaria lectionum interpolatione distinxi. Quo sic expleto ad id protinus, quod omiseram, redii, atque hoc, quod de primo psalterio reliquum erat, explevi. Cumque de tertio consequenter aggrediendo psalterio cogitarem, benefactum, ut ita dixerim, repente signum nocturnae sinaxis insonuit, quod me depositis ulnis officium cum fratribus celebrare coegit, et certe tunc nescio, quo anni tempore noctes breviores erant. Aliquantis porro ante obitum annis quasi novum supplicii genus inveniens, virgarum scopas in corrigiarum scuticas vertit, semelque gustato, quia duriores sunt, in his verberandi se consuetudinem posuit. Hoc flagellum, si quando egrederetur ad saeculum, portabat in sinu, ut ubicumque eum iacere contingeret, a verberibus non vacaret. Aliquando vero cum loci occasio non praeberet, ut totum se posset exuere, per crura saltim et femora, per caput atque cervicem sese non cessabat affligere. Circulis quoque[Page 217]

ferreis quatuor, quia sibimet prae longa consuetudine quasi iam viluerant, quattuor item superaddidit, ut duobus in coxis, duobus consequenter in cruribus stringeretur. Enimvero loricas, quibus utebatur tamquam cilicia vel lanea quaelibet indumenta, post menses sive post spacium prolixius abluabat, ut rubiginem deponerent et aridis ingerendam membris uredinem non haberent. Porro autem cum omnes, qui in cellulis habitamus, hoc elaboremus, ut pro muniendis a frigore pedibus vestimenta usque ad imum defluant pavementum, hoc etiam nobis in eo intolerabile videbatur, quia cum in heremo semper et ocreas nesciret et calceos, vestes tamen eius ad tibias vix medias descendebant. Nudatus autem ad suscipiendam in capitulo disciplinam, quod scilicet omittere numquam volebat, exesis ieiunio membris et hamatae loricae mole detritis, ethiopicam contraxisse nigredinem videbatur. Vestimenta vero lurida et cariosa, ut ita dixerim, videbantur vetustate consumpta. Hoc mihi sepe dicebat: In hoc psalmodia provenit cito psallenti, si cor ad verba teneat, si quod lingua loquitur, mens vivaciter comprehendat, alioquin si cor vagatur, psalmorum cursus ad finem lingua nunc fallente nunc tepescente tarde perducitur. Aiebat etiam, quia somnum somnus adescat, et vigiliae vigilias pariunt. Nam corpus humanum, in quo paulatim prius enutritur, in hoc per incrementa postmodum roboratur.

Sed hic me quispiam fortasse redarguat, qui videlicet non tam quem vivendi ordinem vir sanctus habuerit, sed quibus miraculis in hac vita claruerit, audire festinat. Cui me breviter hoc respondere sufficiat, quoniam et Maria et Iohannes baptista miraculum fecisse non legitur, cum tamen eorum vita non qualibet scriptura sed evangelio testante narretur, quamquam Maria in solo partu, quem edidit, omnium proculdubio sanctorum virtutes ac signa praecellit. Hoc etiam inferam, quia uberiores fructum praebet audientibus sanctorum virorum mirabilis vita quam ostensa miracula. Illa siquidem exigit imitationem, ista solam ingerunt ammirationem. Miracula docent, quomodo illi sancti fuerunt, vita vero insinuat qualiter et nunc homines fieri valeant sancti. Praeterea qui miraculum[Page 218]

quaeris, nonne tibi videtur esse mirabile, hominem fragili adhuc carne circumdatum, ut ita loquar, angelitus vivere, adeo ut inter quamplurima hominum milia vix unum eius similem valeas reperire? Et certe quam plures hodieque sunt inferioris vitae per quos Deus omnipotens dignatur virtutes ostendere.

Iesu teste, non mentior, quia necdum tres menses elapsi sunt, ex quo ad me in Gamugni videlicet heremo diversantem duo adulescentes monachi venerunt, quorum alter de Spoletina monarchia, alter vero de Venetiae partibus, Polensi videlicet urbe, oriundos se esse dixerunt. Sed Veneta, vocabulo Michahel, sicut nobis in confessione perhibuit, in ipso suae conversionis initio circulo se ferreo sub hac desiderii sui pactione constrinxit, rogans Dei omnipotentis obnixae clementiam, ut cum locum saluti suae congruum reperiret, confestim ille circulus frangeretur. Porro autem ipso die, quo heremum novus hospes ingressus est, vix post trium horarum spatium, dum in beati Benedicti regula, sicut est idiota, utcumque sillabatim

[Page 219]

legeret, repente compunctionis eum spiritus in lacrimas solvit, eodemque momento circulus ille fractus apparuit. Quod miraculum, quoniam alibi iam nos descripsisse meminimus, celeriter transcurrentes, sequens aliud, quod necdum litteris insertum est, enucleatius digeramus. Paulo post namque Ravennam urbem me iubente perrexit, ut reculas suas atque sarcinulas, quas ibi de navi prodiens reliquerat, exportaret. Illic itaque apud fabriles officinas nova ferreorum nexuum argumenta confinxit, multisque se vinculis per diversa membra ipse sibimet iudex et reus violenter artavit. Nam duo dependebant vincula cervicetenus per humeros altrinsecus, hinc ad sexum, illinc usque ad femur, duos vero in coxalibus circulos, duos suscaepit in ulnis. Undique igitur tam multiplici constrictione vallatus ad nos rediit, secreta, quod circa se factum erat, ostendit, neve quod fecerat immutarem, vix tandem voti compos optinuit. Sed cum haec illum ultra vires tormenta gravarent, et ex atritis carnibus iamiam fetor erumperet, insuper accessit, quod cor fratris gloriam respicientis acrius perturbavit. Coepit enim huius mysterii fama prorumpere, et prius per fratrum, deinde per ora supervenientium quorumlibet volitare. Rogavit itaque omnipotentis Dei misericordiam, ut quid sibi super hoc cepto placeret, per suae virtutis inditium evidenter ostenderet. Interim vero dum huiusmodi precibus frequenter insisteret, bis per somnium confortatus audivit, quia ferramenta illa iam essent divinitus resoluta. Porro autem in festivitate beatorum apostolorum Symonis et Iudae, quam nuperrime celebravimus, dum nocturno cum fratribus interesset officio, repente duo illa ferramenta, quae super humeros posita utrimque inferius dependebant, ventremque cum renibus coartabant, prorsus effracta sunt, et unum in duas, alterum in tres divisum est partes. Caeteri vero circuli non quidem per partes abrupti, sed ita laxati sunt, et quadam facti sunt mollita lenitate flexibiles, ut quodammodo non tam ferrei quam vittei viderentur, adeo

[Page 220]

[Page 221]

[Page 222]

accidisse, et quia sub se eam sanus tenere consueverat, super quam videcet et in infirmitate iacebat.

Somniaverat autem quidam frater de me, quod oculorum lumen amiseram. Quod dum ego Hildeprando venerabili Romanae aecclesiae archidiacono in Lateranensi palatio retulissem: Nequaquam, inquit, ut times, hoc tibi propinqua est mortis inditium, sed familiaris tibi aliquis extinguetur, qui tibi et carus sit, sicut oculus et lumen tuum, ac splendor in bonis operibus videatur. Et, o verum, sed amarius omni felle praesagium! Tertio die postquam Romanis moenibus sum egressus, ecce mihi relatio crudelis occurrit, quae mihi nil minus opinanti caecatum me remansisse perhibuit, dominum scilicet et illuminatorem meum Dominicum ex hoc saeculo nuper egressum. Illic mihi liquido patuit, dum ille petiit lucis auctorem, in tenebrarum me remansisse caligine. Fratres autem corpus eius, ne a vicinis monachis eorum raperetur e manibus, in eadem qua defunctus est cellula, defossa humo celeriter obruerunt. Nos autem ipso die dominico, quo heremum ingressi sumus, sanctum corpus inde sublatum reverenter, ut dignum erat, in capitulo sepelivimus. Et cum nonus esset depositionis eius dies, praedictum corpus sanum illibatumque repperimus.

Eant nunc, qui carnis suae delectantur illecebris, medullas sorbeant voluptatum, et occisionis victimae ad aeternum nutriantur incendium, in superbiae se cornibus efferant, ventilent innocentes, ad votum molliter vivant, ut eorum viscera postmodum poenis semper ultricibus amarescant. Nunc velut infrenes equi per voluptatum suarum prata discurrant, ut post eorum manus et brachia distractionis extremae lora cohibeant. Dominicus autem noster stigmata Iesu portavit in corpore, et vexillum crucis non tantum in fronte depinxit, sed cunctis etiam undique membris impressit. Exustus et aridus ab humore calami, et iunci uberibus caelestis gratiae meruit imbris irrigari. Hic ferrea lorica praecingitur, illic niveis angelicae gloriae vestibis decoratur. Hic duricia cubilis atteritur, illic molli patriarcharum gremio confovetur. Tota haec vita facta est sibi

parasceve crucis, illic autem festivus et splendidus aeternam celebrat gloriam resurrectionis. Nunc inter ignitos supernae Hierusalem lapides emicat,[Page 223]

nunc ornatus victoriarum suarum titulis aeterna laude triumphat, atque in illa beatorum civium iucunda societate coniubilat. Obiit autem beatus Dominicus pridie idus Octobris, regnante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

110.
Domno Mainardo Arbinati venerande sanctitatis episcopo, Petrus peccator monachus salutem in Domino.[Page 224]

Qui sub estivo meridiatur umbraculo, et tunc in prelio non laborat, et tamen non incongrue de praeliis disputat. Non otiose quiescimus, si quiescendo de labore tractamus. Quo scilicet ordine vel dulcior fructus, vel feracior valeat exuberare proventus. Qui regia diversatur in curia, cunctas virium suarum dotes explorat, si quid est unde principalibus oculis placere plurimum valeat, et in quo se repperit amplius posse, ibi se satagit enixius exercere. Alius siquidem robustior est in bello, alius prudentior in consilio. Ille dum perorat causas, luculenter ac lepide concionatur in publico, iste dum hunc equare facundie urbanitate non possit, dictandi forte studio vel etiam aucupio sive certe venationis arte praecellit. Et ut ad nostra veniamus, ait Moyses filiis Israhel: *Separate apud vos primitias Domino. Omnis voluntarius et prout animi offerat eas Domino: aurum, argentum, aes, hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum et bissum, pilos caprarum et pelles arietum, ligna sethim et oleum ad luminaria concinnanda.* Que nimirum, quia omnes omnia non habebant, optulit unusquisque, quod potuit, et in ea re largior fuit, quae sibimet exuberantius habundavit, ut dum omnes offerrent, quod singuli non haberent, unum multi Domino tabernaculum fabricarent. Nos etiam, qui nunc in huius vitae deserto tabernaculum constituimus, ut ingressi terram lac et mel manantem, in illa caelesti Ierusalem templum sub veri Salomonis imperio dedicemus, quod nimirum non sit ex insensibilibus quibusque[Page 225]

metallis, sed ex lapidibus vivis, et non decusatur rutilantium nitore gemmarum, sed spiritualium radiat decore virtutum. Omnium quidem bonorum Deo largiente fieri participes possumus, omnia vero possidere aequaliter non valemus. Nam et sancti patres, qui nos ad celestia praecesserunt, licet omnium virtutum ex divina fuerint opitulatione participes, non tamen in omnibus extitisse creduntur aequales. Abraham siquidem ceteris fide simul et obedientia praefuit, Isaac nitida monogamiae castitas decoravit: Moyses, sicut ait scriptura, *vir mitissimus erat super omnes homines, qui morabantur in terra.* Heliam libertatis auctoritas reddit insignem, Finees zeli fervor et ultio iure perpetuo constituit in conspectu Domini sacerdotem, Iohannem ad recubitus dominici pectoris virginitas extulit, Petrum vero praecipuus amor in Dominum ad percipienda primi pastoris iura provexit.

Quamvis ergo unusquisque sanctus omnibus florere virtutibus necessario debeat, neque enim singula queque vere virtus est, si mixta aliis virtutibus non est, una tamen virtus cuique est prae ceteris eligenda, cui mens familiarius inherendo deserviat, atque ab eius, ut ita loquar, obsequio non recedat. In cunctis quippe virtutibus aequae nos exercere non possumus, sed dum unam artius custodimus, in hac, quod ex reliquis minus est, adimplemus, et dum hanc indesinenter amplectendo constringimus, quasi totum virtutum corpus unius membri participatione tenemus. Quam itaque virtutem tibi persuadeo peculiarius exequendam? Numquid ieiunium? Sed continuo respondebis: Si immoderatis corpus meum ieiuniis attero, imminuentibus tot causarum discursionumque laboribus mox succumbo. Si psalmodiae meditationes indixero, ab orationis, inquires, assiduitate praepedior, quoniam ad respondendum salutationibus amicorum ac miscenda colloquia cotidie coactus impellor. Si nudis te iuxta morem apostolorum pedibus hortor incedere, si duris instar Iohannis membra tua ciliciis edomare, si denique te in exilium proficisci, si carcerali custodia te iubeam penitentium more concludi, imminentem praesto[Page 226]

causaberis egritudinem, vel potius non te posse perferre tam duram corporalis incommodi gravitatem.

Qui ergo membra tui corporis adhuc times affligere, immo qui temetipsum per acrimoniam penitentiae necdum vales Deo sacrificium exhibere, ad ea, queso, quae circa te sunt, manum porrige, et quia non te, saltem quae tua sunt, impertire: carnem scilicet incisurus, satis tibi praesto, si tantum capillos attondeo; qui manus obtruncator advenerat, pium est, si unguium dumtaxat excrementa praecidat. Quantum distat inter vulnus humanae carnis et vestis, tantum inter hominem et hominis facultatem. Hoc modo Abraham pecus optulit, ut filium conservaret, mactavit arietem,

ut custodiret heredem. Hoc modo Michol posuit in lecto simulacrum, ut a paternae vesaniae gladiis defenderet virum, et ut David veraciter viveret, quasi morientem eum caprina studuit pellicula simulare: *Pellem enim pro pelle, et cuncta, que habet homo, dabit pro anima sua.* Tu quoque temetipsum propria facultate permuta, et tua fac interim sacrificium, ut ipse postmodum suscipi merearis in holocaustum. Non enim Deus sic accipit oblationem, ut despiciat offerentem, ut qui suae facultatis oblatores extiterit, secunda cum uxore Manue valeat voce cantare: *Si Dominus, inquit, nos vellet occidere, de manibus nostris holocausta et libamenta non suscepisset.* Suscipit enim Deus per manum pauperis elemosinam, eamque tibi reconditam in illa caelestis promptuarii securitate conservat. Unde Dominus in evangelio: *Thesaurizate, inquit, vobis thesauros in caelo, ubi neque erugo neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur.* Idcirco plane Deus omnipotens alios paupertate constrinxit, alios divitiarum copia dilatavit, ut et illi habeant, unde propria debeant peccata redimere, et isti unde suam valeant inopiam sustentare. Sicut scriptum est: *Redemptio animae viri, divitiae suae.* Unde et ad Nabuchodonosor ait Danihel: *Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua elemosinis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum, si forsitan ignoscat Deus delictis tuis.*[Page 227]

Qui ergo divites sunt, dispensatores potius iubentur esse, quam possessores, et non proprii iuris debent deputare, quod habent, quia non ad hoc bona transitoria perceperunt, ut deliciis affluant, vel in proprios haec usus insumant, sed ut amministrationis fungantur officio, dum in commissio permanent villicatu. Quapropter qui stipem pauperibus erogant, aliena reddunt, non sua distribuunt. Unde et Dominus elemosinam praecepturus ait: *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Non enim dicit misericordiam vestram, sed iustitiam vestram. Ille quippe facit misericordiam, qui propria tribuit, ille vero iustitiam facit, qui quod alienum est, reddit. Unde et psalmista cum praemisisset: *Dispersit, dedit pauperibus,* non ait misericordia eius, sed, *iustitia,* inquit, *eius manet in saeculum saeculi.* Cum ergo pauperibus subvenimus, aliena proculdubio reddimus, non nostra praebemus. Verumtamen apud pium iudicem misericordes esse decernimur, cum haec ipsa, quae non nostra, sed communia sunt, fideliter dispensamus, et cum iuste, quae aliena sunt, reddimus, apud eum, qui cordis intima conspicit, misericordiae praemio non caremus. At contra qui nunc pauperibus subvenire contempnunt, in tremende discussionis examine non tam accusantur avaritiae quam rapinae, nec suorum tenaces sed alienorum potius convincuntur fuisse raptores. Quibus utique summus arbiter dicturus est in iudicio: *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Esurivi enim et non dedistis mihi manducare, sitivi et non dedistis mihi bibere.* Ac si dicat: Quia noluistis ea ministrare conservis, quae pro illorum refrigerio percepistis,[Page 228]

voracis geennae vos olla deglutiat, quos per cupiditatis ardorem alienorum bonorum rapina condemnat. Et cum alienum a nobis sit, quod dispensandum in hac vita suscepimus, nostra vero sit caelestis gloria, quam speramus, competenter his illa sententia congruit, quam Dominus in evangelio dicit: *Qui in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?* Ille certe fidelis in alienis extiterat, qui de se confidenter aiebat: *Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduae consolatus sum. Oculi fui ceco et pes claudus, pater eram pauperum.* O quam fidelis in alienis extiterat, et quam firma spe de propriis confidere poterat, cum et alibi se devotando clamabat: *Si negavi, inquit, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae expectare feci; si comedi bucellam meam solus, et non comedi pupillum ex ea; quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, et de utero matris meae egressa est mecum.* Ubi adhuc apte subiungit: *Si despexi praetereuntem eo quod non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem; si non benedixerunt mihi latera eius, et de velleribus ovium mearum calefactus est.* Vide quam longus sit misericordiarum iste catalogus, ut nil prorsus omittat, quin omnium necessitatum modis occurrat, cunctis egestatum vulneribus velut medendo subveniat. Porro autem dum indigentibus in necessitate succurrimus, veritatem simul et misericordiam adimplemus. Misericordiam scilicet, dum inopibus pie compatimur, veritatem vero, id est iustitiam, dum non illis nostra, sed quae sua sunt, ministramus. Hinc est quod in Proverbiorum libro Salomon ait: *Misericordia et veritas non te deserant: circumda eas gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui, et invenies gratiam et disciplinam bonam coram Deo et hominibus.* Rursumque scriptum est: *Misericordia et veritas praeparant bona, in omni opere bono erit habundantia.* Et ne pietatis opus segnitie ignava depretiet, sed devotio celeris ac[Page 229]

prompta commendet, alibi dicit: *Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Tremit enim manus avari, cum tribuit, et sicut eger exhorrens amarescentis antidoti differt poculum, sic iste daturus aliquid differt in posterum. Ille siquidem exasperantis potus nauseat amaritudinem, iste si dederit aliquid metuit egestatem, ideoque licet vel in bibendo vel in praebendo necessitatis tempus immineat, uterque tamen in posterum, quod abhorret, interiecta dilatione reservat. Plane largus et liberalis animus facit divitem, pavor atque tenacia reddit egentem. Unde scriptum est: *Substantia divitis urbs fortitudinis, pavor pauperum egestas eorum.* Pavor enim degenerem animum compellit egere, licet divitiarum copiis videatur affluere. Tu autem, dilectissime, noli fratrem tuum in praesenti necessitate despicere, si Deum tibi desideras in ultimae necessitatis articulo subvenire: *Beati siquidem misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Porro si dederis homini pecuniam tuam in fenus, centesimam recipis, si vero pauperibus secundum divina mandata centuplum consequeris, quod si hoc parum videtur, et vita tibi cumulatur aeterna. Nonne ergo melius est te recipere centuplum, quam centesima esse contentum? Noli ergo despicere proximum, si non vis Deo despicibilis apparere. Unde et Salomon ait: *Qui despicit proximum suum, peccat, qui autem miseretur pauperi, beatus erit.* Ubi mox addidit: *Qui credit in Domino misericordiam diligit.* Plane si is, qui credit in Domino, misericordiam diligit, dicendus est ille non credere, qui convincitur misericordiam non amare. Cur autem iste non credat, alia eiusdem libri sententia declarat; ait enim: *Feneratur Deo qui miseretur pauperi, et vicissitudinem suam reddit ei.*[Page 230]

Non itaque credit in Domino, qui sua sibi timet bona committere, dum ea non vult indigentibus exhibere. Nam si in Domino veraciter crederet, fenerari sibi tamquam fideli scilicet debitori facultatis suae depositum non timeret. De cuius autem fide quis dubitat, eum proculdubio non honorat, cum scriptum sit: *Honora Dominum de tua substantia.* Et alias dicitur: *Qui calumpniatur egentem, exprobrat factori eius, honorat autem eum, qui miseretur pauperi.* Et iterum: *Facere misericordiam et iudicium magis placet Deo quam victimae.* Elemosinarius enim quisque misericordiam facit, dum indigentibus in necessitate compatitur, iudicium vero dum eis non propria sed eorum bona largitur. Sed ex his dum alienam in praesenti sustentat inopiam, aeternas sibimet in futuro divitias parat. Unde scriptum est: *Qui dat pauperi non indigebit, qui despicit deprecantem sustinebit penuriam.* Deponit enim dives, quod indigentibus tribuit, et nunc quasi mutuae pecuniae depositum credit, quod in aeterna vita multiplicatis fenoribus recipit. Et qui nunc fit per misericordiam creditor in retributione postmodum felix erit exactor. Unde scriptum est: *Pauper et creditor obviaverunt sibi, utriusque illuminator est Dominus.* Et de muliere forti, per quam vel sancta universalis aecclesia, vel unaqueque fidelis et pia intellegitur anima, in Proverbiis dicitur: *Manum suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pauperem,* ubi mox apte subiungitur: *Non timebit domui suae a frigore nivis, omnes enim domestici eius vestiti duplicibus.* Quisquis enim nunc operimento gemine caritatis induitur, tamquam duplici veste contextus nequaquam futurae nivis frigore constringetur, et quem nunc caritatis ardor inflamat, tunc penalis algorem nivis ignorat. De qua videlicet nive futuri supplicii et per beatum Iob de reprobo viro dicitur: *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius, obliviscatur eius misericordia.* Dignum quippe est, ut, qui in hac vita per ardorem concupiscentie carnalis[Page 231]

exarsit, a calore vero misericordiae frigidus et constrictus obtorpuerit, illic ad calorem nivium transeat ab aquis nivium, ut sicut hic duabus deliquit offensis, ita geminis crucietur in geenna suppliciis, et illic eius versa vice misericordia obliviscatur, qui nequaquam hic misericordiae memor extitisse convincitur. Praemitte ergo tibi, frater, opes tuas, unde postmodum vivas, praecedant te facultates tuae, quas in illa semper immortalitate possideas. Memento quod scriptum est: *Dives cum dormierit, nichil secum auferet; aperit oculos suos, et nichil inveniet; apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimit eum tempestas.* Placeat ergo tibi consilium, quod per Salomonem datur: *Mitte, inquit, panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora recipies illum; da partem septem necnon et octo, quia ignoras quid mali futurum sit super terram.* Et iterum: *Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua.* Legitur in Genesi, quia sevit Isaac in Gerara, et invenit in ipso anno centuplum. Sed quam felicius seminat, qui dum subsidia indigentibus subministrat, pro avena triticum, pro pugillo chorum, pro grano metit acervum. Terrenis plane caelestia, transitoriis mercatur aeterna. Dicit scriptura: *Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato,* quis enim gloriabitur castum se habere cor? Sed elemosinis sollerter insiste, et mundum te ex divina pietate confide. Unde salvator:

Quod superest, inquit, date elemosinam, et ecce omnia munda sunt vobis. Sicut enim ardor ignium metalli cuiuscumque rubiginem, sic elemosina consuevit animae purgare squalorem. Unde et vir sapiens: *Ignem, ait, ardentem extinguit aqua, et elemosina resistit peccatis*, ubi praesto subiungit: *Et Deus prospector est eius, qui reddet gratiam, meminit in posterum, et in tempore casus sui inveniet firmamentum.* Deinde subicit: *Fili, elemosinam pauperis ne fraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere.* Et rursus: *Animam esurientem ne despexeris, et non exasperes pauperem inopia*[Page 232]

sua. Cor inopis ne affligeris, et non protrahas datum angustianti. Et multa alia, quae vir iste propheticus de praeroganda pauperibus pietate contexit, et evangelio necdum illucescente tamquam sacerdos in aecclesia prolixo sermonis seriem protrahit. Que nos hic omnia simul exaggeranda non ducimus, ne fastidium legentibus generemus. Sed cum per omnes sacri eloquii paginas elemosina praedicetur, et misericordia ceteris virtutibus antecellat ac palmam inter opera pietatis optineat, illa tamen misericordia supereminet, quae de copia nuper ad inopiam devolutis auxilium praebet. Sunt namque nonnulli, quos honestioris quidem generis ordo nobilitat, sed indigentia rei familiaris angustat. Plerique etiam equestris prosapiae titulis adornantur, sed domesticae necessitatis inopia deprimuntur, exigente generis dignitate compelluntur spectabilium interesse colloquiis, consessu quidem pariles, longe facultatibus inaequales. Sed licet eos domesticae paupertatis sollicitudo discruciet, etiam si cogente necessitate ad extrema perveniant, alimenta petere mendicantes ignorant. Eligunt enim potius mori, quam publice mendicare, confunduntur agnosci, verentur inopiam confiteri, et cum alii suam praedicent egestatem, immo nonnumquam modum exaggerando paupertatis excedant, ut uberioris stipem consolationis accipiant, isti quod patiuntur, occultando dissimulant, ne turpiter in oculos hominum signum aliquod suae paupertatis erumpat. Horum igitur indigentia potius valet intellegi quam videri, magis quibusdam signis erumpentibus conici, quam manifestis possit indiciiis deprehendi. De quibus utique non manifeste sed occulte pauperibus quanta sit retributio propheta designat, cum ait: *Beatus, qui intellegit super egenum et pauperem.* Super pauperes quippe pannosos et bulgiolos perasque gestantes intellectu non indigemus, quos utique manifesta visione conspiciamus; super illos autem pauperes debemus intrinsecus intellegere,[Page 233]

quorum in superficie non possumus miseriam pervidere. *Beatus, enim, qui intellegit super egenum et pauperem.* Et quare beatus? *In die, inquit, mala liberabit eum Dominus.* Felix ista promissio, ut postmodum in divino liberetur examine, qui nunc subvenit indigentibus in merore; tunc a miseria calamitatis eripitur, qui modo miseriam patientibus miseretur. Sed audiamus adhuc, quid psalmista prosequitur: *Dominus, ait, conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum et emundet in terra animam eius et non tradat eum in manus inimici eius: Dominus opem ferat illi.* O quam gloriose mercatur, qui pro misericordia, quam huiusmodi pauperibus exhibet, totius Christianitatis orationem continuam promeretur. Omnis enim universalis ecclesia toto terrarum orbe diffusa pro illo Deum cotidie supplicat, quae videlicet hunc psalmum cotidiana iugiter devotione frequentat. Adde, quod haec oratio numquam in divinae clementiae valet devenire contemptum, quae videlicet a Spiritu sancto facta est, qui est ipsa remissio peccatorum. Quo enim pacto orationem a semetipso compositam non admittat? Quomodo quod orare docuit, non exaudiat? Beatus ergo, et vere beatus, qui intellegit super egenum et pauperem. Unde Moyses immo Dominus per Moysen: *Si unus, ait, de fratribus tuis, qui moratur intra portas civitatis tuae, in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi et dabis mutuuum, quo eum indigere perspexeris.* Et alibi: *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuae, iccirco praecipio tibi, ut aperiās manum fratri tuo egendo et pauperi, qui tecum versatur in terra.* Scit enim omnipotens Deus, quoniam humana fragilitas pro sola sua iustitia numquam pervenire possit ad vitam, sed semper indigere misericordia,[Page 234]

atque ideo per omnes sacrarum paginas scripturarum elemosinam laudat, misericordiam praedicat, viscera pietatis exhibenda pauperibus indesinenter inculcat, ut dum homo homini miseretur, suis etiam meritis a Deo misericordiam consequatur, et dum sustentat propriae naturae consortium, sustentantem se habere mereatur auctorem, et quod exhibet proximo, ipse quoque consequatur a Deo. Sicut enim conditor hominum et omnes electos ad regnum ab ipsa mundi praedestinavit origine, et tamen eos pro ipsius acquisitione regni praecipit infatigabiliter desudare, ut quod gratis a creatore conceditur, suis homo laboribus assequatur, ita necesse est, ut qui per misericordiam a pio sumus auctore salvandi, ipsi

quoque piae humanitatis impendium non neglegamus fratribus impertiri. Unde Tobias ad filium: *Ex substantia, inquit, tua fac elemosinam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini.* Ubi etiam discretionis modum ponit et autenticam proculdubio regulam in qualibet possessionis atque substantiae quantitate praefigit. Ait enim: *Quomodo potueris, ita esto misericors; si multum tibi fuerit, habundanter tribue; si exiguum, etiam exiguum libenter impertire stude.*

Cur autem hoc facere debeat, aperit cum subiungit: *Premium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam elemosina ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras; fiducia magna erit coram summo Deo elemosina omnibus facientibus eam.* Enimvero ut huius rei summam brevi complectar eloquio, numquam Deo carus erit, qui vel effectum vel affectum elemosinae non habuerit, scilicet ut, qui non habet rem, habeat voluntatem, et dum domesticae facultatis affluentia non exuberat, liberalis animi divitias non amittat. Nam qui non habet cibum, habet forsitan tectum. Non valet esurientem alimento reficere, valet saltem lassescentem hospitalis humanitatis officio recreare, memorans semper illud apostolicum: *Caritas fraternitatis*[Page 235]

maneant in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci; per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis. Nonnulli sane dum pauperibus Christi ianuam cum visceribus claudunt, furandi crimen obiciunt, et dum eis hospitalitatis humanitatem per avaritiam subtrahunt, clepten suspicari iacturamque rebus domesticis se formidare confingunt, modo scilicet obesam faciem, modo ora rubentia subsannantes opponunt, et torosa brachia robustosque lacertos agriculturae fossionibus idoneos criminantur, Deum, qui talibus solaciantur, offendere, qui nimirum possent et alios sui laboris exercitio sustentare. Quibus profecto valde formidandum est, quod in Deuteronomio per Moysen Israelitico populo dictum est: *Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in aeternum, quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via, quando egressi estis de Egypto.* Nam si gentes illae legem utique non habentes iccirco ab aecclesia Dei inrevocabiliter excluduntur, quoniam inimicis etiam suis per humanitatis officium occurrere neglexerunt, quam terribili sententia digni sunt, qui viscera sua ab indigentibus proximis claudunt, qui caritatem fratribus non impendunt? His nimirum sunt ex sacrosancti baptismatis fonte congeniti, cum his ex utero matris aecclesie sunt egressi, et cum quibus dominici corporis et sanguinis mensa participant, his cibum, qui in secessum digerendus est, negant.

Et qua conscientia nos ab elemosinarum erogatione torpemus, qui videlicet in aecclesiastica pace quiescimus, cum et sancti apostoli, qui adversus totum mundum fuerant velut in bella congressi, in huius gratiae studio legantur extitisse solliciti? Nam si liceret aliis, illi potuissent non inconvenienter ab hac sollicitudine ferari qui nimirum et ad spargendum novae fidei semen intenti et in tam acerrimo contra mundi perfidiam[Page 236]

laborabant certamine constituti. Sed nullus persecutionis labor ab exhibenda fratribus humanitate compescere, nulla praedicationis instantia potuit eos ab impendenda pauperibus misericordia cohibere. Unde Paulus ad Galathas: *Petrus, inquit, et Iacobus et Iohannes, qui videbantur columnae esse, dexteris dederunt mihi et Barnabae societatis, ut nos evangelizaremus in gentibus, ipsi autem in circumcisione, tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.* Ad Corinthios quoque dicit: *De collectis autem, quae fiunt in sanctos, sicut ordinavi aecclesiis Galatiae, ita et vos facite. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se ponat, recondens, quod ei bene placuerit. Cum autem praesens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam istam in Ierusalem.* Tantaque fuerat erga pauperes in apostolis liberalitas, ut in eorum Actibus legatur: *Quia frangebant circa domos panes, et sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis collaudantes Dominum.* Circa domos, inquit, non intra domos, quorum scilicet vestigia non sequuntur, qui pransuri pessulos ac repagula foribus clausis obiciunt, vectes seris innectunt, sicque se contra pauperes tamquam adversus circumfusas hostium acies in obsidione praemuniunt. Gerardus certe de Farvaldo ex Ravennae urbis primoribus fuit,[Page 237]

quem grandeve iam et persenilis aetatis olim puerulus vidi, de quo nimirum referri frequenter audivi. Quia cum aliquando populus inopia laboraret, adeo ut nonnullos etiam valida fames extingueret, ille cum successura sibi nepotum quoque iam soboles non deesset, accisis frugibus etiam praedia nonnulla distraxit, et alimenta, que potuit, indigentibus erogavit. Ipse quoque tunc patentibus foribus pauperum vallatus agmine comedebat, cibusque consumptis adhuc esuriens, cum vel sibi vel illis quid

adderet, non haberet, eorum compassione lacrimans flebat. Cuius hodieque progenies divitiis floret, et plura quam avita fuerint patrimonia possidet.

Vualdericus praeterea qui, dum adversus hereticos dimicaret, insignis effectus est martyr, sicut Andreas venerabilis Spoletanae aecclesie nobis episcopus retulit, dum aliquando domum matris inviseret, pauperculum quemdam pro foribus repperit, qui se conquerebatur herbarum fasciculum collegisse, sed sal unde pulmentum illud condiret, ab eadem matrona percipere nullatenus potuisse. Cumque vir sanctus maternum ingressus hospitium aliquantulum salis in vasculum repperisset, vehementer iratus vas cum sale corripuit, et per plateam ad matris iniuriam sparsit dicens illud non debere comedi prorsus a Christiano, quod per avaritiam negatum est Christo. Sed paulo post idem vas, quod reposuerat vacuum, non sine stupore miraculi sale repertum est plenum.[Page 238]

Mainfredus quoque marchio, qui in ultimis Liguria principatus est finibus, ferventissimo cum uxore sua studio in sustentatione pauperum claruit. De quo nimirum, ut cetera taceam, illud unum celebri solet redolere memoria, quoniam in ipso sacrosanctae resurrectionis die cum domus eius auleis ac blathinis ornatibus tamquam regale palatium resplenderet, copiosi sumptus affluerent, eumque non modica candidatorum turba clientium constiparet, instrui magnifice convivium fecit, et ordinatis per omnes mensas diligenti cura pauperibus ipse cum suis servis dapifer ministravit. Quibus sufficienter impletis ipse cum suis, quod cibi residuum fuerat, quasi privatus accepit, ut paschalis illa solempnitas in pauperibus enitesceret, patremfamilias vero domus privata refectio sustentaret. De quo etiam vir Dei, dominus meus Leo venerabilis heremita qui per continuum iam fere vicennium in cellula reclusus advivit, hoc insigne perhibuit, quia cum in praefati marchionis heremo ipse cum nonnullis fratribus habitaret, hanc sibimet legem uxor eius indixerat ut quodcumque sibi necessarium heremitarum nuntius peteret, ipsa protinus aucto fenore geminaret, videlicet cum iste quinque fortassis exigeret solidos, illa decem traderet, cum iste decem, illa viginti continuo numeraret.[Page 239]

Sed quoniam oblitus sum, dubito certe, an hoc ipsum et alibi forte conscripserim. Verumtamen quod edificationis est, melius est relationibus iterari, quam per silentium oblivione deleri. Cum itaque tam largus ad erogandas indigentibus stipes extiterit, cum sex sive septem, si rite teneo, non minima monasteria in proprii iuris possessione condiderit, praediis et ornamentis munifica liberalitate ditaverit, numquid propterea sibi progenies egena succedit? Absit. Videmus enim nepotes eius mirande scilicet indolis pueros maximam partem etiam regni Burgundiae possidere, quorum insuper soror imperatori nostro sponsali cognoscitur iure dotata. Cur ergo timemus Deo redhibere, quod contulit, quod et in hac vita nobis vel nostris heredibus restituitur, et in illa caelestis regni gloria sub fenore multiplicatae retributionis augetur? Hoc etiam nosse opere pretium deputo, quod Berardus marchio, qui horno defunctus est, sepius referebat. Aiebat enim, quia vir quidam[Page 240]

in Teutonum finibus unde videlicet ipse quoque oriundus extiterat, optimum proprii iuris praedium diversorumque proventuum copiis affluenter uberrimum possidebat. Habebat autem duodecim filios; cepit interea cogitare, quid post eius obitum fieret, si unius possessionis hereditatem inter tot divideret coheredes. Dicebat enim: Ego quidem, qui totum hoc solus habeo, sufficienter et pacifice vivo. Sed ubi tot divisores emergerint, quis eorum simultates, quis orientia inter illos livoris et odii iurgia sustinebit? Non enim illic esse poterit unitas voluntatis, ubi tam multifaria fuerit diversitas facultatis. Coloni praeterea, qui nunc uni parere domino sunt contenti, non sine gravi suae quietis iniuria tot dominorum populo sunt responsuri. Tibi ergo, Deus omnipotens, quicquid est mei iuris allodium trado, te solum heredem meae possessionis eligo, filios autem meos tibi commendo, fac eis, quod in oculis tuis beneplacitum fuerit. Et hoc dicto quantum suum sagittae protinus alligavit, eamque curvato fortiter arcu in vasti aeris superiora coniecit. Sed mox sagitta sine quanto in terram relapsa est, ut evidenti monstraretur indicio, quia donum, quod fidei optulit, clementia divina suscepit. Tunc ille de sui muneris oblatione fidentior et alacrior factus possessionem suam cuidam aecclesiae tradidit, eamque sibi perpetuo iure per stipulationes ac rata firmavit. Brevi vero tempore post haec filii eius tanta bonorum affluentium sunt abundantia praediti, tot praediorum ac censuum copia sunt magnifice dilatati, ut eorum quisque summam paternae[Page 241]

facultatis excederet eisque circumflua mundi prosperitas in omnibus arrideret. Sic sic qui investituram quanti de manu patris in caelo recepit, super filios eius imbrem suae benedictionis exuberanter influxit. Quod

igitur in terra Deo datur, in celo recipitur, et inde sperandum est praemium, quo praecessit munus oblatum. Hinc est, quod angelus Domini Cornelio dixit: *Orationes tuae et elemosinae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Domini*. O felix tale commercium, ubi homo fenerator et Deus fit omnipotens debitor, et fidenter ei possumus compensationis nostrae debita digna reposcere, si nostris eum satagimus muneribus praevenire.

Nam et tempore Gregorii papae qui Gratianus dicebatur, recolo contigisse quod narro. Sicut enim mihi Bonizo, grandevus videlicet vir, rector monasterii sancti Severi iuxta Urbem Veterem constituti, retulit, Scottigenarum rex primevo tunc adolescentiae flore pubescens, quia pater obiit, ei mox in regalis fastigii iura successit. Sed cum sollicite consideraret, quam fragile sit, quicquid in hoc saeculo tumet, quam labile, quod supereminet, quam velociter extingubile sit omne, quod splendet, cum coniugatus iam esset, decrevit regales infulas regni caelestis amore deponere, coronam capitis, purpuram cuculla mutare. Quid plura? Simulat orationis studium, aggreditur expeditionis Romanae procinctum. Apostolicorum itaque liminum devotione completa, ignorante clientium comitatu, monachicum habitum latenter induit, et sic a se mundum cum regno bene semetipsum furatus abiecit. Qui mox languore percussus ad extrema pervenit,[Page 242]

et usque ad obitum hoc tamquam federatae conventionis elogium inclamare non destitit: Domine, feci, quod praecepisti, adimple, quod promisisti. Quicquid ei ab aliquo diceretur, quicquid accideretur, ab hac ille velut exactione debiti non cessabat: Domine feci, quod praecepisti, adimple, quod promisisti. Nimirum in vinea constitutus reposcebat nummum, quia patrisfamilias se noverat implesse praeceptum, et licet undecima fuisset hora conductus, exigebat requiem post laborem, et expleta reposcebat operatione mercedem. Non ergo dubitemus nunc Deo, vel nos vel nostra praebere, ut ea postmodum tota valeamus auctoritate reposcere. Et dum comedimus, non compellamus egenos parcius ministrando tamquam sobrios ligurrire, dum ipsi turritae lancis edulium non gravemur absumere, nec eis sicut a quibusdam fit, coclearis est adhibenda mensura, cum nobis ollae vel cacabi vix sufficiant. Fulcrannus nempe cuisdam Gallicae regionis episcopus, ut mihi reverendus in Christo Ugo Cluniacensis abbas retulit, dum a suo requireretur oeconomus, quid sibi parari vellet, aiebat: iuxta numerum convescentium, prout tibi visum fuerit, praepara, pro me vero solo porcum optimum, pinguem nimis et grandem opipatoribus exhibe, ut ne tenuem quidem lenticulam ex eo quisquam debeat absque mea persona gustare. Discumbens itaque cum convescentibus ipse pauperibus, totam cum eis omnino victimam consumebat, nec cuiquam praeter eos vel minimam carnis officulam porrigebat.

Idem mihi sanctus abbas iterum retulit, quia vir quidam dum orationis studio diversa mundi loca percurreret, iniegit in heremum, ubi sanctus quidam frater in cellula morabatur. Qui post aliqua peregrinum subtiliter[Page 243]

inquisivit, utrum Cluniacense monasterium nosset. Cui subsequenter et hoc intulit: Quaeso te, inquit, per caritatem Dei, frater mi, ut si locum illum venerabilem te fortassis adire contigerit, denunties fratribus et abbati, quatenus ab elemosinarum studio non tepescant, sed pietatis operibus, sicut assueti sunt, perseveranti constantia vigilanter interveant. Hic enim geenna flammis vaporantibus aestuat, et hinc animae damnatorum me frequenter audiente cum magnis eiulatibus fletuumque stridoribus merguntur in tartarum, sed orationes et elemosinae praefati monasterii malignis spiritibus valenter obsistunt, et tamquam praedam ex eorum manibus multos eripiunt. Peregrinus itaque longo post tempore ad monasterium venit, et quae sibi mandata fuerant, fratribus per ordinem nuntiavit.

Illud preterea satis indignamur, quod a quibusdam fieri non ambigimus, ut ipsi videlicet innitantur excelsae mensae fastigio, pauperes vero, qui ab eis aluntur, inter canum greges in nudo resideant pavimento. Illi utantur mantelibus acu variante depictis, istis alimenta ponantur in gremiis. Gotfredus plane clarissimus dux et marchio mihi perhibuit in propriae regionis historia contineri, quoniam Karolus imperator quindecim vicibus cum rege Saxonum, qui gentilitatis adhuc detinebatur errore, bellum commisit, quindecies perdidit, tribus vero consertis postmodum proeliis Karolus superavit, eumque postremo captum victor optinuit. Aliquando sane dum Karolus idem excelsa, ut assolet, inthronizatus arce discumberet, pauperes vero, quos alebat, solotenus ignobiliter residerent, rex qui remota procul ab imperatore mensa prandebat, talia per nuntium[Page 244]

legata direxit: Dum vester, inquit, Christus sese perhibeat in pauperibus recipi, qua fronte persuadetis nostra sibi colla submitti, quem vos ita despiciatis, eique nullam honoris reverentiam exhibetis? Ad quod imperator

corde compunctus erubuit, et ex ore gentilis hominis evangelicam prodire sententiam vehementer expavit. Ait enim Dominus: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*. Laetatus ergo est rex, dum a tali correptus est, utpote qui necdum fidei rudimenta perceperat, iam fidei fructum, misericordiae scilicet opera, praedicabat. Illud praeterea summopere notandum est, quia pedes lavare pauperibus saluberrimum est. Unde Dominus ait discipulis: *Si ego Dominus et magister vester lavi vobis pedes, quanto magis vos debetis alter alterius lavare pedes?* Et ut hoc mandatum firmiori adhuc auctoritate statueret, eorumque mentibus hoc artius inculcaret, adiecit: *Exemplum enim dedi vobis, ut et vos ita faciatis*. Nam cum pauperum pedes in eius qui praecepit devotione lavantur, lavantis profecto et anima simul et corpus a peccatis abluitur. Unde et Petrus ait: *Domine, non tantum pedes meos, sed et manus et caput*. Cur itaque Petrus non alia corporis membra cum pedibus praeter manus et caput optulit, nisi quia per haec opera corporis et cogitationes mentis expressit? Caput enim pro mente, manus vero pro totius ponitur corporis actione. Porro Mainardus venerabilis Silvae Candidae episcopus mihi retulit, quia Nicolaus papa pia memoriae, qui ante triennium ex hac in Domino[Page 245]

luce migravit, numquam in toto anno praetermittebat diem, quin pedes duodecim pauperibus semper ablueret. Quod si facere per totum non occurreret diem, lucidum pietatis opus explebat in nocte. Sed quoniam de privilegio misericordiae et elemosinarum dignitate plus mihi datur videre quam dicere, in eius praeconium libet breviter exclamare: O virtus elemosinae, quae velut fluentum fontis irrigui, et peccatorum inquinamenta detergis, et estuantium vitiorum flammam extinguis! O felix elemosina, quae de geennae baratro tenebrarum filios extrahis, et adoptatos luci perpetuae regnis caelestibus introducis! Tu de manibus pauperum volas in caelum, et illic tuis amatoribus paras hospitium. Si vinum es, non coacescis, si panis, non emittis mucorem, si caro vel piscis, non verteris in putredinem, si vestis praeterea, nullam contrahis vetustatem. Recens iugiter servaris et nova, et mox ut tuus oblato obierit, ad eum ilico multiplicata reverteris. Tu de iacentibus sub criminum squalore conspicuos, tu de damnabilibus sanctos, tu facis de gentilibus Christianos. Quod nimirum Cornelius probat, cuius elemosinae ad divini conspectus culmen ascenderant. O dives elemosina, quae tuis amatoribus praebes hereditatem inmarcescibilem, et celestis curiae dignitatem! O miranda misericordiae virtus, quae peccatorum omnium rubiginem purgat, frementium vitiorum incitamenta mortificat, et splendore caelestis gratiae tenebrosas hominum mentes illustrat! Haec Deum facit hominibus debitorem, ut regnum sibi caelorum non iam quasi quod alienum est, querant, sed veluti quod sui[Page 246]

iuris est, audacter invadant. O felix misericordia, que de miseria quidem nasceris, sed veram tuis executoribus beatitudinem parat! Tu negotiatrix omni mangone prudentior, quae terrenis mercibus caelestia comparas, et transitoriis aeterna permutas. Felices nundinae tuae, in quibus datur hospitium, suscipitur habitaculum, praebetur panis exiguus, recipitur regnum, porrigitur nummus, comparatur aula caelorum. Inter ceteras ergo virtutes, venerabilis frater, quibus sanctitatis tuae non ambigimus florere prudentiam, hanc specialiter arripe, in operibus te pietatis exerce, misericordiae semper visceribus afflue, ut qui nunc Christi pauperibus misereris, a Christo postmodum misericordiam consequaris.

111. [Page 247]

Domno U<goni> reverentissimo archiepiscopo, Petrus peccator monachus servitatem. Non ignores, venerabilis pater, quoniam dum a te receptus hospicio tuis interfui, sic omnia velut in quadam animi mei tabella depinxi, ut nulla de caetero valeant oblivione deleri. Teneo scilicet claustrum post absidam aecclesiae tuo dumtaxat habitaculo dedicatum, ubi tam privatae, tam remote studio potes orationis ac lectionis insistere, ut heremitica videaris solitudine non egere. Alterum quoque claustrum, quod dextrum tenet latus aecclesiae, non omisi, ubi candidus clericorum tuorum coetus tamquam chorus nitet angelicus. Illic enim velut in caelestis Athenae[Page 248]

gymnasio sacrarum scripturarum erudiuntur eloquiis, illic verae philosophiae sollerter incubant studiis, seseque sub regularibus exercent cottidie disciplinis.

Nec illud excidit, quia praeter istas, duas alias noviter canonicas uno simul eodemque tempore construis, unam scilicet cum aecclesia sanctae Mariae Magdalенаe, alteram vero cum aecclesia, si rite teneo, sancti Laurentii. Et cum tua non sit dives aecclesia, mirum est, qualiter tam

operosis tamque magnificis sit intenta structuris et tam profusis cottidie sufficere possit inpendiis.

Illud autem, fateor, michi prae omnibus placuit, quia sepulchrum tuum mihi tunc ostendisti, ad te velut hodie suscipiendum accuratissime praeparatum, ubi tamquam vispilionum merces quini nummorum solidi per quattuor altrinsecus angulos in sudario sunt ligati, ut inter exequias funeris in ipso quoque pietatis opere sepultoribus tuis videatur remuneratio non deesse. In quo nimirum patriarchae Abrahae tenere videris exemplum, qui cum Saram uxorem suam sepelire satageret, et omnes filii Eth electa quaeque sepulchra sua sibi gratis offerrent, gratuita contempsit, ab Ephron filio Soor speluncam duplicem comparavit. Nam et in ipso quaternario numero quodammodo cerneris eius imitatus exemplum, sicut enim quadringentis siclis argenti redemit ille speluncam, sic et tu quaternis quinque solidis aliquo modo videris emere sepulturam.[Page 249]

Hic notandum, quam detestanda sit avaricia clericorum, qui de sepulturis aecclesiae commodum sperant, cum hoc etiam ignorantes Deum gentiles abhorreant. Illi respuunt pecuniam, cum offertur, isti impudenter exigunt, etiam cum negatur. Illi contempnentes Abrahae pretium dicunt: *In electis sepulcris nostris sepeli mortuum tuum, nullusque te poterit prohibere*, isti gentilium suppres aiunt: Appende pecuniam, et suscipe sepulturam. Tu autem, venerabilis pater, sapienti mihi videris usus esse consilio, cum sepulturam tibi adhuc vivens et valens fieri decrevist. Nam si quando decepatrix haec vita blanditur, si forte mens lenocinante fastigio cuiuslibet dignitatis extollitur, mox ut ad expectantem se talem domum quis oculos dirigit, pulverem se, sicut est, cineremque perpendit. Hinc est, quod per Salomonem dicitur: *Quid necesse est homini maiora se quaerere, cum ignoret, quid conducat sibi in vita sua, numerum dierum peregrinationis suae, et temporis quod velut umbra praeteriit?* Nec illices titillationum motus praevalet carnes in luxuriae fluxa resolvere, dum mens cogitur scaturientes vermes ac profluentem ex eisdem carnibus saniem cogitare. Unde et idem Salomon: *Melius est, inquit, ire ad domum luctus, quam ad domum convivii*. In illa enim finis cunctorum ammonetur hominum, et vivens cogitat, quid futurum sit. Sed hii qui radicem cordis in arenosa tenent huius saeculi dilectione plantatam, si sibi mundus aridet, si iocunditas eos suavis ac tranquilla demulcet, tamquam fel vel absinthium memoriam proculdubio mortis abhorrent. Unde vir sapiens ait: *O mors, quam amara est memoria tua*[Page 250]

homini pacem habenti in substantiis suis, viro quieto, et cui iustitiae directae sunt in omnibus, et adhuc volenti capere cibum! At si quem tediosae calamitatis infortunium praegravat, si langor assiduus vel inopia rei familiaris angustat, illi mors dulcis efficitur, atque ut volaces gressus acceleret exoratur. Unde dicit ille qui supra: *O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, et qui minoratur viribus defecta aetate*. Cum profecto finem suum homo nequaquam pro varietatibus huius vitae debeat perhorrescere vel optare, sed ad hoc tantum si vel propriae vel fraternae saluti perpenditur eadem mors vel vita prodesse. Quod in se declarat ille qui dicit: *Coartor autem e duobus: desiderium habens dissolvi et cum Christo esse multo magis melius, permanere autem in carne necessarium est propter vos*. Hinc et beatus Petrus auditoribus suis aiebat: *lustum arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitionem. Certus enim sum, quod velox est depositio tabernaculi mei*. In verbis plane suis bonus pastor ostendit, quia non sibi sed discipulis suis et vivere volebat et mori. Nam paulo post dicit: *Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis*. Placet itaque mihi sepultura tua, quam tibi velut memoriae signum ante oculos posuisti, ut dum illa conspicitur, male florentis huius vitae tibi viror arescat, ac de futuris cogitare mens in se collecta sollerter incipiat. Quo scilicet postquam homo pervenerit, illud proculdubio invenit,[Page 251]

quod mutare nullatenus possit. Unde et Salomon ammonet dicens: *Semper memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis*.

Unum praeterea torporis ac desidia signum in aecclesia tua vidi, quod et tunc prout expeditionis dictabat hora corripui, et nunc apicibus tradere non superfluum duco. Plerique siquidem ibi clericorum resident, dum vel canonica horarum celebrantur officia, vel etiam ipsa missarum offeruntur terribilia sacramenta. Cuius torporis ignaviam per Galliarum partes nonnullis inesse etiam monachis deprehendi, quod profecto pravae consuetudinis vitium et correctione dignum, et de stadio militantis aecclesiae in his, qui incolomes sunt, constat penitus eradendum. De qua scilicet in Canticis legitur: *Quid videbis in Sunamite, nisi chorostrorum?* Et iterum: *Sicut turris David collum tuum quae aedificata est cum propugnaculis, mille clipei pendent ex ea, omnis armatura fortium*.

Nam cum ubique nobis adversus nequitiae spiritus imineat infoederabile bellum, ferventius ingruit in modulatione psalmorum, et cum oramus, tunc velut in acie contra malignorum hostium temptamenta conflagimus, ut nobis omnino necesse sit aut superantibus enerviter cedere, aut[Page 252]

corrudentibus in Domino plausibiliter insultare. Qui cum corpora nostra marcida sessione contemplantur ebescere, de ruina quoque interioris hominis ilico sperant se victoriam optinere. De quibus per Ysaïam dicitur: *Ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, et dixerunt animae tuae: Incurvare ut transeamus*. Ubi post incurvationem animae etiam de corporis incurvatione protinus additur: *Et posuisti ut terram corpus tuum et quasi viam transeuntibus*. Utraque nimirum substantia, anima scilicet et corpus, in nobis sic unitae sunt, ut plerumque una solleter agente vigeat altera, et dum haec resoluta neglegenter oscitat, illa quoque dormitantis ignaviae languore torpescat. Iosue certe cum vidisset angelum evaginatam tenentem gladium, ait: *Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?* Cui nil aliud ille praecaepit, nil prorsus ut exequeretur iniunxit, nisi tantum hoc: *Solve, inquit, caltiamentum de pedibus tuis*. Quare? Subiunxit: *Locus enim in quo stas sanctus est*. Cum ergo loco illi propterea, quia sanctus erat, debebatur nuditas pedum, cur aecclesia, quae nichilominus sanctus est locus, non mereatur stantium saltim reverentiam clericorum? Moysi quoque dicitur: *Ne appropies huc; solve caltiamentum de pedibus tuis*. *Locus enim in quo stas, terra sancta est*. Ut quid enim haec antiquis patribus divinitus imperata per sacras paginas legimus, nisi ut sanctis locis nos reverentiam debere credamus? An minus sacer est locus, in quo per mysterium vivificae passionis Christi corpus offertur, quam ille ubi per suum Deus angelum loquebatur? In Deuteronomio quoque legitur quia dixit Dominus Moysi: *Tu sta hic mecum, ut loquar tibi omnia mandata et ceremonias atque*[Page 253]

iudicia. Non ait sede vel recumbe, sed sta mecum, ut scilicet stando discat quod sedendo postmodum doceat. Nunc itaque dum in procinctu sumus, vult Deus nos sibi ministrantes assistere, ut cum eo postmodum mereamur in municipii tranquillitate sedere. Porro autem si cui tanta suppeteret munerum copia, ut donec officium superesset, praebere dona singulis non cessaret, is quoque gradum figeret, cuius articulos languor ciragricus innodaret. Corporis ergo morituri stans susciperet commodum, animae vero perpetuo regnaturae sedendo despiciat hornamentum. Si regi vel terreno cuilibet optimati suae ditionis officia reverenter assistunt, cum ante terribilem maiestatis divinae conspectum laudum praeconia iubilamus, qua praesumptionis audacia sedere praesumimus? Dicit Danihel: *Milia milium ministrabant ei, et decies centena milia adsistebant ei*. Ecce dum innumerabilium angelorum alii Deo ministrare, alii dicuntur assistere, nullus eorum hic reperitur in subsellio residere. Cui ergo virtutes angelicae tremantes assistunt, terreni et corruptibiles homines adstare despiciunt? Et cum aecclesiasticis illis officiis rite credatur angelicam semper adesse praesentiam, dicente scriptura: *In conspectu angelorum psallam tibi*, nostramque vigilantiam sive desidiam non modo diligenter attendere, sed et superno iudici cuncta per ordinem nuntiare, quanto putamus adversum nos zelo moventur, dum in conspectu illius nos inreverenter sedere conspiciunt, cui scilicet ipsi tremantes assistunt? Nam et Zacharias sacerdos cum incensum poneret, non sedentem sed stantem iuxta altare angelum vidit. *Apparuit illi*, ait evangelista, *angelus Domini stans a dextris altaris incensî*. Dicit et in Apocalypsi beatus[Page 254]

Iohannes: *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus ei tribubus et populis et linguis, stantes ante thronum*. Stantes utique, non sedentes. Et paulo post: *Omnes, inquit, angeli stabant in circuitu throni et seniorum*. Et Ysaïas cum praemisisset: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et ea, quae sub ipso erant, replebant templum*, protinus addidit: *Seraphin stabant super illud*. Ecce ubi Seraphin sedere non audent, sedet homo luteus et tamquam pannus menstruatae luridus et immundus? Ubi virtutes caelorum sibi sedilia non usurpant, illic homo tamquam communi ac domestico perfruitur otio, qui se pulverem esse et cinerem non ignorat? Ingreditur rex nuptiale convivium, et invenit hominem non modo fortasse nuptiales induvias non habentem, sed et contra illius convivii regulam ignobiliter residentem, quid aliud iubere putandus est, nisi ut ligatis ille manibus et pedibus ilico mergatur in tenebras? Enimvero de sedente Heli sacerdote dicit scriptura, quia *cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, et fractis cervicibus mortuus est*. Sedebat et Balthasar rex Babilonis, cum in superficie parietis aulae regiae articulus sibi scribentis apparuit, qui suam suorumque stragem instare nocte proxima Medis ac Persis iminentibus nuntiavit.

Requiescebant Zebee et Salmana reges Madian cum exercitu suo, cum super eos tamquam securos Gedeon irruit, eosque gladiis crassantibus trucidavit. Discumbebant nichilominus et Amalechitae super faciem terrae,[Page 255]

cum illos repente David invasit, eosque a vespera usque in vesperam diei alterius percutere non cessavit. At contra Helias dicit: *Vivit Dominus exercituum, ante cuius conspectum sto*. Sto, inquit, non sedeo, non oscito, non marcesco, cui etiam a Domino dicitur: *Egredere et sta in monte coram Domino*. Non ait sede, sed sta coram Domino. Numquid et David atque illi septem chori cum eo sedebant coram arca Domini, et non potius sicut scriptura testatur: *Ipse rex percutiebat in organis, et saltabat ac subsiliebat totis viribus ante Dominum*? Sicque ducebant arcam in iubilo et clangore bucinae. Nota quoque, quod ait Dominus Moysi: *Applica tribum Levi et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei et excubent et observent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii*. Non ait sedeant, oscitent et dormitent, sed fac stare, ut ministrent, excubent et observent. Moyses in monte per quadraginta dies et totidem noctes numquam vel ad momentum quidem sedit, nulla cibi vel potus alimenta percaepit, sed ieiunus Domino iugiter adstitit. Et tu qui cotidiana te refectio sustentas, brevi saltim spacio gravaris ante tui creatoris adstare praesentiam? Sic enim in Exodo legitur: *Stetit ergo ibi cum Domino Moyses quadraginta dies et noctes, panem non comedit, et aquam non bibit, et scripsit in tabulis verba foederis decem*. Hodieque non nulli fratres dum laudibus divinis insistent, non sunt solo standi labore contenti, satagentes insuper et per alia sui corporis exercitia fatigari.[Page 256]

Nam ut de caeteris sileam, quidam frater, Gezo nomine, nunc a nostro non procul habitaculo disparatur, sexagenaria iam circiter aetate grandevus, qui totum psalterium genua flectendo decurrit, hoc scilicet modo ut unum expleat versum, dum pavimento prosternitur, alterum dum protinus elevatur. Sic itaque per totum psalterii cursum una semper fit metanea per geminos versus. Alius quoque nobiscum fuit, aetate processior, qui iure Dominicus vocabatur. Hic mihi confessus est, sepe se mille fecisse metaneas per singulos dies, dum tamen ferrea lorica iugiter esset indutus ad carnem. Sed qui talia quaerit audire, curet opuscula nostra percurrere. Nunc autem sufficit mihi sanctitati vestrae suggerere, ut hoc ignobilis neglegentiae vitium in sua prius aecclesia corrigat, deinde per caeterarum palmites tamquam falcem salutiferae correptionis extendat. Districte quippe prohibendum est non modo clericis, sed et laicis utriusque sexus, ut nisi, sicut mos est, inter nocturni lectiones officii, alias dum divinis ymnis insistitur, nemo sedeat, nisi corporis eum valetudo compellat. Plerosque nempe vidimus non modo sacri sed et saecularis ordinis viros, qui sic inter quaelibet aecclesiasticae sinaxis officia status sui viribus sunt contenti, ut nec podio nec adiacenti prorsus ulli materiae dignentur inniti. Qui nimirum quo laboriosius in conspectu supernae maiestatis se conspicientis assistunt, eo suaviorem dulcedinem intimae quietis acquirunt, quantoque difficilius sui corporis gravedinem tolerant, tanto copiosius eos ad Deum meritum levat.[Page 257]

Porro autem sicut Eutropii testatur hystoria, Varro consul quoniam apud Cannas dum adversus Annibalem confligeret, perdidit, numquam postmodum usque ad vitae suae terminum recubans cibum sumpsit. Quod si faciunt hoc ethnici, ut famae suae nomen extendant, quid agendum est Christianis, ut in caelesti sibi gloria sedes acquirant? Enimvero si dignus in Deum nobis fervor inesset, par fuerat nos inter divinae laudis excubias non modo non sedere, sed et manibus in alta porrectis incessabiliter psallere. Sicut hortatur nos psalmista, cum dicit: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum*. Et apostolus ad Timotheum: *Volo, inquit, viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione*. Nam et praeclarus aecclesiae doctor Ambrosius beatos martyres Gervasium et Protasium extensis manibus secum orantes se vidisse testatur. In cuius verbis datur intellegi, quoniam et ipse non aliter tunc orabat episcopus, quamquam hoc ipse vitandae gloriae causa non exprimat. Verisimile quippe est, ut cum quo simul orant, nequaquam ab eo in orationis qualitate dissentiant, alioquin si aliter orabat Ambrosius, ad hoc sibi ille modus orationis ostenditur, ut ad hanc orandi regulam deinceps informetur. Cui cum beatus Paulus de praefatis martyribus diceret, *quorum corpora in eodem loco invenies*,[Page 258]

signanter addidit: *In quo stas et oras*. Stabat quippe sacerdos egregius, cum orabat, non ad instar istorum sedebat et ociosa tractabat. Praeterea cum idem dicat apostolus, quia *sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis*. Ubi credenda est

frequentius angelica beatitudo discurrere, quam in aecclesia, ubi novit Dei populum, propter quem scilicet mittitur, convenire? Et qui potentiori cuilibet personae festinanter assurgimus, qua praesumptionis audacia sedere coram virtutibus angelicis non timemus?

Tu autem, dilectissime, quia in occiduis partibus inter sacerdotes insignis es ac celebris famae, ubique in quantum potes, et hoc ignominiosae sessionis obprobrium destrue, et caetera quae villicatui sacerdotalis officii competunt, non segniter implere contende: *Argue, obsecra, increpa*, atque ut idem monet apostolus: Vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistae, *ministerium tuum imple*, ut cum necesse te fuerit conspectui summi pastoris assistere, copiosum ac dignum tanto nomine fructum de peracto valeas ministerio consignare.

112. [Page 259]

Domno Cuniberto reverentissimo episcopo, P<etrus> peccator monachus devotae subiectionis obsequium.

Haec est verae karitatis et amicitiae regula, ut ita se fratres mutuae dulcedinis amore confoveant, quatinus si quid in utrovis reprehensibile est, alter alteri non abscondat. Illa quippe necessitudo probatur utilis et honesta, quae dum cuncta producit in medium, et quod corrigendum est corrigit, et quod sanum est mutuo puritatis ac sinceritatis amore custodit. Sicque fit, ut dum delinquentis culpa corrigitur, corripienti copiosior gratia[Page 260]

cumuletur. Inter nonnullos virtutum flores, venerabilis pater, quibus tuae sanctitatis vernat ingenium, unum michi fateor valde displicuit, quod nimirum et tunc me in te vehementer invexit, et nunc stili huius articulum exarare compellit. Permittis enim, ut aecclesiae tuae clerici cuiuscunque sint ordinis velut iure matrimonii confoederentur uxoribus.

Quod sane quam aecclesiasticae munditiae videatur obscoenum, quam canonicae sit auctoritati contrarium, quam certe cunctis sanctorum patrum sanctionibus odiosum, absit ut tanta, quae in te est, possit ignorare prudentia. Praesertim cum et ipsi clerici tui alias quidem satis honesti et litterarum studiis sint decenter instructi. Qui dum ad me confluerent, tanquam chorus angelicus et velut conspicuus aecclesiae videbatur enitere senatus.

At postquam latentem pestis huius eluvium didici, protinus lux in caliginem et laetitia michi vertitur in moerorem, atque ad illud evangelicum ilico mens recurrit: *Ve vobis*, inquit, *scribae et pharisei, qui similes estis sepulchris dealbatis, quae foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia*. Quid est, pater, quod tibi soli vigilas, et his pro quibus priorem exigendus es rationem, tam inerti securitate dormitas? In aliis certe quibuscunque personis non exigitur foecunditas castitatis, in episcopo autem inutilis esse castitas iure decernitur, quae se sic exhibet sterilem, ut aliam non pariat castitatem.

Praesertim cum ipse Deus omnipotens per Ysaïam: *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus?* Ubi notandum, quia dum non alias sed alios parere facio, dicat, virorum potius ac pastorum aecclesiae foetus expectat. Malus autem pastor cum eodem propheta potest lugendo cantare: *Non parturivi et non peperivi, et non enutrivivi iuvenes, nec ad incrementum perduxivi virgines*. Attende etiam diligenter,[Page 261]

quod in Levitico legitur: *Omne, inquit, animal, quod vel contritis vel tunsis vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino*.

Porro si tanto Deus odio habet sterilitatem in animalibus brutis, quae sibi per sacerdotale ministerium offeruntur, quanto magis hanc aspernatur in sacerdotibus, qui sibi sacrificium offerunt? Nimirum ut sicut illis foetus exigitur carnis, ita sacerdotes in alios propagines germinent sanctitatis. Tunc ergo coram divinis optutibus tua castitas approbatur, si et in clericos tuos propaginata porrigitur. Porro autem sicut olim Deus omnipotens de cunctis tribubus levitas elegit, ut per legales cerimonias Israeliticam regerent plebem, ita etiam in novo testamento clericos sibi tanquam familiares adscivit, quibus aecclesiasticam committeret dignitatem. Dicit enim Moysi: *Applicabis levitas coram tabernaculo foederis, convocata omni multitudine filiorum Israel. Cumque levitae fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos, et offeret Aaron levitas munus in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in ministerio eius*. Ubi notandum, quia cum dicit: *Ponent filii Israel manus suas super eos, et offeret Aaron levitas munus in conspectu Domini a filiis Israel*, evidenter apparet, quia leviticus ordo munus Dei est a populo datum, eique in sacrificium per manum sacerdotis oblatum.

Quid ergo iam restat, nisi ut hii qui iam Deo facti sunt sacrificium, et a mundi huius servilibus sint operibus liberi, et solis divini famulatus vacent obsequiis mancipati? Ut quid enim a populo segregantur et munus Deo specialiter fiunt, nisi ut diversam a populo vivendi regulam teneant, et cerimoniis divinae legis iugiter excubantes insistant? Unde et

alibi dicit: *Ego tuli levitas a filiis Israel pro omni primogenito qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque levitae mei.* Sed cum lex illa fuerit data per servum, evangelica vero gratia sit collata per Dominum, necesse est, ut aliud tunc a levitis sinagogae, aliud nunc a clericis exigatur aecclesiae. Illis siquidem pro qualitate temporis mittebantur iura coniugii, istis vero praecipitur, ut a carnalis affectus amplexibus penitus sint remoti.[Page 262]

Nam quia sola levitica tribus ad sacerdotale ministerium tunc erat electa, necessaria tunc erat propagatio generis ad conservandum sacerdotalis officium dignitatis, sicut in Levitico Dominus: *Virginem, inquit, sacerdos ducet uxorem, viduam et repudiatam et sordidam atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, nec commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae, quia ego Dominus qui sanctifico eum.*

Nunc autem quia ex omni populo Christiano passim fit sacerdotalis electio, et in promotione clericorum non distinctio generis sed praerogativa duntaxat exquiritur sanctitatis, cessant iura coniugii, dum praecedentis aboletur censura mandati, sicut apostolus ad Hebreos ait: *Reprobatio fit praecedentis mandati propter infirmitatem eius et inutilitatem, nichil enim ad perfectum adduxit lex.* Et paulo post: *Nunc autem Christus tanto melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est. Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundo locus inquireretur.*

Hoc autem propter illos qui dicunt, quia si sacerdotes nubere peccatum esset, nequaquam hoc in lege veteri Dominus praecaepisset. Sed qui hoc dicunt, proculdubio quid canonica decernat auctoritas aut nesciunt aut se fallaciter ignorare confingunt. Nos plane quilibet nimirum apostolicae[Page 263]

sedis editui, hoc per omnes publice concionamur aecclesias, ut nemo missas a presbytero, non evangelium a diacono, non denique epistolam a subdiacono prorsus audiat, quos misceri feminis non ignorat. Et ne id agere perperam videamur, apponeremus aliquot sententias patrum, nisi prohiberet epistolare compendium. Sed quia nostris verbis fides non aliter adhibetur, eorum pauca saltim ponenda sunt testimonia, ut per haec quae nunc occurrunt memoriae, colligant quanta valeant, si quaesierint, in ipsis codicibus invenire.

In primis itaque quid apostolus Iacobus super hoc negotio beato Clementi scripserit, audiamus: *Ministri, inquit, altaris, presbyteri sive diaconi, ad dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationem coniugem suam reliquerunt. Quod si post ordinationem ministro contigerit propriae invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad dominici corporis portionem accedat, aquam sacerdotum porrigat manibus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, urceum sane ad salutarem calicem non suggerat.*[Page 264]

Aurelius vero Cartaginensis episcopus inter caetera sic ait: *Placuit sacros antistites ac Dei sacerdotes nec non et levitas vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Deo postulant impetrare, ut quod apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Faustinus etiam episcopus aecclesiae Pontianae, alias Potentinae, provinciae Picensis, legatus Romanae aecclesiae dixit: *Placet ut episcopus, presbyter et diaconus vel qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes ab uxoribus se abstineant. Ab universis episcopis dictum est: Placet ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur qui altari serviunt.*

In Cartaginensi quoque concilio iterum dicitur: *Praeterea cum de quorundam clericorum, quamvis lectorum, erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit episcopos et presbyteros et diaconos secundum propria statuta etiam ab uxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab aecclesiastico removeantur officio.* In canonibus apostolorum dicitur: *De presbyteris et diaconibus divinarum legum est disciplina, ut incontinentes in*[Page 265]

officiis talibus positi, omni honore aecclesiastico priventur, nec admittantur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impleri.

Idem qui supra, videlicet Aurelius Cartaginensis episcopus: *Audivimus, inquit, fratres karissimi, praeterea quod quorundam clericorum, quamvis lectorum, erga uxores proprias incontinentia reservetur. Placuit quod et in diversis conciliis firmatum est, ut subdiaconi qui sacra mysteria contrectant, et diaconi et presbyteri sed et episcopi secundum propria statuta etiam ab uxoribus se contineant, ut tamquam non habentes videantur esse. Quod nisi fecerint, ab aecclesiastico removeantur officio. Caeteros autem clericos ad hoc non cogi, nisi maturiori aetate. Ab universo concilio dictum est: Quae vestra sanctitas est iuste moderata et sancta et Deo placita sunt, confirmamus. Sed ut valeamus evitare fastidium, sufficiat tantum de solis subdiaconis quid statuatur inducere, ut eorum mensura*

diligenter inspecta de superioribus gradibus nemini liceat dubitare. In decreto quoque Leonis papae hoc inter caetera reperitur: *Nam cum extra clericorum ordinem constitutus nuptiarum societati et procreationi filiorum studere sit liberum arbitrium, ad exhibendam tamen perfectae continentiae puritatem nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut qui habent sint tamquam non habentes, et qui non habent permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri, quanto magis a primo vel secundo tertiove servandum est ne aut levitico aut presbyterali honore aut episcopali excellentia quisque idoneus estimetur, qui se a voluptate uxoria necdum frenasse detegitur?*[Page 266]

Silvester papa in decreto suo sic ait: *Nulli autem subdiaconorum ad nuptias transire permittentes, praecipimus ne aliqua hoc praevaricatione praesumpserit. In Concilio Niceno dicitur: Innuptis autem qui ad clerum proveci sunt, praecipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo.* Sed et beatus Gregorius Petro subdiacono mandavit dicens: *Ante triennium subdiacones omnium aecclesiarum Siciliae prohibiti fuerant, ut more Romanae aecclesiae suis uxoribus nullatenus miscerentur. Quod michi durum atque incompetens videtur, ut qui usum eiusdem continentiae non invenit, neque castitatem ante proposuit, compellatur a sua uxore separari, atque per hoc, quod absit, deterius cadat. Unde videtur michi, ut a praesenti die omnibus episcopis dicatur, ut nullum facere subdiaconum praesumant, nisi qui se victurum caste promiserit, quatenus et praeterita quae per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur et futura caute caveantur. Qui vero post eandem prohibitionem, quae ante triennium facta est, continenter cum suis coniugibus vixerunt, laudandi atque remunerandi sunt, et ut in bono suo permaneant exhortandi. Eos autem qui post prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerunt, pervenire ad sacrum ordinem nolumus. Quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit probata.* Sed cur ego ad coacervandos canones ultra progredior, quandoquidem hos ignorare ipsi etiam nequeunt, qui tumida adversus eos cervice confligunt? Aliquando cum me Laudensis aecclesiae tauri pingues armata conspiratione vallarent, ac furioso strepitu vituli multi tumultuantes[Page 267]

infrenderent, tanquam ructum fellis in os meum evomuere dicentes: Habemus auctoritatem Triburiensis, si tamen ego nomen teneo, concilii, quae promotis ad aecclesiasticum ordinem ineundi coniugii tribuat facultatem. Quibus ego respondi: Concilium, inquam, vestrum, quodcunque vultis, nomen optineat, sed a me non recipitur, si decretis Romanorum pontificum non concordat. Aucupantur enim quaedam quasi canonum adulterina sarmenta, eisque praebent auctoritatem, ut autenticam canonum valeant vacuare virtutem. Sed Salomon dicit, *quiaspuria vitulamina non dabunt radices altas*, distant enim adinventiones hominum a sententiis, quae prolatae sunt per Spiritum sanctum, et qui sacris canonibus repugnare non metuunt, ipsum proculdubio spiritum, a quo promulgantur, offendunt. Unde Iohannes in Apocalipsi: *Si quis, inquit, apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto, et si quis diminuerit de verbis libri prophetiae huius, auferet Deus partem eius de libro vitae et de civitate sancta, et de his quae scripta sunt in libro isto.* Sed ne quis nos arguat sacrae scripturae verba ad arbitrium nostrae voluntatis inflectere, asserens nequaquam haec ad sacros canones pertinere, audiat quod Anacletus papa, quintus scilicet a beato Petro, de violatoribus canonum dicat: *Violatores, ait, voluntarie canonum graviter a sanctis patribus iudicantur, et a sancto Spiritu cuius instinctu ac dono dictati sunt, dampnantur, quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut praefixum est, aliquid aut proterve agunt, aut loqui praesumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim praesumptio manifeste unum genus est blasphemantium Spiritum sanctum,*[Page 268]

quoniam ut iam praelibatum est, contra eum agit, cuius iussu et gratia idem sancti editi sunt canones.

Cum omnes ergo sancti patres, qui per Spiritum sanctum canones condiderunt, de servanda clericorum pudicitia non dissona invicem unanimitate concurrant, quid sperandum eis, qui Spiritum sanctum propriae carnis illecebras adimplendo blasphemant? Qui nimirum per momentaneae libidinis fluxum inextinguibile combustionis aeternae mercantur incendium. Nunc in luxuriae foetore sordescunt, sed tunc flammis ultricibus traditi in torrente picis et sulphuris rotabuntur. Nunc aestuanti luxuriae semetipsos exhibent tartarum, tunc in chaos aeternae noctis immersi truci gehennae perferunt sine fine tormentum. Nunc in semetipsis ignem libidinis nutriunt, tunc indeficientis flammas incendii medullis suorum viscerum pascunt. Et o nimis infelices et miseri! Servando

legem putridae carnis suae, quae vermibus est devoraturis obnoxia, illius iura contempnunt, qui de caelo venit et super angelos regnat. Unde reprobo viro per prophetam Dominus dicit: *Posuisti me post corpus tuum*, ac si dicat, corporis tui libidinem pro lege custodis et legis meae mandata contempnis. Lex quippe corporis humani divinae legi contraria est. Unde dicit apostolus: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivum me ducentem in lege peccati, quae est in membris meis*.

Illi ergo Deum post corpus suum ponunt, qui contempnentes divinae legis imperium suarum obtemperant illecebris voluptatum, et dum laxant frena luxuriae, indictam sibi praevaricantur regulam disciplinae. Ignorantes quia pro uniuscuiusque fugaci voluptate concubitus mille annorum[Page 269]

negotiantur incendium, ut qui nunc estuant flamma luxuriae, tunc comburantur igne vindictae. Sed qui petulantis illecebrae volutantur in caeno, qua pestiferae securitatis audacia salutaris eucharistiae sese ingerunt sacramento, cum Dominus per Moysen sacerdotibus dicat: *Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quae consecrata sunt et quae optulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino*.

Deinde sequitur: *Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus aut patiens fluxum seminis, non vescetur ex his quae sanctificata sunt michi, donec sanetur*. Quod si illi, qui pro corporis infirmitate cuiuslibet immundiciae patiebatur illuviem non licebat oblata comedere, quo pacto is qui sponte versatur in contaminatione luxuriae, sacramenta Deo valet offerre? Unde dicitur in Levitico: *Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino nec panes Deo suo*. Deinde sequitur: *Velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet et contaminare non debet sanctuarium meum*.

Prudens hic lector attendat, quam apte apostolica illa Iacobi sententia, quae superius posita est, cum hac divina lege concordat. Si ergo tunc quisquis habebat maculam, ingredi sanctuarium non audebat, quisquis se nunc cum mulieribus polluit, ministrare sacris altaribus qua mente praesumit, cum profecto tabernaculum illud umbra tantum et instrumentum erat imaginis? *Aecclesia* vero, sicut apostolus ad Timotheum dicit, *columna et firmamentum est veritatis*. Et sicut ad Hebreos ait: *Umbra habet lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*. In illo tamen veteris legis tabernaculo sive templo, cum ministrabant laevitae vel sacerdotes, nequaquam suis uxoribus miscebantur. Nam et David sicut in Paralipomenon libro legitur, viginti quattuor sacerdotum totidemque laevitarum sortes instituit, qui in cultu templi suas vices agerent, ac per cerimoniarum ritus suis temporibus ministrarent. Qui nimirum donec vicis suae tempus explerent, a reddendo coniugali debito penitus continebant. Quod et Lucas evangelista manifeste declarat, qui cum praemisisset[Page 270]

quia Zacharias erat de vice Abia, et quia sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae ante Deum, non multo post ait: *Factum est, ut impleti sunt dies officii eius, abiit in domum suam*, moxque subiungit: *Post hos autem dies concepit Helisabeth uxor eius*.

Unde perspicue constat, quoniam illius temporis sacerdotes prorsus a reddendo coniugali debito servabantur inmunes, donec vicis suae tempus explerent. Immo iugiter morabantur in templo, donec sortis indictae fungebantur officio. Unde Moyses ad Aaron dicit: *Donec ritus sacrificii*

compleatur, die ac nocte manebitis in tabernaculo, observantes custodias Domini, ne moriamini. Nunc autem cum scriptura praecipiat, ut semper oremus, ministri altaris non habent delegatas vices, dum sine ulla temporis intermissione ministerii sui continuam exhibent servitutem. Praeterea dicit apostolus: *Vir uxori debitum reddat, et uxor viro. Nolite, inquit, fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*.

Dum ergo coniugale commercium saecularibus tollit orare, qua ratione permittit clericos sacris altaribus ministrare? Quod sane tempus invenient, quo debeant vacare coniugio, qui numquam ab aecclesiasticae sedulitatis feriantur obsequio? Ad Corinthios namque dicit apostolus: *Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori*. Quisquis ergo divinis mancipatur obsequiis, necesse est, ut his, quae Dei sunt, sollicitus semper insistat, nec per carnales affectus animum dividat. Sed quomodo valet esse sollicitus ac semper intentus auctori, cuius cor conglutinatur uxori? *Nescitis, inquit, quoniam corpora vestra membra Christi sunt?* Et ut multa praeteream, quae super hoc themate idem dicit apostolus, ne fastidium generem, illud saltem inferam: *An nescitis, ait, quoniam membra vestra templum est Spiritus sancti qui in vobis est?* De quo templo alibi dicit: *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Si ergo non solum anima, sed et ipsum corpus nostrum, quod videtur et palpatur extrinsecus, templum est proculdubio Spiritus sancti, quomodo is, cui prohibetur carnale commercium, non violat templum Dei,

in quo signatus fuerat, abicit, et in illius vice spiritum in se libidinis introducit? Et cum idem nobis dicat apostolus: *Nolite contristare Spiritum sanctum in vobis, in quo signati estis*, nonne Spiritum sanctum ad suum contristat interitum, qui eum ex habitaculo sui iuris excludit et eius hostem, luxuriae videlicet intromittit auctorem? Cur non ad memoriam revocatur, quoniam filii Aaron, Nadab videlicet et Abiu, dum divino altare alienos ignes inferunt, incendio caelitus misso protinus exuruntur? *Arreptis*, inquit, *Nadab et Abiu filii Aaron turibulis suis, posuerunt ignem et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis praeceptum non erat, egressusque ignis a Domino devoravit eos et mortui sunt coram Domino*. Quid est enim alienum ignem Domino sacerdotes offerre, nisi ardore libidinis inflammatos sacrosanctis altaribus propinquare.

Et cum scriptura dicat: *Spiritum nolite extinguere*, isti quantum in se, Spiritum sanctum, qui in eis ardere debebat, extinguunt et alienum ignem offerunt, dum ad altare Domini flamma libidinis estuantes accedunt. Sed repente super eos ignis divini furoris accenditur, quo terribiliter exuruntur, scriptura testante quae dicit: *Et nunc ignis adversarios consumit*. Et certe legitimum est, ut qui sordentes sacris altaribus adpropinquant, gladio divinae ultionis intereant, dicente ad Moysen Domino: *Docebitis filios Israel, ut caveant inmunditiam, et non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos*. Propudor, maior a filiis Levi servabatur reverentia synagogae, quam nunc a ministris Christi deferatur aecclesiae. Illi siquidem sub districti ieiunii se castigabant tabernaculum ingrediendo censura, isti vero ne castitatis quidem acquiescunt servare mundiciam. Dixit enim Dominus ad Aaron: *Vinum et omne quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intrabitis tabernaculum*[Page 272]

testimonii, ne moriamini, quia praeceptum est sempiternum in generationes vestras, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et prophanum, inter pollutum et mundum.

Sed nunc ministri aecclesiae, qui Christum habent magistrum et hunc crucifixum, non perhorrescunt in voluptatum suarum dulcedine vivere, et quocunque pruritus carnis allexerit adhinnire, sicut per Hieremiam Dominus ait: *Saturavi eos, et mechat sunt et in domo meretricis luxuriabantur. Equi amatores in feminas emissarii facti sunt. Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat*. Et iterum: *Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, dicit Dominus*. Sed quia nunc desideriorum suorum iocunditates explendo pascuntur, quid eis pro suavitatis huius hausta dulcedine rependatur, attendant. *Ecce*, inquit, *ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle. A prophetis enim Hierusalem est egressa pollutio super omnem terram*. Nam qui nunc perditae vivunt, qui medullas carnis dulcedinis sugunt, et quodam quasi melle petulantis luxuriae saginantur, dignum est, ut taxato postmodum pretio felle simul et absinthio debrientur, ut sicut nunc se voluptatum suarum poculis irrigant, ita tunc repletis felle visceribus amarescant.

Illud praeterea quam inpudentis audaciae praesumptio est, ut nimirum cum non possint ab obscoena contagione cessare, nolint tamen a ministerii sui, cui se indignos exhibent, executione quiescere, cum illis Dominus per Ysaïam dicat: *Cum veneritis ante conspectum meum, quis quaesivit haec de manibus vestris ut ambularetis in atriis meis? Ne afferatis ultra sacrificium frustra. Incensum abhominatio est michi*. Per Hieremiam quoque increpans ait: *Ut quid michi tus de Saba affertis, et calamum suave holentem de terra longinqua? Holocausta vestra non sunt accepta, et victimae vestrae non placuerunt michi*. Sed et per Malachiam: *O sacerdotes, inquit, qui despicitis nomen meum, et dixistis: In quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum*. Et paulo post: *Ecce ego proiciam vobis brachium et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatumstrarum*. Rursusque per Ysaïam: *Cum extenderitis*, ait,[Page 273]

manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam.

Quod igitur a Deo ipso protestante repellitur, cur inpudenter offertur? Unde et postmodum dicit: *Iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis, ne exaudiret*. Quanto ergo melius qui eiusmodi sunt, ut sese nunc a sui ordinis amministrazione compescerent, quam divini super se furoris gladium provocarent, quantoque modestius, ut recedendo Christi altaribus non servirent, quam haec accedendo polluerent. Pium est enim credere, quia quisquis nunc peccata propria recognoscens ac deserens a suo se ministerio humiliter reprimat, in die iudicii eundem, quo se sponte privaverat, ordinem optinebit. Quod in libro Ezrae significari videtur, ubi sacerdotum genealogia describitur. Ibi quippe sacra narrat hystoria, quia quidam

sacerdotum quaesierunt scripturam genealogiae suae, et quoniam reperire non potuerunt, eiecti sunt de sacerdotio. Illi plane veraciter filii sacerdotum sunt, qui sacerdotaliter vivunt, hii sacerdotalis generis lineam servant, qui vitam suam Deo sacrificium offerunt, ac de sacerdotali se prodire prosapia religiose vivendo testantur. Et dum sanctorum sacerdotum imitantur exempla, quae legunt, tunc in sacris eloquiis sacerdotum se filios recognoscunt. At hii qui carnaliter vivunt et pravorum sequendo vestigia quasi de saecularium generatione descendunt, merito de sacerdotum prociuntur ordine, quorum se per vitam reprobam nequeunt filios invenire.

Et notandum quod illic sequitur: *Dixit Athersatha eis, ut non comederent de sanctis sanctorum, donec surgeret sacerdos Dei doctus atque perfectus.*

In qua nimirum prohibitione quid aliud per allegoriae mysterium debet intellegi, nisi ut is qui indignus est sacerdotio, a percipiendis se sacramentis et sacerdotalis ordinis amministrazione compescat, donec Christus in iudicio, qui vere sacerdos est doctus atque perfectus, exurgat? Sicut per psalmistam dicitur: *Terra tremuit et quievit, dum exurgeret in iudicio Deus*, ut is cuius terroris instinctu, quilibet lapsus hic sua se[Page 274]

dignitate sponte privaverat, eum in iudicio grata vice restituens, ad amissi ordinis culmen attollat dicens: *Amice, ascende superius, et tunc sit tibi gloria coram simul discumbentibus.*

Sed sunt nonnulli, quod praetereundum non est, qui iuxta apostolum desperantes semetipsos inmundiciae tradiderunt, nam continentiam funditus desperantes a suscepti ordinis amministrazione se reprimunt, sicque se delinquere velut inpune confidunt, ac si servus domino suo dicat, quia quod praecipis implere non valeo, ad hostium tuorum castra transfugio, illisque me ad pugnandum contra te dediticium trado, tanquam possit dominum suum placare, quod fugit, et non possit irritare, quod adversus eum in arma consurgit. Quibus ego constanter et sine ulla prorsus ambiguitate denuntio, quoniam cassa se ac frivola pollicitatione decipiunt, si non exequentes officium, officio se exutos esse confidunt. Licet enim a frequentatione vel executione cesset ordo cuiuslibet vel officium, in ordinato tamen nichilominus permanet ordinis sacramentum. Et sicut vir quispiam et si cesset ab opere coniugali, nullo modo tamen absolvitur copulatione coniugii, ita clericus et si sui ordinis non fungatur officio, eiusdem tamen ordinis non exuitur sacramento.

Cavendum est ergo illis, ne super eos veniat formidolosa illa sententia, quae per apostolum dicitur: *Impossibile est, inquit, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nichilominus bonum Dei verbum virtutesque saeculi venturi, et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei et ostentui habentes.* Ita plane videntur agere, ac si Israelitarum quispiam volens fornicari cum idolis dicat, quia nequeo servare duram ac rigidam Dei legem, ad ritum transibo gentilem, tanquam recedens a lege non sit debitor legi. Et hoc modo quanquam de servata lege non sit praemio dignus, ultioni tamen de contempta non teneatur obnoxius.

Sed audiamus quid talibus divina severitas in Deuteronomio dicat: *Cumque audierit quisquam verba iuramenti huius, benedicat sibi in*[Page 275]

corde suo dicens: Pax erit michi, et ambulabo in pravitate cordis mei, et assumat ebrius sitientem, et Dominus non ignoscat ei, sed tunc quam maxime furor eius fumet et zelus contra hominem illum, et sedeant super eum omnia maledicta, quae scripta sunt in hoc volumine, et deleat nomen eius sub caelo, et consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israel iuxta maledictiones, quae libro legis huius ac foederis continentur. Eat ergo clericus, cui muliebris prohibetur ammixtio, praebeat sacrilega venerandis altaribus aversione repudium, ut liber tamquam emissarius equus in luxuriae prosiliat appetitum. Sed dum a Deo libertatem accipit, atque ab eo tamquam absolutus abscedit, maledictionis eius ac suae perditionis laqueos non evadit. Cum psalmista dicat: *Maledicti qui declinant a mandatis tuis.* Et per Hiezechielem Dominus ait: *Neque cogitatio mentis vestrae fiet dicentium: Erimus sicut gentes et sicut cognationes terrae, ut colamus ligna et lapides. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti et brachio extento et in furore effuso regnabo super vos, et educam vos de populis et congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, et subiciam vos sceptro meo.*

Nostra, ut fertur, contigit aetate, quod narro. In Galliarum partibus penes amministrationem ac ditionem cuiusdam religiosi abbatis nomine Benedicti presbyter habitabat. Qui nimirum quanto copia facultatis uberior affluebat, tanto magis religionis et honestatis premebatur inopia. Obeunte igitur pellice viduatus, adiecit iterare coniugium. Quid plura? Confoederat sibi, quasi tabularum lege prostibulum, amicorum atque confinium congregat nuptiali more conventum, epulaturis etiam totius affluentiae providet apparatus. Abbas autem dum decumberet, iamque felicem

propinquaret ad exitum, hoc audito duos ad eum monachos misit, eique tam inpudens scelus sub districtae censurae interminatione prohibuit. Ille vero ut erat conceptae nequitiae stimulatus instinctu, optemperare non potuit, sed temeritate plectibili quicquid nuptialis ordo dictabat, implevit. Cunctis itaque perstreptentibus iocis ac lasciviae deditis presbyter[Page 276]

tanquam bos ad victimam ductus convivium deserit, thalamos non delectationis sed perditionis ingreditur. Et o terribilis Deus in consiliis super filios hominum, repentina morte multatur! Uno siquidem eodemque momento et semen fudit et animam exhalavit. Sic, sic remunerari debuit, qui de sacrario Domini ad exholetum lupanar suinumque volutabrum transire decrevit. Fortassis enim iste, quia sacri altaris non frequentabat accessum, idcirco se inpune credidit peccaturum. Sed expertus est quod apostolus dixerat, quia *terribile est incidere in manus Dei viventis*. Alio quoque tempore, cum papa Stephanus, qui zeli Finees aemulabatur ardorem, omnes clericos Romae, qui post interdictum papae Leonis incontinentes extiterant, de conventu clericorum et choro aecclesiae praecepisset exire, ut quanquam relictis feminis per paenitentiae se lamenta corrigerent. Tamen quia sancto viro inoboedientes fuerant et de sacrario ad tempus exirent et celebrandae missae licentiam de caetero non sperarent, iuxta canonicam beatae Ceciliae trans Tyberim constitutam presbyter habitabat, qui nec feminam ullo modo acquiescebat abicere, nec umquam poterat haec statuta nisi vana prorsus et frivola iudicare. Quadam itaque die dum incolomis, vigetis ac robustus existeret, vespertinis horis ad quiescendum se in lecto composuit. Sed repentina divinae ultionis animadversione percussus mane repertus est cadaver exanime. Illico praefatae canonicae religiosus certe conventus duos ad me clericos direxerunt, quid tali deberent mortuo consulentes. Nos, si rem rite tenemus,[Page 277]

consilium dedimus, ut eum quidem, quia presbyter fuerat, penes aecclesiam sepelirent, sed nullum sibi vel ymnorum vel psalmodiae officium redderent, quatinus et incestis terror accresceret, et castitatis gloria germinantius pullularet. Et certe dignum videtur, ut mortuus iuxta prophetam sepulturam possideat asini, qui dum viveret humana contempsit lege constringi. Sicut de Ioachim filio Iosiae rege Iuda per Hieremiam dicitur: *Sepultura asini sepelietur putrefactus et proiectus extra portas Hierusalem*.

Enimvero cui militaris est character impressus, quocunque transfugiat, militiae suae cui iuratus fuerat, secum semper signaculum portat, et quodocunque inusti sibi stigmatis vibicem conspicit, desertorem se militiae reumque transfugii recognoscit. Sic etiam clericus, cum signaculo Spiritus sancti, quod in die suae consecrationis accaepit, probatur ad lupanaria spurca descendere, nec illud de se ulla poterit occasione delere, quanquam et illic illud accipiat signum, de quo in Apocalipsi Iohannes ait: *Faciet omnes, pusillos et magnos habere characterem bestiae in dextera manu aut in frontibus suis*. Sed quid cum caractere bestiae signo illi de quo dicitur, quia *hii qui erant supra montem Syon cum agno, habebant nomen eius et nomen patris eius scriptum in frontibus suis? Quid enim luci ad tenebras? Aut quae societas Christi et Belial? Qui consensus templo Dei cum ydolis?*[Page 278]

Interea et vos alloquor, o lepores clericorum, pulpamenta diaboli, projectio paradisi, virus mentium, gladius animarum, aconita bibentium, toxica convivarum, materia peccandi, occasio pereundi. Vos, inquam, alloquor ginecea hostis antiqui, upupae, ululae, noctuae, lupae, sanguisugae, *affer, affer sine cessatione dicentes*. Venite itaque, audite me, scorta, prostibula, savia, volutabra porcorum pinguum, cubilia spirituum inmundorum, nimphae, sirenae, lamiae, diana, et si quid adhuc portenti, si quid prodigii reperitur, nomini vestro competere iudicetur. Vos enim estis daemonum victimae ad aeternae mortis succidium destinatae. Ex vobis enim diabolus tanquam delicatis dapibus pascitur, vestrae libidinis exuberantia saginatur. *Habitat enim, iuxta scripturam, in secreto calami et locis humentibus*. Vos estis vasa irae et furoris Domini, reposita in diem ultionis. Vos tygrides inopiae, quarum nesciunt preter humanum sanguinem cruenta ora sitire. Vos arpigae, quae sacrificium Domini circumvolantes arripitis, eosque qui Deo oblati fuerant, crudeliter devoratis. Nam et leenas vos non incongrue dixerim, quae beluarum more iubas attollitis, et incautos homines ad suae perditionis interitum cruentis amplexibus arpaxatis. Vos sirenes atque caribdides, quae dum suavem deceptionis[Page 279]

editis cantum, inevasibile struitis salo vorante naufragium. Vos viperae furiosae, quae prae inpatientis ardore libidinis Christum, qui caput est clericorum, vestris amatoribus detruncatis. Nam sicut Madianitides olim per faleratae vestis hornatum ad suum provocabant Israelitarum corda concubitus, ita vos accurati cultus sive

fucati vultus illecebris infideles homines de sacrosancti altaris ministerio quo fungebantur, avellit, ut in lubrico vestri amoris glutino suffocetis. Et sicut Madianitides illae a se pellectis suadebant idola colere, sic et vos istos post signum crucis impressum quodammodo bestiae compellitis imaginem adorare. Qui profecto vobiscum simul, nisi forte resipiscunt, illud Apocalipsis elogium non evadunt: *Si quis, inquit, adoraverit bestiam et imaginem eius et accaeperit characterem in fronte sua aut in manu sua, et hic biberit de vino irae Dei, qui mixtus est mero in calice irae ipsius, cruciabitur in igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum et ante conspectum agni, et fumus tormentorum eorum ascendit in saecula saeculorum, nec habent requiem die ac nocte.* Porro autem sicut Adam inter omnia paradisi poma illud duntaxat, quod Deus vetuerat, concupivit, sic a vobis ex universa humani generis[Page 280]

multitudine illi tantummodo sunt electi, qui penitus ab omni muliebris affectus sunt confoederatione prohibiti. Per vos contra turrem David Damasci facies dimicat, dum antiquus hostis per vos invadere castitatis aecclesiasticae cacumen anhelat. Vos plane non inmerito, fatear, dipsades vel crastes, quae miseris et incautis hominibus sic sanguinem sugitis, ut loetale virus eorum visceribus influatis. Unde ad illarum numerum pertinetis, de quibus Moyses Israelitarum principibus ait: *Cur feminas reservastis? Nonne istae sunt, quae deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, et praevaricari fecerunt vos in Domino super peccato Phogor?* Et qua mentis audacia non perhorrescitis contrectare manus sacrosancto crismate vel oleo delibutas, sive etiam evangelicis vel apostolicis paginis assuetas? Dicit de maligno hoste scriptura, quia esca eius electa. Per vos ergo diabolus electam escam devorat, dum sanctiora membra aecclesiae suggestionis ac delectationis velut utriusque molae dentibus atterit, et dum vobis iungit, eos in sua viscera quasi traiciendo convertit. In plenaria plane synodo sanctae memoriae Leo papa constituit, ut quaecunque damnabiles feminae intra Romana moenia reperirentur presbyteris prostitutae, ex tunc et deinceps Lateranensi palatio adiudicarentur ancillae. Quod videlicet salutare statutum aequitatis iustitiaeque plenissimum,[Page 281]

nos etiam per omnes aecclesias propagandum esse decernimus, quatinus percepto prius apostolicae sedis edicto unusquisque episcopus aecclesiae suae vendicet famulas, quas in sua parroecia deprehenderit sacrilega presbyteris ammixtione substratas. Aequitatis scilicet iure ut quae sacris altaribus rapuisse servorum Dei convincuntur obsequium, ipsae hoc saltem episcopo per diminuti capitis sui suppleant famulatum. Sed quid ego loquens vobis ultra progrediar? Potius ipse Deus omnipotens quid vobis per Hieremiam loquatur, attendite: *Audite, inquit, mulieres, verbum Domini et assumant aures vestrae sermonem oris mei. Docete filias vestras lamentum, et unaquaeque proximam suam planctum, quia ascendit mors per fenestras vestras, ingressa est domos vestras, dispergere parvulos de foris, iuvenes de plateis. Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, et quasi foenum post tergum metentis, et non est qui colligat.* Immo audiat unaquaeque, quid sibi per eundem prophetam idem Dominus singulariter dicat: *Quia oblita es mei, et confisa es in mendatio. Et ego nudavi femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuae. Super colles in agro vidi abominationes tuas.* Timeat itaque et medullitus contremiscat, ne super eam illa maledictio veniat, quam inmundis mulieribus per Moysen Deus iniquitatis ultor intentat: *His, inquit, maledictionibus subiacebis: det te Deus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo suo, putrescere faciat femur tuum et tumens uterus*[Page 282]

tuus dirrumpatur. Ingrediantur aquae maledictae in ventrem tuum et utero tumescente putrescat femur. Perpendat etiam, quia haec delectatio carnis qua nunc fruitur, illam sibi parit amaritudinem, de qua in Apocalypsi Iohannes ait, quia *hii qui missi sunt in stagnum ignis ardentis, commanducaverunt linguas suas prae dolore, et blasphemaverunt Deum caeli et terrae in doloribus et vulneribus suis.* Sed ego dum productionis stili laciniam fugio, velut ex magno animositatis gurgite vix tenuem scintillam in iumentorum austri armenta distillo. Postremo tamen audite me, manipulae clericorum, si quod vobis clausum est, regnum vultis recuperare caelorum, repudiate quantotius detestanda consortia, et sub dignae satisfactionis ac paenitentiae vos reprimite disciplina. Veniat inter vos sancta discordia, quae suscitet et accendat in vobis salutaris odii fomitem, et odiosam Deo violet karitatem. Nolite vasa Deo sacrata in vasa contumeliae vertere. Nolite haec exemplo Balthasar usui vestrae delectationis aptare, ne repente zelus Dei super vos in iracundiae se furore succendat, et vibratus indignationis suae gladius utrumque confodiat. Novi certe presbyterum, qui pelici suae morienti ac paenitudinem flagitanti districte prohibuit, seseque pro ea paenitentiae

debita soluturum absolute spopondit. Illa utpote sacerdoti et litteris erudito homini facile credidit, sicque se in tartarum cum massa plumbea quam Zacharias propheta testatur, inmersit. Subdoles ergo deceptores tanquam serpentinum virus abicite, et vos velut e cruentis leonum dentibus erui festinate.

Nec vos terreat, quod forte non dicam fidei, sed perfidiae vos anulus subarravit, quod rata et monimenta dotalia notarius quasi matrimonii iure conscripsit, quod iuramentum ad confirmandam quodammodo coniugii copulam utrimque processit. Totum hoc quod videlicet apud[Page 283]

alios est coniugii firmamentum, inter vos vanum iudicatur et frivolum. Nam cum scriptura dicat: *A Deo datur viro uxor*, et Dominus in evangelio: *Omnis arbor, quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur*, nullo stabilitatis nititur fundamento, quod omnipotentis Dei reluctatur imperio. In vos quippe redundat, quod Ysaïas propheta denuntiat: *Pro eo, inquit, quod elevatae sunt filiae Syon, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant, et plaudebant, ambulabant, et pedibus suis composito gradu incedebant, decalvabit Dominus verticem filiarum Syon, et Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus hornamentum caltiamentorum et lunulas et torques et monilia et armillas et mitras et discriminalia et periscelidas et murenulas et holfactoriola et inaures et anulos et gemmas in fronte pendentes et mutatoria et pallia et linteamina et acus et specula et syndones et vittas et theristra, et erit pro suavi hodore foetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilitium; pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortes tui in praelio.*[Page 284]

Unde ne vos cum viris quos pulcherrimos arbitramini, divini furoris gladio corruatis, extenta colla deponite, oculorum nutus et plausus abicite, eique vos qui ultor est criminum, humiliter subiugate. Porro si ad Deum vultis incunctanti fide recurrere, plenam vobis paratus est veniam indulgere, cum fornicanti cuilibet animae per prophetam dicat: *Si recedens mulier duxerit virum alterum, nunquid vir eius revertetur ad eam ultra? Nunquid non polluta et contaminata deputabitur mulier illa: Tu autem contaminata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Felix tale commertium, quia cum inpudicos clericos a vestra copulatione divellitis, plaudentibus angelis caelestis sponsi thalamos introitis. *Gaudium est enim eis super peccatore paenitentiam agente.* Et per prophetam: *Revertimini ad me, et ego revertar ad vos, dicit Dominus.*

Sed ut ad eum, cui coeptus est, stili currentis reflectatur articulus cum apostolica sit illa sententia qua dicitur: *Quia non modo talia facientibus, sed et consentientibus par poena debetur*, valde tibi cavendum est, venerabilis pater, qui quamvis temetipsum praebeas vernantis pudicitiae candore conspicuum, permittis tamen, ut in clero tuo tanquam cruenta illa Hiezabel optineat luxuria principatum. De qua nimirum angelo Thiatyrae aecclesiae dicitur: *Habeo adversum te, quod permittis mulierem Hiezabel, quae se dicit propheten, docere, et seducit servos meos fornicari.*[Page 285]

Autentica certe est et illa sententia, qua dicitur: *Facti culpam habet, qui quod potest neglegit emendare.* Quid enim profuit Heli, quia in luxuriam ipse non corruit, sed fornicantes filios paterna quidem pietate, non autem sacerdotali austeritate corripuit? Lege, pater, epistolam, quam de episcoporum incontinentia pia memoriae Nikolao papae direximus, et quicquid illic huiusmodi reppereris scriptum, ad te nichilominus intellege destinatum. Verumtamen age, quaeso, si videres monachum fornicantem, nonne protinus stomacho nauseante screares, caelum terramque vociferando confunderes, exurendum praeterea flammis ultricibus inclamares?

Et tamen liquido novimus, quia non diversam paenitentiae mensuram monacho atque diacono canonica praefigit auctoritas.

Cum ergo una peccati sit in utroque mensura, cur habeatur in peccatore diversitas, ut videlicet hunc equanimiter toleremus, immo etiam sibimet amicabiliter applaudamus, illum vero dignum suspendio iudicemus? An personam accipimus, et contra legis edictum diversum in saeculo pondus habemus? *Non habebis*, inquit Moyses, *in sacculo diversa pondera, maius et minus, nec erit in domo tua modius maior et minor.* An et adversus evangelium facimus culicem liquantes et camelum glutientes? Nempe quanto maior est presbyter monacho in dignitatis aecclesiasticae privilegio, tanto deterior est in peccato. Nam cum monachis de populo nil pertineat, sacerdotibus iussum est populi peccata portare. Sicut Moyses[Page 286]

ad Aaron dicit: *Cur non comedistis hostiam in loco sancto, quae sancta sanctorum est, et data est vobis ut portetis iniquitatem multitudinis, et rogetis pro ea in conspectu Domini?* Sane quomodo nunc aliena possunt peccata portare, quorum oculi semper intendunt ad uteros tumentes et

pueros vagientes?

Sed quia nonnulli eorum sunt, qui dum mala committunt, etiam viperini dogmatis haec assertione defendunt, non ignorent, quoniam damnabilis hereseos laqueis innectuntur. Qui nimirum dum corruunt, in pudici, dum defendere nituntur, merito iudicantur heretici. Unde et clerici uxorati Nikolaitae vocantur, quoniam a quodam Nikolao, qui hanc dogmatizabat heresim, huiusmodi vocabulum sortiuntur. Sed nunc accedit, ut hoc insigne vocabulum novum, si praevalent, accipiat incrementum, ut qui hactenus dicti sunt Nikolaitae, amodo vocentur et Kadaloitae. Sperant enim, quia si Kadalous, qui ad hoc geennaliter aestuat, universali aecclesiae antichristi vice praesederit, ad eorum votum luxuriae frena laxabit. Super quo nimirum etiam michi idem eius fautores insultant, eumque non esse mortuum iuxta cuiusdam a me facti versiculi prophetiam exprobrantes, obtreçant. Dixeram enim inter caetera:

Non ego te fallo, coepto morieris in anno.

Sed ut me comprobent non fuisse mentitum, audiant admirabilem divinae dispositionis eventum. Kadalous siquidem ipso festivitatis die sanctorum apostolorum Symonis et Iudae quasi in papam Deo reprobante ac repellente fuit electus, eodemque vertente anno in praedictorum apostolorum vigiliis ab omnibus Teutonicis et Italicis episcopis ac metropolitanis,[Page 287]

qui cum rege tunc aderant, damnatus est et depositus. Quamobrem iuxta Hiezechielem prophetam fimum boum pro stercoribus humanis Deus sibi quodammodo contulit, dum carnis interitum honoris ruina mutavit. Tunc quippe mortuus est in honore, cum honoris synodali iudicio perdidit dignitatem. Nunc autem non dicam biathanatus, sed potius millemortuus toto terrarum orbe deridetur, exploditur, maledicatur anathematizatur.

Audiant igitur hoc insultatores mei, et dum divinae dispensationis perspexerint ordinem, me mendacii non accusent. Tu autem, vir Domini, gladium Finees zelo fervidus arripe, ut Israelitam cum Cosbin Madianitide coeuntem acuto valeas pugione transfodere. Cum Samuhele quoque te in ultionis spiritum constanter accinge, et ad confusionem Saul, Agag pinguissimum in frusta concide. Helias etiam tibi productum de pharetra Domini gladium porrigat, et de sacerdotibus ac prophetis Baal ductis ad torrentem Cison, ne quidem unus evadat. Nam et Moyses quia pro amore Israelitae cuiusdam percussus sabulo abscondit Egyptium, totius postmodum Israel optinere meruit principatum. Atque ut illam magis victoriam memoremus, quae ad castitatis pertinet sacramentum, David quia ducenta praepudia Philistinorum fervidus bellator abscidit, protinus in coniugium Michol filiam Saul regis accaepit. Nam quia Saul centum tantummodo petiit, sed ducenta genero deferente suscepit, ille regi Israel praepudia geminata comportat, qui Deo non solum corporis, sed et cordis pudicitiam immolat. Adonias filius Agith quia illicitum petiit, Bethsabée interveniente coniugium Salomone promulgante iudicium fuso cruore purgavit incestum.

Memento itaque, quod tibi idem Salomon dicit: *Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animam tuam. Illaqueatus es*[Page 288]

verbis oris tui et captus propriis sermonibus tuis. Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera, quia incidisti in manus proximi tui, discurre, festina, suscita animum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebrae tuae. Tunc enim apud amicum tuum propriis illaqueatus es verbis, cum te Dei populum regere promisisti. Nec illud obliviscaris, quod per Hieremiam dicitur: *Maledictus homo, qui prohibet gladium suum a sanguine.* Ille quippe gladium compescit a sanguine, qui peccata delinquentium neglegit vindicare. Sed ne forte timeas pro castris pudicitiae stare, et contra frementes luxuriae cuneos castitatis arma corripere, audi quid tibi per Hiezechielem vox divina promittat: *Ecce, inquit, dedi faciem tuam valentiorē faciebus eorum, et frontem tuam duriorē frontibus eorum, ut adamantem et ut silicem dedi faciem tuam, ne timeas neque metuas a facie eorum.* Per Salomonem quoque tibi dicitur: *Ne paveas repentino terrore irruentes tibi potentias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum, ne capiaris.* Et iterum: *Omnis sermo Dei ignitus clipeus est sperantibus in se.* Quod si impossibilitatem fortassis opponis, et sicut michi in os dixeras, ad hoc te sufficere posse diffidis, audi quid tibi per eundem Salomonem sapientia vera respondeat: *Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris, vires non suppetunt, qui inspector est cordis, ipse intellegit, et observatorem animae tuae nichil fallit, reddetque homini iuxta opera sua.*

Sic ergo te, venerande pater, in hoc castitatis libidinisque congressu constanter accinge. Sic vibrato spiritus gladio crassanti in aecclesia tua luxuria loetale vulnus inflige, ut manubias ac spolia de manu cruenti praedonis strenuus valeas bellator eripere, et ad ipsum castitatis auctorem

113.

Domno U<goni> archangelo monachorum sanctoque conventui,
P<etrus> peccator monachus quicquid servus.

Postquam feram semel venator illaqueat, si nexum eius pedibus inicit,
iam sine perdendi formidine longius eam evagari sub quadam libertate
permittit. Is etiam qui aucupio delectatur, dum iniecto funiculo pedibus
tenet volucrum, securus avolandi datam simulat facultatem. Et illa quidem
fugam temptat, alarum librat ex more remigium, sed dum exilire conatur,
aucupe funiculum stringente retrahitur.

Vos etiam me tuto ad propria remisistis, quem videlicet glutino vestrae
karitatis adstrictum insolubiliter retinetis. Nam recedere quidem corpore
potui, sed mente de vestris manibus non exivi. Ita nempe mirandae conversationis
vestrae me viscus obstrinxit, angelicae vitae coagulus agglutinavit,
sincerae karitatis laqueus irretivit, ut facilius suimet oblivisci, quam a
vestra memoria mens mea possit avelli. Vidi siquidem paradisum quattuor[Page 290]

evangeliorum fluentis irriguum, immo totidem spiritalium ravis exuberare
virtutum. Vidi hortum deliciarum diversas rosarum ac liliorum gratias
germantem, et mellifluas aromatum ac pigmentorum fragrantias suaviter
redholentem, ut de illo vere valeat Deus omnipotens dicere: *Ecce odor
filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*. Et quid aliud Cluniacense
monasterium, nisi agrum Domini plenum dixerim, ubi velut acervus
est caelestium segetum, chorus tot in karitate degentium monachorum?
Ager ille cotidiano sanctae praedicationis ligone proscinditur,
et in eo caelestis eloqui semina consperguntur. Illic spiritalium frugum
proventus aggeritur, ut horreis postmodum caelestibus inferatur.
Unde cum te, felix Cluniace, considero, hoc tibi nomen impositum
non sine divini praesagii dispositione perpendo. Hoc quippe vocabulum ex
clunibus et acu componitur, per quod videlicet arantium boum exercitium
designatur. Bos enim in clunibus aculeo pungitur, ut aratrum trahat et arva
proscindat. Illic enim humani cordis ager excolitur, unde seges illa colligitur,
quae prumptuarii caelestis edibus infercitur. Illic aculeus ille bobus
infligitur, de quo superbienti adhuc Saulo dictum est: *Durum est tibi
contra stimulum calcitrare*. Ille siquidem tanquam superbus ac ferox
adhuc taurus aream Domini, quae est aecclesia, superbiae cornibus ventilabat.
Sed iugo fidei divinitus subditur, ut aratrum in agro Domini trahere
compellatur. Unde postmodum de evangelizantibus tanquam de arantibus
dicit: *Debet enim in spe, qui arat, arare, et qui triturat, in spe fructus
percipiendi*. De hoc aratro Dominus: *Nemo, inquit, mittens manum suam
in aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei*. Legis aratrum trahebat
Israeliticus populus per desertum, cum hinc eum Pharao durissimae servitutis
aculeo pungeret, illinc autem Moyses praeceptis caelestibus quasi
quibusdam funibus provocaret. Ille construendo luto atque lateribus
urbes, cum quasi post terga cedebat, iste promittendo terram lactis ac
mellis praevious attrahebat.
Nos autem qui in agro aecclesiae tanquam dominici boves aramus,
tunc in posterioribus aculeo pungimur, cum ultima postremi iudicii discussione[Page 291]

terremur. In posterioribus nos aculeus terroris exagitat, ut cervix
nostra iugo divinae legis attrita in laboribus non lassescat. Convenienter
itaque Cluniacum agrum dixerim, in quo videlicet dominici boves infatigabiliter
arant, dum eos divini terroris aculeus stimulat. Et velut acu clunium
pars postrema transpungitur, cum ultimi terrore iudicii mens humana terretur.
In posterioribus pungitur, ut in anteriora contendat, quia transacta
cor nostrum vita terrificat, ut discussionem ultimi examinis expavescat.
Hoc Paulus aculeo pungebatur, ut in anteriora contenderet, cum dicebat:
*Ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem: quae retro oblitus,
sequor ad bravium supernae vocationis; sequor si comprehendam*. Datus,
enim illi fuerat stimulus carnis, ut non in labore succumberet, sed in agro
dominicae segetis indefessus araret.
Hic bos insignis atque mirabilis duo gerebat in capite cornua, quia duo
ventilabat per praedicationis officium testamenta. Qui cum ad Galathas
diceret: *Unum Abrahae filium ex ancilla natum, alterum ex nobili legitimi
coniugii libertate progenitum*, protinus addidit: *Haec enim sunt duo testamenta*.
Hic etiam more bovis ligatus arabat, qui vincula sua sepe commemorat.
Numquid enim tunc in vinculis non arabat, cum ad Philemonem
catena constrictus aiebat: *Obsecro te pro filio meo, quem genui in vinculis,
Onesimo?* Qui etiam tanquam bos egregius ad victimam ducebatur, cum
dicebat: *Ego enim iam immolor, et tempus meae resolutionis instat*.
Merito ergo venerabilis locus sortitus est hoc vocabulum, ubi nunc et
spiritalium boum trahitur aratrum, et caelestium segetum usque ad unum
granum, qui est Christus Iesus, accuminatur acervus. Qui de semetipso
dicit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, nullum*

Cluniacus praeterea spiritalis quidam campus est, ubi caelum et terra congregitur, ac velut arena certaminis ubi spiritalis more palestra caro fragilis adversus potestates aerias colluctatur. *Non est enim nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritales nequities in coelestibus.* Illic Iosue, non ille Benun, sed caelestis ductor exercitus, et qui spiritalium instructor est bellatorum, suos edocet milites, superbas quinque regum calcare cervices. Super quos nimirum triumphalem noscuntur optinere victoriam, qui totidem sensus corporum per districtae custodiae cohibent disciplinam. Illic moenia Iericho tubarum clangoribus corruunt, et habitatores eius Israelitarum gladiis perimuntur. Illic Iosue terribiliter imprecatur: *Maledictus, inquit, vir coram Domino, qui suscitaverit et aedificaverit civitatem Hiericho. In primogenito suo fundamenta illius iaceat, et in novissimo liberorum ponat portas eius.*

Ille scilicet Hiericho in primogenito suo suscitator aedificat, qui mundum hunc apostolicae tubae clangore collapsum principaliter amat. Ille vero portas eius ponit in novissimo liberorum, qui mundum despiciens parvipendit, qui eum omnibus quae vere sunt amanda postponit. Qui scilicet hoc saeculum ad usum habet, in amore non habet. Et dum amorem caelestis regni tanquam primogenitum sibi nutrit heredem, mundum despicit velut sordentem puerum in cunabulis vagientem. *Primum, ait Dominus, quaerite regnum Dei, et haec omnia adicientur vobis.* Ut regnum Dei in corde nostro sit primogenitum, mundus habeatur quadam extremitatis adiectione novissimus. Illic etiam Adonibezec manuum ac pedum summitate praeciditur, dum malignus inter sanctos viros spiritus et incedendi et operandi virtute privatur. Qui nimirum dum sua vulnera patitur, haec eadem sese aliis intulisse gloriatur: *Septuaginta*,[Page 293]

inquit, *reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit michi Dominus.* Septuaginta scilicet reges septuaginta sunt linguarum discrepantium nationes, quibus usque ad salvatoris adventum antiquus hostis et recte gradiendi et bona faciendi prorsus abstulerat facultatem. Cui nimirum utrique gemino vulnere medetur animarum medicus Paulus, cum dicit: *Remissas manus et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ne claudicans quis erret, magis autem sanetur.*

Adonibezech quippe Dominus fulminis vel Dominus contentus vani interpretatur. Fulmen mox ut micare incipit, subito deficit. Per quod iudaicus potest intellegi populus, qui nimirum quodam quasi fulgore micabant, cum dicerent: *Omnia quae praeceperit nobis Dominus, et audiemus et faciemus.* Sed mox deficiens lux ista cadebat, cum cervices suas tenebrosis daemonibus inclinabant. Per id vero quod dicitur contentus vani, gentilitas designatur, quae contenta visibilibus ydolis non curabant reverti ad misericordiam creatoris. Et dum veritatis ignorabant cultum, vanis insistebant cerimoniis ydolorum. De quibus dicit apostolus: *Quia Deum non glorificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Horum igitur duorum populorum ex maxima parte dominatus est Adonibezech, id est reprobis nequitiarum spiritus, quia et iste quasi fulmen micare coepit et desiit, et ille dum vanitate daemonum contentus extitit, proprii creatoris auxilium non quaesivit.

Et ut ad propositum redeam, illic Eglon in typo luxuriae fortis Aoth infixa ventri sica perfoditur, illic clavo tabernaculi superbi Sisarae cerebrum perforatur. Illic in avaritiae signum Achar filium Charmi lapides obruunt, omniumque vitiorum pestes tanquam rebelles hostium acies, fortium Israelitarum gladios non evadunt. Illic verus David velut in arcis Syon culmine constitutus, bicipiti gladio qui ex eius ore procedit, undique[Page 294]

sibi reluctantes adversarios iugulat, omnium sibi resistentium cervices optuncat. In his Galgalis quae revelatio dicitur, a novis Israelitis Aegypti obprobrium tollitur, dum per lapideos cultros secunda circumcisio celebratur. Illic pascalis solemnitas colitur, et a velamine Moysi ad revelationis speculum Iesu duce transitur.

Nostis praeterea, dilectissimi, pro tuenda salute vestra quantus me labor attriverit, quod in ultima senectute mea tot praeripia montium, tot inhorrescentium Alpium iuga transcenderim. Et ut brevi cuncta complectar, ego mortis acridinem pertuli, ut vos suaviter viveretis. Vitam meam in manibus meis posui, et vos per eius cui servitis auxilium, de persequentium manibus liberavi. Quamobrem omnes in kapitulo residentes communi iudicio statuistis, et scedulis inseri per scriptionis articulum decrevistis, ut et vos et posteri vestri semper in anniversario mei obitus insigne aliquid ageretis. Quatinus et tubae omnes festivius clangerent, et fratres pro fratre solemnes orationum atque sacrificiorum exequias celebrarent. Hoc adstipulationis vestrae decretum, ne quandolibet intercipere

possit obliuio, in vestri codicis margine reperitur insertum. Unde sanctae karitatis vestrae dulcedinem lacrimabiliter obsecro, meque vestris prono corde vestigiis prostratus advolvo, ut quod seruo vestro promisistis, mox ut vocationem meam pro certo noveritis, efficaciter impleatis. Dominus etiam meus ac venerabilis pater abbas vester Ugo, sicut michi pollicitus est, hoc idem suae sponsionis indiculum vivo sermone per propria faciat monasteria praedicari, et in eorum codices stilo[Page 295]

iubeat corrente transcribi, ut veritatis omnino discipulus teneat fidem, nec stipulati foederis violet cautionem. Rogo per Iesum, qui sub Pontio Pilato testimonium reddidit, per terribile iudicium eius, quo vivos ac mortuos iudicabit, per angelos et archangelos, per Petrum et Paulum et omnes apostolos ac martyres deprecor, per sanctae omousion trinitatis nomen optestor, ut et vos et posteri vestri mei memoriam in vestris sanctis orationibus habeatis, et quod a vobis michi per intimationem anathematis scriptum est, veraciter impleatis. Quod ut faciatis, huius quidem vobis optestationis adiurium pono. Si vero non feceritis, cum per auctoritatem apostolicae sedis competenter id possem, tamen super tam angelicae militiae chorum terribilis sententiae iaculum non intento. Sit tantum, qui michi in hac petitione mea favere contempserit, sit, inquam, reus mendacii, sit debitor violatae sponsionis in ultimo iudicio veritatis. Titillat ut addam: Deleatur de libro. Sed dum reverentiam vestram prae oculis habeo, proferre quod mens suggerit non praesumo. Quod si petitioni meae non denegatis effectum, et post obitum meum per anniversarium semper sicut condictum est atque praescriptum, sanctae orationis vestrae michi praeberitis auxilium, omnipotentis Dei custodia super hoc monasterium semper invigilet, quae et vos ab invisibilium hostium defendat insidiis, et bona vestra ab exterioribus tueatur adversis.

Omnipotens spiritus corda vestra possideat, et fervore continuo suae dilectionis accendat. Templum sibi nunc in vestris pectoribus construat, et postmodum vos supernae Hierusalem moenibus introducat. Amen.

114. [Page 296]

Adalaidi excellentissimae duci, P<etrus> peccator monachus orationis instantiam.

Quicquid de castitatis iniuria, quam eadem regina virtutum a clericis patitur, venerabili Taurinensi episcopo scripsi, tibi scribendum ante decreveram, nisi eorundem clericorum insugillantium calumpniam formidassem. Expostularent enim ac dicerent: Ecce, quam inpie, quam inhumane parat nos iste confundere, qui non cum episcopis, non cum aecclesiasticis viris super nostro negotio caute vult ac modeste disserere, sed quod in sacrario tractandum erat, non veretur feminis publicare. Hoc itaque metuens personam mutavi, et quod tibi concoeperam, illi potius destinavi.[Page 297]

Ille tamen unius aecclesiae cathedram tenet, in ditione vero tua, quae in duorum regnorum Italiae scilicet et Burgundiae porrigitur, non breve confinium plures episcopantur antistites. Ideoque non indignum videbatur, ut tibi potissimum de clericorum incontinentia scriberem, cui videlicet ad corrigendum idoneam sentio non deesse virtutem. Presertim quod ad laudem Dei dixerim, cum virile robur femineo regnet in pectore, et ditior sis bona voluntate quam terrena potestate. Unde quia iuxta poetae gentilis eloquium, *Opus est huic tutore, quem defensorem paro*, hortor et peto, ut tu domno iungaris episcopo, quatinus mutuae virtutis fulti munimine furentis in Christum luxuriae valeatis aciem debellare. Sed dum vos confoederare ad praelium contra diabolum studeo, illud michi bellum in memoriam revocatur, quod Debborra prophetae, uxor Lapidoth, cum Barach filio Abinoem habuisse contra Sisaram ducem exercitus reperitur. De illa quippe legitur, quia *iudicabat populum, ascendebantque ad eam filii Israel in omne iudicium*. Ad cuius exemplum tu quoque terram sine virili regis auxilio, et ad te confluunt, qui litibus suis imponere legalis sententiae calculum concupiscunt. Sed satage, ut sicut illa et tu quoque habites sub palma inter Rama et Bethel. Rama siquidem interpretatur excelsa, Bethel domus Dei. Habita ergo et tu sub palma, semperque super te crucis Christi contemplare victoriam. Sede etiam inter Rama et Bethel, ut non solo, hoc est terrenis, inhaereas, sed cum apostolis in cenaculo et cum Anna sancta vidua converseris semper in templo. De qua dicit evangelista, quia *non discedebat de templo, ieiuniis et orationibus serviens nocte ac die*. Et quia Debborra interpretatur apis, tu quoque[Page 298]

mellifica et divinae laudis dulcedinem in tuis labiis iugiter versa. *Quam dulcia*, inquit, *faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo*. Certe ut multa praeteream, tanquam ex quodam mellis favo visa est michi haec stilla diffluere, cum hoc verae humilitatis verbum de tuo contigit ore prodire: Quid mirum, pater, si Deus omnipotens michi vilissimae ancillae suae quantulamcunque conferre dignatus est inter homines potestatem,

qui contemptibili cuilibet herbae mirabilem aliquando praebet inesse virtutem? Ostendisti ergo te apem, dum favi distillas ex ore dulcedinem, sicut scriptum est: *Quia de ore prudentis procedit mel, dulcedo mellis lingua eius, favus distillans labia eius.*

Sisara vero exclusio gaudii interpretatur, quod profecto vocabulum inimico humani generis aptissime congruit, qui primum hominem a paradisi gaudio quo fruebatur, exclusit. Sed quia non est huius temporis immorari in enodandis allegoriae mysteriis, dixit Debborra ad Barach: *Precepit tibi Dominus Deus Israel, vade et deduc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem milia pugnatorum de filiis Neptalim et de filiis Zabulon; ego autem adducam ad te in locum torrentis Cison Sisaram principem exercitus Iabin, et currus eius atque omnem multitudinem, et tradam eos in manu tua. Dixitque ad eam Barach: Si venis mecum, vadam; si nolueris venire, non pergam. Quae dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice tibi victoria non reputabitur, quia in manu mulieris tradetur Sisara.* Quae nimirum nuda hystoriae verba succincte transcurrimus, ne si figuras exponendo diutius immoremur, tedium legentibus ingeramus. Hoc tantum ex his dixisse sufficiat, quia Barach coruscatio interpretatur. Coruscatio vero habet quidem lucem, sed non diutius permanentem; mox enim ut incipit, desinit. Ita sunt nonnulli rectores aecclesiarum,[Page 299]

qui quodammodo tunc coruscare incipiunt, cum ad corrigenda mala subiectorum quasi zelo se ultionis accendunt, sed protinus extinguuntur, quia qualibet adversitate fracti vel torpore desidiai resoluti cito deficiunt. Unde et ille Barach desidis ac resoluti pastoris figuram gerens aiebat ad Debboram: *Si veneris mecum, vadam; si nolueris venire, non pergam.* Quapropter sicut vir ille cum femina, Barach videlicet cum Debborra, mutuis se fulcientes auxiliis contra Sisaram praelium susceperunt, eumque cum suis agminibus et nongentis falcatis curribus funditus debellarunt, ita vos, tu scilicet et Taurinensis episcopus, contra Sisaram luxuriai ducem arma corripite, eumque in filios Israel, hoc est in clericos aecclesiae dominantem, mucrone pudicitiae iugulate. Quatinus et episcopus, immo omnes episcopi, qui in amministrationis tuae finibus commorantur, sacerdotali clericos disciplina coerceant, et tu in feminas vigorem terrenae potestatis extendas. Tres quippe tantummodo feminas Deus novit, quae his plures sunt, in eius adhuc notitiam non venerunt. Novit enim virgines cum Maria, viduas cum Anna, coniuges cum Susanna. Illorum vero clericorum feminae, qui matrimonia nequeunt legali iure contrahere, non coniuges sed concubinas potius sive prostibula congrue possumus appellare. Ideoque quia a Deo non merentur agnosci, de templo Dei merito censentur excludi. Nam si soror Aaron Maria, quia Moysi levi sermone detraxit, mox lepra perfunditur, septemque diebus a tabernaculo removetur, quo iure istae ingredi permittentur aecclesiam, quae eidem aecclesiae sordes libidinis inferunt, vasa Domini in proprios usus adsciscunt, et ut apertius loquar, ministros altaris propriae luxuriai ministrare compellunt?

Age ergo, esto virago Domini, et quasi Debborra cum Barach, hoc est coniunctis simul episcopis, Sisaram ad internitionem usque persequere. Et sicut Iahel uxor Aber tabernaculi sui clavum super Sisarae cerebrum posuit malleoque percussit ac tympus utrumque transfixit, ita tu signo crucis diaboli verticem transfode, auctoremque luxuriai, qui clericos a caelestibus gaudiis excludit, elide. Talis enim victoria Deum valde laetificat, qui aliquando per feminas gloriosiori laude triumphat. Iudith quippe continentiae vidualis exemplum dum deauratos ostroque nitentes Olofernis thalamos sprexit, fortioribus armis in mente praecincta, etiam caput ebrium audenter impresso pugione truncavit. Quae etiam ut hanc meruisset[Page 300]

a Domino percipere fortitudinem, diffidentem ac timidum antea corripuerat sacerdotem, Oziam scilicet qui Deo quinque dierum praefixerat terminum, ea qua dignus erat austeritate redarguit dicens: *Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet et furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationi Domini, et in arbitrium vestrum diem constituistis ei?* Hester dum pro salute populi sui morti se viriliter obicit, Aman Israelitarum sanguinem avide sitientem suspendio interire compellit. Mulier sapiens, quae degebat in Abela, caput Sibae filii Bocri ad Ioab militiae principem proiecit abscisum, et sic imminens obsidionis avertit a civitate periculum. Altera mulier in Thebes fragmen molae de propugnaculo turris immersit, et Abimelech fortiter oppugnantis caput cerebrumque simul optrivit. Abigail uxor Nabal a domo sua cedis interitum removet, dum viri sui contempnendo stultitiam irascenti David exenium praebet.

Tu quoque a domo tua et ab his, quibus premines regionibus, gladium poteris divini furoris avertere, si etiam episcopis neglegentibus luxuriam in ipsa aecclesiastici culminis arce subnixam elaboraveris expugnare. Hoc enim videtur fieri nunc in finibus Christianorum, quod factum legitur in

segetibus Philistinorum. Nam sicut vetus narrat hystoria: *Coepit Samson trecentas vulpes, caudasque earum adiunxit ad caudas, et faces ligavit in medio; quas igne succendens dimisit, ut huc illucque discurrerent. Quae statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succensis confortatae iam fruges et adhuc stantes in stipula concrematae sunt in tantum, ut vineas quoque et oliveta flamma consumeret.*

Haec plane historia licet principaliter designet hereticos, qui quasi trecentenario numero continentur, quia sanctae trinitatis fidem verbotenus confitentur, sed dum sub velamento orthodoxae fidei in prima sermonis sui fronte se palliant, ignem pravae doctrinae in posterioribus, quo fruges omnium bonorum operum exurantur, occultant. Quamvis, inquam, per[Page 301]

has vulpes designentur heretici, his tamen incontinentes clerici cum suis pelicibus possunt non inconvenienter aptari, qui quasi solutis pedibus gradiuntur, dum honestatis aliquando speciem simulate praetendunt. Sed cum accensis facibus combinantur in caudis, quia quasi postposito et, in quantum valent, occulto igne inpudici conglutinantur amoris. Hae itaque vulpeculae igne interveniente coniunctae, et libidinis facibus combinatae, omnia Philistinorum sata consumunt, quia spirituales fructus aecclesiae destruunt, et quantum ad se bona opera fidelis populi divinae indignationis igne succendunt. De quo igne mystice per psalmistam dicitur: *Tradidit grandini iumenta eorum, et possessiones eorum igni.* Quoniam sicut boni sacerdotes Deo quorumlibet fidelium oblationes et vota commendant, ita plerumque qui sacris altaribus indigni sunt, horribiliter gravant. Quod autem mali sacerdotes vulpibus comparentur, Hiezechiel quoque propheta testatur dicens: *Quasi vulpes in desertis prophetae tui erant, Israel.* Et de clericis quidem interim ista sufficiant.

De aecclesiis autem, quae tibi adiacent, ammonerem, ne more pravorum quorumlibet divitum earum bona minueres, sed cum te presente plures nobiscum colloquerentur episcopi monasteriorumque rectores, nullus eorum fuit, qui vel a te vel a tuis procuratoribus ullam sibi molestiam conquaereretur inferri, preter Augustensem duntaxat episcopum, qui tamen non a te sibi de suis aliquid imminutum, sed conquestus est potius aecclesiae suae nil ex tua liberalitate collatum. Felix, inquam, dives hoc tempore, cui suppres convicanei hoc solum valent crimen inferre. In Fructuariensi certe monasterio, ubi per decem fere dies hospicium[Page 302]

tenui, quam humanus quamque suavis tuus principatus esset aecclesiis, evidenter agnovi. Ubi nimirum ita securi sub tuae protectionis umbraculo Deo deserviunt fratres, ac si sub maternis alis pulli confoveantur implumes. Et quam convenienter illi loco Fructuariae est nomen impositum, quod non humani sensus industria, sed divina credimus dispositione provisum.

Nam quia Effraim interpretatur foecunditas, ille proculdubio mons est Effraim, ubi nimirum veri Israelitae consistunt. Qui dum arva mentium assiduis sacrae scripturae sententiis quasi quibusdam ligonibus excolunt, uberes illic spiritualium segetum proventus erumpunt, quae caelestibus horreis angelitus inferantur. Ille, inquam, vere mons est Effraim, ubi robur exercitus, ubi fortium cuneus bellatorum. Ibi contra diabolum assidue geritur infoederabile bellum, et comminus in arma congredditur, hinc agmen Israelitarum, illinc exercitus Chaldeorum. Illic Agag pinguissimus per manum sobrietatis in frusta conciditur, et Eglon rex Moab transfixo femore castitatis gladio trucidatur. Qui Eglon interpretatur vitulus moeroris, ut victimam significet perditionis. Illic Madianitarum reges, Zabee et Salmana, veri Gedeonis gladio perimuntur, illic in Golia superbiae caput absciditur, Saul inoboedientia reprobatur, in Acitofel fraus cum omni sacrilega duplicitate suspenditur, in Achar filio Charmi super avariciam ingens lapidum congeries cumulatur. Ibi Iesus, non ille Benun, veraciter Amorreorum superat reges, suosque milites facit eorum calcare cervices. Illic plane Beselehel de lignis sethim, quae putrescere nesciunt, Deo Israel arcam fabricat, tabernaculum construit, aureum cum septem lucernis candelabrum erigit, mystica quoque auro gemmisque nitentia sacerdotum[Page 303]

ornamenta componit. Illic Salomon templum Domino ex lapidibus pretiosis aedificat, tantumque latomis ac cementariis silentium imperat, ut non ibi malleum, non securim, non ferramentum aliquod tinnire permittat. Ibi Zorobabel filius Salathiel et Iosue filius Iosedech cum caetera multitudo virtutum armis accincti, sic Ierosalem muros instaurant, ut tamen adversus hostium cuneos opus impedire volentium pugnare non desinant. Utrobique igitur sollerter intenti, utrobique parati, dum una manus exercetur ad murum, altera vibratum tenet iugiter gladium, et dum hinc aedificii structura perficitur, illinc ingruentium hostium barbaries propulsatur. Et quid amplius eloquar, nisi quia illa est officina fabrilis, in qua mulieris evangelicae dragma cotidie malleis disciplinae regularis extunditur, et sic ad sui conditoris imaginem, ad quam principio condita fuerat,

reformatur. Et revera illic mundanae machinae faber, cui videlicet evangelista Marco testante dicebant: *Unde huic haec omnia? Et quae est sapientia, quae data est illi, et virtutes tales, quae per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius et Mariae, frater Iacobi et Ioseph et Iudae et Symonis?* Ille, inquam, fabri filius, qui et ipse nichilominus faber illic propriis manibus agitat folles, servos scilicet suos, rerum temporalium mole paenitus vacuos et ab omni terreni amoris humore siccatos. De quo fabro per Ysaïam divina vox ait: *Ecce ego creavi fabrum sufflantem in ignem prunas, et proferentem vas in opus suum.* Unde et Hyeremias: *Omnes, inquit, isti principes declinant, ambulantes fraudulentem, aes et ferrum; universi corrupti sunt. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum; frustra conflavit conflator, malitiae enim eorum non sunt consumptae. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos.* Per hos itaque vim sancti Spiritus efflat, ut eorum verbis vel exemplis in amore conditoris sui frigida corda fervescent. Illic plane Iesus sepe ad discipulos suos ianuvis clausis ingreditur, quibus non modo per salutationem pacis praebet alloquium, sed etiam per insufflationem sancti Spiritus[Page 304]

influit sacramentum. In illo coenaculo pascae cotidie cum eisdem discipulis celebrat, et dum virtutem mystici sermonis eructuat, eos ad ardorem suae dilectionis inflammat. Opere pretium est cernere, quomodo examen apum Domini per alvearium suum iugiter huc illucque discurrant, ac diversis officiis occupatae, quod illis iniunctum est, certatim implere contendunt. Onera siquidem diversa comportant, mella constipant, illudque nectar includunt, unde favi miri dulcoris et gratiae summi regis ferculis apponantur. Illic in conspectu David regis Israel sacerdotes et levitae simul et Nathinnei nablis, tubis, cynaris et cytharis cunctisque musicorum generibus concrepant, ac mystici carminis organa modulantes excubiarum suarum vices alternant dicentes: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius.* Omnipotentem Deum precor, o Fructuaria, ut ante me de vinculo carnis huius absolvas, quam te ab eo in quo te vidi, religionis statu deiectam, veraciter audire permittat. De caetero, venerabilis soror, contende semper de bonis ad meliora conscendere, et sicut per apostolum prohiberis in incerto divitiarum sperare, ita etiam noli ex divinae clementiae pietate diffidere. Et quia te novi de iterata coniugii geminatione suspectam, temptatus a Saduceis Dominus de muliere, quae septem fuerat fratribus nupta, cui foret illorum in resurrectione prae ceteris vindicanda, sic respondit: *In resurrectione neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in caelo.* Nam si multivirae ad regnum Dei nullatenus pertinerent, nequaquam hic veritas responderet: *Erunt sicut angeli in caelo*, sed potius diceret: Quia erunt sicut maligni spiritus in inferno. In hoc itaque salvatoris verbo manifeste colligitur, quia si religiosa duntaxat vita non desit, a regno caelorum frequentati coniugii pluralitas non excludit. Iesus enim talis est sponsus, ut quamcunque suae karitatis ulnis amplectitur, protinus in ea floridae castitatis mundicia reparetur. Et haec loquor, non ut adhibeam multinubis adhuc futuris audaciam, sed ut iam factis spei vel paenitentiae non subtraham medicinam.

Esto circa delinquentes quadam librati examinis arte discreta, ut nec ad vindictam praecipitanter interveas, nec ad parcendum sis omnino remissa.[Page 305]

Quatinus nec ad ulciscendum inmoderatus te zelus accendat, nec nimia pietas ab exerendae te disciplinae vigore cohibeat. Sane quia mox ut infertur iniuria, perturbatur animus, vix rectum ilico valet promulgare iudicium. Sicut enim intuentis visum aqua, dum quiescit, admittit, si turbatur, optundit, sic humanus animus in ipso perturbationis articulo inoffensam recti iudicii lineam non attendit. Unde necesse est, ut in posterum sententia differatur, quatinus aequata iustitiae lance, iudicium quod perturbata nequiverat, mens quieta suspendat. In quo plane non minimum ad aedificationem pertinet intueri, rex David quam quietus, quam gravis in promulgatione iudicii fuerit et discretus. Qui nimirum Ioab et Semei se graviter offendentes, donec vixit et in eo ira vel furor habere locum potuit, aequanimiter toleravit. Cum vero iam propinquaret ad obitum, et nullis olim sopitae iracundiae stimulis urgeretur, praecaepit filio, ut post mortem suam in illos vindicaret, tunc videlicet cum eum humanis iam rebus exemptum, offendentium poena delectare non posset. *Tu, inquit, nosti quae fecerit michi Ioab filius Sarviae, quae fecerit duobus principibus exercitus Israel, Abner filio Ner et Amasae filio Iether, quos occidit et effudit sanguinem belli in pace.* Et paulo post: *Facies ergo iuxta sapientiam tuam, et non deduces canitiem eius pacifice ad inferos.* De Semei vero ait: *Habes quoque apud te Semei filium Gera, filii gemini de Baurim, qui maledixit michi maledictione pessima, quando ibam ad castra.* Et paucis interpositis addidit: *Deduces canos eius cum sanguine ad infernum.* Ubi notandum, quam laudabilis huius viri fuerat et ammiranda discretio, quia quandiu potuit irasci, noluit vindicari, deficiente vero iam omni furoris et irae

materia, ne praeteriret omnino iustitiam, ultionis exeruit disciplinam. Cum enim ultor non habet aliquid de suo, tunc recto depromitur vindicta iudicio. Unde David non pascebatur vindicta, quia nec cruciabatur iniuria; non eum zelus fecit inmoderatus accensum, nec pietas reddidit inordinata remissum. Sic sic illatam discretus ultor iniuriam, et non remissus indulsit, et non saenens vindicavit. Tu quoque, venerabilis soror et domina, huius imitare sancti regis exemplum, ut pietatis simul atque iustitiae numquam deseras institutum, ita tamen ut iuxta apostolicum praeceptum superexaltet misericordia iudicium.[Page 306]

Et sic omnis iudicii tui calculus ad omnipotentis Dei gloriam tendat, quatinus expleto commissi vilicatus officio, is qui tuum tenet nunc in suis manibus spiritum, de terreno te ad caelestis gloriae provehat principatum. Monasterium praeterea Fructuariense tamquam vere thalamum Iesu tuae magis ac magis commendo custodiae, cui quaeso, ita pervigiles tuitionis tuae depende semper excubias, ut per te caelestis ille sponsus tuus in eo suaviter requiescat.

Omnipotens Deus te ac tuos, regiae scilicet indolis, filios benedicat, eosque non modo ad aetatis, sed etiam sanctitatis incrementa perducatur. Domnus autem Adraldus, Bremetensis rector coenobii, vir videlicet religiosus et prudens, ex me per te officiosissime salutetur. Qui si vult, ut sibi quoque aliquid scribam, scribendo praecipiat.

115.
Domno V. venerandae sanctitatis episcopo ac religiosae ecclesiae suae canonicis, P<etrus> peccator monachus servitum.[Page 307]

Divini cultus obsequium tunc est proculdubio laude dignum, cum fuerit laudabiliter consummatum. Caeterum quid prodest, si recte quis quodlibet opus incipiat, nisi recto illud fine concludat? Novimus itaque, dilectissimi, quia festivitatem beati Iohannis Baptistae, prout dignum est, quidem venerabiliter colitis, sed octavis eius trium lectionum brevitate contenti, non eam qua dignae sunt, reverentiam exhibetis. Nam si lectionis evangelicae tenor diligenter attenditur, nullius sancti festivitas in ecclesia colitur, cuius octavis tanta reverentia debeatur. Ait enim angelus Zachariae: *Erit tibi gaudium et exultatio et multi in nativitate eius gaudebunt*. Quod proculdubio non ipso nativitatis die, sed octavo potius non ambigitur fuisse completum. Octavo quippe die, quo circumcisis est, non sine multorum gaudio Zachariae angelitus nuntiatum et Helizabeth divinitus inspiratum puero nomen imponitur, os patris, quod diu clausum fuerat, aperitur. Et qui eatenus communia saltem proferre verba non poterat, mystica iam prophetalis oraculi sacramenta fundebat. Totum ergo gaudium, quod angelica fuerat denuntiatione promissum, octavo nativitatis die probatur exhibitum.

Nativitas itaque beati Iohannis non tam gratia propriae dignitatis attollitur, quam octavi sui privilegio decoratur. Quapropter aequitatis ratio dictat, ut sicut ipsa nativitas et eius octava nichilominus honoretur, ex qua videlicet ipsa nativitas illustratur, et ab ea percipit, unde celebris et insignis habetur. Ab octava siquidem sua venerabilis haec nativitas accipit, unde sanctorum omnium nativitatibus antecellit. Atque ideo non supparem ab ea meretur honorem, cui praebet ex se honoris ac celebris reverentiae dignitatem. Nec mirum si clarior et insignis quaeque festivitas octono dierum circulo nunc in ecclesia proteletur, cum octo praecipuas solemnitates[Page 308]

per unumquemque anni circulum in lege veteri Dominus instituisse legatur. Quae profecto festivitates et nobis sunt, et illis pro temporum diversitate communes. Illorum quippe sunt per carnalis observantiae ritum, nostrae quoque nichilominus sunt per spiritualis intelligentiae sacramentum.

Prima siquidem earum festivitas est iuge sacrificium, quod utique per continuos dies matutinis ac vespertinis horis iubetur offerri. Ille nimirum iugis sacrificii solemnitatem Domino celebrat, qui in caelestis eloquii meditationibus assidue perseverat. Et quia mane lucis nostrae lex est et prophetae, vespere autem lucis huius, quantum ad ordinem temporum evangelium est, sicut dicit apostolus, nos *in quos fines saeculorum devenerunt*.

Et ipse Dominus: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*.

Matutinum semper et vespertinum offert Domino sacrificium, qui semetipsum a saecularibus negotiis mactans versatur assidue in novarum ac veterum meditationibus scripturarum, sive matutinum ac vespertinum Deo sacrificium iugiter immolamus, cum et dignas ei gratiarum actiones de nostra redemptione referimus, eiusque terribile iudicium formidantes iam quasi tribunalibus praesidenti trementes adstamus.

Post iuge vero sacrificium sabbatum ponitur, videlicet ut ab omni servilis operis executione vacetur. Christiano vero spiritale sabbatum agere, est a laboriosa rerum temporalium cupiditate quiescere, solis orationum ac lectionum studii insudare, saecularium negotiorum pondus de

mentis cervice proicere, ad contemplanda caelestia tota cordis intentione vacare, carnis oblectamenta contempnere, de sola spe caelestium spiritali iucunditate gaudere. De hoc enim dicit apostolus: *Relinquetur ergo sabbatismus populo Dei.*

Ille porro sabbatum Deo veraciter celebrat, qui sic ab his quae mundi sunt operibus vacat, ut a spiritalibus tamen actibus non quiescat. Unde veritas ait: *Aut non legistis, quia sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt?* Qui ergo ab actionum saecularium laboribus cessat, et[Page 309]

divinae servitutis operibus vacat, ille christianae religionis sabbatum celebrat. Iste non servile opus facit, quia se a peccati perpetracione custodit. *Qui enim facit peccatum, servus est peccati.* Iste non in domo sua ignem accendit, quia omnes vitiorum fomites et irae ac simultatis igniculos ex domicilio suae mentis extinguit, ab illo cavens igne de quo scriptum est: *Ite in lumine ignis vestri, et in flamma quam accendistis.* Hic denique pondus in via non portat, quoniam incurvantium se iniquitatum rudibus cor per paenitentiam levigat. De quibus per prophetam dicitur: *Quoniam iniquitates meae superposuerunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sunt super me.* Et paulo post: *Incurvatus sum et humiliatus sum usquequaque.* Iste praeterea in loco suo residens longius non procedit, quia Christum sibi fundamentum ponit, in quo scilicet firmissimum suae quietis habitaculum construit. Ipse quippe locus est, de quo scriptum est: *Filii servorum tuorum habitabunt ibi.* Ipse fundamentum de quo dicitur, quia *fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, Christum Iesum.*

Tertia vero festivitas est neomeniae, id est novae lunae. Tunc autem innovari luna dicitur, cum soli coniungitur, et ab eo ad concipiendum splendorem velut amissi luminis reparatur. Sol iustitiae Christus, luna autem primo sancta universalis aecclesia, deinde quaeque fidelis est[Page 310]

anima, eius qui splendor est gloriae et figura substantiae radiis illustrata. Cum ergo sancta quaelibet anima redemptori suo veraciter in amore coniungitur, cum ei denique velut in sponsali thalamo per oblectationis intimae glutinum copulatur, tunc proculdubio solemnitatem neomeniae celebrat, dum reformatam se a superno lumine fratrum suorum aspectibus repraesentat, sicut dicit apostolus: *Qui adheret Domino, unus spiritus est.* Nam si in his omnibus solus exterior ille solemnitatum ritus accipitur, non iam ex his utilitatis aliquid nobis videbitur posse conferri, sed supersticiosa potius exigent ac frivola iudicari. Hinc est quod apostolus ait: *Nemo diiudicet vos in cibo aut potu aut in parte diei festi aut neomenia aut in sabbato, quae sunt umbra futurorum.* Quod ergo tunc erat umbra futurorum Iudaeo, nunc est exhibitio praesentium Christiano, et quod illis datum est sub exterioribus ceremoniis, nobis factum est instrumentum intelligentiae spiritalis. Tunc enim neomeniam, hoc est novae lunae colimus ortum, cum veterem deponimus hominem et sanctae conversationis induimus novitatem.

Quarto loco pascalis apud illos festivitas ponitur, in qua nunc apud nos agnus ille, qui tollit peccata mundi, pro totius saeculi salute mactatur. Nam *pasca nostrum immolatus est Christus.* Huic continuatur festivitas, quae dicitur azimorum, in qua praecipitur, ut e cunctis domibus abiciatur omne fermentum. Quam utique festivitatem, quae videlicet una cum pasca dicenda est, nos veraciter celebramus, si fermentum malitiae et nequitiae de tabernaculo nostri cordis abicimus, et sinceritatis ac veritatis azima custodimus. Cavendum est ergo, ne sit in mentibus nostris adumbratio fuci, corruptela fermenti, caverna mendacii, sed potius in domo nostri pectoris vigeat et puritatis integritas et soliditas veritatis.[Page 311]

Post hanc illa festivitas sequitur, quae dicitur novorum, cum primiciae scilicet de novis frugibus offeruntur. Cum enim ad maturitatem segetum pervenitur, tunc in perfectione novorum fructuum auctori bonorum Deo festivitas agitur. Nos quoque novorum solemnia gerimus, si prius agrum nostri cordis disciplinae vomere proscindentes, virtutum germina spargimus, ut boni postmodum operis frumenta metamus. Unde per prophetam dicitur: *Novate vobis novale, et nolite serere super spinas.* De bono scilicet agricola Salomon ait: *Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum, et qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur.* De negligenti quoque operario idem dicit: *Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum replerunt urticae, operuerunt superficiem eius spinae, et maceria lapidum destructa erat.* Et iterum: *Praepara, inquit, foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea aedifices domum tuam.* Sed quisquis interiorem hominem suum de die in diem secundum apostoli sententiam renovat, quisquis cor suum divini terroris ligonibus sulcat, iste non super spinas, sed super novalia seminat, ut centesimi proventus segetem metat. Unde dicit apostolus, quia *qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.* Qui vero fructus et in hac vita de

spiritu colligantur, idem alibi diligenter enumerat dicens: *Fructus autem spiritus est karitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas*. Quisquis igitur hos fructus intra suae mentis horreum colligit, hic proculdubio solemnitatem novorum salubriter colit.

Deinde sequitur festivitas mensis septimi, quae dicitur clangoris sive tubarum. Sic enim inter dies septimus quisque dicitur sabbatum, ita nichilominus et inter menses qui septimus est, dicitur sabbatum mensium, vel etiam sabbatum sabbatorum. Quis est autem clangor ille tubarum, cui debeamus annua festa persolvere, nisi evangelica simul et apostolica doctrina, quae tanquam caeleste tonitruum ac terribilis bucina nos ad procinctum spiritualis militiae provocat, atque ut pro castris imperatoris aeterni contra nequitiae spiritus infoederabiliter dimicemus, instigat? Quis est ergo qui tubarum sive clangoris festum legitime celebret, nisi qui scripturas veteris ac novi testamenti studet in armario suae mentis includere, ac[Page 312]

praecepta caelestia tenaci semper memoriae commendare? Haec itaque festa celebrantibus rite per prophetam dicitur: *Canite in initio mensis tuba in die insigni solemnitatis vestrae*.

Post hanc est et illa festivitas, quae celebratur decima die mensis septimi, in qua videlicet animas suas Iudaei praecipuntur affligere. Nos etiam hanc rite solemnitatem colimus, cum carnem nostram maceratione castigamus inediae, cum nosmetipsos reprimimus sub arctae custodia disciplinae, cum denique petulantes carnalium passionum illecebras crucifigimus, cum corpus nostrum pro Deo laboribus et erumnis atterimus, cum interiorem hominem per compunctionis ac fletuum lamenta mactamus. Hanc igitur nobis hoc modo festivitatem celebrantibus repropitiatur ille, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine suo.

Octava vero quae et ultima solemnitas est, dicitur scenophegia, hoc est tabernaculorum, quae videlicet quintodecimo die eiusdem septimi mensis incipit celebrari. Laetatur enim Deus in te, cum te quasi peregrinum cernit et exulem, et non in patriae domibus, sed in exilii tabernaculis conspicit habitantem. *Non enim hic habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus*. Cum enim hic cernimur per molem corporis, habitamus autem in caelo per studium intentionis, cum tanquam viatores quidam et advenae per despectum mentis praesentia cuncta transcurrimus, ad supernam vero patriam anxii desideriorum gradibus festinamus, tunc a nobis spiritualiter scenophegia colitur, quae dudum apud illos per legitimi ritus caerimonias carnaliter agebatur. Haec porro festivitas quintodecimo die septimi mensis incipit, et quia per octo dies colitur, decimo kalendarum Octobris proculdubio terminatur. Dicitur enim in libro Numeri: *Quintadecima die mensis septimi, quae vobis erit sancta ac venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus*. Et aliquanto post subicit: *Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis in eo*. [Page 313]

Quo videlicet die sancto ac celeberrimo beatus Iohannes Baptista conceptus asseritur, cuius intuitu sumus impulsus, ut hanc epistolam scriberemus, ut in eo ponamus finem, unde scriptio traxit originem. Ubi non facilis oboritur quaestio, quomodo beatus Iohannes festivitate necdum elapsa sed adhuc durante conceptus sit, cum Lucas evangelista dicat: *Et factum est, ut impleti sunt dies officii eius, abiit, haud dubium quin Zacharias, in domum suam. Post hos autem dies concepit Helisabeth uxor eius*.

Quomodo autem impleti sunt dies officii, cum ipsa festivitas necdum esset impleta? Quintodecimo quippe die praefati mensis incipiebat haec festivitas, quae dicitur scenophegia, et octo diebus integris colebatur, ut octavus kalendarum Octobris, quo beatus Iohannes conceptus est, inter caeteros eiusdem festivitatis dies festivior atque, ut illic dicitur, celeberrimus haberetur. Quod si forte dicitur, quod traditio fallatur aecclesiae, quatinus non ipso die conceptus sit, sed postmodum, tota videlicet solemnitate decursa, hoc...

Illud praeterea consideratione dignum est, quod si uterque dierum numerus, vel quo Dominus in utero virginali, vel quo beatus Iohannes in alvo mansit anili, diligenter inspicitur, duobus diebus excedere Domini numerus invenitur. A conceptione quippe Domini usque ad nativitatem Domini ducenti septuaginta sex dies, a conceptu vero Iohannis usque ad nativitatem eius ducenti septuaginta quattuor dies tantummodo reperiuntur. Nam com Dominus octavo kalendarum Aprilis conceptus, octavo kalendarum Ianuarii natus sit, Iohannes autem octavo kalendarum Octobris genitus, octavo kalendarum Iulii de maternis visceribus sit egressus, duobus tamen diebus excedit numerus salvatoris numerum Iohannis. Et hoc propter Februarium mensem, qui viginti tantummodo et octo dierum supputatione contentus est, cum omnes alii menses vel triginta vel triginta et unum dies includant.

Quia igitur hoc mense beatus Iohannes in maternis visceribus latuit,

quo videlicet iam emenso Dominus est conceptus, et antequam per annuae revolutionis orbitam impleteretur, est editus, duo dies quibus mensis iste minuitur, conceptui beati Iohannis deesse reperiuntur. Huius ergo mensis[Page 314]

brevitas habet, cur numerum Iohannis excedat numerus salvatoris. Hac itaque ratione reddita credibile est, quod necdum scenophegiae solemnitate decursa beatus Iohannes Baptista conceptus est. Quod autem intra materna viscera Dominus diutius mansit, Iohannes celerius prodiit, non casus est accidentium, sed dispensatio personarum. Ille nimirum tanquam metator hospicii domo maturius exiit, ut subsequenti mox imperatori viam sterneret, adventum eius regnis, provinciis et urbibus nuntiaret, confluentium populorum agmina tantae maiestati obviatura dirigeret, eiusque receptui quaeque necessaria quantotius praepararet. Imperator autem noster in virginalis palatii thalamo residens aliquantulum substitit, et qui metatorem iconomumque praemiserat, procedere morosius iudicavit. Sed...

116.

Sanctis abbatibus Gebizoni et Tebaldo, Iohanni quoque Laudensi, immo laudabili in Christo fratri, P<etrus> peccator monachus servitatem.[Page 315]

Noverit sancta caritas vestra, dilectissimi, quoniam hesterno die dum meridiano sopore deprimerer, videbatur michi, quod in navigio constitutus partem libri, quem ipse dictaveram, prae manibus haberem, eisdemque paginis non minus quam michi procellae furentis impetum formidarem. Cumque nimis attonitus imminetisque discriminis horrore constrictus, concussis pavore visceribus, minacis fluctus naufragium pertimescerem, repentinus undarum aestus vehementer intumuit, meque librum manu tenentem cum ipsa cui tunc ineram, rate demersit. Mox expectatus recogitare cepi et sollerter in mente revolvere quid mysterii res haberet, quid denique visio ista portenderet.

Hodie vero idipsum michi sollicite meditant, epistola illa, in qua de octo veteris testamenti festivitibus et de beati Iohannis Baptistae generatione loquebar, occurrit, et mox tanquam marini fluctus inundacio, vorago me subiti meroris absorbit. Ibi me nimirum, fateor, errasse comperi et insipienter locutum, atque a sanae intellegenciae regula declinasse liquido deprehendi. Dixeram enim beatum Iohannem occiduo scenofegiae die, qui videlicet pre ceteris est celeberrimus, fuisse conceptum. Quod si diligenti consideracione perpenditur, a veritate dissonum reperitur. Dies enim concepcionis beati Iohannis qui octavus est a kalendis Octobris, post[Page 316]

octavum diem scenofegiae iam est tercius, ac per hoc ab illa festivitate proculdubio probatur alienus. Cum igitur festivitas scenofegiae decimo kalendarum Octobris desinat, concepicio vero sancti Iohannis eiusdem mensis octavo contingat, liquido constat procul iam extra scenofegiae limitem de senili complexu conceptum beatum fuisse Iohannem. Ecce quod incaute scribendo deliqui, Deo me misericorditer ad penitentiam revocante correx.

Nunc itaque, dilectissimi, sanctae prudentiae vestrae studiis hoc oboedienciae munus iniungo, immo tanquam servus atque discipulus humiliter obsecro, quatinus et hanc epistolam ad fidem qua apud nos correcta est, redigatis et cetera quoque nostrae dictacionis opuscula sollicite perlegentes, si quid reperiatur absurdum, vel funditus amputare, vel elimaciori stilo digerere festinetis. Non enim timendum est ne si manus corrigentis accedat, scriptoris articulus decorem genuinae venustatis amittat, sed hoc potius annitendum, ut dum stili currentis urbanitati non parcur, sobrii intellectus regula inviolabiliter conservetur. Cum igitur *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum*, vobis tribus quos spiritali pollere prudentia non ignoro, hoc meditacionis studium mea vice delego, ut si quid adhuc in illis reperitur opusculis, quod a tramite veritatis exorbitet, per vos ad normam rectitudinis redeat, et ad plenam edicionem ac legendi auctoritatem liber ille per examinacionis vestrae diligenciam convalescat.

117. [Page 317]

Sanctae spei filio Aripando, P<etrus> peccator monachus paternae dileccionis affectum.

Nimis ingratus est servus, si postquam tela vel gladios ab herili liberalitate percepit, eisdem mox armis accinctus adversus dominum suum protinus in bella consurgit. Perduellionis reus est miles, qui ditatus imperialibus donis asserit apcius sibi convenire coronam quam subieccionis vel oboedienciae clientelam. Confiteris te, fili mi, frequencius impugnari et infestancium cogitacionum perferre caliginem, quia cum docile cor ac facillimum habeas ad discendum, ante veri luminis aditum requisisti, quam cecam philosophorum sapienciam disceres, ante ad heremum provolasti, sequens vestigia piscatorum, quam liberalium arcium non dicam studiis sed stulticiis insudares.

Hanc ergo querelam a te clemencia divina commeruit, quia tibi subtilioris ingenii gratiam praerogavit. Nec mirum si inter ipsa tuae rudimenta militiae veteranos hostis eodem te genere certaminis impetit, quo scilicet et in ipso mundi nascentis inicio primos parentes humani generis superavit. Haec enim prima serpentis verba sunt ad mulierem, his sibilis draco teterrimus in cor eius venena stillavit: *Scit Deus, inquit, quod in quocunque die comederitis ex eo*, haud dubium quin pomo, *aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum*. Ecce, frater, vis grammaticam discere? Disce Deum pluraliter declinare. Artifex enim doctor dum artem inoboedienciae noviter condit, ad colendos eciam plurimos deos inauditam mundo declinationis regulam introducit. Porro qui viciorum omnium catervas moliebatur inducere, cupiditatem scienciae quasi ducem exercitus posuit, sicque post eam infelici mundo cunctas iniquitatum turmas invexit. Quid ergo mirum si in Eve filium idipsum adhuc iaculum[Page 318]

vibrat, quod in eandem Evam antiquus olim hostis intorserat? Expertus quippe non potest desperare successum, dum eandem filiis infert pugnam, qua super parentes nostros dudum se meminit optinuisse victoriam. Sed cum redemptor noster pastor utique sit, non quidem canum vel luporum ferarumve frendencium, sed ovium, et non tantum ovium sed et agnorum, non licet quaeso pastori ut censoriam super gregem suum virgulam teneat, eumque vel mensae vel pascuae pro voluntate discernat? Nam et Dominus in legalibus cerimoniais modo boves, modo vitulos, modo arietes, modo agnos anniculos praecipit immolari. Dum ergo de grege suo faciat possessor quisque quod velit, quo pacto non licuit creatori tuo te velut agnum tenerrimum mensae propriae refeccionis apponere, reliquumque gregem in exterioris adhuc vitae pascuis reservare, ut te iam intra propria viscera speciali quadam familiaritate traiciat, dum alios interim suis temporibus convertendos moderamine pia dispensacionis expectat? Samuhel namque puerulus tanquam tener agniculus cum tribus farinae modiis et amphora vini mensae Domini, ut ita loquar, apponitur, dum Heli sacerdoti et templo Dei quod erat in Silo, a parentibus dedicatur. Iohannes Baptista non solum ipse agnus, sed et *agnum* praedicaturus *qui tollit peccata mundi*, de grege sacerdotalis domus eligitur, et in deserta contendit, ut eo Dominus velut epulo suavis edulii delectabiliter saginetur.

Non enim homines ad procinctum spiritalis militiae pro suo duntaxat alleguntur arbitrio, sed is qui eos ut ad se convertentur inspirat, singula super eos aetatum ac temporum momenta dispensat, ut alios ad se trahat grandeva iam senectute maturos, alios iuvenalis incrementi vigore robustos. Istos tollat primo pubescentis adolescenciae decore vernantes, illos autem ab ipso puericiae lactantis exordio velut de nido pullos inducat implumes. Achias sane prae nimia iam senectute caligat, sed uxorem Hieroboam eminus adventantem prophetalis oculi serenitate prospectat.

Ingrederere, inquit, *uxor Hieroboam, cur aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius*. Hiezechiel tricennali viget etate, cum iuxta Chobar fluvium constitutus ad dispensandum propheticae gratiae promovetur[Page 319]

officium. David vixdum primo florentis adolescenciae decore pubescens, de post foetantes paternae subieccionis eligitur, et ad crispandum spiritalis allegoriae psalterium, atque ad optinendum regalis sceptri fastigium promovetur. Hieremiae dictum est: *Priusquam te formarem in utero, novi te, et antequam exires de vulva, sanctificavi te et prophetam in gentibus dedi te*. Et quid plures enumerem? Qui enim Eleazarum prae senili algore iam frigidum triumphalis martyrii fervore succendit, ipse teneros adhuc beatae Felicitatis filios invictae fidei constancia roboravit. Sed forte dicas: Multos lucrifacerem, si gracia praedicacionis affluerem, si copiam scienciae litteralis haberem. Et ego respondeo, quoniam et Eleazarus multos potuisset ab ydololatria revocare, si viveret, et Machabei et innumerabiles Christi martyres plurimos ad agonem fidei firmare potuissent, si persecucionis illatae differre supplicia decrevissent. Sed quoniam ad penarum perferenda tormenta efficacius edificaverunt martyrizando quam praedicando, postponentes verbum reliquere sequentibus imitationis exemplum. Tu quoque valencius provocas videntes te properare post Christum, quam promovere potueras audientes qualibet multiplicitate verborum.

Nec enim Deus omnipotens nostra grammatica indiget, ut post se homines trahat, cum in ipso humanae redempcionis exordio, cum magis videretur utique necessarium ad conspergenda novae fidei semina, non miserit philosophos et oratores, sed simplices potius idiotas ac piscatores. Unde legitur quia Sanson maxillam asini, quae iacebat arripuit, et in ea mille Philisteos occidit. Quid est enim per iacentem asini maxillam mille viros occidere, nisi per linguas humilium atque simplicium perfectum non credencium numerum a pravitatis suae statu deicere, atque ad humilitatem Christi per sanctae praedicacionis officium inclinare? Nam quia Sanson

interpretatur sol, postquam mundo sol iste resplenduit, postquam miraculorum atque signorum suorum per orbem terrarum radios sparsit,[Page 320]

omnium mox sibi resistencium colla perdomuit, eosque a superbiae vitae suae rigore prostravit.

Tu quoque, fili mi, ut praedicandi sorciaris officium, imitare vel asini, de quo dictum est, vel etiam ovis exemplum. Quae nimirum cum vivit, turpiter boat, mortua vero in instrumentis musicis suaviter cantat. Sic et qui carnaliter vivunt, balare cum ovibus inaniter possunt, naviter explere praedicatoris officium nequeunt. Dicit enim propheta: *Laudate Dominum in tympano et choro*. Corium quippe non sonat, nisi siccum relinquens humor abscedat. Si ergo vis, ut tympanum vel corda tua clarum in auditorum cordibus sonitum reddat, omnis a te vitae carnalis humor evaneat, mens tua ab omni fluxu luxuriae prurientis arescat. Nam et frigus concretum pectori vocem intercipere consuevit. Si vis ergo Dei verbum claris vocibus intonare, cave ne divini amoris in te flamma tepescat, ne tibi principis in aquilone sedentis aliorum obrepat. Hoc denique frigus iam tunc ille conceperat, qui deambulanti Domino ad auram paradysi post meridiem raucis quodammodo vocibus respondebat: *Audivi, inquit, vocem tuam et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me*. Porro quia meridianus ab illo iam fervor abierat, aura quoque frigoris est alumpna. Huc accedebat, quia et illum iam innocencia sublata nudaverat. Haec omnia quid aliud innuunt, quam quia illius viscera extincti amoris aliorum obstrinxerat, atque ideo vox illius in auribus Domini raucum sonabat? Hoc frigore iam et Heli sacerdos constrictus obtorpuerat, qui filiis suis aiebat: *Non est haec bona, filii mei, fama quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini*. Nam quia praedicatoris huius guttur ab amore Domini aliorum occluserat, ideo vox eius quodammodo rauciens in filiorum suorum cordibus efficaciter non sonabat. Si vis ergo vocem habere vel in praedicationibus intonantem, vel in oracionibus efficacem, satage semper, ut te divinus fervor accendat, ne vocem tuam torpor frigoris intercipiat. Frigidae quippe mentis oratio vel praedicatio non admittitur, et tanquam vox rauciens non auditur. Ab hoc plane frigore Abraham alienus extiterat, de quo scriptura pronunciat, quoniam *apparuit ei Dominus in convalle Mambrae, sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei*. Et sponsus ille caelestis sicut in Canticis dicitur, pascit et cubat in meridiem.[Page 321]

Enimvero cum te cordis acumen permovet ad querelam, quid aliud agis quam adversus Deum per eadem, quae Deus contulit arma conflagris? Et cum ingratum esse Deo non parvi sit criminis, formidolose tibi cavendum est, ne inde contra Deum prosilias in tyrannidem, unde graviorum illi debueras actionem, et dum scienciam, quae inflat, immoderacius flagitas, karitatem, quae aedificat, insipienter offendas. Qui enim scis, utrum dispensator meritorum omnipotens Deus ad hoc tibi subtilioris ingenii perspicaciam agilitatemque contulerit, ut iam tibi quodammodo signum futurae remunerationis ostenderet, et occidentem illam scienciam, quam pro illius amore spreveris, vivaci mentis acumine compensaret? Nam cum litterae oriantur ex sensu, non sensus procedat ex litteris, cui sensus incolomis est, litteras non requirit. In litterario quippe ludo, ubi pueri prima articulatae vocis elementa suscipiunt, alii quidem abecedarii, alii sillabarii, quidam vero nominarii, nonnulli iam etiam calculatores appellantur, et haec nomina cum audimus, ex ipsis continuo quis sit in pueris profectus agnoscimus.

Cui vero per donum sancti Spiritus intellectus aperitur, quia per conceptum vigorem vivacis ingenii cuncta facile comprehendit, his ad discendum gradibus magnopere non egebit. Sicut de tribus illis pueris dicitur, quia *dedit illis Deus scienciam et disciplinam in omni libro et sapientia, Daniheli autem dedit intellegenciam omnium visionum et somniorum*, ita ut Babyloniorum sapientes ad eorum prudentiam non attingerent, eosque magi, arioli, vel aruspices in mysteriorum caelestium revelacionibus non aequarent.

Sed ut veteribus omissis ad modernos interim veniamus, beatus Benedictus ad litterarum studia mittitur, sed mox ad sapientem Christi stulticiam revocatur. Et quia scolam pia rusticitate mutavit, hoc de se scriptum reliquit in capisterio mulierculae, quod de se mundi sapientes exprimere nequeunt in mensa geometricae vel astronomicae disciplinae. Litteras et Martinus ignorat, sed hic fatuus et imperitus perditas trium mortuorum[Page 322]

animas ab inferis revocat. Antonius non rethoricatur, sed toto conspicuus orbe, litteris, ut ita loquar, uncialibus legitur. Hylarion Platones et Phitagoras proicit, unoque contentus evangelio in sepulchralis se cellulae antro concludit. Sed ecce daemonibus imperat, quem philosophorum studia non exornant. Quae si tu quoque apud saeculum ut efflagitas didicisses, fortassis hodie Dominus intra sortis suae te funiculum non haberet.

Est enim sapiencia, de qua scriptum est: *Nam per sapienciam sanati sunt quicunque placuerunt tibi, Domine, ab inicio.* Et est sapiencia, de qua dicitur: *Non est haec sapiencia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* Et o quantis haec ipsa terrena et animalis sapiencia non concessit in prosperum, ut videlicet ante corruerent in periculum mortis quam fruerentur optatis.

Gualterus plane magistri mei, scilicet Ivonis, socius fuit, qui per triginta ferme annos ita per occiduos fines sapienciam persecutus est, ut de[Page 323]

regnis ad regna contenderet, et non modo Teutonum, Gallorum, sed et Saracenorum quoque Hyspaniensium urbes, oppida simul atque provincias penetraret. Sed mox ut studiis toto, ut ita loquar, orbe corrasis, exilium habitatione mutavit, et iam velut in pace compositus docere pueros coepit, emuli sui, cuiusdam videlicet alterius sapientis necessarii vel fautores, eum simpliciter gradientem ex insidiis occiderunt. Qui confossus gladiis non sacerdotes, ut michi relatum arbitror, peccit, non de transactis confessionem vel penitudinem gessit, sed usque ad ultimum spiritum hoc solum inclamare non desiit: Heu quale dampnum, heu quale dampnum! Si quid autem sibi vel de confessione facienda vel aliud quid diceretur, ille iam alienatus hoc solummodo repetebat: Heu quale dampnum! Hic itaque velut aragnes inextricabilia, ut sibi videbatur, subteminis fila contexuit, sed mox ut ea ventus ultimae necessitatis impulit, protinus in nichilum omnia dissipavit. *Anni quippe nostri testante propheta sicut aranea meditabuntur.*

Ugo Parmensis aecclesiae clericus quot utilitatum dotes habuerit, non enumero, quia laciniosi stili devito fastidium. Hic tantae fuit ambicionis in artium studiis, ut astrolabium sibi de clarissimo provideret argento, et[Page 324]

dum spiraret ad episcopale fastigium, Chuonradi imperatoris se constituit capellanum. A quo dum revertitur regiis pollicitacionibus cumulatus et de consequenda dignitate pene non dubius, incidit in latrones. Presbyter enim quidam in Teutonicis partibus qui laicum habebat asseculam, pascentes equos illius temptavit invadere. Cui dum ille sese impiger obiecisset, presbyter eum lancea confodiens interemit, et tunc liquido deprehendit nil fuisse quod didicit, dum simul amisit et arridentis vitae dulcedinem et concupiti culminis dignitatem.

Preterea saepe contingit, ut nonnulli carnaliter sapientes et diucius vivant et nunquam valeant invenire, quod optant. In sapienciae quippe suae vanitate confisi, dum sperant facile sibi cuncta suppetere, arbitrantur utique se religionis testimonio non egere, et dum inanem sapienciam iactant, insipienter vivere non formidant. Quamobrem a se conspicientibus eorum actus exploditur, vita conspuitur, conversacio deridetur, fama polluitur, testimonium condempnatur. Ideoque qui proposuerant ad votum carnis vivere, in contrarium versa sententia saepe compelluntur egere, cum e diverso quique simplices et quieti rebus exuberent necessariis. Unde per Ysaia Dominus dicit: *Pro eo quod vocavi, et non respondistis; locutus sum, et non audistis et faciebatis malum in oculis meis et quae nolui elegistis, propter hoc ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sicietis; ecce servi mei laetabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt prae exultacione cordis, et vos clamabitis prae dolore et prae contricione spiritus ululabitis.*

Hodieque certe in Romana urbe frater advivit, ortus de summis proceribus Galliarum, cuius nomen taceo, quia fratris ignominiam perhorresco. Cui nescio an aliquid utilitatis desit, tot siquidem exteriorum bonorum floribus enitescit: nobilis ut imperator, pulcher aspectu, quodammodo sicut Tullius loquitur, ut Virgilius poetatur. Tuba vehemens in aecclesia, perspicax et acutus est in lege divina. Scolastice disputans quasi descripta libri verba percurrit, vulgariter loquens Romanae urbanitatis regulam non offendit. Quid de monastico prosequar ordine, quid de regularis magisterio disciplinae? In quorum videlicet noticia ita convaluit, ut haec[Page 325]

docere naviter possit. Sed eius, prodolor, talis est vita, ut eum alteri nullus invidet, ad se introducere nemo deposcat, et ut rem non diucius protraham, stulto sapienti monasterialis ad habitandum ianua clauditur, cuius passim rusticis et imperitis ac discolis aditus non negatur. Unde recte vir sapiens ait: *Melior est homo qui deficit sapiencia et deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu et transgreditur legem altissimi.* Quod etiam in domno meo Leone probatur incluso. Posuimus enim stulte peritum, apponamus eciam sapienter indoctum. Hic plane Leo cum praeter psalmos, aut nescio quid tenuissimum et extremum, litteras non didicerit, grammaticos quoslibet ac mundi philosophos in scripturarum noticia et in consiliorum spiritualium profunditate praecellit, ut quicunque ad illum de quovis animae negocio consulentes accedimus, suscipientes ab eo verbum, ita confidimus ac si prophetici spiritus oraculum reportemus. Sed quoniam et tibi adprime notus est, et opusculis nostris

frequenter insertus, sufficiat unum hic verbum ponere, quod nuper ab eius ore quasi neglegenter cecidit, sed a me neglegenter audiri non potuit. Nam cum inter ceterea spiritaliter vivendi capitula sollerter inquirerem, utrum ille post solutum nocturnae sinaxis officium posset dormire si vellet, hoc se funditus nescire perhibuit. Cumque idipsum ego saepius iterarem et an ille circa diluculum posset dormire perquirerem, respondit ille se hoc omnimodis ignorare, quia nunquam penitus expertus esset. Subiunxit etiam se suis assuetum cogitationibus respondere: Accidietur, inquit, cor, palpitent oculi, os per crebra halaustia gannire non cesset, caput eciam nutet et in[Page 326]

ima devertat. Sed quia haec omnia me perimere nequeunt, ad consenciendum huius temporis somno nullatenus superabunt. Nam et nos super hac re disticum feceramus, quod hic inserere ociosum esse non ducimus. Non canonem solvit, qui psallens nocte redormit: Ne tamen hoc passim ponat caput ante synaxim. Sed heu me miserum! Hoc inter me et domnum Leonem, quod inter fortissimum David et delirum evenit hystrionem. Ille siquidem viribus fortia fecerat, iste sola voce triumphalia eius gesta decantat. Iste nimirum se Deo novit per somni mactare conflictum, nos versiculos facimus ad similitudinem puerorum. Et quale, quaeso, est effatum viribus ac tenuissimi corporis hominem iam per septuaginta fere annos in monastico habitu degere, et adhuc utrum diurnae lucis erumpente crepusculo dormire valeat ignorare? Hic itaque prudens, hic vere dicendus est sapiens, qui dum mundum calcibus abicit, ipsum mundi principem philosophando deludit. Quocirca, dilectissime filii, noli huiusmodi sapienciam quaerere, quae tibi simul cum reprobis et gentilibus valeat convenire. Quis enim accendit lucernam, ut videat solem? Quis scolacibus utitur, ut stellarum micancium videat claritatem? Ita qui Deum vel sanctos eius sincero quaerit intuitu, non indiget peregrina luce, ut veram conspiciat lucem. Ipsa quippe vera sapiencia se quaerentibus aperit, et sine adulterinae lucis auxilio lucis inocciduae se fulgor ostendit. Unde scriptum est: *Clara est semper, et nunquam marcescet sapiencia, et facile videtur ab his qui diligunt illam, et invenitur ab his qui quaerunt illam; praeoccupat eos qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.* Illam ergo sapienciam quaere, illam totis visceribus ardentem amplectere, ex qua non modo valeas sapere, sed et vivere, ac per eam sine fine gaudere.

In Deo igitur qui vera est sapiencia, quaerendi et intellegendi finem constitue, hunc assiduus meditare, in eo iugiter requiesce, cui scilicet in eodem Sapienciae libro dicitur: *Nosse enim te, consummata iusticia est, et scire iusticiam et virtutem tuam radix est immortalitatis.* In illo igitur[Page 327]

defige totum tuae mentis optutum, ab illo sapienciae fonte sume sitibundi pectoris haustum, ut in visceribus tuis illius vitalis poculi vigore concepto, et ipse caelestis graciae madore iugiter vireas, et in alios distillancia fontis irrigui fluentia transfundas. Et quaeso, ut hoc per te quandoque Deus omnipotens exhibeat fratribus tuis, quod per Ysaïam promisit pauperibus suis: *Egeni, inquit, et pauperes quaerunt aquas, et non sunt; lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israhel non derelinquam eos.* Ubi mox sequitur: *Aperiam in supinis collibus flumina et in medio camporum fontes, ponam desertum in stagnum aquarum et terram inviam in rivos aquarum.*

Quoniam igitur, fili karissime, temetipsum Deo sacrificium velut agnum tenerrimum optulisti, et hoc demones per aera volitantes incursant, ut vel ex manibus tuis oblata diripiant, vel iniecta pravae cogitationis illuvione corrumpant. Tu cum Abraham imminentes ad impetum volucres abige, ut holocaustum tuum immaculatum et integrum valeas custodire. Ex eorum quippe pharetra proculdubio toxicata cogitationis huius sagitta depromitur, ut litterarum studia remanentibus in saeculo coevis tuis invideas, et in hoc eos cautos ac providos te vero deceptum et fatuum credas, utpute si hoc et ipse fecisses, quasi graciorem tunc hostiam Deo tuae conversionis offerres. Sed hoc totum Deo veraciter optulisti, quicquid ad meliorem ac manentem substantiam properans pro amore illius acquirere contempsisti. Melius est autem totum simul offerre, quam particulariter dispensare. Sicut enim melius est ovem dare quam fructus ovis, ita laudabilius est totam artem Deo simul offerre, quam fructus artis.

Iulianus Cesar et Donatus martyr uno tempore didicerunt, et ille quidem permansit in studiis, hic secutus est vestigia veritatis. Sed ille in sapiencia sua tam feliciter floruit, ut octo libros contra Galileos, sic enim Christianos vel apostolos vocat, et evangelium scriberet. Donatus autem ita desipuit, ut coeleste fastigium cum triumphalis martyrii gloria penetraret. Iohannes evangelista apud saeculum pene nil didicit, sed spretis oratorum[Page 328]

dialecticorumque versuciis ad simplicem Iesu stulticiam puerulus commigravit. Hic tamen dum per libri sui principium summae lucis mysterium terribiliter intonat, ilico philosophorum ceca suptilitas in

tenebrosa studiorum suorum profunditate caligat.

Preterea beatus papa Gregorius artis grammaticae disciplinam eatenus in suis laudat epistolis, ut eam congruere deneget Christianis. Hieronimus ad tribunalia tremenda pertrahitur, flagris atrocioribus verberatur, cui tamen non aliud quam Ciceroniani nominis crimen impingitur. Devotatur ille hac se prorsus ulcione plectendum si saeculares libros ulterius legeret, ac si Christum per apostaticae perfidiae sacrilegium denegaret. Dicebatur enim illi: *Ciceronianus es, non Christianus*. Et ille: *Si saeculares, inquit, codices ulterius legero, te negavi*.

Honesta satis et utilis sapiencia nimirum quae cum Christi negacione confertur, quae hereticae perfidiae comparatur, ut idem valeat eam[Page 329]

legere, quod Deum negare. Si ergo is qui terrenum illud dogma didicerat, ab eius compescitur usu, quanto magis qui necdum expertus est, ab eius prohibetur accessu? Si ille cohibetur a notis, quanto caucius iste reprimendus est a discendis. Discumbis, frater, ad mensam Dei, sufficiant tibi dapes caelestis eloquii. Abice lolium, quod in vesaniam comedencium mentes inebriat, suscipe frumentum, quod esuriencium animas sobria refeccione confirmat. Nec fauces animae tuae vitalis escae fastidiant alimentum, sed procul abiciant falsitatis ineptias et quisquilias vanitatum.

Omnipotens Deus, dulcissime fili, doctrina te suae legis erudiat, et cor tuum verae sapienciae luce perfundat. Te de manibus tuis viventis hostiae suscipiat holocaustum, et ad spiritalium proveat incrementa virtutum. Te semper in se manere concedat, et invicem ipse in tuis visceribus delectabiliter requiescat, et sicut est ipse pollicitus, tanquam palmes in vite nunquam desinas pii operis germina pullulare. Amen.

118. [Page 330]

Naturaliter autem hoc morbo humana laborat infirmitas, ut ex continentiae rigore facile corruat, ad virtutum vero statum disciplinamque vivendi difficulter assurgat. Unde fit, ut cum districtum quid pro Deo arripere nitimur, soli viam laboris necesse est, vix aliquo comitante carpamus. Quod si nos quantumlibet ad voluptatis fluxa remittimus, ultroneos praesto ad imitandum nos quamplures socios invenimus.

Hoc, dilectissimi fratres, idcirco conquerimur, quia pleraque per annalem circulum veneranda ieiunia, quae videlicet hactenus ex antiqua progenitorum nostrorum traditione coluimus, nunc quibusdam novas velut sectas introducuntibus passim negligi et in prandiorum epulas mutata dolemus. Quae nimirum hic enumerare ociosum esse non ducimus, ita ut etiam rationes singulorum cur omitti non debeant, prout epistolae compendium patitur afferamus.

Age igitur, cur assumptionis beatae Mariae semper virginis ieiuniis non sint celebrandae vigiliae, quam videlicet consuetudinem usque ad nos, immo usque nunc proculdubio novimus et antiquitus tenuisse? An quia Dei genetrix ex hac vita per martyrium non transivit? Sed si haec est ratio, cur ieiunari non debeant, ergo nativitas beati praecursoris Christi sine causa ieiunio praevenitur, tunc quando scilicet non hinc puer propheta migrasse per gladium, sed huc potius agnoscitur venisse per uterum. At si[Page 331]

rei dignitas vigilanter inspicitur, idcirco utraque haec festivitas digne praemissis est excipienda ieiuniis, quia et beata virgo molestiam carnis moriens pertulit, et beatus Iohannes per conditionem nascendi ex maternis visceribus vagiendo ac plorando processit.

Merito ergo illis per ieiunia pridiana compatimur, ut illucescentibus eorum sollemniis communi cum eis laetitia perfruamur, ut moerore simul cum illis afflicti, simul epulemur etiam gaudio feriat. At fortasse dicitur, quia beata virgo quae sine dolore vitae auctorem edidit, dolorem moriendo non sensit? Sed qua auctoritate eam quis divinetur in corpore non doluisse morientem, cuius animam pertransierit gladius adhuc etiam in carne manentem? Presertim cum et ipse mediator Dei et hominum moriturus dicat: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. De quo et Petrus: *Quem Deus, inquit, suscitavit a mortuis, solutis doloribus inferni*. Sed sive moriens dolorem non senserit, quod Deus utique potuit, sive senserit, quod forte permisit, unde, quaeso, iste est praedicator epularum, et salutaris abstinentiae inimicus, nisi ex eorum numero, de quibus apostolus conqueritur dicens: *Multi enim ambulant, quos sepe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, et quorum deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt*. Moyses et Aaron mortis debita persolventes, mensurno dierum spacio singillatim quisque ab Hisraelitica plebe deplangitur. Defunctum quoque Iacob tota Aegyptus lugubri septuaginta dierum lamentatione prosequitur. Tu obeunti genitrici Dei, uno saltem die refugis compati, ut inter eius solemnia merito debeas gloriari?

Porro de nativitate salvatoris non minus inhonestum quid et indecens agitur, cum in eius vigiliis a nonnullis, etsi tantum cenetur, vino tamen et

diversis coccionum apparatusibus indulgetur. Plane cum panis ille ad hoc de caelo descenderit, ut iam communis cibus sit etiam hominum, qui[Page 332]

eatenus specialis tantum fuerat angelorum, satis absurdum est, si refectioe caelitus erumpente divina locum praesto non praebeant alimenta terrena. Et tunc vini faeculenti ingurgitatio mentium nares optundat, cum iam hodor caelestis gratiae melliflua suavitate respirat. Nam et amicum suum quisque quem de longinquo venientem unice videre desiderat, non epulis vacans sed alacriter ieiunus expectat. Quamquam enim partus ille singularis doloris tedium omnino nescierit, partui tamen dolor familiariter est coniunctus, testante veritate quae ait: *Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora eius; cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum*. Unde non inmerito tota sancta aecclesia sicut morienti Christo commoritur, cum resurgente consurgit, cum caelos ascendente conscendit, ita quodammodo cum beata eius genitrice pariente comparturit, simulque quasi parturiens in vigiliis moeret, ut puerperio salutis effuso cum ea simul in sancta nativitate coniubilet. Quatinus ad tantae solemnitatis gloriam non modo spiritali tripudio mens agliscat, sed et ipsa caro quae afflicta fuerat, refrigerium sensura congaudeat. Iuxta illud prophetae: *Sitivit in te, inquit, anima mea, quam multipliciter et caro mea?* Nonnulli plane quod praetereundum non est, spiritalis militiae fratres sub hac occasione in praedictis vigiliis remissius victitant, ut ad pertonandas aecclesiastici melodias officii robustius convalescant. Sed si non tam humanas quam divinas aures cupimus, ex vocum nostrarum quantumlibet accurata suavitate mulcere, corporis nostri timpanum celsius intonabit siccum, quam liquore vini vel olei pinguedine delibutum. Meliusque est, ut pro labore ieiunii cantilena sub sobrio discretionis moderamine temperetur, quam ut pro superstitione canendi saecularibus a spiritali ordine dissolutionis praebeatur exemplum. Plane cum tam longum quadragesimae spacium quod a patribus est praefixum, nativitati Domini militare cognoscitur, mirum est quomodo tam praeclara festivitas solo vigiliarum suarum honore privetur. Porro[Page 333]

autem quomodo non erubescimus quia, ut iam dictum est, nativitatem servi, beati videlicet Iohannis Baptistae, aquam bibendo praecurrimus, in vigiliis vero dominicae nativitatis vina incontinenter holumus? Presertim cum dies ille prae cunctis anni diebus et estivo caumate fervidus et spacio sit prolixus, iste vero et brevis sit et humectus. Et certe si vigiliarum placet instantia, liberius vigilamus abstemii, quam vini soporantis ebrietate gravati. Epiphaniarum quoque vigilias ob magnitudinem solemnitatis, in qua videlicet tot in unum sacramenta concurrunt, dignum est ieiunare, licet hii quibus aliter suaderi non potest, non prohibeantur cum liquaminibus et vina percipere. Hic, ut arbitror, stomachabitur vitae mollioris assertor, hic rugas contrahet fumantis edulii disputator, clamitans me peregrina ieiunia noviter introducere, quae nulla patrum valeam auctoritate firmare. Sed ut non cum eo lutum diucius teram, sed hinc me incunctanter expediam, dicat michi cur beatus Gregorius in ordinatione missarum specialem huius diei missam posuit, et vigiliarum Epyphaniae nomine titulavit? Cur itaque vigilias nominat, in quibus ciborum libertatem censura ieiunii non castigat? Et cum vigiliarum missae semper hora nona ex aecclesiastica consuetudine caelebrentur, ut nimirum ad subsequentis diei videantur solemnia pertinere, cur haec vigiliarum missa dicatur, quae hora tertia scilicet ante prandium celebrata nequaquam sequenti diei militare conspicitur? Perquirant igitur manducones nostri totius annalis circuli singulos dies, et cum nusquam reppererint vigilias dici, in quibus missae debeant absque ieiunio celebrari, necessario fateantur in vigiliis Epyphaniae cum celebratione missarum, celebrandum quoque remota omni dubietate ieiunium.[Page 334]

Praeterea de paschali sabbato quod dominicae resurrectionis gloriam antecedit, perspicua ratio est, quia districte debeat ieiunari. Nam si auctori vitae mortuo ac sepulto ut revera eius membra compatimur, si in discipulorum collegio constituti una cum apostolis lamentamur, turpe est si nos pleno ructemus ferculo, cum ille quem flevimus adhuc iaceat in sepulchro. Apostoli siquidem scriptura testante tamdiu mortuo Domino compaciuntur in luctu, quousque resurgentis post triduum novo laetificarentur aspectu. Sed nos ut ab huius controversiae molestia feriemur, advocatum ventris ad beati Silvestri testimonia diffinitiva transmittimus. Cuius utique verbis si fides adhibetur, cuncta protinus inter nos iurgia conquiescunt. Silvestri siquidem verba sunt: *Si omnis, inquit, dies dominicus causa resurrectionis Domini tenetur et colitur, iustum est ut omnis sabbatorum dies causa sepulturae ieiunii suscipiatur instantia, ut flentes cum apostolis de*

morte Domini, gaudere cum eis de resurrectione mereamur. Et rursus: Si omnis dominicus dies resurrectionis creditur gloria decoratus, omnis qui antecedit eum dies sabbati sepulturae ieiunio mancipandus est, ut merito gaudeat de resurrectione, qui de morte ploraverit. Quibus profecto verbis tam planis ac propter tardos multipliciter inculcatis, nichil a me adiciendum aliud video nisi hoc tantum, quia si sanctus ille vir propter illud unum dominicae sepulturae sabbatum, omnia totius anni sabbata ieiunio dicanda percenset, dum illud unum quod principale est atque praecipuum in epulas solvitur, qualiter ab eo in reliqua forma vel exemplar abstinentiae transferetur?

Constanter igitur asserendum est, quia sicut dies parasceves sextas totius anni ferias distractionis censura praecedat, sicut resurrectionis dies[Page 335]

solemnitatis gloria reliquos dies dominicos antecellit, ita quoque et sabbatum quod inter utrumque consistit, plusquam caetera sabbata sub abstinentiae rigore necesse est observari. Sicut enim parasceve crucis dies est doloris, sic et sabbatum sepulturae dies agnoscitur et moeroris. Quod si pro labore de longinquo ad baptismi lavacra concurrentium, vel diversorum debilitate fragilium, eodem die apud quosdam usus inholevit aliquantulum indulgentius vivere spiritalibus hoc ferendum est, non sequendum. Ne si tunc isti sumendis dapibus vacant, cum adhuc apostoli omnes plorant, ab eorum se coetu, quod absit, exortes ostendant. Nec nobis obiciatur quod tunc in missarum solemnibus *Gloria in excelsis Deo* canitur. Hoc quippe pro baptizandis agitur, ut nimirum illucescente iam resurrectionis gloria, in morte Domini baptizari videantur. Ideoque missa quae intra ipsum diem prohibetur, nocte celebrari praecipitur, ut nimirum in quodam meditullio, hinc mortis Christi, inde resurrectionis, generalis baptismi constituatur salutare mysterium. In baptismi siquidem sacramento ad imitationem Christi et morimur et resurgimus. Morimur dum in aquam mergimur, resurgimus dum levamur. Unde dicit apostolus: *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quomodo surrexit Christus per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.* Ad hoc plane in salutare lavacrum mergimur, ut peccatis omnibus moriamur. Ad hoc erigimur, ut conresurgentes Christo, soli iustitiae, de caetero iam vivere debeamus. Sicut idem dicit apostolus: *Iesus Christus mortuus est propter delicta nostra, et surrexit propter iustificationem nostram.*

Unde et eadem missa simul videtur esse quodammodo quadragesimalis atque paschalis. Dum postquam alleluia canitur, mox etiam tractus[Page 336]

qui quadragesimae proprius est adhibetur. Quod si pascha omnino completum esse post missam adversario pervicaciter annitente persistitur, nos in luctum non ultra protrahimur, hoc tamen pacto ut esus carniū a laicis protinus invadatur. Nec enim causa est cur libertas paschalis cibi differatur in posterum, cum pascha, sicut dicitur, sit omnino completum. Quod si aecclesiasticae disciplinae perspicue videtur adversum, fateatur necesse est adversarius, illum sepulturae dominicae diem non pascha, sed pascae potius esse vigilias, ac per hoc ex vigiliarum saltem regula ieiunio mancipandum. Mox ut ista conscripseram, quid michi casu vel potius divino nutu nosse contigerit, non celabo. Senior quidam frater, qui iam a triginta fere annis heremitica cellula usus fuerat, ad me venit, et solus soli visionem quae sibi acciderat patefecit. Sepe, inquit, magister, in te simultatis et irae stimulum pertuli, quia diem sabbati tantopere ut ieiunaretur instabas. Interea concupivi Ierosolimam pergere. Cumque hoc in dies desiderio ferventius aestuarem, dormienti michi dominica nocte astitit in visione splendidus quidam clericus, et dixit: Frater Iohannes, sic enim vocabatur, vis venire Ierosolimam? Cui cum velle me respondissem, protinus illuc me per somnium duxit, multaque sanctorum sepulchra circumiens quodque cuius esset specialiter designavit. Tandem ad sepulchrum Domini eodem duce perveni. Et ecce post sepulchrum stabat quidam clericus serena facie et pulcher aspectu, cervicetenus stola candida decenter hornatus. Qui dixit michi: Tu nudius tertius vivificam crucem, hesterno quoque die sepulchram dominicam dum ieiunasti veraciter adorasti. Et hoc remoto omni scrupulo dubietatis agnosce, quia et sexta feria crucem, et sabbato sepulchrum Christi verissime celebras et adoras, si praedictos dies orando et psallendo ieiunas. Quo videlicet instructus oraculo et scandalum quod adversum te, pater, habueram perdidisti, et deinceps sabbatum non minori devotione quam sextam feriam, si facultas suppetat, ieiunavi. Haec michi sanctus frater retulit, cum haec quae scribimus et tunc omnino nesciret, et adhuc prorsus ignoret.[Page 337]

Enimvero de letania maiore turpiter a nonnullis et manifestissime contra canonum sententias agitur, quia in ea per occasionem beati Marci, cuius eodem die festivitas est, ieiunium non tenetur. Sed quia conspiratoribus

ventris nostra prorsus assertio ludibrium ducitur, ut sup̄terfugium desit, ipsa canonica auctoritas simpliciter inferatur. Ait enim Mogotiense concilium: *Placuit nobis ut laetania maior observanda sit a cunctis Christianis uno die, septimo kalendas Maii, sicut in Romana aecclesia constitutum repperimus, et sicut sancti patres nostri constituerunt: non equitando, non preciosis vestibus induti, sed cinere aspersi, et cilicio induti ieunemus, nisi infirmitas impederit.*

At si cui adhuc ista auctoritas forte non sufficit, sufficiat sedes apostolica, sufficiat et ampla Roma, quae hoc ieunium non modo decretalis paginae promulgatione corroborat, sed et viva annuatim veneratione conservat. Ubi notandum quia geminae festivitati, sancti videlicet Marci atque Pentecostes, intra cuius spacium sepius dies ista concluditur, ieunium sancti patres praevalere sanxerunt, ita tamen ut aecclesiasticum nihilominus officium solemniter impleatur.[Page 338]

Unde et illud graviter ferimus, quia plerique fratres dum ieunare in beatorum apostolorum Philippi et Iacobi vigiliis perhorrescunt, solemnitatem Pentecostes in excusationem suae dissolutionis opponunt, dicentes non debere quemquam sub ieuniorum tunc censura constringi, cum tempus dictet pascalibus potius gaudiis epulari. Quibus succincte ac breviter ego respondeo, quoniam si sic inimica sunt invicem et festivitates aecclesiae et aecclesiasticae ieunia disciplinae, ut simul celebrari non possint, ergo nec laetaniae maiores quarum supra meminimus, neque tres illi rogationum dies ante ascensionem Domini, nec vigiliae Pentecostes poterunt ieunio mancipari. Et ne hoc parum videatur, etiam ieunium illud tollitur, quod post adventum sancti Spiritus in eadem ebdomada fieri a sanctis patribus concorditer ac regulariter est institutum. Et quia, sicut dicitur, cum solemnitate ieunium convenire non potest, et apud quorundam examen sub festivitate praesentia ieunium vires non habet, sed semper festivitas praevalet, auferantur igitur de octavis beati Iohannis Baptistae, vigiliae apostolorum Petri et Pauli, de octavis quoque Laurentii martyris, vigiliae beatae Mariae virginis eradantur. In quadragesimae etiam maioribus quibusque festivitatibus refectio geminetur.

Quod si hoc aecclesiasticae regulae non admittunt, et mundus qui sub apostolicae traditionis institutione iam senuit, neotericis nequaquam dogmatibus acquiescit, fatendum est festivitates, nisi praecipuae sint, non praeiudicare ieuniis, ut suo cuique iure servato et aecclesiasticum pro solemnitate peragatur officium, et castigatio corporalis suum non deserat institutum. Unde constat, quia quisquis duorum tam venerabilium apostolorum, Iacobi videlicet et Philippi, vigiliis ieunare detrectat, non ad hoc amore festivitatis inducitur, sed iuxta rhetoricantis gulae suae consilium molliter vivendi suavitate mulcetur.

Praeterea et beati Iacobi, qui frater est evangelistae Iohannis, plerique vigiliis parvipendunt, et irreverenter ac inconsiderate transiliunt. Et hoc ideo fortasse praesumitur, quia non suo tempore eadem festivitas celebratur. Sicut enim in Actibus apostolorum Luca testante didicimus, circa[Page 339]

pascale tempus beatus Iacobus ab Herode est interemptus. Nam cum praemisisset, quia *occidit Herodes Iacobum fratrem Iohannis gladio*, paulo post intulit: *Erat autem dies azimorum*. Circa idem vero tempus beatus Petrus est a vinculis absolutus, quo et iste Iacobus paulo ante Herodiano fuerat gladio detruncatus.

Et quia intra festa pascalia utraque festivitas absolute ac libere celebrari non poterat, in aliud necessario tempus ex antiquorum patrum est discretione translata. Quod si propter hoc sollemnis ille dies vigiliarum suarum debet honore privari, ergo nec ipsa festivitas debet coli. At si festivitas haec apostolica pro necessitate pascali in tempus aliud digne transponitur, dignum quippe est, ut suae eam vigiliae inseparabiliter comitentur.

Absoluta siquidem est auctoritas canonum, quae generaliter praecipit omnes apostolorum vigiliis celebrari. Quod si adversarius adhuc in suae allegationis instantia pervicax invenitur, illud etiam inferam, quia si propterea festivitas illa quoniam mutatur tempore iure suo privatur honore, ergo nec pascalis magna sollemnitas honoranda iam erit, quae videlicet non fixam temporis certitudinem, sed plenilunii potius sequitur rationem.

Ecclesiastica siquidem fides habet, quia octavo kalendas aprilis redemptor noster est crucifixus, quo videlicet die et in virginali utero fuerat ante conceptus. Quod si hanc temporis rationem sequi volumus, sexto kalendas eiusdem mensis per singulos annos resurrectionem dominicam necesse est celebremus. Quod profecto idcirco non fit, quia dignum visum est quartam decimam lunam cum azimitarum prius pasca transmittere, ut ad novum pasca valeamus, sicut ex umbra legis ad veritatis gratiam pervenire. Eant ergo sanctarum vigiliarum hostes et ieuniorum venerabilium destructores, ac dogmatizent pascali sollemnitati reverentiam non servandam, ut quoniam variatur tempore, devotione fidelium et assueti cultus careat dignitate. Et quod de pasca male senserint, consequenter et de

ascensione ac pentecoste necessario fateantur. Quod si nobis obiecerint decollationem sancti Iohannis idcirco non habere vigiliis, quia de tempore passionis Domini quo videlicet sanctus Baptista peremptus est, in Augustum mensem ex more transfertur, respondemus non propter mutationem festivitatis hoc fieri, sed quoniam cum vigiliis sanctam nativitatem eius excepimus, ne popularis gravetur infirmitas, in eiusdem decollatione sola unius diei solemnitate contenti sumus.

Postremo de beati quoque Bartholomei vigiliis, quas nonnulli iam violare paulatim incipiunt, non diversa sententia est. Quo nimirum die aliquando abbas quidam non infimis comitantibus viris, de longinquis finibus ad nos in heremo degentes pransus et cenaturus advenit. Alia vero die festivitatis scilicet apostolicae rogatus, ut digressurus gintaculum caperet, rennuit, nullisque precibus acquievit. Sed o digna restituens divina sententia! Sive in coenobium sanctimonialium quod tunc visitavit, sive apud aliquem saecularium ad quoscunque transmisit, per totam diem illam ne vini quidem vestigium potuit invenire. Sicque divina dispensatione coactus est ieiunii debitum in ipsa festivitate persolvere, cuius non timuit vigiliis contra aecclesiasticae institutionis regulam temerare. Et, ut ita loquar, luit in festo, quod deliquerat in profesto.

Haec igitur, dilectissimi, de octo vigiliis examussim suo tempore celebrandis sanctitati vestrae inelimato stilo conscripta direximus, et ut vos ad ea corrigenda quae nunc insolenter emergunt viriliter accingamini, ut revera Christi milites adhortamur. Teneatur itaque per vos aecclesiasticae genium disciplinae, paternae tradicionis norma permaneat, religionis status a sua dignitate non corruat, vigor aecclesiasticus non mollescat. Enimvero non ambigo scripturam hanc, si in eorum manus devenerit quibus sunt perosa ieiunia, turpiter conspuendam. Ab his scilicet quibus tumet uncta cutis atque nitidula, qui sobrietati dum infoederabiles pugnas inferunt, rubentia pingues ora flammascunt. Michi autem nullius amore vel odio, rectum licet occultare quod sentio. Et qui Iulianum Cesarem octo[Page 341]

adversus evangelium Christi scripsisse volumina non ignoro, ab his etiam qui evangelicae sunt disciplinae contrarii, scriptiunculam meam verbis mordacibus lacerari nullatenus erubesco. Dicant enim illi cum antiquis obsonatoribus suis: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur*, et nos cum servis Christi respondeamus: *Ieiunemus et sacras vigiliis celebremus, ut in festivitate caelesti sine fine victuri feliciter epulemur.*

119. [Page 342]

Domno Desiderio Cassinensis monasterii reverentissimo rectori et universo sancto conventui, Petrus peccator monachus pacis osculum in Spiritu sancto.

Qui solus de marini fluctus procellis eripitur, dum sagena adhuc inter rupes et scopulos, inter minaces atque intumescences undarum cumulos periclitari considerat, inhumanus est, si laborantes in discrimine socios non deplorat. Ego itaque episcopatu dimisso me quidem velut arenis expositum gaudeo, sed te ventis adhuc atque turbinibus atteri, ac inter hiantis pelagi fluctuare voraginem non sine fraterna compassione suspiro.

Errat, pater, errat, qui confidit se simul et monachum esse et curiae deservire. Quam male mercatur, qui monachorum praesumit claustra deserere, ut mundi valeat militiam baiulare. Undis erutus sanus est piscis,[Page 343]

non ut sibi vivat, sed ut alios pascat. Vocamur, attrahimur, sed ut vivamus aliis, moriamur nobis. Amat venator cervum, sed ut faciat cibum, persequitur capreas, lepusculos insectatur, sed ut ipse bene sit, illa nichil sint.

Amant et homines nos, sed non nobis; sibimet diligunt, in suas nos vertere delicias concupiscunt. Quos nimirum dum in exteriora prosequimur, quid aliud quam monacho nostro, qui latebat intrinsecus, repudium damus?

Mox enim ad summa tendentis vitae status evertitur, rigor enervatur disciplinae, atque silentii censura dissolvitur, et ad effluendum quicquid libido suggererit, ora laxantur. Unde processit et quod nunc occurrit memoriae.

Nam dum aliquando ut meminisse potes, uterque discumberemus ad mensam, illudque beati Hyeronimi sermocinantibus deveniret in medium.

Audenter, ait, loquor: cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de poena, sed non valet coronare corruptam. Ego licet avidus utpute qui disputare de tanti viri testimonio facile non auderem, unanimi tamen patri, tibi videlicet, dixi pure quod sensi. Haec, inquam, fateor, nunquam potuit michi placere sententia. Non enim a quo dicatur, sed quid dicatur attendo. Nimis scilicet inhonestum videtur, ut illi, qui omnia potest, nisi sub altioris intellegentiae sacramento tam leviter impossibilitas ascribatur.

Tu autem e contrario respondisti ratum esse, quod dictum est et satis

autenticum, Deum videlicet non posse suscitare virginem post ruinam. Deinde longis atque prolixis argumentationibus multa percurrans ad hoc tandem diffinitionis tuae clausulam perduxisti, ut diceres Deum non ob aliud hoc non posse, nisi quia non vult. Ad quod ego: Si nichil, inquam, potest Deus eorum, quae non vult, nichil autem nisi quod vult, facit; ergo nichil omnino potest facere eorum[Page 344]

quae non facit. Consequens est itaque, ut libere fateamur, Deum hodie idcirco non pluere, quia non potest, idcirco languidos non erigere, quia non potest, ideo non occidit iniustos, ideo non ex eorum oppressionibus liberat sanctos. Haec et alia multa idcirco Deus non facit, quia non vult, et quia non vult, non potest. Sequitur ergo, ut quicquid Deus non facit, facere omnino non possit. Quod profecto tam videtur absurdum tamque ridiculum, ut non modo omnipotenti Deo nequeat assertio ista congruere, sed ne fragili quidem homini valeat convenire. Multa siquidem sunt, quae nos non facimus et tamen facere possumus.

Si quando tamen tale quid in mysticis et allegoricis contingat nos reperire scripturis, caute potius et reverenter accipiendum est, quam iuxta litteras audacter et libere proferendum. Sicut est illud, quod Loth properanti Segor ab angelo dicitur: *Festina, inquit, et salvare ibi, quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc*. Et: *Penitet me fecisse hominem*. Et quia Deus praecavens in futurum tactus sit dolore cordis intrinsecus et multa id genus. Si quid igitur tale divinis paginis reperitur insertum, non mox passim procaci ac praesumptiva vulgari debet audacia, sed sub modesta sobrii sermonis proferendum est disciplina, quia si hoc diffundatur in vulgus, ut Deus in aliquo, quod dici nefas est, inpotens asseratur, ilico plebs indocta confunditur, et christiana fides non sine magno animarum discrimine perturbatur.

Illo plane modo dicitur Deus non posse aliquid, quo et nescire, videlicet quicquid malum est, sicut non potest agere, ita nescit agere. Non enim potest aut scit mentiri, vel peiurare, vel iniustum aliquid facere, quanquam per prophetam dicat: *Ego Dominus formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem et creans malum*. Quod autem dicit in evangelio: *De*[Page 345]

die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater, hoc proculdubio intellegendum est, quod discipulis hoc tantummodo nesciat, qui sibi nil prorsus ignorat. Cum enim Iesus, verbum videlicet Patris, tempora cuncta condiderit, omnia siquidem per ipsum facta sunt, qua consequentia, qui totum novit, diem iudicii, partem videlicet temporis, ignorabit? Sed super eodem salvatore scribit apostolus: *In quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*. Cur autem absconditi, nisi quia non palam omnibus manifesti? Nam de eodem iudicii die post resurrectionem rursus a discipulis inquisitus ait: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate*. Ac si dicat: Non vos hoc expedit nosse, quatinus dubietatis ista suspensio in operibus pietatis vos magis ac magis semper exerceat, et ab omni, si qua possit obrepere, vanitate compescat. Scit ergo sibi, quod nescit apostolis. Quod in hoc proculdubio probat, cum Patrem, cum quo videlicet unum est, hoc nosse denuntiat: *Ego enim, ait, et Pater unum sumus*. Sic enim iuxta verbi sonum asserit se quasi nescire, quod Pater, sicut aliquando significatur quodammodo non habere, quod Pater. Unde est et quod dicit apostolus: *Cum tradiderit regnum Deo et Patri*, tanquam regnum, donec ipse tenuerat, Pater non habebat, et cum Patri tradiderit, ipse non teneat. Cum tradere regnum Deo Patri nichil aliud sit iuxta sobrium intellectum, nisi perducere credentes ad contemplandam speciem Dei Patris. Tunc quippe Deo Patri regnum a Filio traditur, cum per mediatorem Dei et hominum in contemplationem divinitatis aeternae fidelium multitudo transfertur, id est, ut iam necessaria non sit dispensatio similitudinum per angelos et principatus et potestates et virtutes, ex quarum persona non inconvenienter intellegitur dici in Cantico Canticorum ad sponsam: *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoad usque rex in recubitu suo est*, id est, quoad usque Christus in[Page 346]

secreto suo est, quando *vita nostra abscondita est cum Christo in Deo: Cum Christus, inquit, apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria*. Quod antequam fiat, *videmus nunc per speculum in enigmate*, hoc est in similitudinibus, *tunc autem facie ad faciem*. Haec enim nobis contemplatio promittitur actionum omnium finis atque aeterna perfectio gaudiorum. *Filii enim sumus, et nondum apparuit, quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Quod enim dixit famulo suo Moysi: *Ego sum, qui sum*. Et: *Dices itaque filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*; hoc contemplabimur, cum videbimus eum in aeternum. Ita quippe ait: *Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te unum verum Deum et quem misisti Iesum Christum*. Hoc fiet, cum venerit Dominus et illuminaverit abscondita

tenebrarum, cum tenebrae mortalitatis huius corruptionisque transierint. Tunc erit mane nostrum, de quo in psalmo dicitur: *Mane adstabo tibi et videbo*. De hac contemplatione intellegitur dictum, *cum tradiderit regnum Deo et Patri*, id est cum perduxerit iustos, in quibus nunc ex fide viventibus regnat mediator Dei et hominum homo Christus Iesus ad contemplationem Dei Patris.

Multa denique talia reperiuntur in sententiis scripturarum, quae si iuxta litterarum superficiem contenti simus accipere, non nobis poterunt lumen infundere, sed tenebrarum potius caliginem parturire. Hoc ergo quod dicitur Deus non posse malum aliquid vel nescire, non referendum est ad ignorantiam vel impossibilitatem, sed ad voluntatis perpetuae rectitudinem. Quia enim malum non vult, recte dicitur, quia neque scit neque[Page 347]

potest aliquod malum. Caeterum quicquid vult, indubitanter et potest testante scriptura: *Tu autem, dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas et cum magna reverentia disponis nos. Subest enim tibi, cum volueris, posse*.

Voluntas quippe Dei omnium rerum, sive visibilium, sive invisibilium causa est, ut existant, adeo ut condita quaeque, antequam ad formarum suarum visibiles procederent species, iam veraciter atque essentialiter viverent in sui opificis voluntate. *Quod factum est*, ait Iohannes, *in ipso vita erat*. Et idem in Apocalypsi viginti quattuor seniores dixisse testatur: *Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam et honorem et virtutem, quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant et creata sunt*. Prius dicitur, quia erant, et postmodum fuisse creata. Quia quae foris expressa sunt per conditionem operis, iam intus erant in providentia et consilio conditoris. Porro autem sicut voluntas Dei causa est, ut quae necdum sunt condita, originaliter fiant, ita nichilominus efficax causa est, ut quae sunt perdita, ad status sui ordinem redeant. *Nunquid enim voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus? Sed volo ut convertatur et vivat*.

Ut ergo ad id quod praelibatum est, sermo recurrat, quid praeiudicat Deo suscitare posse virginem post ruinam? Nunquid idcirco non potest, quia non vult, et idcirco non vult, quia malum est, sicut dictum est, mentiri et peiurare et iniustum quid facere, Deum nec velle nec posse? Sed absit, ut malum sit de violata virginem fieri, immo sicut malum est virginem violari, ita violatam redire in virginem proculdubio bonum esset, si divinae dispositionis ordo concederet, verbi gratia, hominem post lapsum[Page 348]

mortis subire vindictam, licet iusto Dei iudicio malum fuit. Mortem enim Deus non fecit, cum ipse potius sit mors mortis, sicut per Osee prophetam dicit: *Ero mors tua, o mors*. Iam vero saltem post redemptionis nostrae mysterium hominem immortalem fieri certe bonum esset, si sententiam semel prolatam clementia divina dissolveret. Neque enim hoc omnipotens Deus idcirco vel nolle vel non posse dicendus est, quia malum est hominem videlicet fieri inmortalem, sed iusto suo iudicio nostraeque salutis augmento, quod ipse novit, tantum de vindicta redempti hominis voluit superesse.

Hoc itaque modo malum est post stuprum virginem esse corruptam, bonum autem esset, si virginitatis in ea Deus signaculum reformaret. Sed licet hoc Deus nullatenus faciat, sive ut virginem terreat, quatinus vereatur amittere, quod postmodum nequeat reparare, sive dictante aequitate iustitiae, ut quod tanquam vile quid per carnis blandimenta proiecit, id instaurare etiam per poenitentiae lamenta non possit, sive certe ut dum in se ruinae suae signa superesse considerat, acrioribus afflictionis suae remediis indesinenter insistat. Sive igitur his sive aliis supernae providentiae causis ad integritatem pristinam violata virgo non redeat, nequaquam tamen omnipotens Deus dicendus est hoc non posse, sed potius nolle, ut servetur arbitrium aequissimae voluntati, non adscribatur omnipotenti, quod absit, impotentia maiestati. Quod enim malum est, non potest facere Deus, quia nec potest etiam velle; quod tamen nequaquam referendum est ad impossibilitatem, sed ad naturalem potius singularis clementiae bonitatem.

Quod vero bonum est, et velle potest et facere, tametsi quodam cautelae suae vel provisionis intuitu quaedam bona aut raro faciat aut nunquam faciat. Alioquin poterat dici ante salvatoris adventum, quia Deus creare non posset ex utero virginis Filium. Nimirum quod nunquam fecerat, sed ne quidem nisi semel facturus erat. Tamenetsi nunquam faceret, et velle et facere poterat, quia bonum erat. Virginem itaque suscitare post ruinam, quomodo non possit Deus, cum proculdubio et ille omnipotens sit, et hoc bonum sit?[Page 349]

Virginem sane suscitari post lapsum duobus intellegitur modis, aut scilicet iuxta meritorum plenitudinem, aut iuxta carnis integritatem. Videamus itaque an utrumque valeat Deus. Iuxta meritum namque plebem

fideliū virginem appellat apostolus, cum Corinthiis dicit:
Disponi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo. Neque enim in illo Dei populo solummodo virgines erant, sed et multae coniugiis obligatae vel post virginitatis dispendium continentes. Et Dominus per prophetam: *Si vir, inquit, dimiserit uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alterum, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non contaminata et polluta vocabitur mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Reversio plane ista ad Dominum, quantum ad qualitatem pertinet meritorum, hoc est de corrupta integram fieri, de prostituta virginem reparari. Cui rursus idem sponsus eloquitur: *Et omnium peccatorum tuorum iam memor non ero.* Carnali siquidem sponsae complexus viri, corruptio carnis, foedus amoris, dispendium castitatis, virginem se plerumque thalamis nuptialibus tradit, sed violata recedit. E contra cui caelestis sponsus adhaeserit, protinus omnes abluit maculas turpitudinis, et ad florem revocat redholentissimae castitatis. De prostibulo virginem, de corruptione reddit integritatem. Unde est, quod plerosque novimus utriusque sexus homines post abhominabiles voluptatis illecebras ad tantam religiosae vitae pervenisse mundiciam, ut non modo castos atque pudicos quoslibet in sanctitate praecederent, sed et non contempnenda multorum virginum merita superarent. Quibus non iam sola prioris meriti mensura rependitur, sed proculdubio cum remissione reatus etiam cumulus superadditae mercedis augetur. Ecce probatum est, ut opinor, iuxta meritum posse Deum suscitare virginem post ruinam.[Page 350]

iuxta carnem vero quis etiam vesanae mentis addubitet eum videlicet, qui erigit elisos, solvit compeditos, qui postremo curat omnem languorem et omnem infirmitatem, clausulam non posse reparare virgineam? Enimvero qui corpus ipsum de tenuissimo seminis liquore compegit, qui in humanae formae speciem per varia membrorum liniamenta distinxit, ad summam qui necdum existentem condidit creaturam, existentem iam recuperare non poterit viciatam? Fateor plane, fateor, nullumque timens cavillatoriae contentionis obloquium constanter affirmo, quia valet omnipotens Deus multinubam quamlibet virginem reddere incorruptionisque signaculum in ipsa eius carne, sicut ex materno egressa est utero, reparare. Haec autem dixi, non ut beato Hieronimo, qui pio studio locutus est, detrahā, sed ut eos, qui ex verborum illius occasione Deum astruunt impotentem, invicta fidei ratione refellam. Ad illud postremo quod in hac disputandi materia plures obiciunt, sub sanctitatis tuae iudicio video respondendum. Aiunt enim: Si Deus, ut asseris, in omnibus est omnipotens, nunquid potest hoc agere, ut quae facta sunt, facta non fuerint? Potest certe facta quaeque destruere, ut iam non sint, sed videri non potest, quo pacto possit efficere, ut quae facta sunt, facta non fuerint. Potest quippe fieri, ut amodo et deinceps Roma non sit: potest enim destrui; sed ut antiquitus non fuerit condita, quomodo possit fieri, nulla capit opinio. Inspirante Deo responsurus ad haec in primis exactorem meum verbis Salomonis ammonendum video, quibus ait: *Maiores te ne quaesieris, et altiora te ne scrutatus fueris.* Deinde dicendum, quia quod Deus facit, aliquid est, quod Deus non facit, nichil est: *Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nichil.* De quo nimirum alibi scriptum est:[Page 351]

Qui fecit quae futura sunt. Iuxta quod et illud: *Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul.* Et apostolus: *Qui fecit,* inquit, *ea quae non sunt.* Omnia plane haec testimonia scripturarum testantur Deum fecisse quod non erat, non destruxisse quod erat, condidisse futura, non abolevisse praeterita. Quanquam et sepe legatur Deus aliquid evertisse, ut melius aliquid procuraret, sicut mundum per aquae diluvium, Pentapolim per ignis incendium, quibus nimirum sic abstulit esse et futurum esse, ut nequaquam abstulerit et fuisse. Quanquam si ad pravorum hominum merita, qui tunc deleti sunt, sollerter inspicias, quoniam vanitates et inania sectati sunt, ut non ad esse sed ad nichilum tenderent, eos merito non fuisse decernas. Hinc est, quod eos in afflictione spiritus conqueri, scriptura testatur: *Exiguū,* inquiunt, *et cum tedio est tempus vitae nostrae, et non est refrigerium in fine hominis, et non est, qui agnitus sit reversus ab inferis, quia ex nichilo nati sumus, et post haec erimus quasi non fuerimus.* Erimus, inquiunt, tanquam si non fuerimus, quia et tunc quando videbantur esse, ad nichil potius pertinebant, quam ad verum esse. *Ego,* ait, *sum qui sum, et haec dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.* Qui enim ab illo qui vere est, recedit, necesse est ut non sit, quia ad nichilum tendit. Hinc est, quod iterum gementes dicunt: *Extinctus cinis erit corpus nostrum, et spiritus diffundetur tanquam mollis aer; transiet vita nostra tanquam vestigia nubis, et sicut nebula dissolvetur, quae fugata est a radio solis; nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus,*

umbrae transitus est tempus nostrum. Unde et propheta: *Omnes, inquit, gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nichilum et inane reputatae sunt ei.* Et Salomon ait: *Tamquam momentum staterae, sic ante te est orbis terrarum, et tanquam gutta roris antelucani.* Et innumera talia reperiuntur in scripturis, quibus impii homines aut tenuissimis et vilissimis comparentur rebus, aut nichil esse dicantur, etiam tunc cum potentes esse videntur. Unde David: *Vidi, inquit, impium superexaltatum et elevatum super cedros Libani, et transivi, et ecce non erat.* Tunc enim et cum divitiis intumescunt, cum se super alios arroganter extollunt, cum denique inferiores per tyrannidis violentiam opprimunt, tunc, inquam, eo verius nichil sunt, quo ab eo qui vere et summe est, procul sunt. Sed quid sibi volunt vani quilibet homines et sacrilegi dogmatis inductores, qui, dum aliis questionum suarum tendiculas struunt, quod in eas ipsi ante praecipites corruant, non attendunt, et dum simpliciter gradientibus scandala frivolae inquisitionis obiciunt, ipsi potius in lapidem offensionis inpingunt. Nunquid, inquiunt, potest Deus hoc agere, ut postquam semel aliquid factum est, factum non fuerit? Tamquam si impossibilitas ista in solis videatur provenire praeteritis, et non in praesentibus similiter inveniatur temporibus et futuris. Nam et quicquid nunc est, quandiu est, proculdubio esse necesse est. Nec enim quamdiu aliquid est, non esse possibile est. Item quod futurum est, non futurum fieri impossibile est. Quanquam nonnulla sint, quae videlicet aequaliter possunt et evenire et non evenire, sicut est me hodie equitare vel non equitare, amicum[Page 353]

videre vel non videre, pluere vel aerem serenum esse. Quae scilicet et his similia huius saeculi sapientes consueverunt utrumlibet appellare, quia solent aequae et contingere et non contingere. Sed haec utrumlibet magis dicuntur iuxta variabilem naturam rerum, quam iuxta consequentiam dictionum. Secundum naturalem namque variae vicissitudinis ordinem potest fieri, ut hodie pluatur, potest et fieri, ut non pluatur. Sed quantum ad consequentiam disserendi, si futurum est ut pluatur, necesse est omnino ut pluatur, ac per hoc prorsus impossibile est ut non pluatur. Quod ergo dicitur de praeteritis, hoc consequitur nichilominus de rebus praesentibus et futuris, nimirum ut, sicut omne quod fuit, fuisse necesse est, ita et omne quod est, quandiu est, necesse sit esse, et omne quod futurum est, necesse sit futurum esse. Atque ideo quantum ad ordinem disserendi, quicquid fuit, impossibile sit non fuisse, et quicquid est, impossibile sit non esse, et quicquid futurum est, impossibile sit futurum non esse. Videat ergo inperite sapientium et vana quaerentium caeca temeritas, quia si haec quae ad artem pertinent disserendi, ad Deum procaciter referant, iam non tantum in praeteritis, sed et in praesentibus ac futuris eum impotentem penitus et invalidum reddant. Qui nimirum, quia necdum didicerunt elementa verborum, per obscuras argumentorum suorum caligines amittunt clarae fidei fundamentum, et ignorantes adhuc, quod a pueris tractatur in scholis, querelae suae calumpnias divinis ingerunt sacramentis, et quia inter rudimenta discentium vel artis humanae nullam apprehendere peritiam, curiositatis suae nubilo perturbant puritatis aecclesiasticae disciplinam.[Page 354]

Haec plane, quae ex dialecticorum vel rhetorum prodeunt argumentis, non facile divinae virtutis sunt aptanda mysteriis, et quae ad hoc inventa sunt, ut in sillogismorum instrumenta proficiant vel clausulas dictionum, absit, ut sacris se legibus pertinaciter inferant et divinae virtuti conclusionis suae necessitates opponant. Quae tamen artis humanae peritia, si quando tractandis sacris eloquiis adhibetur, non debet ius magisterii sibimet arroganter arripere, sed velut ancilla dominae quodam famulatus obsequio subservire, ne si praecedat, oberret, et dum exteriorum verborum sequitur consequentias, intimae virtutis lumen et rectum veritatis tramitem perdat.

Quis enim manifeste non videat, quia, si argumentationibus istis, ut sese ordo verborum habet, fides adhibetur, divina virtus in temporum quibusque momentis impotens ostendatur? Nam iuxta frivolae questionis obloquium non praevalet Deus agere, ut vel quae dudum facta sunt, facta non fuerint, vel e diverso quae facta non sunt, facta fuerint, vel quae nunc sunt, quandiu sunt, non sint, vel quae futura sunt, futura non sint, vel e contra quae futura non sunt, futura sint.

De qua nimirum questione veteres liberalium artium discussores, non modo gentiles sed et fidei christianae participes prolixius tractaverunt, sed nemo illorum in hanc ausus est prosilire vesaniam, ut Deo notam impossibilitatis adscriberet, et praesertim si Christianus fuit, de illius omnipotentia dubitaret, sed ita de consequentia necessitatis vel impossibilitatis iuxta meram solius artis disputare virtutem, ut nullam in his conflictibus

afferunt, dum altiora gestiunt nosse, quam capiunt, potius aciem suae mentis optundunt, quia ipsum lucis auctorem offendere non pavescent. Haec igitur questio quoniam non ad discutiendam maiestatis divinae potentiam, sed potius ad artis dialecticae probatur pertinere peritiam, et non ad virtutem vel materiam rerum, sed ad modum et ordinem disserendi consequentiamque verborum non habet locum in aecclesiae sacramentis, quae a secularibus pueris ventilatur in scholis. Non enim ad fidei regulam vel morum pertinet honestatem, sed ad loquendi copiam verborumque nitorem. Quamobrem sufficiat nobis brevi compendio fidem defendere, quam tenemus, sapientibus autem huius saeculi, quae sua sunt, cedimus. Habeant, qui volunt, litteram occidentem, dummodo per Dei misericordiam spiritus a nobis vivificans non recedat. Constat itaque Deum omnipotentem sic omnia saecula in aeternae sapientiae suae thesauro concludere, ut nec ad se quid accedere, nec a se quicquam per temporum valeat momenta transire. In illa igitur ineffabili suae maiestatis arce persistens, sic omnia in praesentiae suae constituta conspectu uno ac simplici contemplatur intuitu, ut sibi nunquam penitus vel praeterita transeant, vel futura succedant. Cui dum semper esse atque idem esse est per aeternitatem, dum omne, quod labitur, circumscribit, intra semetipsum omnium cursus temporum claudit. Et sicut intra se sine[Page 356]

transitu cohibet omnia tempora, ita nichilominus intra se sine spaciis universa continet loca. Hinc est plane, quod ait: *Caelum et terram ego impleo*. Hinc est, quod sapientia illius dicit: *Girum caeli circuivi sola*. De qua et Salomon ait, quia *cum sit una, omnia potest, et permanens in se, innovat omnia*. Et idem alibi: *Si caelum et caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificavi tibi*. De cuius etiam spiritu scriptum est: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia*. De quo rursus dicitur, quia *omnium est artifex, omnem habet virtutem, omnia prospiciens*. Et Dominus per prophetam dicit: *Caelum michi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum*. Rursumque de eo scriptum est: *Caelum metitur palmo, et omnem terram pugillo concludit*. Sedi quippe cui praesidet, interior et superior manet. Nam caelum palmo metiens et terram pugillo concludens ostenditur, quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creavit, exterior. Id namque quod interius concluditur, a concludente exterius continetur. Per sedem ergo, cui praesidet, esse interius ac supra perpenditur, per pugillum vero, quo continet, esse exterius subterque signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse super omnia, ipse infra omnia, et superior est per potentiam, et inferior est per sustentationem, et exterior per magnitudinem, et interior per suptilitatem. Ubi ergo fit aliquid absque eo, qui, cum per molem corporis nusquam est, per incircumscriptam substantiam nusquam deest? De quo ait apostolus, quia *in ipso constant omnia*, et rursus, *quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia*. Est enim, ut ita dixerim, locus inlocalis, qui sic in se continet omnia loca, ut non moveatur ipse per loca. Et cum omnia simul impleat, non per partes sui[Page 357]

occupat partes loci, sed totus ubique est, nec per ampliora loca diffusior, nec per angustiora contractior, nec altior in excelsis, nec plus humiliatus in infimis, non maior in magnis, non minor in minimis, sed unus idemque simplex at aequalis ubique, nulla indigens creatura, sed eo omnis indiget creatura. Nam et antequam virtutes angelicas condidisset, antequam tempus vel temporale aliquid exitisset, plenas atque perfectas immortalitatis et gloriae divicias possidebat. Ad creandum igitur quod non erat, non solitudinis eum vel alicuius inopiae necessitas impulit, sed sola propriae clementiae bonitas provocavit. Nec beatitudini eius rerum conditio conferre aliquid potuit, cum ita per se et in se sit plenus atque perfectus, ut nec existente creatura sibi aliquid accedat, nec ea pereunte decedat. *Omnia siquidem flumina intrant in mare, et mare non redundat eis*. Est plane sibi coaeternum omnia posse sicut et omnia nosse idemque semper existere. In illo itaque summo rerum cardine naturarum omnium iura dispensans, sic omnia tempora, praeterita videlicet, praesentia et futura, intra suae provisionis archana complectitur, ut nec novum aliquid sibi penitus accidat, nec aliquid ab eo per cursus momenta recedat, sed nec diversis optutibus diversa considerat, ut cum intendit praeteritis, vacet a praesentibus vel futuris. Vel rursus cum praesentia sive futura considerat, oculos a praeteritis avertat, sed uno duntaxat ac simplici praesentissimae maiestatis intuitu simul omnia comprehendit. Neque hoc confuse[Page 358]

atque inexplicabiliter, sed omnia discernit atque iuxta proprietatem suam quaeque distinguit. Plane qui in theatro residet, non simul omnia videt, quia cum intendit

aciem ante se, non videt post se. Qui autem non in theatro, sed super theatrum excelsior supereminet, totius undique interiorem theatri ambitum uno comprehendit aspectu. Ita omnipotens Deus, quia omnibus, quae volvuntur, incomparabiliter supereminet, omnia simul suis subiecta conspectibus praesentialiter videt.

Et ut quod loquimur, non modo vivax ingenium capiat, sed et deses quilibet facile comprehendat, maior nobis varietas est in hoc tam brevissimo temporis puncto quod dicimus caelum, quam Deo sit simul inspicere infinita omnium spacia saeculorum. Nam cum huius particulae prima dicitur sillaba, remanet adhuc secunda, et cum secunda sonat, iam prima pertransiit. Deus autem uno atque ineffabili suae contemplationis ictu simul omnia conspicit et conspiciendo distinguit, omnia circundando penetrat, et penetrando circundat.

Hinc est, quod Petrus ait apostolus: *Unum hoc non lateat vos, karissimi, quia unus dies apud Deum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus.* Et quia millenarius numerus perfectus est, mille annos pro longitudine et prolixitate omnium posuit saeculorum. Unde et psalmista: *Mille,* inquit, *anni ante oculos tuos tamquam dies hesternae, quae praeteriit.* Non ait: Tamquam dies hodierna, sed tamquam dies hesternae, quae praeteriit, quia quicquid a nobis futurum expectatur, iam Deo per omnia notum[Page 359]

quasi praeteritum esse decernitur. Est enim, sicut ipse de se dicit: *Alfa et w, initium et finis.* Et per prophetam: *Ante me non est formator Deus, et post me non erit.* Enimvero quia in supremo rerum vertice ineffabiliter supereminens, quasi quodam profunditatis et aeterni consilii sui circulo non modo cuncta temporum spacia, sed et loca et universas amplectitur creaturas, et haec omnia uno contemplationis ictu ac simplici semper aspectat intuitu, non inmerito solus potens, solus aeternus, solus dicitur immortalis. Unde et apostolus: *Regi, inquit, saeculorum immortalis, invisibili, soli Deo honor et gloria.* Et idem: *Beatus et solus potens rex regum et dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre potest.*

Nam et angelica virtus, licet potens sit, non tamen a se, sed ab illo; licet immortalis sit suumque beate vivere nullo prorsus fine concludat; tamen quia et loca mutat et tempora, non coaeterna suo dicenda est creatori, quia naturaliter atque essentialiter est ipsa potentia, ipsa immortalitas, ipsa aeternitas. Unde et Moyses: *Dominus, inquit, regnavit in aeternum et ultra.* Nam et angelica beatitudo iuxta conditionis suae modum non inmerito videtur aeterna, quae nulli prorsus termino probatur obnoxia. Et merito dicitur, quia in aeternum vivit, quia beate vivere nunquam desinit. Sed ille non solum in aeternum, sed in aeternum regnat et ultra, qui cuncta saeculorum volumina intra provisionis suae continet sinum, et non tanquam praeterita vel futura, sed ut revera praesentia suoque subiecta conspectui perspicacissimo comprehendit intuitu, qui suae ditionis imperio regit omnia, cuius legibus optemperant universa. Qui omnes creaturas ad nutum sui disponit arbitrii, omnibus vivendi moderatur ac temperat ordinem, omnium formas distinguit ac species, omnibus prout vult congruas virium tribuit facultates, a quo et per quem est quicquid est, sine quo quicquid est, proculdubio nichil est.[Page 360]

Omnipotenti itaque Deo non est heri vel cras, sed hodie sempiternum, cui nichil defluit nec accedit, cui nichil est varium, nichil a se diversum. Illud hodie aeternitas est incommutabilis, indefectiva, inaccessibilis, cui videlicet nichil addi, nichil valet imminui, et omnia quae apud nos elabendo transcurrunt, aut per temporum se vicissitudines variant, apud illud hodie stant et immobiliter perseverant. In illo scilicet hodie dies ille adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumpsit originem, in illo iam et ille nichilominus est, quo iudicandus est per aeterni iudicis aequitatem. Neque enim in eam lucem, quae sine accessu ea, quae elegit, illustrat, et sine recessu ea, quae respuit, deserit, defectus mutabilitatis venit, quia in semetipsa permanens inmutabilis, mutabilia cuncta disponit, sicque in se transeuntia condidit, ut apud se quae condita sunt, transire nequaquam possint. Nec tempus intus in conspectu eius defluit, quod apud nos foris per exteriora decurrit. Unde fit, ut in aeternitate eius omnia fixa permaneant, quae non fixa extrinsecus saeculorum volumina indesinenter emanant. Deo quippe dies una est aeternitas sua, quam videlicet diem nec fine claudi nec initio videt aperiri psalmista, cum dicit: *Melior est dies una in atriis tuis super milia.*

Quid est ergo, quod ille non valeat de praeteritis omnibus vel futuris, qui videlicet omnia facta vel facienda sine ullo transitu defigit et statuit in suae praesentiae maiestatis? Cui profecto et illud tempus intransibiliter adest, quod ea quae facta sunt antecessit, et illud quod cuncta deinceps futura concludit.

Hinc est enim, quod in his, quae prophetico spiritu dicta sunt in scripturis, sepe reperiuntur praeterita pro futuris poni et longe post agenda

Dominus ait: *Corpus meum dedi percutientibus et genas meas vellentibus, faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me.* Resurrecturus autem: *Resurrexi et adhuc tecum sum.* De ascensuro quoque atque Spiritus sancti dona missuro dicitur: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus,* quia videlicet in oculis illius sapientiae unde ista manabant, omnia tempora simul stant, et futura atque praeterita, ut revera praesentia, fixa atque immobilia semper assistunt. Et tantundem est: *Dederunt in escam meam fel,* quantum et dabunt; et idem est: *Foderunt manus meas et pedes meos,* quod et fodient.

Iam itaque veniant supervacuae quaestionis auctores, immo qui perversorum dogmatum nituntur esse cultores, et dicant: Nunquid potest Deus agere, ut quae facta sunt facta non fuerint? Quibus ego in prima fronte respondeo, quia hoc non est, quod divinae bonitatis est de nichilo aliquid agere, sed de aliquo potius nichil efficere, cum utique scriptum sit: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nichil.* Ego probare volo, quod Deus de nichilo faciat aliquid, tu ostendere niteris, quod de aliquo faciat nichil.

Sed iam, quaeso, cuncta simul evome, omnes pestiferi languoris humores sub unius conamine screatus effunde, ut multiplici morbo unius antidoti sufficiat haustus occurrere, nec ad curationem tui pluribus compellamur confectionum generibus indigere. Age ergo, dic quomodo potest Deus facere de praeteritis, ut quod factum est, factum non fuerit, vel de praesenti quod nunc est, quandiu est, ut non sit, vel quod omnino futurum est, ut futurum non sit, vel rursus haec omnia per contrarium? Quae nobis profecto excreationi potius videntur esse tradenda quam stilo.[Page 362]

Dic michi, versutae quaestionis obiector, credis etiam tu, quia quicquid Deus facit bonum est, atque ideo aliquid est, et quicquid ille non facit nichil est? Audi scripturam: *Vidit, inquit, Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona.* Et illud: *Sine ipso factum est nichil.* Sed quia hoc negare non potes, assentior, inquis. Tu itaque dum quaeris unam eandemque rem et fuisse et non fuisse, esse et non esse, futuram esse et futuram non esse, niteris profecto quaeque facta vel facienda confundere, et inter esse vel non esse nutantia demonstrare. Quod certe rerum natura non habet. Nichil enim simul potest esse et non esse, sed quod in rerum natura non est, proculdubio nichil est. Quaeris ergo a Deo, durus exactor, ut faciat, quod suum non est, hoc est nichil. Sed ecce evangelista contra te stat dicens, quia *sine ipso factum est nichil.* Deus adhuc non didicit facere nichil. Tu eum doce et praecipe, ut tibi faciat nichil. Adhuc peto, respondeas: Credis, quaeso, et quod propheta canit, cui scilicet omnia scripturarum testimonia concinunt: *Omnia, inquit, quae voluit Dominus, fecit in caelo et in terra, in mari et in omnibus abyssis?* Sed hoc etiam a te negari non posse manifestum est. Cum ergo Deus omnia possit, cur addubitas Deum hoc posse, ut aliquid simul sit et non sit, si hoc fieri bonum est? Porro si inutile est, res quaslibet inter esse et non esse confundi, Deus autem non inutilia sed bona omnia fecit. Immo si malum est ac per hoc nichil est, hoc Deus omnino non facit, quia *sine ipso factum est nichil.*

Huc accedit, quia voluntas summi et omnipotentis opificis tam efficax causa est rebus existendi vel non existendi, ut quod ille vult esse, non possit non esse, et quod non vult esse, non valeat esse. Virtus quippe Dei fecit, ut quod constituit fuisse, iam non valeat non fuisse, et quod constituit esse, quandiu est, non valeat non esse, et quod constituit futurum[Page 363]

esse, iam non valeat futurum non esse. Unde ergo Dei virtus potentior et mirabilior esse perpenditur, inde a stulte sapientibus inpos et invalida iudicatur? Si enim quicquid est, ab ipso est, ipse rebus hanc vim existentiae contulit, ut postquam semel extiterint, non extitisse non possint. Mala autem quaelibet, sicut sunt iniquitates et scelera, etiam cum videntur esse, non sunt, quia a Deo non sunt, ac propterea nichil sunt, quod videlicet Deus omnino non fecit, *sine quo factum est nichil.* Quapropter si quid boni factum est ab hominibus, perdere suum esse vel fuisse non potest, quia opus Dei est, etiamsi per homines factum est. Unde propheta dicit: *Omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Opera quippe bona et Dei sunt et nostra, quoniam ille operatur in nobis, qui effectum tribuit operandi. Et Salomon: *In manu, inquit, illius et nos et sermones nostri et omnis sapientia et operum scientia et disciplina. In illo etiam,* sicut ait apostolus, *vivimus, movemur, et sumus.* Quod si malum factum est, etiam tunc nichil erat, cum esse videbatur. Hinc est, quod ipsos malitiae ac pravitatis auctores apud inferos conqueri scriptura testatur: *Transierunt, inquit, omnia illa tanquam umbra et*

tamquam nuntius praecurrens et tanquam navis, quae pertransiit fluctuantem aquam, cuius cum pertransierit non est vestigium invenire neque semitam carinae illius in fluctibus. Semita namque in fluctibus facta mox deficit. Unde rursus dicunt: *Aut tanquam avis quae transvolat in aere, nullum invenitur argumentum itineris illius.* Tertium quoque non dissimile[Page 364]

his rursus apponunt: *Aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, et ignoratur transitus illius.* Vestigium certe navis et avis et sagittae transitus mox ut fiunt, ilico recluduntur, sic quilibet iniqui mox ut incipiunt, presto deficiunt. Unde subiungunt: *Sic et nos nati continuo desivimus esse.* Immo ipso momento quo videntur esse, non sunt, quia ab illo, qui vere est, longe sunt. Quo contra de viro iusto dicitur: *Consumatus in brevi explevit tempora multa, quia placita erant Domino opera illius.* De illis autem: *Deiecisti,* inquit, *illos dum allevarentur.* Non ait, postquam allevati sunt, sed dum allevarentur, quia per hoc inanescunt, per quod intumescunt, inde corruunt, unde sublimes fiunt. Non itaque hoc asserendum est, quod postquam ad extrema deveniunt, tunc nichil fiunt, sed tunc proculdubio sunt nichil, cum videntur aliquid. Nichil apud testimonium veritatis, aliquid in umbra caliginis.

Adhuc fortassis epulabatur ille splendide, fulciebatur cuneis obsequentium, ambiebatur agminibus bellatorum, quem propheta superexaltatum et elevatum vidit; moxque ad contemplandum summa pertransiens, quem magnum aliquid forte crediderat, nichil esse cognovit. Hinc est enim, quod scriptum est: *Quoniam spes impii tanquam lanugo est, quae a vento tollitur, et tanquam spuma gracilis, quae a procella dispergitur, et tanquam fumus, qui a vento diffusus est, et tanquam memoria hospitii unius diei praetereuntis.* Nam qui tot momentaneorum rerum exempla congegit, omnem reproborum gloriam non tam vile quid esse quam nichil esse signavit. Mala ergo, etiam cum videntur esse, non sunt, quia a bono creatore facta non sunt, et ab eo, qui vere et summe est, procul sunt.[Page 365]

Bona autem, id est ea quae bonus artifex condidit, ut tu quisquis es, quaeris, esse simul et non esse non possunt, quia in rerum natura, quas rationabilis artifex esse constituit, alternitas ista non invenit locum. Quia enim inter esse et non esse confundi malum est ac potius nichil est, idcirco a bono creatore, qui bona omnia fecit, alternitatis ista confusio facta non est. In malis autem potest utcunque videri haec confusionis alternitas, quae certe videntur esse et non sunt, atque ideo quasi sunt et non sunt. Sunt quidem in superficie coloris, non autem in iudicio veritatis, quanquam et ipsis malis non possumus hanc diversitatem exacte concedere, ut simul sint et non sint, quia videntur esse, sed non sunt, atque ideo verius dicuntur semper non esse, quam et esse et non esse. Manifestum est igitur alternitatem istam, de qua quaeritur, scilicet utrum possit credi aliquid fuisse simul et non fuisse, esse et non esse, futurum esse et futurum non esse, naturis existentium rerum nulla posse ratione congruere, ad solas autem verborum pugnas, quae de disserendi ac ratiocinandi fiunt consequentis pertinere. Quamobrem indubitabili fide credendum est omnia Deum posse, sive faciat sive non faciat. Nam quod malum est, potius debet dici nichil quam aliquid, atque ideo nichil praeiudicat, si dicamus omnia Deum posse, licet mala non possit, cum mala non intra omnia, sed extra omnia potius debeant supputari. Hinc est, quod sepe divina virtus armatos dialecticorum syllogismos eorumque versutias destruit, et quae apud eos necessaria iam atque inevitabilia iudicantur, omnium philosophorum argumenta confundit. Audi syllogismum: Si lignum ardet, profecto uritur; sed ardet, ergo et uritur. Sed ecce Moyses videt rubum ardere et non comburi. Rursus si lignum[Page 366]

praecisum est, non fructificat; sed praecisum est, non ergo fructificat. Sed ecce virga Aaron in tabernaculo contra naturae ordinem reperitur amigdalas protulisse.

Alioquin quid est tot in Aegypto Pharaoni magnalia ac signa portendere, fidelium catervas Aegyptiis pereuntibus per divisum mare transferre, largissima fluentia ex aridi saxi rupe producere, Iericonina moenia non armis frementibus sed tubis clangentibus dissipare? Postremo quid est in stuporem omnium saeculorum, solem in caelo ad imperium Iosue per unius diei spacium sistere, per Ezechiam vero decem ad orientem lineis revocare, circa tres pueros furentis incendii vires extinguere, circa Danihelem vero cruentos leonum rictus et rabida ora frenare? Quid, inquam, haec omnia sunt, nisi frivola sapientium huius mundi sensa confundere et contra naturae consuetudinem divinae virtutis gloriam mortalibus revelare?

Veniant dialectici, sive potius ut putantur heretici, ipsi viderint, veniant, inquam, verba trutinantes, questiones suas buccis concrepantibus

ventilantes, proponentes, assumentes, et ut illis videtur inevitabilia concludentes, ac dicant: Si peperit, concubuit; sed peperit, ergo concubuit. Nunquid hoc ante redemptionis humanae mysterium non videbatur inexpugnabilis roboris argumentum? Sed factum est sacramentum, et solutum est argumentum.[Page 367]

Et quidem poterat Deus et foetare virginem ante ruinam et reparare virginem post ruinam. Utrumque scilicet bonum erat, sed licet eatenus neutrum fecerat, utrumque posse facere proculdubio credendus erat. Et certe mirabilius est et valde praecellentius virginem incorruptam manere post partum, quam corruptam ad virginalis decus redire post lapsum; quia et maius est, quemlibet clausis ianuis ingredi, quam eas, quae patuerant, ianuas claudi. Si ergo natus ex virgine redemptor noster, quod maius est et longe praestantius, fecit, quod minus est, corruptam quamlibet reintegrare non poterit? Potuit Deus homo ex utero virginali salva virginitate procedere, non poterit violatae virginitatis dispendium reparare? Quomodo ergo restauratur homicida, ut post dignam paenitentiam iam non sit homicida? Quomodo fur, quomodo periurus, quomodo raptor, quomodo certe omnium criminum rei, postquam se veraciter corrigunt, iam non sunt, quod fuerunt? Unde scriptum est: *Verte impios, et non erunt*. Sed dicis: Fateor, inquam, quia corrupta quaelibet post paenitentiam iam non est quod fuit, ut videlicet fornicationis subeat notam, verumtamen ad virginitatis iam non revertitur gloriam. Et ego e contra respondeo, quia qui potuit ex materno utero inlaesa virginitate procedere, valet etiam si vult in violata qualibet virginitatis signaculum reformare. Proponatur adhuc superstitiosae questionis obloquium. Videatur etiam, ex qua sit radice productum, quatinus ne praecipiti raptu uberes sinceræ fidei fruges obruat, hiatus terræ dignus cum ipso suo fonte rivus arescat. Ad affirmandum namque quod Deus nequeat virginem reparare post lapsum, quasi consequenter adiunt: Nunquid enim potest Deus agere, ut quod factum est, factum non fuerit? Tanquam si semel constet, ut fuerit virgo corrupta, iam nequeat fieri, ut rursus sit integra. Quod certe quantum ad naturam verum est statque sententia; factum quoque aliquid fuisse et factum non fuisse unum idemque inveniri non potest. Contraria quippe invicem sunt, adeo ut si unum sit, alterum esse non possit. Nam quod fuit, non potest vere dici quia non fuit, et e diverso[Page 368]

quod non fuit, non recte dicitur quia fuit. Quae enim contraria sunt in uno eodemque subiecto congruere nequeunt. Haec porro impossibilitas recte quidem dicitur, si ad naturae referatur inopiam; absit autem, ut ad maiestatem sit applicanda divinam. Qui enim naturae dedit originem, facile cum vult naturae tollit necessitatem. Nam quae rebus praesidet conditis, legibus subiacet conditoris, et qui naturam condidit, naturalem ordinem ad suae ditionis arbitrium vertit. Quique creata quaelibet dominantis naturae subesse constituit, suae dominationis imperio naturae obsequentis oboedientiam reservavit. Consideranti plane liquido patet, quoniam ab ipso mundi nascentis exordio rerum conditor in quod voluit naturae iura mutavit, immo ipsam naturam, ut ita dixerim, quodammodo contra naturam fecit. Nunquid enim contra naturam non est mundum ex nichilo fieri, unde et a philosophis dicitur, quia ex nichilo nichil fit? Animalia non ex animalibus, sed ex stolidis elementis solo iussionis imperio creari? Dormientem hominem costam perdere, nec dolere? De solo viro feminam sine femina fieri et in una costa omnia hominis membra distingui? Mutuo se nudos aspicere et non modo non erubescere, sed nequidem nosse? Et multa alia quae persequi longum est. Quid ergo mirum si is, qui naturae legem dedit et ordinem, super eandem naturam sui nutus exercent ditionem, ut ei naturae necessitas non rebellis obsistat, sed eius substrata legibus velut ancilla deserviat? Ipsa quippe rerum natura habet naturam suam, Dei scilicet voluntatem, ut sicut illius leges quaelibet creata conservant, sic illa cum iubetur sui iuris oblita, divinae voluntati reverenter oboediat.[Page 369]

Quid est enim hodieque quod cernimus, quoniam salamandra in ignibus vivit, et non modo laesionem adustione non patitur, sed tanquam fomentis insuper vegetatur? Quidam quoque vermiculi in ferventissimis aquis et nascuntur et vivunt. Quid est quod palea tam frigida est, ut obutas nives diutissime servet, tam calida, ut poma quaelibet acerba maturet? Quid est quod ignis, cum ipse sit lucidus, quaelibet ab eo fuerint adusta nigrescunt, et cum ipse resplendeat, quicquid et ambit et lambit, pulcherrimus decolorat? Verumtamen lapides igne candente percocti et ipsi sunt candidi, et quamvis magis ille rubeat, illi flammis albescant, luci tamen congruit album, tenebris nigrum. Cumque ignis in lignis ardeat, lapides coquat, contrarios habet in non contrariis rebus effectus. Licet enim sint lapides et ligna diversa, constat tamen non esse contraria,

sicut album et nigrum, quorum in lapidibus unum, in lignis exhibet alterum. Illos enim clarificat, haec offuscat, dum in illis omnino deficeret, nisi in istis viveret. Cur etiam in carbonibus tanta infirmitas, ut ictu levissimo frangantur, pressu facillimo conterantur, et tanta firmitas, ut nullo humore corrumpantur, nulla prorsus aetate vincantur, usque adeo, ut eos sub sternere soleant, qui limites figunt, quatinus litigantes eorum ostensione convincant, si qui post annosa temporum ac diuturna curricula fixum lapidem limitem non esse contendant? Quis enim eos infossos humidae foveae, ubi ligna putrescerent, tandiu durare incorruptibiliter posse, nisi rerum ille corruptor, ignis, effecit? Calx quoque conceptum ignem atque sopitum sic occultissime servat, ut nemo tangendo sentiat, sed cum extinguitur, tunc accenditur et sentitur, ut enim calx vim occulti[Page 370]

ignis expellat, aqua perfunditur, et cum ante sit frigida, inde fervescit, unde ferventia cuncta frigescent. At si non aqua sed oleum, quod proculdubio fomes est ignis, adhibetur, nulla eius infusione calor vel minimus excitatur.

Quid ergo mirum, si omnipotens Deus in magnis magnus ostenditur, cum et in minimis atque extremis quibusque rebus tam mirabiliter operatur? Quid enim vilius pelle colubri? Si tamen oleo fervescente decoquitur, mire per eam dolor aurium mitigatur. Quid inferius cimice? Si sanguisuga faucibus heserit, fumo eius excepto statim evomitur, urinae quoque difficultas huius appositione laxatur. Quid adamantem referam, qui non igne non ferro dividitur, ullaque alia vi nisi duntaxat hircino sanguine non secatur? Quid est, quod magnetem lapidem mirabilem ferri facit esse raptorem? Qui tamen, si adamas iuxta ponitur, non modo iam ferrum nullatenus rapit, sed et si iam rapuerat, ut ei propinquaverit, mox remittit, tanquam si lapis lapidem timeat, et velut ante conspectum maioris potentiae proprias vires perdat. Nec latet asbeston Archadiae lapidem propterea sic vocari, quod accensus semel iam non possit extinguere. Pyrites etiam lapis, qui in Perside reperitur, cur ab igne nomen accipit, nisi quia tenentis manum, si vehementius prematur, adurit? In eadem rursus Perside lapis gignitur, qui seleniten vocatur, cuius candor interior cum luna crescit, eademque postmodum ad defectum tendente decrescit.[Page 371]

Quid est praeterea, quod Agrigentum Siciliae sal cogit, cum admotum igni fuerit, fluere, cum vero in aquam mittitur, velut in ignibus crepitare? Quid est, quod apud Garamantas efficit quendam fontem tam frigidum diebus, ut non bibatur, tam fervidum noctibus, ut non tangatur? Quis in Epyro alium fontem ita mirabilem praebuit, ut cum sit contrectantibus frigidus, in eo tamen faces, ut in caeteris extinguuntur accensae, sed non ut in caeteris accenduntur extinctae? Quis in Aegypto huiusmodi ficum esse constituit, cuius lignum, cum in fluentia proicitur, non ad lignorum consuetudinem protinus enatet, sed in profunda mergatur? Quodque est mirabilius, postquam in imo aliquandiu manserit, inde ad aquae superficiem rursus emergit, quando scilicet madefactum humoris debuit pondere praegravari? Quid est, quod in arvis Sodomae poma gignuntur, quae ad maturitatis quidem speciem usque perveniunt, sed morsu pressu temptata in fumum atque favillam corio fatisciente vanescunt? Quid etiam quod in Cappadociae finibus equae ex vento concipiunt, idemque foetus nonnisi usque triennium vivunt? Unde Thilon Indiae insula huiusmodi vires habet, ut omnes in ea rami arborum nunquam nudentur tegmine foliorum? Unde et terra illa in occiduis[Page 372]

partibus hanc consecuta est dignitatem, ut ex arborum ramis volucres prodeant, et ad pomorum similitudinem animati atque pennati fructus erumpant? Sicut enim referunt, qui se vidisse testantur, paulatim incipit pendulum quid ex ramo suspendi, deinde in imaginem volucris speciemque formari, postremo quantulumcunque plumescens hiatu rostri sese ab arbore dividit sicque novus aeris habitator ante pene discit volare quam vivere. Enimvero quis tot virtutis divinae magnalia, quae contra communem naturae ordinem fiunt, enumerare sufficiat? Quae nimirum non humanis discutienda sunt argumentis, sed virtuti potius relinquenda sunt creatoris.

Quid ergo mirum si is, qui naturalia rerum omnium iura disposuit, ipsum naturae ordinem ad arbitrium efficacissimae suae voluntatis inflectit, ut qui matrem virginem nascendo servaverat, violatam quamlibet si voluerit integram reddat? Aequale nempe fuit Deo et prius Enoch et Heliam in carne retinere viventes, et post Lazarum ac viduae filium de sepulchris educere resurgentes.

Nescio si legitur, sed a nonnullis intra Romana moenia celebri fama vulgatur, quod videlicet Romulus, qui conditor urbis asseritur, constructo palatio cuius parietina licet semirutae ex magna adhuc parte cernuntur, in hanc vocem quasi de firmamento operis confusus eruperit: Certum est, inquit, et immobiliter fixum, quia nisi virgo pepererit, domus ista non

corruet. Sicque si tamen verum est, quod asseritur, ex gentilis hominis lingua, sicut rei probavit eventus, egressa est prophetia. Nam nocte, qua salvator ad redemptionem nostram ex virginali alvo processit, sicut dicitur, palatium corruit.[Page 373]

Utrumque nimirum et virginem parere et aedificium ruere, homini Deum ignoranti impossibile videbatur. At qui utrumque semper potuit, sed diu intra providentiae suae secreta continuit, utrumque cum voluit, per effectum operis congruo tempore declaravit. Illud plane stupendum, quod nunc homines in aecclesiae gremio non modo renati, sed etiam nati, tam audacter, tam inpudenter omnipotenti Deo calumpniam impossibilitatis obiciunt, et protinus absorberi terreni subsicivii voragine non pavescent. Erubescat iam lingua frenetica, et quae nescit esse facunda, discat esse vel muta. Nescit aedificationis augmenta depromere, sciat saltem sine fidei destructione tacere. Alioquin abscidatur sibi ferro praeputium per vindictam, nisi sibi frenum adhibeat per silentii disciplinam. Ventilent questiones suas qui volunt iuxta modum et ordinem disserendi, dum modo per ambages suas et scholaris infantiae nenas contumeliam non inferant creatori, sciantque impossibilitatem istam in ipsa rerum esse natura, et verborum ex arte procedentium consequentia, non ad virtutem pertinere divinam, nichilque supernae maiestatis evadere posse potentiam, ut dicatur iuxta solius naturae ordinem verborumque conditionem, si est aliquid, quandiu est, non potest non esse, et si fuit, non potest non fuisse, et si futurum est, non potest non futurum esse. Alioquin contra ipsius naturalis proprietatis ordinem existendique materiem, quid est quod Deus non possit evertere, quid est quod Deus non valeat nova conditione creare? Discutiant itaque iuxta modulum suum litterarum duntaxat, quibus adhuc indigent, elementa, nec altiora se usurpent divina mysteria. Philosophus quidam, dum siderum cursus stellarumque meatus nocturno tempore rimaretur, in limosum repente lapsus est puteum. Cuius[Page 374]

casum mox poetata est Iambi, quae illius erat ancilla dicens: Dominus meus ignorabat id quod sub pedibus eius iacebat vile lutum, et investigare temptabat archana caelorum. Ex cuius nimirum vocabulo iambicum metrum nomen accaepit. Animadvertant hoc, qui modum suae capacitatis excedunt, et ad ea, quae super se sunt, superbe temptanda prorumpunt, ne dum adversus Deum quid loquantur, ignorant incaute se insipienterque locutos, etiam per illatam sibi dignae ultionis sententiam discant. Prudentis et honorati apud saeculum cuiusdam diaconi didici narratione, quod refero. In Bononiae, inquit, partibus, duo quidam viri qui et amicitiae invicem foedere et compaternitatis, si rite recolo, necessitudine tenebantur, in convivio discumbebant, quibus in mensam allatus est gallus. Quod videlicet pulmentum unus illorum arrepto cultello, ut mos est, in frusta desecuit, tritum quoque piper cum liquamine superfudit. Quo facto protinus alter ait: Profecto, compater, sic explicuisti gallum, ut ipse sanctus Petrus, etiamsi velit, reintegrare non possit. Cui mox intulit ille: Plane non modo beatus Petrus, sed si et ipse Christus imperet, gallus hic perpetuo non resurget. Ad hanc vocem repente gallus vivus et plumis undique coopertus exiit, alas percussit et cecinit, plumas concussit, totumque liquamen super eos, qui convalescebantur, aspersit. Illico sacrilegium blasphemae temeritatis digna poena sequitur ultionis. Nam in[Page 375]

aspersione piperis lepra percussi sunt. Quam videlicet plagam non modo ipsi usque ad obitum pertulerunt, sed et posteris suis in omnes generationes, velut quoddam hereditarium, reliquerunt. Unde factum est, ut in famulatum subacti sint sanctae Bononiensi aecclesiae, quae videlicet beati Petri apostoli est insignita vocabulo. Quorum progenies, ut relator asseruit, huc usque leprosa hoc illationis canone censita est, ut ex operibus manuum suarum inferant aecclesiae capisteria. Sic, sic nimirum duplici poene, leprae simul et servitutis addicti suppliciis, instruuntur, ut iam temere de divina potentia non loquantur. Et gallus, qui dudum arguerat Petrum in terra negantem, tunc probavit Petrum cum eo, quem negaverat, in caelo regnantem. Et forte non sine divino iudicio huiusmodi canonis sunt illatione multati, ut sicut triticum a quisquiliis capisterio ventilante discernitur, ita per discretionis magisterium discant et quae velut quisquilias vitando repellere, et quae quasi ad victus utilitatem debeant verba proferre. Nam perversi quilibet homines, dum quicquid cor suggesserit, agunt, dum quicquid lingua prurierit, inconsulte ac procaciter effluunt, si eis aliquando flagella non obviant, Deum vel non esse vel humana curare non autumnant. *Dixit enim insipiens in corde suo: Non est Deus.* Et iterum: *Quomodo scit Deus, vel si est scientia in excelso?* Ideoque nonnulli in ipso momento pravi operis vel e vestigio postquam nequiter agunt, ilico

motum divini furoris incurrunt, quatinus et ipsi supernae patientiae diutius non illudant, et caeteri se ab agendo similia per animadversionis eorum exempla compescant. Enimvero cum apud Parmense oppidum degerem, ibique litteralium artium studiis insudarem, quiddam me contigit nosse, quod non inutile[Page 376]

videtur ad posterorum notitiam stili currentis articulo tradere. Ad occidentem sane praedictae urbis est quaedam extra muros sita basilica, gemino beatorum martyrum Gervasii et Protasii titulo decorata. Nocte quadam, quae videlicet eorundem martyrum natalicia praecedebat, vir quidam maturius surrexit bovesque suos in pascua remotiora deduxit. Cui convicinus quidam flamma nequissimae libidinis inflammatus insidiatus est, ut eius uxorem polluere moliretur. Eadem igitur nocte ad domum eius callidus explorator accessit, et occasione reperta non diutius postquam iste cum pascendis animalibus abiit, ille febricitare se diabolica machinatione confingens in lectum uxoris illius vir simulatus intravit. Cumque velut frigescens intremere, dentium stridores emitteret, crebrius singultiret, infelix mulier tanquam aegrotanti viro compatiens coepit illum ulnis adstringere, lodice contere, et quibus valebat inpendiis confovere. At ille, ut dolorem mente concooperat, peperit iniquitatem, violat itaque alienum torum, sibique procurat interitum, moxque concitus abiit. Sed ecce, vix brevi temporis elapso spacio maritus redit, stratum repetit. Cui protinus uxor exostulans et vehementer exprobrans ait: Optime poteris hodie sanctorum martyrum, quae tibi tam contigua est, aecclesiam ingredi, et cum caeteris Christianis divinis interesse mysteriis! Cumque vir attonitus quid illa loqueretur inquireret, eventumque rei sicut contigerat per ordinem cognovisset, uterque se deprehendentes irrisos ac turpissima ludificatione delusos, intolerabili doloris angustia consternati sunt. Interea dum populus ad aecclesiam hinc inde conflueret, ut nocturnae laudis officium devotus audiret, tandem et illi resumpto spiritu nichilominus convenerunt, atque omni verecundiae rubore postposito querelam suam coram omnibus deposuerunt. Presertim mulier laceros crines evellens et uberibus lacrimis tristia ora perfundens lugubres emittebat ululatus in caelum: Domine, tu, inquit, corda hominum nosti, tu conscientiae meae testis es, quia ego hac sanctissima nocte etiam proprii thalami viriles amplexus abhorruui, alieno praesertim me misceri viro penitus ignoravi. Tu[Page 377]

ergo, Domine, non aspicias, oro, peccata mea, sed placeat coram te, ut sanctorum tuorum ulciscaris iniuriam. In conspectu ergo populi tui nunc ostende virtutem, et ad gloriam sanctissimi tui nominis prode meae perditionis auctorem. Producat in medium, et inmunitatem cruentissimi sceleris de suae fraudis aufugio non lucretur. Cumque multa his similia mulier amaro spiritu non clam, sed vociferando profunderet, et populus ei pio moerore compatiens eisdem votis et precibus divinam clementiam imploraret, auctor sceleris, ubi latebat, daemoniaco spiritu repente corripitur et in furorem nimium atque vesaniam rabidus efferatur. Moxque in aecclesiam populo noviter obstupesciente prosiluit, omnesque in sui ammirationem semetipsum laniando ac discernendo convertit. Dans itaque fremitus et rugitus, propriis se manibus crudeliter lacerabat, modo velut volans in alta prosiliens, modo se cum gravissimo impetu in ima demergens, modo in parietem caput incutiens, modo se in pavementum insaniendo prosternens, omnia viscera sua miserabiliter conquassabat. Hoc itaque modo malignus eum spiritus collidere non cessavit, donec infelicem animam coram populo qui aderat de corpore illius evulsit. Videntes autem qui aderant immensam auctori iusticiae Deo referunt gloriam, qui et impune non passus est abire peccantem, et innocentem consolatus est mulierem. Quando autem hoc michi relatum est, dicebatur adhuc videri saxa quibus impeg erat sanie illius et cruore rubentia. Porro autem et hic forte credebat Deum vel nescire quod occulte committitur, vel nequaquam posse ut de scelera committentibus ulciscatur, dicens in corde suo: *Non videbit Dominus, nec intellet Deus Iacob*. Sed sive Dei mandata calcando, sive Deum detractionibus stimulando, quis arroganter excedat, non levis reus est criminis, et in paucis, sive prava committentibus, sive superba loquentibus, quos repente divina sententia percutit, quid caeteri, qui velut immunes videntur, ad horam mereantur, ostendit. Desinat, oro, iam desinat quisquis ponit os suum in caelo,[Page 378]

ut lingua eius transeat super terram. Quod profecto tale est, quia sic Deum derogationibus lacerat, ut et contra servum eius de illius impossibilitate confligat.

Quando igitur questio ista proponitur, ut dicatur: Quomodo potest hoc Deus agere, ut quod factum fuit factum non fuerit, respondeat sanae fidei frater, quia quod factum est, si malum fuit, non aliquid sed nichil fuit ac propterea non fuisse dicendum est, quia materiam existendi non habuit, quod rerum artifex non fieret non mandavit. Quod si bonum

fuit quod factum est, a Deo utique factum est. *Dixit enim et facta sunt, mandavit et creata sunt. Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nichil.* Atque ideo tale est quod dicitur: Quomodo potest facere Deus, ut quod factum fuit factum non fuerit? Ac si dicatur: Potest Deus agere, ut quod fecit ipse, non fecerit? Nimirum ut quod fecit Deus, non fecerit Deus. Ideo conspuendus est, qui hoc affert, et non responsione dignus, sed ad cauterium potius destinandus.

Ad confutandos tamen improbos et dicaces, memoriae commendanda sunt, quae superius dicta sunt. Quae nimirum nos omittimus hic etiam succincte perstringere, ne legenti fastidium stili valeat prolixitas generare. Non enim librum sed epistolam edere proposuimus. Inter caetera tamen illud unum quod a nobis dictum est, memoriae nostrae non excidat, quoniam creatori omnium Deo omnia posse coaeternum est, sicut et omnia nosse, quodque intra sapientiae suae sinum sic omnia tempora, praeterita scilicet, praesentia et futura concludit, figit ac perhenniter sistit, ut neque novum aliquid ad se patiatur accedere, nec a se quicquam praetereundo transire.[Page 379]

Verumtamen quae est illa virtus, qua potest Deus omnia? Quae sapientia qua novit omnia? Inquiramus apostolum: *Christus, inquit, est Dei virtus et Dei sapientia.* Ibi sane vera aeternitas, vera est immortalitas, ibi aeternum illud hodie, quod nunquam transit, ibi praesens illud sempiternumque modernum tanta iugiter stabilitate defigitur, ut transire nesciat, nec se aliquando in praeteritum vertat.

Ad revincendam ergo dicacium hominum inpudentiam, quibus adhuc propositae questionis absolutio superius facta non sufficit, non inepte possumus dicere, quia potest Deus facere in illa invariabili et constantissima semper aeternitate sua, ut quod factum fuerat, apud hoc transire nostrum, factum non sit, scilicet ut dicamus: Roma quae antiquitus condita est, potest Deus agere, ut condita non fuerit. Hoc quod dicimus potest, praesentis videlicet temporis, congrue dicitur quantum pertinet ad immobilem Dei omnipotentis aeternitatem, sed quantum ad nos, ubi continuata mobilitas et perpes est transitus, ut mos est, potuit convenientius diceremus, ut ita intellegamus hoc quod dicitur: Potest Deus, ut Roma non fuerit condita, hoc scilicet secundum se apud quem *non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.* Quod nimirum apud nos ita sonat: potuit Deus. Quantum enim ad aeternitatem suam, quicquid potuit Deus, hoc et potest, quia praesens eius in praeteritum nunquam vertitur. Eius hodie non in cras vel in aliquam temporis vicissitudinem permutatur, sed sicut ipse semper est quod est, ita sibi quicquid adest semper adest. Quapropter sicut possumus rite dicere: Potuit Deus, ut Roma antequam facta fuisset, facta non fuerit, ita nichilominus possumus et congrue dicere: Potest Deus, ut Roma et postquam facta est, facta non fuerit. Potuit secundum nos, potest secundum se. Illud enim posse, quod habebat Deus antequam Roma fieret, inmutabile semper apud aeternitatem Dei et intransibile perseverat, ut de quacunque re possumus dicere, quia potuit eam Deus, valeamus etiam nichilominus dicere, quia potest eam Deus; quoniam posse eius, quod sibi utique coaeternum est, fixum atque immobile[Page 380]

semper est. Potuisse enim Dei apud nos tantummodo est, apud ipsum autem non potuisse, sed innotum, constans atque invariabile posse semper est. Quodcunque enim potuit Deus, indubitanter et potest, apud quem nimirum, sicut non est esse et fuisse, sed sempiternum esse, ita consequenter non potuisse et posse, sed immobile semper et perpetuum posse.

Sicut enim non ait: Ego sum qui fui et sum, sed potius, *ego sum qui sum, et qui est, misit me ad vos*, ita proculdubio consequens est ut dicat non: Ego sum qui potui et possum, sed qui immobiliter et aeternaliter possum. Illud enim posse, quod apud Deum erat ante saecula, illud est hodie, et illud posse, quod sibi est hodie, erat nichilominus ante saecula, et fixum adhuc atque immobile in omnia, quae futura sunt, saecula aeternaliter perseverat. Sicut ergo potuit Deus, antequam quaeque facta sunt, ut non fierent, ita nichilominus potest et nunc, ut quae facta sunt non fuissent. Illud enim posse, quod tunc habebat, nec inmutatum est nec ablatum, sed sicut ipse semper est quod est, ita et posse Dei mutari non potest. Ipse est enim, qui per prophetam dicit: *Ego Deus et non mutor.* Et in evangelio: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Non enim mutatur iuxta conditionem nostram de futurum esse in esse, vel de esse in fuisse, sed semper idem est, et semper est quod est.

Sicut ergo Deus unus idemque semper est, ita apud eum omnia posse indefectivum atque inpertransibile semper adest. Et sicut veraciter et absque ulla penitus contradictione dicimus, quia hoc nunc et semper est Deus, quod erat ante saecula, ita nichilominus veraciter dicimus, quia hoc nunc et semper potest Deus, quod poterat ante saecula. Si ergo per omnia semper potest Deus, quicquid ab initio potuit, potuit autem ante rerum conditionem, ut quae nunc facta sunt nullatenus fierent, potest igitur, ut facta

minime fuissent. Posse siquidem eius fixum est et aeternum, ut quicquid umquam potuit, semper possit, nec varietas temporum apud aeternitatem[Page 381]

ullum vicissitudinis invenit locum, sed sicut idem est quod in principio erat, sic etiam totum potest quicquid ante saecula poterat. Propositae igitur disputationi adhibenda est clausula. Si itaque omnia posse coaeternum est Deo, potuit Deus ut quae facta sunt, facta non fuerint. Sed omnia posse coaeternum est Deo, potest igitur Deus, ut quae facta sunt, facta non fuerint. Constanter igitur et fideliter asserendum, quia Deus sicut omnipotens dicitur, ita sine ulla prorsus exceptione veraciter omnia potest, sive in his quae facta sunt, sive in his quae facta non sunt, ut illud Hester elogium velut inviolabile ponatur in opusculi conclusione signaculum: *Domine, rex omnipotens, in ditone tua cuncta sunt posita, et non est qui possit tuae resistere voluntati. Tu enim fecisti caelum et terram, et quicquid caeli ambitu continetur, Dominus omnium tu es, nec est qui resistat maiestati tuae.*

Verumtamen questio ista licet adversus Deum inaniter opponatur, habet alias latebras, continet adhuc obscuros sinus atque recessus, quos nos suptilius adhuc rimari idcirco desistimus, quia vitamur volumen extensum, qui proposuimus epistolae compendium. Presertim dum super hac disputandi materia nil aliud nobis attinere decernimus, nisi ut ex inpotentia Dei devolutam super nos calumpniam veritatis allegationibus repellamus.

Sed dum ista perscribimus, quod cor ferventius estuat, cohibere silentio, ut saltim scintilla non effluat, non valemus. Igitur ut iam omnes communiter alloquar, nolo vos lateat, venerabiles fratres mei, quia ex quo gloriosi coenobii vestri limen excessi, vos iugiter prae oculis habui, vos intimae visceribus devotionis adstrinxi, atque, ut ita fatear, redeunti michi a Cassini sacratissimo templo idem contigit, quod et mulieri quae revertebatur a Silo tabernaculo, ut nimirum vultus mei non fuissent amplius in diversa mutati. Vobiscum sane praesentialiter habito, vobis semper assisto.[Page 382]

Alioquin si propterea non sum vobiscum, quia corporalibus vos oculis non intueor, ergo nec ipsi oculi sunt in capite, quia caput cernere nequeunt, vel ipsi sibimet oculi absentes sunt, quia nec quisque se nec uterque se invicem mutua contemplatione conspiciunt. Beati siquidem qui vobiscum vivunt, beati qui inter vos et in sanctis vestris operibus moriuntur. Pia nimirum fide credendum est, quia scala illa, quae de Cassino monte olim in caelum videbatur erecta, adhuc palliis strata lampadibusque corusca, sicut tunc excepit ducem, ita nunc exercitum transmittit ad caelestia subsequentem, nec ab eius glorioso tramite declinantes exorbitant iam defuncti, cuius dum in hoc exilio viverent, vestigia sunt secuti. Hoc est illud intimi fervoris incendium, quod michi inextinguibiliter flagrat in corde, haec perpes fabula, quae meo versatur in ore. Inter caeteros autem virtutum flores, quos in illo agro pleno, cui benedixit Dominus, reperi, fateor hoc michi non mediocriter placuit, quod ibi puerorum scholas, qui sepe rigorem sanctitatis enervant ac dissipant, non inveni, sed omnes aut senes cum quibus utique nobilis vir aecclesiae sedebat in portis, aut iuvenali decore laetantes, qui nimirum ut filii prophetarum idonei sunt ad Heliam per deserta quaerendum, aut certe adholoescentiae adhuc flore vernantes, qui iuxta apostolum Iohannem vicere malignum.

Ecce quod nunc occurrit, dicam ad consolationem domini mei Petri, qui olim civis fuerat Capuanus, nunc in militia est aeterni regis adscriptus.[Page 383]

Puerulus quidam aetate quinquennis, Ubaldi scilicet nobilissimi viri, qui mecum degit in heremo, filius, in meo monasterio factus fuerat monachus. Hic aliquando intempestae noctis silentio quiescentibus fratribus sive egressus sive sublatus sit, nescio. Sed cum pistor in pistrino iaceret, interrupto ad horam somno vestem quae sibi comminus adiacebat, sibimet voluit superponere, ut frigus arceret. Extendens itaque brachium dormientem iuxta se reperit puerum. Repente stupefactus et valde perterritus festinus exurgit, lucernam accendit, totamque domum sollicita curiositate circumiens omnes aditus clausos et obseratos invenit. Mane autem facto non parva inter fratres ammiratio versabatur, nimirum puer qui remota omni dubietate praeterito vespere in stratu suo ipsis videntibus quievisset, qualiter in pistrinum clausis ianuis ingredi potuisset. Et quidem de apostolis legitur, cum educendi essent de custodia publica, quia veniens *angelus Domini, per noctem aperiens ianuas carceris et educens eos dixit: Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitae huius.* De Petro autem rursus legitur, quia cum praecederet eum angelus de carcere *ad portam ferream, ultro aperta est eis.* De Paulo etiam, quia *subito terremotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris, et confestim aperta sunt ostia omnia et universorum vincula soluta sunt.* Porro

autem cum beatos apostolos etiam angeli de custodiis non educerent, nisi prius ianuas aperirent, mirum est valde, quomodo puer vel magicis artibus hominum vel praestigiis spirituum immundorum clausam undique domum non apertis foribus ingredi potuit. Nam et ipse puer sollicite requisitus hoc addebat, quia quidam homines eum assumentes ad magnum convivium deduxerunt, ubi videlicet omnes epularum deliciae videbantur, eumque manducare fecerunt. Referebat etiam, quod eum usque ad[Page 384]

castellum, quod supereminet monasterio, deferentes super ipsum tintinabulum, quod iuxta basilicam in excelso dependet, imposuerunt.

Hoc autem idcirco duximus describendum, ut unusquisque nostrum, dum et ipsos pueros, qui peccare necdum noverunt, maligni hostis insidiis subiacere considerat, ipse quoque quod patitur, aequanimiter ferat. Illatas nempe a maligno hoste molestias cum quanta debent portare patientia peccatores, cum illorum aliquando fraudes et ipsi perferant innocentes? Ergo frater ille quem dicimus in suis hortor tribulationibus gaudeat, et temptationis impactae malleo animae suae purgari rubiginem fiducialiter credat. Non enim est, ut ipse diabolus terrendo fingit, futurae damnationis indicium, sed aeternae potius salutis augmentum.

Spiritus sanctus, qui est lumen aeternum et remissio peccatorum, omnes vos illuminet et absolvat, sedulamque mei memoriam in sanctis orationibus vestris vos habere praecipiat.

120. [Page 385]

Domno H<einrico> praecellentissimo regi, P<etrus> peccator monachus servitatem.

Subditi quique timent regem, rex necesse est metuat conditorem. Sed cum scriptura dicat, quia cui plus committitur, plus requiritur, eciam in hoc expedit regem propensius formidare, quod illi quem cordis occulta non fallunt, cogitur de pluribus rationem reddere. Cum igitur rex in iudicio discuciat hominem, Deus regem, dignumne est ut pulvis timeat pulverem, et idem pulvis in rege divinam despiciat maiestatem?

In diebus tuis, o rex, obortum est tale periculum, quod omnium pene transcendit nequicias saeculorum. Apostolica nimirum sedes per heresiarcham Parmensis aecclesiae scinditur, religio christiana confunditur, apostolorum labor evertitur, et universalis splendor aecclesiae per tenebrosam unius scismatici hominis concupiscenciam obscuratur. Quid ad haec dices, qui aecclesiasticae defensionis officio fungeris, qui in paterni vel aviti sceptri iura succedis? An plenae forte robur aetatis adhuc tibi deesse conquereris? Sed ecce loas rex Iuda tener adhuc de sartis tectis templi celeriter instaurandis cum sacerdotibus disputat, eos quoque collatam a populo vetat retinere pecuniam, totamque artificibus operum iudicat exhibendam.

David vix dum adulescentiae limen ingrediens, adversus Goliath non cum gladio, sed cum lapillis quasi pueriliter dimicat, sed ei caput tamquam vir fortis ictu pugionis optruncat. Adulescentulus adhuc Iosias omnia vasa Baal de templo Domini cum sacerdotibus proicit, et in convalle[Page 386]

Cedron flamma vorante succendit. Illi igitur honorabant templum, in quo sanguis brutorum animalium fundebatur, tu non succurris aecclesiae, in qua pro salute mundi Christi corpus offertur?

Nam ut ad gentiliū quoque recurramus historiam. Annibal ille, qui Cartaginensium dux postmodum factus est, cum adhuc novem esset annorum, Amilcari patri iuravit ad aras, quia cum primitus posset, adversus Romanos acerrime dimicavit. Inbelles pueri bella iam spirant pro terrenae unius civitatis honore, et tu te non excitas ad procinctum pro tuenda universalis aecclesiae libertate?

Quidam praeterea consiliarii, tui videlicet aulici ministerii dispensatores, ut foeda per populum vulgatur infamia, de persecucione Romanae gratulantur aecclesiae. Utrique scilicet parti faventes blandeque ceventes, ut modo se venerabilis papae fautores per assentacionis lenocinium asserant, modo primogenito sathanae falsi successus laeta promittant. Quod tamen de quibusdam sanctis viris, qui tuis consueverunt esse consiliis, nefas est credi. Plane quisquis sanctam dividere molitur aecclesiam, timendum sibi est ne secundum evangelicam sententiam et ipse dividatur: *Veniet, inquit, dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit, et dividet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.* Porro de Phaleg filio Heber scriptum est, quia in diebus eius divisa est terra. De te quoque cavendum est, ne dicatur, quia in diebus tuis divisa est aecclesia. Scribantur annales, texatur hystoria, quae dicat quia Nerva, clementissimus imperator, pacificavit aecclesiam, Constantinus confirmavit, Theodosius exaltavit.

Et cum perventum fuerit ad te, gloriosumne tibi est, si dicatur: Heinrichus divisit? Absit hoc a te, ut hanc legat hystoriam posteritas ventura de te.[Page 387]

Noli ergo esse Phaleg, qui coniuncta dividas, sed esto Christi discipulus, qui divisa coniungas. Hii vero qui ad divisionem apostolicae sedis

diabolico succenduntur instinctu, Dathan et Abiron atque Chore ad memoriam revocent, et ex eorum perdicionibus colligant, qui finis eciam sese qui non dissimilia sectantur expectat. Illi sane scisma fecerant synagogae, isti divisionem machinantur aecclesiae. Quamobrem sicut illos utique viventes terra deglucit, sic isti per scismaticae nequiciae meritum prudentes et scientes merguntur in tartarum.

Nec glorientur, qui manifeste Romanae aecclesiae scisma non faciunt, sed tamen annuendo et neglegendo scindentibus non resistunt. Quia sicut non solus ille qui dixit: *In caelum conscendam, super astra caeli exaltabo solium meum*, sed et omnes fautores eius repente sunt de caelo proiectis, ita non modo Chore, sed et complices eius, ducenti videlicet quinquaginta viri, caelestis ignis sunt incendio devorati. Unde cavendum est, ne malicia subditorum redundet in regem, et si non delinquentem, non tamen pro viribus prohibentem. Nam Gregoriana sententia est: *Facti culpam habet, qui quod potest, neglegit emendare*.

Cavendum est inquam, o rex, ne dum tu pateris dividi sacerdotium, tuum quoque, quod absit, dividatur imperium. Nam sicut sacra testatur hystoria, mox ut Saul apprehendit summitatem pallii Samuhelis et scidit, protinus illi Samuhel: *Sic, inquit, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te*. Porro autem sicut pallium illud vestis erat Samuhelis, sic et sancta aecclesia vestis est utique redemptoris. Cui per prophetam dicitur: *Confessionem et decorem induisti*. Confessionem quippe Dominus induit, cum sibi peccatores adsociat paenitendo sanatos, decorem vero cum sibimet clementer agglutinat innocentes nitore iusticiae speciosos. Pallium igitur Samuhelis Saul abruptit et regnum perdidit, Christi scinditur vestimentum, et licet non scindentis, tamen scindere permittendis, stabit imperium? Inconsutilem vestem Iesu miles gentilis metuit scindere, et Christiani non verentur aecclesiam per errorem scismaticum[Page 388]

separare? Cum ergo vestis Christi sancta dicatur aecclesia, scissio vestis divisionem minatur regiae potestatis. Hinc est forte quod urbes, oppida, sive provinciae huius regni ab exteris cotidie cernimus nacionibus usurpari.

Balthasar nempe quia vasa Domini foedanda labiis gentilium protulit, mox ex ore Danihelis audivit: *Divisum est regnum tuum et datum est Medis et Persis*. Heli sacerdotii dignitate detruditur, dum non intentat filiis verbera, sed blanditur. Utcunque tamen corripuit illos, sed lenitate patris, non austeritate pontificis. Atque idcirco cervicibus effractis occubuit, quia peccantibus inclementer indulsit. Achias propheta pallium suum in duodecim partes scidit et dixit ad Hieroboam: *Tolle tibi decem scissuras; haec enim dicit Dominus Deus Israel: Ego ecce scindam regnum de manu Salomonis et dabo tibi decem tribus*.

Divisio ergo vestis scissuram regalis significat dicionis. Quod quia nequaquam Dominus in diebus Salomonis implevit, sed in posteris eius haec sententia vixit, de te quoque pium est credere, quod tibi qui innocens es regnum integrum permanebit. Post te vero subiectorum tuorum meritis, nisi forte se corrigant, transferetur et concedet in externos. Sicut enim per Danihelem dicitur: *Dominatur excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit dat illud*. Nam et Assyriorum regnum et Lacedemonum aliorumque gencium pro diffinita temporum spacia tenuerunt, nec divinitus praeefixae diuturnitatis terminum, sicut eorum testantur annales, excedere potuerunt. Huic etiam Italico regno aliquando dominati sunt Graeci, aliquando Galli, plerumque Latini. Tu quaeso, gloriose rex, a pravis consiliariis tamquam a venenatis serpenecium sibilis aures optura, in virile te robur per ardorem spiritus excita. Collapsae matri tuae Romanae aecclesiae manum porrige, et tanquam archangelus Raphahel a Sara filia Raguhel daemonium a quo viduatur expelle. Ut sicut Octavianus Augustus in hoc gloriatur elogio: *Urbem, inquiens, latericiam repperi, relinquo marmoream*, sic et tu multo gloriosus multoque nobilius dicere valeas: Romanam aecclesiam iacentem quidem puer inveni, sed antequam plene pubescerem, auctore Deo in statum pristinum revocavi. Ut de te quoque sicut de illo celebri quandoque per populum devocione dicatur: Utinam[Page 389]

aut non nasceretur, aut non moreretur. Immo ut de sacris paginis adhibeamus exemplum, illud impleatur in te, quod David sibi Deum Israel dixisse commemorat: *Sicut lux aurorae, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluviis germinat herba de terra*. Ut cum eodem David non immerito valeas et ipse cantare: *Cuncta salus mea et omnis voluntas, nec est quicquam ex ea quod non germinet*.

Utraque praeterea dignitas, et regalis scilicet et sacerdotalis, sicut principaliter in Christo sibimet invicem singularis sacramenti veritate connectitur, sic in christiano populo mutuo quodam sibi foedere copulatur.

Utraque videlicet alternae invicem utilitatis est indiga, dum et sacerdocium regni tuicione protegitur, et regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur.

Rex enim praecingitur gladio, ut hostibus aecclesiae munitus occurrat,

sacerdos oracionum vacat excubiis, ut regi cum populo Deum placabilem reddat. Ille sub lance iusticiae negocia debet terrena dirimere, iste fluenta celestis eloquii debet sicientibus propinare. Ille constitutus est, ut nocentes atque scelestos legalium sanccionum censura coerceat, iste ad hoc ordinatus est, ut per claves aecclesiae, quas accepit, alios zelo canonici vigoris adstringat, alios per mansuetudinem aecclesiasticae pietatis absolvat. Sed audi Paulum de regibus disputantem et rectam regalis officii lineam iacentem. Nam post multa sic ait: *Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time, non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* Si ergo tu es minister Dei, quare non defendis aecclesiam Dei? Cur armaris, si non praeliaris? Cur accingeris, si congregientibus non resistis? Qui sub aestivo meridiatur umbraculo, securus poterit disputare de bello.[Page 390]

Porro veraciter sine causa gladium portas, nisi resistencium Deo colla transfodias. Nec vindex es in iram ei qui malum agit, dum in adulterantes aecclesiam non consurgis, et cum Symeon et Levi violatae sororis obprobrium a domo Israel non repellis. Vertatur ergo docta manus ad capulum, et cum David in Amalechitas impetu fulguris irrue, et sicut ille latrunculos subegit, sic et tu hostes aecclesiae vibrato iusticiae mucrone transfige. Senciat, senciat veterrimus ille draco, Kadalous videlicet, perturbator aecclesiae, eversor apostolicae disciplinae, inimicus salutis humanae. Senciat, inquam, radix peccati, praeco diaboli, apostolus antichristi. Et quid plura dicam? Sagitta producta de pharetra sathanae, virga Assur, filius Belial, *filius perditionis, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, vorago libidinis, naufragium castitatis, Christianitatis obprobrium, ignominia sacerdotum, genimen viperarum, foetor orbis, spurcicia saeculi, dedecus universitatis. Attexantur adhuc epitheta Kadaloi, catalogus videlicet nominis tenebrosi: serpens lubricus, coluber tortuosus, stercus hominum, latrina criminum, sentina viciorum, abhominatio caeli, proieccio paradisi, pabulum tartari, stipula ignis aeterni. Senciat iste motum regiae maiestatis, et terrenum metuat principem, qui audacter provocat in bella caelestem. Et quia *dicit insipiens in corde suo: Non est Deus*, experiatur inesse regio pectori christianae fidei pietatem, pro divinae militiae castris non enerviter confligentem. Regnum ergo tuum arma corripiat, ut cum Melchisedech stet sacerdocium, sacerdocium oret, ut avitum David exaltetur imperium. Nam ad hoc pro te universalis orat aecclesia, ut et labor tuus ei quietem pariat, et oracionibus illius gloria tibi triumphalis accrescat. Sicut et Moyses orabat, et qui Israel orante vincebat, si vero remitteret manus Moyses, superabat protinus Amalech. Hinc et apostolus ait: *Obsecro primum omnium fieri obsecraciones, postulaciones, gracionum acciones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt constituti.* Quare hoc? Audi quod sequitur: *Ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni*[Page 391]

pietate et castitate. Porro quia splendidae memoriae pater tuus, magnificus imperator, sublimiter exaltavit aecclesiam, tu quoque sicut eius heres imperii, sic eiam in aecclesiasticae caucionis iura succede. Igitur in aecclesiastici status incolomitate servanda, clarissima soboles paternis respondeat institutis. Et ab arbore sua non degerminet ramus in fructu, quam per traducem virtutis et graciae decusat ex ortu. Sed sicut olim per illum, sic amodo per te et collapsa resurgat aecclesia, et aecclesiastica quae confusa est refloret disciplina.

Durius forte locutus sum regi, praesertim cum Salomon dicat: *In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubilis tui ne maledixeris diviti, quia avis caeli portabit vocem tuam, et qui habet pennas annuntiabit sententiam.* Et revera qui peculatus crimen incurrit, in diacoposin cogitur infarcire quod tulit. Sed tunc deferendum est regi, cum rex obtemperat conditori, alioquin cum rex divinis resultat imperiis, ipse quoque iure contempnitur a subiectis. Suus enim proprius, non Dei rex esse convincitur, qui in die pugnae non stat pro castris aecclesiae. Et sic propriis utilitatibus specialiter metuat, ut ruinae periclitantis aecclesiae non succurrat. Sed et cum per Ysaïam Dominus dicat: *Venite et arguite me*, cur homo ab homine despiciat argui, quem constat eadem mortalitatis lege constringi? Et cum lege forensi cautum sit ut, qui in peremptores parentum non[Page 392]

ulciscitur, in ius hereditariae successionis nullatenus admittatur, ego qui in homicidam matris meae, Romanae scilicet aecclesiae, ulcisci nequeo, ultores saltim impellere non temptabo?

Deputa ergo me, o rex, fideliter consulentem, non procaciter obloquentem. Vel si placet, estimato me prae dolore peremptae matris insanum, non adversus excellenciam regiae maiestatis insolenter elatum. Sed o utinam ego ante tribunal tuum adiudicer reus perduellionis, dum tu tamen in adversarios apostolicae sedis vindices arbiter aequitatis. In cervicis meae iugulum securis vibrata deseuiat, tantummodo Romana aecclesia

propriae dignitatis apicem per te reparata conscendat.
Porro si Kadaloum cito velut alter Constantinus Arrium destruis, et
aecclesiae pro qua Christus mortuus est pacem reformare contendis, faciat
te Deus in proximo de regno imperiale fastigium scandere, et a cunctis
hostibus tuis insignis gloriae titulos reportare. Alioquin si adhuc dissimulas,
si mundi periclitantis errorem, cum possis abholere, detrectas. Et reliqua.
Cohibeo spiritum, et consequentiae relinquo lectoribus intellectum.

Amen.

121. [Page 393]

Venerandis in Christo fratribus archipresbyteris Andreae, U. et C.,
& peccator monachus fraternae karitatis affectum.
Dum ego non minimo languore depressus in lectulo iaceam, et quod
dicto alter frater excipiat, non sit mirum, si non luculentum sive politum
digero languidi sermonis articulum. Immo quia contra rusticos et inperitos
ac litterarum prorsus ignaros loquor, dignum est, ut eis congruens rustice
proloquor, et ut ipsi dicunt, quicquid in buccam venerit, neglegenter
effundam. Verumptamen antequam ad rem veniam, quod mens suggerit,
compendiose praemittam. Phylosufus quidam nocte dum stellarum cursus
et meatus siderum subtiliter rimaretur, in puteum repente corruit et
hianti, sicut dicitur, immanitate profundum et obscenis sordium squaloribus
plenum. Cui nimirum philosopho domestica erat ancilla nomine
Iambi, quae in dominum suum libere ac prudenter invecta per metrum
iambicum, quod ex ea postmodum tale nomen accepit, super eo plausibiliter
iussit: Dominus, inquit, meus ignorabat stercore, quae sub eius pedibus
erant, et nosse temptabat sidera. Hoc itaque modo fit in diebus
nostris, ut rustici et insipientes quique, qui nil pene noverunt nisi vomeribus
arva proscindere, porcos ac diversorum pecorum captacula custodire,
nunc in compitis ac triviis ante mulierculas et conbulbulcos suos non erubescant
de scripturarum sanctorum sententiis disputare. Immo quod turpe
est dicere, in tota nocte subant inter femora mulierum, die non verentur
tractare de sermonibus angelorum, et hoc modo sanctorum diiudicant
verba doctorum.

Significavit enim michi per litteras sanctitas vestra, quod pro sententia
illa, quam nos in beati Stefani sermone posuimus, quia videlicet uniuscuiusque
anima qualis de hoc saeculo egreditur, talis postmodum iudicio
praesentatur, tantum apud quosdam scandalum est exortum, ut dicant

[Page 394]

orationes, oblationes, sacrificia, quae pro defunctorum animabus offeruntur,
nichil sibi proficere ante iudicium. Et quid mirum, si hoc idem
michi contigit peccatori quod evenisse cognoscitur ipsi totius christianae
religionis auctori? Ait enim: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et
biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quod audientes
septuaginta ferme viri dixerunt: *Durus est hic sermo, et quis potest eum
audire?* Et teste scriptura iam non cum illo ambulabant. Ussit itaque eos
sol, Christus est enim sol iusticie. Istos autem ussit luna, ego enim ad
lunam, hoc est ad corpus Christi pertineo, quod est ecclesia. Vos autem e
contrario benedicentes, michi dignamini dicere: *Per diem sol non urat te,
neque luna per noctem.*

Ecce in tantum profecerunt sapientes et prudentes istarum partium
viri, ut omnia caelestis eloqui profunda cognoscant, universa divinorum
voluminum misteria comprehendant, et in sola una sermonis mei sententia
caliginem cecitatis incurrant. Et si eos hereticos esse delectat, numquid
in tantum amici mei diligunt, ut sine me in heresim transire non possint?
Quisquis enim perhibet orationes, oblationes, sacrificia pro defunctis
prodesse non posse, et hoc impudenter affirmare conatur, hic profecto
Herianus esse convincitur. Herius enim hoc in erroris sui disputationibus
dogmatizat, quod hec pietatis opera vana sint prorsus ac frivola, nullique
in illo saeculo postmodum profutura. Numquid enim divinorum eloquiorum
strenui scrutatores quamplures per divinarum scripturarum campos
non possunt sententias reperire, quibus ut heretici fiant, valeant sibi musipulas
pedicasque substruere? Porro si delectat eos, ut a Christianismo
recedant, occasionis materiam invenire, diiudicent illud quod Dominus in
evangelio dicit: *De die illa, id est iudicio, neque angeli sciunt in celo, nec*

[Page 395]

ipse Filius, nisi solus Pater. Et quomodo Filius diem iudicii ignorare
possit, qui videlicet ipsum eundemque diem et omnia tempora atque universa
visibilia et invisibilia simul cum Patre condiderit? Detestentur etiam
illud, quod alibi dicit: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.*
O Domine Iesu, nos quidem simplices et hebetes servi tui, quicquid
dixeris, credimus tibi. Scimus enim, quia veritas es et mentiri non potes.
Sed quomodo sapientes istius terre, et divinorum voluminum tenebrosissimi
ac profundissimi scrutatores fidem poterunt tuis adhibere sermonibus?
Poterunt enim a te, secundum prudentiam suam, versuta mordacitate
requirere, quomodo verum esse poterit, quod dixisti: *Doctrina mea non*

est mea? Si tua est, quomodo non tua? Si autem non tua est, quomodo erit tua? Restat ergo, ut doctrinam tuam aut tuam esse indubitanter asseras, et tuam non esse ultra non dicas; aut si non tuam esse firmaveris, tuam iam esse omnino diffitearis. Sicque timendum est, ne sylogismorum suorum versuta te argumentacione concludant, et auctorem sapientie cassibus capciosae cavillationis involvant.

Porro autem, ut etiam ad libri Regum recurramus historiam, Dominus misit ad Iosiam regem Iuda per Oldan uxorem Sellum: *Pro eo quod audisti verba voluminis, et perterritus est cor tuum, et humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum et habitatores eius, quod videlicet fierent in stuporem et in maledictum, et scidisti vestimenta tua et flevisti coram me, et ego audivi, ait Dominus; idcirco colligam te ad patres tuos, et colligeris ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quae inducturus sum super locum istum.* Et paulo post eadem subiungit historia: *Ascendit farao Necho, rex Aegypti, contra regem Assiriorum ad flumen Euphratem, et abiit Iosias rex in occursus eius, et occisus est in Magedo, cum vidisset eum.* Hic censores alienorum operum, hic detractores fratrum, hic plane dentes exacuunt. *Filii enim hominum, ut ait David, dentes eorum arma et sagitte, lingue eorum machera acuta.* Hic, inquam,[Page 396]

crepantibus buccis ethneas flammās eructuent, intimi fellis amaritudinem evomant, clamoribus suis celum terramque confundant dicentes: Quomodo divina vox mendacio caruit, quod regi promiserat, efficaciter implevit? Quomodo nimirum Iosias in sepulcro suo in pace quievit, qui Egipciaci regis gladio bellica sorte subiacuit? Sicque illic propheticum illud possit aptari: *Posuerunt in caelum os suum, et lingua eorum transivit super terra.*

Vos autem, dilectissimi et unanimes fratres mei, quibus occultandum nichil est, indubitanter agnoscite sententiam illam Gregorianam esse, non nostram. Quartum ergo Dialogi librum studiose perquirite, et illic inter cetera sic invenietis: In evangelio Dominus dicit: *Ambulate dum lucem habetis.* Per prophetam quoque ait: *Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adiuvisti te.* Quod Paulus exponens dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Salomon quoque ait: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia erit apud inferos, quo tu properas.* David quoque ait: *Quoniam in saeculum misericordia eius.* Ex quibus nimirum sententiis constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio praesentatur. Ubi etiam paulo post subdidit: *Hoc tamen sciendum est, quia illic saltim de minimis nichil quisque purgacionis optinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic optineat, promerebitur.*

Et ut isti rabidioris iracundie furore vesaniant, audiant, quod idem Gregorius in Moralibus dicit: *Qui praeceps quisque mox ut mortuus fuerit, protinus invenit, quod ulterius mutare non possit.* Exclament ergo, vociferentur et dicant: Si mutari non possum, quid michi oblationes, quid orationes, quid sacrificia? Claudat ergo iam ecclesia ianuas suas, et ego deinceps contentus ero parietibus domus meae. Quid enim michi hic aecclesias[Page 397]

ingredi, si illic nulla possum ratione mutari? Iam ergo desinant parvulum hominem mordaciter persequi, et in me non tamquam in auctorem verbi velint invidiam concitari. Gregorium lacerent, Gregorium mordeant, et in eum dentes amarissimi livoris infligant. Illum legant et hoc apud illum inveniant, atque super illum censoriam iudicii virgam tenentes, dampnationis quam meretur, in eum decreta retorqueant, atque ut rabidiores in eum dentes exacuunt, eumque velut scabiose canes tamquam mordicus apprehendant. Audiant quod alias idem Gregorius ait: *Quociens per immoderatum esum manus ad cibum tenditur, tociens primi parentis lapsus iteratur.*

Quod utique quam durum sit, non exaggero, quia quibusque legentibus perspicuum esse non dubito. Et quam multa scribit huiusmodi, quae nos studio brevitatis omittimus, ne metam epistolaris compendii, quod fastidiosum est, excedamus. Sed ipsi in tantum me diligunt, ut me solum legant, meque solo contenti sacrarum scripturarum volumina universa contemnunt. Et qui vix noverunt syllabatim elementa percurrere, super me iudices facti non verentur in me sententias promulgare. Absit autem, ut vel beatus Gregorius, conspicuus et insignis doctor aecclesiae, vel nos humiles et exigui, qui in quantum licet per illius cupimus vestigia properare, prohibeamus sacrificia vel oraciones pro quibuslibet defunctis, etsi graviter peccatores extiterint, omnipotenti Deo indesinenter offerri, et sic eos a devocione fidelium vivencium adjuvari. Enimvero qui sic illam sententiam intellegunt, tamquam nocturni viatores oberrant, et more cecuciencium manu parietem palpant. Quibus in hac solvenda questione nos nolumus esse magistri, quia illi per arroganciam cordis dedignantur esse discipuli. Vos autem, dilectissimi, pro me servo vestro Dei omnipotentis misericordiam implorate. Domno autem Drudo et fratri eius ac vicecomiti

ceterisque nobilibus viris nostrum monasterium et heremum commendate.
Deus omnipotens sua vos protectione custodiat, et cum electis sacerdotibus
suis partem vos habere concedat.[Page 398]

122.
Domno suo A<lexandro> summae sedis antistiti, P<etrus> peccator
monachus servitatem.

Noverit beatitudo vestra, venerabilis pater, quoniam episcopus hic
Aurelianensis aecclesiae per me venit, meque decumbentem in grabatto
reperiens, quia sperabat me apud vos aliquid posse, meae intercessionis
auxilium postulavit. Ex multis quippe calamitatibus atque pressuris, quae
non modo sibi, sed et aecclesiae suae a pravis atque perversis hominibus
inferuntur, se tandem non sine magna tribulatione praeripiens optimum
duxit, ut spreto mundi fallacis auxilio solum sedis apostolicae remedium
peteret, ad sancta vestigia vestra corrueret, et tamquam ad tutissimi portus
sinum de multis procellis fluctivagi maris, scopulis atque turbinibus, sub
sanctae Romanae aecclesiae umbraculum convolare. Scilicet ut quae per[Page 399]

divini muneris privilegium omnibus in tribulatione succurrit, se quoque
materna pietate suscipiat, et eius aecclesiam a violentorum iniquorumque
hominum pervasione defendat.

Quapropter sanctam clementiam vestram humiliter obsecro, hostilis
etiam amici mei domini archidiaconi caeterorumque sanctorum collateralium
vestrorum fraternitatem humiliter peto, ut fratri isti, qui meum
deposcit auxilium, pro nostro amore dignemini subvenire rigoremque
iusticiae circa illum studeatis, in quantum tamen Deo non displiceat,
temperare.

Ut autem scire dignemini quae circa me sunt, septuaginta ferme dies
sunt, ex quibus vix iacere, vel sedere, quanto minus stare, nisi cum difficultate
possum. Quid autem dicam, quia vinum stomacho nauseante fastidio,
qui diversa quoque mellitae ac pigmentatae potionis genera perhorresco?
Sed haec uberius non exaggero, quia dum gemitum et compassionem
ex fraterna caeterorum sodalium meorum caritate requiro, a summo
amicorum meorum, domno videlicet archidiacono, risum extorquendum
esse non ambigo.

De praefato autem episcopo sic rogo decernite, ut et omnipotens Deus
iudicio vestrae discretionis adgaudeat, et ille fusis super se sedis apostolicae
tanquam maternae pietatis visceribus, hilarescat.

Quia sigillum nostrum ad presens non habeo, nepoti meo Damiano ut
sigilli certitudine potiatur, iniungo.

123. [Page 400]

Damiano karissimo filio, P<etrus> peccator monachus paternae dileccionis
affectum.

Quia litterarum gerulus anxie parat exire, non possum quae mittenda
sunt elimata stili digestionem conscribere, teque volo ut potius veri consideres
sensem, quam aucuperis lenocinia falerata verborum. Interim itaque
dum presto re sciti nequeo, sufficit hoc tibi simpliciter scribi, quod
Timotheo velut equevo, vel per epistolam apostolus praecipit: *Dum
venio, inquit, adtende lectioni, exhortacioni atque doctrine.* Cui nimirum
iam et ista praemiserat: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversacione,
in karitate, in fide, in castitate.*

Et ut de ceteris virtutibus, quae nunc per epistolam enumeratae sunt,
interim taceam, castitatem quam ultimam posui, non in membris tantummodo
studeas servare corporeis, sed haec eadem permaxime regnet ac
vigeat in visceribus cordis. Nulla quippe virtus est, quae in adolescenciae
flore graviora certamina perferat, quam videlicet, velut in camino surgentis
incendii titillantibus illecebrae genuimus, ardor in pugnat. Sed cum super
hoc themate nobis uberius disputare non liceat, quia prae nimia celeritate
non vacat, quid michi imperatrix Agnes, olim scilicet aureo quidem diademate[Page 401]

coronata, nunc autem multo felicius et incomparabiliter eminentius
in regis eterni thalamo collocata, hesterno iam vespertini temporis elabente
crepusculo retulit, hic annotare succinte raptimque non pigeat, ut apud
animum tuum non tam laciniosa loquendi prolixitas quam insignis exempli
dignitas convalescit. Porro dum praefata Christi sponsa et beati Petri filia
in omnium disputatione virtutum delectabiliter pascitur, in tractanda
tamen castitatis pudicicieque mundicia propensius immoratur.
Unde factum est, ut dum nonnulla de salute animarum mutuis confabularemur
eloquiis, et praecipue quasi quosdam versaremur in manibus
vernantis flosculos castitatis, illa hoc in medium protulit. Postquam imperator,
inquit, Otto regnum Italiae Berengario victor eripuit, captas ilico
duas eius filias in Teutonicas partes exilio transmigravit. Quae nimirum
dum venusti vultus speciem et insigni corporum pulchritudine regum
referent generis dignitatem, ceperunt multi regni procures Hadhaladi aguste

vehementer insistere, ut tam elegantis formae decus dotali sibi mererentur copula sociare. Que nimirum puellae dum omnes procos equa[Page 402]

prorsus dedignacione contemnerent, et mortale coniugium sanctae superbiae supercilio fastidirent, una illarum duos pulcinos suis uberibus superposuit, et tamdiu inter vestem et carnem donec omnino putrescerent occultavit. Cumque conspiceret homines ad suum venire colloquium, laxabat occulte vestem, et naribus alloquencium gaudebat exalare fetorem. Cumque colloquentes ei hanc cotidie narium paterentur iniuriam, tandem cessavit delusa sollicitudo querencium, et virgo Christi per simulatam carnis alienae putredinem, inviolabilem sui corporis servavit integritatem. Unde factum est, ut utraeque postmodum sorores eligerent sanctimoniale propositum, et usque ad finem vitae monachicum servarent inreprehensibiliter institutum.

Quamobrem pudeat, vel, o fili, vitio libidinis enerviter vel in cogitatione succumbere, de quo cernis infirmiore et fragilem sexum cum tanta gloria triumphare. Et ut actor frementem bestiam valeas, ut ita loquar, ex agro tui iuris expellere, satage te, frater, quanti dominici corporis et sanguinis percepcione munire. Videat occultus hostis labia tua Christi cruore rubencia, que territus perorrescat, et mox in tenebrarum suarum latibula pavescendo diffugiat. Quod enim tu per visibilem panis ac vini suscipis speciem, ille velit nolit dominici corporis ac sanguinis intellegit veritatem.

Porro autem eadem michi tunc venerabilis regina narravit, quod nuper in Guormaciensi aecclesia, dum longiori per neglegenciam tempore eucharistia reservata fuisset in buxide, sola postmodum illic caro fuerit reperta. Ita dum curiosus in eam multorum visus intenderet, nil aliud quam veram ac solidam carnem proculdubio iudicaret.

Rainaldus eciam venerabilis Cumanae aecclesiae pontifex dum adesset, quod sibi paulo ante contigerat, veridicus enarrator exposuit. Presbyter,[Page 403]

inquit, in ecclesia cui Deo auctore deservio, hodieque nisi fallor advivit, qui tam parvam ac tenuem in litterarum habet doctrina noticiam, ut aperte quoque scripcionis articulum sillabatim vix valeat legere; nimia tamen paupertate constrictus, utcumque missarum cogitur sollemnia celebrare.

Hic aliquando dum sacri muneris eucharistiam detulisset egroto, ut erat utique deses ac neglegens, aliquantulum dominici sanguinis remansit in calice. Quod cum ille ad aecclesiam rediens comperisset, sed fastidio prepeditus noluisse accipere, mox calicem lavit, et in labrum marmoreum in quo erat aqua sanctificata, proiecit. Et o magnum divinae virtutis indicium! Illam labri partem, quam id quod effusum est de calice, contigit, in sanguineum rubrorem repente convertit, ubi scilicet duae maiores guttae sanguinis exprimuntur. Sed neque illae neque aliae, quae iuxta videntur esse minusculae, nullo possunt studio vel ablui vel abstergi, quo rubror inpressi sanguinis aliquatinus valeat aboleri. Cum ergo purpureus ille cruor tam tenaciter heserit in vase lapideo, quantum putamus ius sibi potestatis vendicat virtus illa celestis in pectore christiano? His itaque celestibus sacramentis, fili karissime, te frequencius munire non differas, quibus videlicet a te diabolicae versuciae et subdolae machinacionis argumenta repellas. Precinctus ergo, constanter atque robustus sta semper in acie, nec ignores indeficientem adversarium contra te infatigabiliter dimicare.

Interea dum hec loquor, et illud nunc ad memoriam redit, quod Ildeprandus Romanae aecclesiae archidiaconus eisdem, qui superius memorati sunt regina et episcopo praesentibus, retulit. Duos, inquit, sanctos monachos vidi et non mediocres, apud eos locum familiaritatis optinui. Qui nimirum singulis morabantur in cellulis apud monasterium, quod in loco constructum est, qui dicitur Aquisgrani. Quorum videlicet alter, qui maioris videbatur esse simplicitatis, Marinus, alter autem Romanus vocabatur proprio nomine. Sed Marinus vix ulla dies erat, in qua diabolum vel per speciem aliquam non aspiceret vel per somnium non audiret, adeo ut antiquus hostis sibi sepe conpsalleret, simulque cum eo[Page 404]

divinae laudis officia celebraret. Aliquando vero tenebrarum auctor se transfiguravit in angelum lucis, eique quasi legem dictando mandavit: Cave, inquit, quia qui angelum Dei et aspicere et alloqui meruisti, indignum est, ut de cetero cum hominibus loquaris. Protinus ille, tamquam mandatum divinitus accepisset, a fratribus collocutione removit, seque sub rigida silentii censura constrinxit. Cui cum frater Romanus primo, deinde abbas monasterii, ut sibi loqueretur vehementer insisteret, et ille predantis labiis non mitteret, abbas fores cellulae violenter irrumpens dignis indiscretum fratrem verberibus castigavit, et sic ad reddendum sermonis officium compulit. Cui mox admonendum subiunxit: Idcirco, inquit, antiquus adversarius, bonorum semper operum inimicus silentium tibi temptavit imponere, ut et tu fructum fraternae edificacionis

amitteres, et illi qui a te sublevandi erant, tuae consolacionis auxilium non haberent. Sic itaque frater quia non malicia sed ex simplicitate peccaverat, ad mentem quantocius rediit, et contempta suggestione diaboli ammonicionibus pii patris humiliter acquievit.

Sed dum te, fili mi, ad evacuandas antiqui hostis insidias provoco, quid praefata regina retulerit audisse ex ore beati Leonis noni, Romanae ecclesiae pontificis, non omitto. Ait itaque praedictus papa: Amita, inquit, mea sanctimonialis effecta, in quodam virorum erat monasterio constituta. Ibi in propria degens cellula cum quadam pigmea, id est brevis staturae femina, cotidianae laudis officia pacienter et humiliter persolvebat.

Quadam vero nocte cum ante nocturnae synaxis excubias maturius surrexisset, comitemque suam more solito sepius inclamasset, illaque gravi sopore depressa nullatenus responderet, tandem in iram commota quid diceret non attendit. Diabole, inquit, surge. Ad quam vocem praesto diabolus eius quae dormiebat effigiem representans accessit, et mutuos reddendo versiculos psallere simul cepit. Cumque ad illum psalterii locum modulacione continua pervenissent, ubi dicitur: *Exurgat* [Page 405]

Deus, et dissipentur inimici eius, et fugiant a facie eius qui oderunt eum. Sicut deficit fumus, deficiant, et reliqua, hic ilico malignus spiritus substitit, et hos exprimere versiculos non praesumpsit. Hoc sancta mulier cum apud se miraretur, expavit, et quod erat non inaniter suspicans, signum sibi sancte crucis imposuit, statimque malignus hostis evanuit. Et quis esset qui sanctae mulieri psallendo comes extiterat, se fraudulenter occultando monstravit.

Huic etiam venerabili nocturnis horis matronae nequam spiritus cadaver cuiusdam hominis, qui pro suis sceleribus appensus fuerat, attulit, et ut illi terrorem incuteret, huiusmodi sibi, ut ita loquar, exenium procuravit. Que mox abbati loci fratrumque conventui, quid sibi nequissimus hostis fecisset innotuit, atque ut pro illo misero fratres omnes in commune preces effunderent, obnixis precibus impetravit. Postmodum vero cuidam divinitus revelatum est, per oraciones fratrum illum misericordiam consecutum. Sic itaque deceptus est hostis antiquus, qui dum viventi machinatur illudere, iacturam cogitur de mortuo sustinere.

Ad hoc igitur et huiusmodi diabolicae temptationis tibi proponuntur exempla, ut et ipse contra hostis callidi deceptoris insidias sollerter evigiles. Et dum te delectat aliorum cum hoste luctancium audire victorias, ipse te per languidi torporis ignaviam non remittas.

Sed iam ista sufficiant. Commenda me fratribus. Domno priori ex nostra parte humiliter suggere, ut a fervore solito pietatis et misericordiae non tepescat, sed suscepcionibus hospitem et subsidiis egenorum, in quantum res domestica patitur, insistere non amittat.

Sed et illi conveniens exemplum profero, quod huic rei quam sibi suadere gestio, non mediocriter profuturum esse confido. Nam, et eadem Agnes regina quae supra, nam, inquit, etiam vir quidam in Alemaniae partibus avia saltuum, praerupta moncium, opaca silvarum venandi studio peragrabat. Hic itaque dum anxius huc illucque discurrit, et sollicitus curiositatis indagine ferarum lustra perquirat, invenit duas mulieres, matrem scilicet ac filiam, per illos hiemalium cumulos pruinarum et profunda [Page 406]

nivium rudera miserabiliter oberrantes. Qui protinus misericordia ductus, comiti suo qui eum solum sequebatur, ait: Levemus in equis has feminas, singulis singulam, et ad hominum habitacula devehamus, quia vel oberrantium forte luporum sunt morsibus exponendae, vel vi nimii algoris sunt proculdubio moriturae. Quod comes penitus abnegat, et hanc se ferre posse stomachatur in iniuriam. Cui dominus: Ego, inquit, si tu fastidis, solus utramque levabo, et hanc quam dicis in iniuriam alacriter sustinebo. Cumque unam post se, et alteram in medio residens poneret ante se, tandem socius mente compunctus atque confusus, domino suo cessit unam, et ipse ad subvehendum corripuit alteram. Sic igitur eas per difficillima loca et longos anfractus non sine gravi periculo detulerunt, donec scilicet molendinum casu obvium reperirent, ibique eas deponerent. Adiecit etiam dominus, ut uni earum vestem traderet, qua vim frigoris aliquatenus temperaret.

Hic aliquanto post tempore factus est monachus, et deinceps ingravescente molestia ad extrema perductus est. Tunc fratribus qui adstabant, cum magna coepit animadversione clamare dicens: Videtis innumerabilium daemonum turbam quae me undique circumvallat, meque terribilibus oculis intueri et impugnare non cessat? Cumque continuis oracionibus et psalmodiae fratres insisterent, ille tamen nichilominus tremefactis visceribus formidaret, tandem illi qui sibi, sicut dictum est, in venacione comes extiterat, ut adsistebat propius, exclamavit: Nonne vides, inquit, quod mulier illa quam tecum simul ad aquimolum devectavi, vestimentum illud quod sibi tunc dedi tenens in manibus ventilat, et omnes ex hac domo demones violenter exturbat? Et paulo post, ecce, Deo gratias, omnes eiecti

sunt, et a meis optutibus, mulieris huius impulsu, prorsus evanuerunt. Sic igitur ille sub bonae spei securitate defunctus est, et misericordiae fructus quos vivus exhibuit, oblatos sibi dum moreretur invenit. Nam saepe contingit, ut inter multas carnalium accionum tenebras unum boni operis lumen erumpat, quod hominem ad bonum finem portumque perducatur. Unde non ociosum arbitror si et id quod Stephanus, eiusdem reginae cappellanus, vir videlicet honestus et prudens, enarravit, attexo. Ait enim[Page 407]

quod Stedelandus imperator Galliciae retulit, quod tunc ad unius noticiam, alio postmodum referente, pervenit. Tres, inquit, meretrices erant, obscenis lupanarium feditatibus deditae et, ut ita loquar, omni transeunti turpi lenocinio prostitutae. Sed cum regio illa communi Sarracenorum et Christianorum esset inhabitacione permixta, illae se Christianis quidem turpiter exponebant, Sarracenorum vero consorcia funditus abdicabant. Cumque se dolerent illi in hoc foedo negocio despici, suaeque genti conquererent iniuriam irrogari, tandem eas ad tribunal praesidis pertrahunt, et ut suis quoque, sicut Christianis, in luxuriae permixtione consenciant, vehementer insistunt. Sed dum scelus hoc apud eas, modo terrores, modo blandicias intentantes, aliquatenus optinere non possent, prolata sententia praesidis adiudicatae sunt morti. Quid plura? Protinus spiculatores accedunt, nudis cervicibus vibratos pugiones incutiunt, sed ne supremam quidem cutem incidere cassatis ictibus possunt. Interea dum et istae mori alacriter volunt, et illi occidere nequeunt, carcerali custodiae mancipantur. Nocte vero uni earum, quae quasi superior erat caeteris, salvator apparuit, eique dixit: Nolite timere, hodie certamini vestro finem imponam, vosque cum corona martyrii in gloriae meae amenitate suscipiam. Sequenti vero die ad tribunalia iudicis deducuntur, inquisitione facta eadem nichilominus sententia perseverat. Idem est qui fuerat animus, et Agarenorum, sicut prius, per omnia detestantur amplexus. Protinus ergo carnifices, quoniam in cervicibus earum nil se posse probaverant, earum guttur gladio desecant, et sic de meretricibus martires. Sed quoniam longius quam incipiendo decreveram iam stilus iste producit, cohibendus est calamus, et epistolaris compendii ponendus est modus. Tandem divinae pietatis imploro clemenciam, ut inter caetera virtutum et tocius sanctae religionis insignia, inviolabile tibi servandae pudicitiae robur infundat, et vasculum tui corporis in sanctificatione et honore custodiat. Quatinus is qui dicit in Canticis: *Ego flos campi, ego lilium convallium*, sicut pro te dignatus est fieri filius virginis, sic etiam vernare te faciat floribus castitatis.[Page 408]

124.
Dominae suae imperatrici Agneti, P<etrus> peccator monachus servitutem.
Arbitror, venerabilis domina, quoniam ex quo domnus Rainaldus Cumanae sedis episcopus et sancta mulier Hermisinda relicta quondam germani tui, ego quoque servus tuus, ad propria quique recessimus, mens tua nunc fluctuat, et velut omnium destituta solacio solam se remansisse deplorat. Gravatur forte longioris censura silentii, et tedium est colloquendum nunc deesse praesentiam, quos sepe refugiens dum adessent, remotioris anguli latibulum expectabas. Toleramus enim saepe quod gratis offertur, perfruimur quod difficiliter optinemus. Parvipendimus quod abundat, et quod deesse conspiciamus inhianter optamus. Verum pia mens tua, quae divini amoris igne succendi votis omnibus estuat, nequaquam ex humanae societatis absentia contabescat. Immo quanto sibi terrena solacia deesse considerat, tanto magis de propinquitate sancti Spiritus paracliti confidat. Unde salvator cum iturum se ad Patrem post resurrectionis gloriam declararet, et ex hoc discipulorum animos non mediocriter perturbandos esse conspiceret, praesto subiunxit: *Quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico*[Page 409]

vobis: expedit vobis ut ego vadam; si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. Si ergo illuminator mentium spiritus apostolicis illabi pectoribus plena diffusionem non poterat, nisi veritas ipsa quae eis illum missurus erat, corporalem sui praesentiam ab eorum subtraxisset obtutibus, quanto magis necesse est, ut purus homo ab hominum se frequentia subtrahat, quatinus superni muneris capax fiat? Sicque mens humana dum vacat ab aspectibus hominum, sancti Spiritus mereatur ingressum. Eorum ergo qui tecum conversabantur absentiam, noli deputare iacturam. Immo salutis occasio, perfectionis lucrum et propensio nostri meriti deputetur augmentum, quia dum strepitus humani cessat aloquii, construitur in te per silentium templum Spiritus sancti. Hinc est quod de Israelitici templi constructione sacra testatur historia, quia *malleus et securis et omne ferramentum non sunt audita in domo Domini, cum aedificaretur.*

Templum quippe Dei per silentium crescit, quia cum mens humana per exteriora se verba non fundit, in sublime fastigium spiritalis edificii structura consurgit, tantoque subcrescens in altiora substollitur, quanto per silentii custodiam circumclusa sese extrinsecus fundere prohibetur. *Custos enim iustitiae silentium.* Et per Hieremiam dicitur: *Bonum est prestolari cum silentio salutare Domini, bonum est viro cum portaberit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius et tacebit, quia levavit se super se.* Solitarius plane dum tacet, se elevat super se, quia mens humana dum intra silentii claustra undique circumcluditur, in superiora sublimis erigitur, ad Deum per celeste desiderium rapitur, et in amore eius per ardorem spiritus inflammatur. Et tamquam fons vivus dum per verborum rivulos effluere hinc inde non sinitur, undis excrescentibus in altiora cumulatur.

Templum ergo tui pectoris nunc per silentium crescat, virtutum spiritalium tanquam celestium lapidum in te structura consurgat, ubi supernus ille sponsus quem totis visceribus diligis, velut in thalamo suo delectabiliter requiescat. Memento itaque quod apostolus ait, quia *fundamentum*[Page 410]

aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis posuerit super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulas, quale cuiusque fuerit, ignis probabit. Quid enim per aurum, argentum, et lapides pretiosos, nisi robur et ornamenta virtutum? Quid vero per ligna, fenum et stipulas, nisi fragilitas innuitur vitiorum? Attende ergo, ut edificium quod in te fit, non ex fragili sit materia, quae flammis esse possit obnoxia, quae ventis sit impellentibus ruitura. Lignum plane, fenum et stipulas facile potest vorax flamma consumere, aurum vero vel argentum sive lapides pretiosi nesciunt incendio subiacere. Et certe per eundem apostolum dicitur: *Sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissima ignea extinguere.* Ignis ergo quem clandestinus hostis inmittit, inveniat in te pretiosa metalla virtutum, non stipulas et fomites vitiorum. Ut furentibus flammis, quas callidus insidiator exufflat, non materia putris ac fragilis enerviter cedat, sed impenetrabilis ac robustae soliditatis rigor obsistat, ut illa virtus altissimi, quae virginalis uteri visceribus obumbravit, mentem quoque tuam in perpetuo vernantis pudicitiae virore custodiat, eamque, quod absit, aduri spiritalis nequitiae vaporibus non permittat. Consolare igitur, venerabilis domina, et a corde tuo omne tedium noxii meroris expelle. Christus sit confabulator tuus, Christus tibi contubernalis sit et conviva. Immo Christus ipse tuae sint deliciae, ipse quotidianae refectionis epulum, ipse tibi sit intimae dulcedinis alimentum. Cum illo simul lege, cum illo iugiter psalle, cum illo denique te in pavimento oratura prosterne. Cum illo te erige, cum illo te dormituram lectulus capiat, cum eo te sopor inveniat. Eius te pudicus atque virgineus amplexus astringat, ut in te quoque veraciter impleatur, quod per Esayam dicitur: *Gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus.* Et tu specialis dicere valeas, quod generalis sponsa dicit in Canticis: *Dilectus meus inter ubera mea commorabitur.* Constat enim quod inter ubera pectoris cor[Page 411]

hominis situm est. Dilectus ergo inter sponsae ubera commoratur, cum a fidei qualibet anima Christus toto corde diligitur. Huic ergo sponso dicit anima sancta tua: *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus: lectulus noster floridus. Ipse enim speciosus forma prae filiis hominum.* Et quia propter eius amorem regales infulas contempsisti, imperiale fastigium despexisti, ipse corona, ipse tibi sit super purpura, ipse totius gloriae tibi preparat beata ornamenta. Ut merito debeas cum propheta cantare: *Induit me Dominus vestimento salutis, et indumento letitiae circumdedit me, quasi sponsus decoratum corona, et quasi sponsa ornata munilibus suis.* Hic in te societatis humanae consoletur absentiam, hic tibi vel pro omnium iussione et allocutione sufficiat. Hic velut alter, sed longe praestantior, Helcana veraciter dicat: Non iam Anna, sed Agnes, *cur fles, et quare non comedis, et quam ob rem affligitur cor tuum? Numquid non ego melior sum tibi quam decem filii?* Et quoniam Helcana Dei zelus dicitur, zelus Dei dilectio redemptoris animum tuum in omni meroris et angustiae tedio consoletur, ut in eum te in omni quam pateris adversitate proicias sub eius umbraculum ab humanae persecutionis ardore confugas, et in eius amplexibus secunda suaviter requiescas. Quatinus ipse tibi semetipsum quietis intimae praebeat portum, qui pro te dignatus est mundanis fluctibus et inundantium procellarum perferre naufragium.

125.